Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării
Departamentul de Administrație și Management Public

SUPORT DE CURS

Seminar de cercetare

Proiectarea, realizarea și susținerea lucrării de disertație

Conf. univ. dr. Raluca Antonie

Administrație publică
Studii universitare de master, anul II, învățământ cu frecvență

Anul universitar 2026-2027
Cluj-Napoca

Cuprins

Introducere 9
Competențele formate 9
Cum este organizat suportul 9
Evaluarea 10
Software și date 11
Integritatea academică și utilizarea inteligenței artificiale 11
Cum folosiți exercițiile, întrebările și anexele 11
Capitolul 1. Disertația ca proiect de cercetare: cerințe, standarde și planificare 12
1.1. De la lucrarea de licență la disertație: ce se schimbă 12
1.2. Tipuri de disertații în administrația publică 13
1.3. Criteriile de evaluare: cum citește comisia o disertație 15
1.4. Relația cu coordonatorul 16
1.5. Planificarea: de la termenul de predare înapoi la săptămâna aceasta 17
1.6. Managementul riscurilor 20
1.7. Instrumentele de lucru ale unui an de cercetare 21
1.8. Rezumat 22
1.9. Concepte-cheie 22
1.10. Exerciții practice 23
1.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 23
1.12. Bibliografia capitolului 24
Capitolul 2. Problematizarea: de la temă la lacuna din cunoaștere și întrebarea de cercetare 26
2.1. Tema, problema și întrebarea: trei lucruri diferite 26
2.2. De la observație la nedumerire: un exemplu pe date 28
2.3. Două căi spre lacună: identificarea golurilor și problematizarea 30
2.4. Relevanța științifică și relevanța practică 31
2.5. Tipuri de întrebări: descriptive, explicative, evaluative 32
2.6. Delimitarea cercetării 34
2.7. Titlul 35
2.8. Rezumat 37
2.9. Concepte-cheie 37
2.10. Exerciții practice 38
2.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 38
2.12. Bibliografia capitolului 39

Capitolul 3. Recenzia literaturii la nivel de master: strategii de căutare, sinteză și argument 40
3.1. Recenzia ca argument, nu ca inventar 40
3.2. Tipuri de recenzii și ce se cere la master 41
3.3. Strategia de căutare și documentarea ei 42
3.4. Evaluarea critică a surselor 44
3.5. Matricea de sinteză 46
3.6. Organizarea capitolului 48
3.7. Scrierea capitolului 49
3.8. Rezumat 50
3.9. Concepte-cheie 50
3.10. Exerciții practice 51
3.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 51
3.12. Bibliografia capitolului 52
Capitolul 4. Cadrul teoretic și modelul conceptual 53
4.1. De ce are nevoie o disertație de teorie 53
4.2. Niveluri de teorie și ce i se cere unei disertații de master 56
4.3. Alegerea teoriei: un repertoriu pentru administrația publică 56
4.4. Concepte și definiții 58
4.5. Modelul conceptual desenat 61
4.6. Ipoteze sau propoziții 62
4.7. Rezumat 64
4.8. Concepte-cheie 64
4.9. Exerciții practice 65
4.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor 65
4.11. Bibliografia capitolului 66
Capitolul 5. Alegerea și justificarea metodologiei 67
5.1. Metodologia ca argument, nu ca inventar 67
5.2. Coerența dintre întrebare, design, metodă și date 68
5.3. Matricea de coerență 69
5.4. Justificarea alegerilor și discutarea alternativelor 70
5.5. Eșantionarea și selecția cazurilor 72
5.6. Limitele asumate 75
5.7. Cum se scrie capitolul de metodologie 76
5.8. Rezumat 77
5.9. Concepte-cheie 78
5.10. Exerciții practice 78

5.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 79
5.12. Bibliografia capitolului 79
Capitolul 6. Instrumentele de cercetare: construcție, pilotare și asigurarea calității 81
6.1. Instrumentul ca verigă între concept și dată 81
6.2. Adaptarea unui instrument validat sau construcția proprie 82
6.3. Pilotarea și interviurile cognitive 85
6.4. Fidelitatea și validitatea în practică 86
6.5. Jurnalul de teren 88
6.6. Controlul calității colectării 89
6.7. Rezumat 91
6.8. Concepte-cheie 91
6.9. Exerciții practice 92
6.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor 92
6.11. Bibliografia capitolului 93
Capitolul 7. Managementul datelor de cercetare: planul de management al datelor, etica și GDPR 94
7.1. De ce managementul datelor face parte din metodologie 94
7.2. Ciclul de viață al datelor 95
7.3. Planul de management al datelor 96
7.4. Etica cercetării cu participanți 98
7.5. GDPR în cercetarea pentru disertație 100
7.6. Pseudonimizarea și anonimizarea în practică 102
7.7. Păstrarea, arhivarea și partajarea după susținere 104
7.8. Rezumat 105
7.9. Concepte-cheie 105
7.10. Exerciții practice 106
7.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 106
7.12. Bibliografia capitolului 107
Capitolul 8. Analiza cantitativă pentru disertație: de la statistici descriptive la modele 108
8.1. De la ipoteze la planul de analiză 108
8.2. Pregătirea datelor 110
8.3. Statisticile descriptive: primul tabel al capitolului de rezultate 112
8.4. Alegerea și raportarea testelor 113
8.5. Regresia: de la asociere la asociere controlată 117
8.6. Erori de raportare și cum le evitați 119
8.7. Rezumat 120
8.8. Concepte-cheie 120

8.9. Exerciții practice 120
8.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor 121
8.11. Bibliografia capitolului 122
Capitolul 9. Analiza calitativă: codare, analiză tematică și programe specializate 123
9.1. Ce înseamnă analiză calitativă la nivel de disertație 123
9.2. Pregătirea corpusului: transcrierea și organizarea 125
9.3. Codarea: de la text la categorii 125
9.4. Analiza tematică în șase pași 127
9.5. Matricile: compararea cazurilor și verificarea interpretărilor 128
9.6. Programele de analiză calitativă 129
9.7. Credibilitatea analizei 130
9.8. Raportarea rezultatelor cu citate 132
9.9. Rezumat 133
9.10. Concepte-cheie 133
9.11. Exerciții practice 133
9.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor 134
9.13. Bibliografia capitolului 135
Capitolul 10. Inteligența artificială ca asistent de cercetare: documentare și sinteza literaturii 136
10.1. Ce face, de fapt, un model lingvistic atunci când „documentează” 136
10.2. Tipuri de instrumente pentru căutare și sinteză 137
10.3. Un flux de lucru sigur 139
10.4. Verificarea referințelor și a rezumatelor 140
10.5. Riscuri mai puțin vizibile: uniformizarea și iluzia înțelegerii 142
10.6. Confidențialitate și drepturi de autor 143
10.7. Ce cer ghidurile europene și revistele 145
10.8. Rezumat 146
10.9. Concepte-cheie 146
10.10. Exerciții practice 147
10.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 147
10.12. Bibliografia capitolului 148
Capitolul 11. Inteligența artificială în analiză și redactare: reguli, declarare și verificare 150
11.1. Principiul de bază: omul rămâne în buclă 150
11.2. Inteligența artificială în codarea calitativă 152
11.3. Inteligența artificială în analiza cantitativă: asistență la cod și sintaxă 153
11.4. Inteligența artificială în redactare: unde este linia 154
11.5. Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale 156

11.6. Detectoarele de text generat și limitele lor 157
11.7. Regulamentul european privind inteligența artificială, pe scurt 158
11.8. Răspunderea autorului 159
11.9. Rezumat 160
11.10. Concepte-cheie 160
11.11. Exerciții practice 161
11.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor 161
11.13. Bibliografia capitolului 162
Capitolul 12. Scrierea academică: argument, structură și stil 164
12.1. Scrisul ca argument 164
12.2. Structura disertației: IMRaD și variantele sale 165
12.3. Paragraful argumentativ 167
12.4. Coerență și tranziții 167
12.5. Introducerea, concluziile și rezumatul 168
12.6. Citarea în stilul APA, ediția a 7-a 169
12.7. Tabele și figuri 170
12.8. Revizuirea și stilul 172
12.9. Rezumat 173
12.10. Concepte-cheie 173
12.11. Exerciții practice 174
12.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor 174
12.13. Bibliografia capitolului 175
Capitolul 13. Prezentarea orală și susținerea disertației 176
13.1. Susținerea ca gen academic distinct 176
13.2. Structura prezentării: de la mesaj la diapozitive 177
13.3. Diapozitive eficiente 178
13.4. Vizualizarea datelor în prezentare 180
13.5. Timpul, repetițiile și emoțiile 183
13.6. Întrebările comisiei 184
13.7. Grila de evaluare și autoevaluarea 185
13.8. Rezumat 186
13.9. Concepte-cheie 187
13.10. Exerciții practice 187
13.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor 188
13.12. Bibliografia capitolului 189
Capitolul 14. Diseminarea și valorificarea rezultatelor: articolul științific și nota de politici 190

14.1. De ce nu se încheie cercetarea la susținere 190
14.2. De la disertație la articol 191
14.3. Alegerea revistei și revistele prădătoare 192
14.4. Evaluarea colegială: cum funcționează și cum se răspunde 194
14.5. Conferințele studențești 195
14.6. Nota de politici: structură și exemplu 195
14.7. Comunicarea către practicieni și participanți 198
14.8. Știința deschisă 199
14.9. Rezumat 200
14.10. Concepte-cheie 200
14.11. Exerciții practice 201
14.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor 201
14.13. Bibliografia capitolului 202
Bibliografie generală 203
Proiectarea cercetării și elaborarea disertației 203
Problematizare, recenzia literaturii și cadrul teoretic 203
Instrumente, analiză cantitativă și analiză calitativă 204
Scrierea academică și citarea 204
Prezentarea orală și vizualizarea datelor 204
Diseminare, publicare și comunicarea către decidenți 205
Integritate, etică, date de cercetare și știință deschisă 205
Inteligența artificială în cercetare 205
Documente oficiale și legislație 206
Surse de date oficiale 206
Resurse software și platforme 206
Anexe 207
Anexa 1. Șablonul proiectului de disertație, diagrama Gantt și registrul riscurilor 207
Anexa 2. Fișa de problematizare și fișa modelului conceptual 209
Anexa 3. Jurnalul căutărilor și matricea de sinteză 211
Anexa 4. Matricea de coerență și lista de verificare a capitolului de metodologie 212
Anexa 5. Șablonul planului de management al datelor și modelul de consimțământ informat 214
Anexa 6. Tabele de rezultate în format APA și cartea de coduri calitativă 215
Anexa 7. Structura și formatarea disertației; șablonul de rezumat 217
Anexa 8. Susținerea și evaluarea: lista de verificare, întrebări tipice ale comisiei și grila 218
Anexa 9. Șablon de notă de politici 220
Anexa 10. Ghid de citare APA 7 221

Anexa 11. Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale și lista de verificare a controlului uman . 222
Anexa 12. Glosar român–englez de termeni 223

Introducere

Acest suport de curs se adresează masteranzilor din anul II ai programului „Administrație publică”, învățământ cu frecvență, aflați în semestrul în care își elaborează lucrarea de disertație. Seminarul de cercetare vă însoțește de la alegerea temei până la susținere și dincolo de ea, spre publicarea și folosirea rezultatelor. Mulți dintre voi lucrați deja în administrație; disertația este prilejul de a cerceta riguros o problemă pe care o cunoașteți din interior.

Suportul nu este un curs de metode. Designurile de cercetare, inferența cauzală, experimentele, analiza calitativă comparată, metodele mixte și regresia au fost studiate în anul I și nu se reexplică aici; nici Seminarul de cercetare de la licență nu se repetă. Cursul este un atelier de cercetare și scriere la nivel de master: învățați să problematizați, să construiți un argument, să vă justificați alegerile, să gestionați datele, să scrieți și să vă susțineți lucrarea. Materialul de lucru este propriul vostru proiect.

Competențele formate

La sfârșitul semestrului ar trebui să puteți:

- transforma o temă într-o problemă de cercetare, cu o lacună identificată și o întrebare la care se poate răspunde;
- scrie o recenzie a literaturii care susține un argument, pe baza unei căutări documentate;
- alege un cadru teoretic, desena un model conceptual și formula ipoteze sau propoziții;
- justifica metodologia prin coerența dintre întrebare, design, metodă și date și discuta alternativele și limitele;
- construi, pilota și documenta instrumentele de cercetare;
- redacta un plan de management al datelor și respecta cerințele etice și de protecție a datelor;
- analiza și raporta date cantitative și calitative la standardul unei disertații;
- folosi instrumentele de inteligență artificială în mod verificabil și declarat;
- scrie academic, prezenta oral și transforma rezultatele într-un articol sau într-o notă de politici.

Cum este organizat suportul

Un capitol corespunde unei săptămâni de seminar și unei prezentări PowerPoint separate, care conține mesajele-cheie ale întâlnirii. Fiecare capitol are aceeași structură: obiective formulate ca rezultate ale învățării; expunerea, cu figuri și tabele comentate; casete cu exemple de formulări bune și slabe, studii de caz, avertismente și instrumente de lucru; o casetă despre utilizarea inteligenței artificiale la etapa respectivă; cel puțin un șablon reutilizabil; caseta „Jurnalul disertației – sarcina săptămânii”; rezumat, concepte-cheie, exerciții practice, întrebări de verificare și bibliografia capitolului.

Tabelul 1. Calendarul temelor săptămânale

Săptămâna	Tema	Ce adăugați la disertație
1	Disertația ca proiect de cercetare: cerințe, standarde și planificare	Planul de lucru, jaloanele, registrul riscurilor
2	Problematizarea: de la temă la	Problema, întrebarea, titlul de lucru

Săptămâna	Tema	Ce adăugați la disertație
	lacuna din cunoaștere și întrebarea de cercetare	
3	Recenzia literaturii la nivel de master: strategii de căutare, sinteză și argument	Jurnalul căutărilor, matricea de sinteză
4	Cadrul teoretic și modelul conceptual	Modelul desenat, ipotezele sau propozițiile
5	Alegerea și justificarea metodologiei	Matricea de coerență
6	Instrumentele de cercetare: construcție, pilotare și asigurarea calității	Instrumentul pilotat
7	Managementul datelor de cercetare: planul de management al datelor, etica și GDPR	Planul de date, formularul de consimțământ
8	Analiza cantitativă pentru disertație: de la statistici descriptive la modele	Planul de analiză, tabelele-model
9	Analiza calitativă: codare, analiză tematică și programe specializate	Cartea de coduri
10	Inteligența artificială ca asistent de cercetare: documentare și sinteza literaturii	Flux de lucru verificat pentru documentare
11	Inteligența artificială în analiză și redactare: reguli, declarare și verificare	Declarația privind utilizarea AI
12	Scrierea academică: argument, structură și stil	Introducerea și rezumatul
13	Prezentarea orală și susținerea disertației	Scenariul prezentării și diapozitivele
14	Diseminarea și valorificarea rezultatelor: articolul științific și nota de politici	Planul de diseminare, nota de politici

Tabelul se citește și ca traseu al disertației. Primele patru săptămâni fixează ce cercetați și de ce; săptămânile 5–7 stabilesc cum și în ce condiții etice; săptămânile 8 și 9 privesc analiza; săptămânile 10 și 11, folosirea responsabilă a inteligenței artificiale; ultimele trei, scrierea, susținerea și viața rezultatelor după susținere. Coloana a treia arată ce produceți în fiecare săptămână: sarcinile din „Jurnalul disertației” nu sunt teme în plus, ci bucăți ale lucrării voastre.

Evaluarea

Nota finală are două componente.

- **Proiectul de cercetare pentru disertație, prezentat oral la colocviu: 60%.** Proiectul este individual și cuprinde problema și întrebarea de cercetare, argumentul recenziei, cadrul teoretic, metodologia justificată, planul de analiză, calendarul și, acolo unde există, primele rezultate. La colocviu îl prezentați în timpul anunțat și răspundeți la întrebări, ca la o repetiție a susținerii.
- **Două livrabile intermediare: 40%.** Primul este recenzia literaturii, însoțită de jurnalul căutărilor și de matricea de sinteză. Al doilea este metodologia, împreună cu planul de management al datelor. Termenele se anunță la prima întâlnire.

Livrabilele sunt capitole în lucru ale disertației; observațiile primite se folosesc la versiunea finală. Se apreciază, în această ordine: claritatea problemei și a întrebării, coerența dintre întrebare, design, metodă

și date, calitatea argumentului și a surselor, onestitatea față de limite, respectarea regulilor etice și de integritate, calitatea scrisului și a prezentării. Un proiect modest și fezabil, bine argumentat, este apreciat mai bine decât unul ambițios, pe care datele și timpul nu îl pot susține. Grila completă se află în anexe. Cerințele formale ale disertației și calendarul susținerii sunt stabilite de regulamentele facultății; seminarul nu le înlocuiește, iar relația de îndrumare rămâne cea cu coordonatorul lucrării.

Software și date

Analizele cantitative pot fi refăcute cu programe gratuite: GNU PSPP, cu meniuri și sintaxă compatibile cu SPSS, și R. Pentru analiza calitativă sunt prezentate programele specializate uzuale și alternative gratuite. Bibliografia se gestionează cel mai sigur cu un manager de referințe, iar tabelele și graficele simple se pot pregăti într-un program de calcul tabelar.

Cifrele reale din text, tabele și grafice provin din surse oficiale (Eurostat, Banca Mondială, OCDE, Institutul Național de Statistică, Comisia Europeană), cu sursa indicată lângă fiecare valoare. Exemplele de teme, de formulări bune și slabe, de întrebări și de răspunsuri sunt construite în scop didactic și sunt declarate ca atare. Pentru exerciții de analiză, cursul folosește setul de date „Barometrul serviciilor publice locale”, cu 400 de respondenți fictivi: este un set simulat, generat printr-un algoritm reproductibil, care nu descrie o populație reală și nu poate fi citat ca rezultat de cercetare.

Integritatea academică și utilizarea inteligenței artificiale

Regulile cursului decurg din Legea 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, din Codul european de conduită pentru integritatea în cercetare și din regulamentele universității. Plagiatul, fabricarea și falsificarea datelor duc la respingerea lucrării. Datele cu caracter personal se colectează numai cu consimțământ informat și se protejează potrivit Regulamentului (UE) 2016/679.

Instrumentele de inteligență artificială generativă pot fi folosite în condițiile detaliate în capitolele 10 și 11. Pe scurt: utilizarea se declară, după modelul din anexe, cu indicarea instrumentului, a sarcinii și a verificării făcute; nicio sursă necitită nu se citează și nicio cifră nu se raportează fără sursă oficială sau fără output propriu; în serviciile publice de inteligență artificială nu se introduc date cu caracter personal, transcrieri sau documente interne ale instituțiilor; răspunderea pentru fiecare frază a lucrării este a autorului. Utilizarea nedeclarată este tratată ca abatere de la integritatea academică. La colocviu și la susținere puteți fi rugați să explicați orice alegere și orice pasaj al lucrării.

Cum folosiți exercițiile, întrebările și anexele

Exercițiile practice sunt materialul întâlnirilor: cele mai multe se aplică direct temei voastre, unele cer lucru pe date reale sau pe setul de date didactic, iar altele se rezolvă în echipă. Întrebările de verificare, deschise și de tip grilă, servesc autoevaluării; răspunsurile la grile se află la sfârșitul fiecărui capitol.

Anexele sunt instrumente de lucru, așezate în ordinea în care veți avea nevoie de ele: șablonul proiectului de disertație cu diagrama Gantt și registrul riscurilor, fișele de problematizare și de model conceptual, jurnalul căutărilor și matricea de sinteză, matricea de coerență, planul de management al datelor și modelul de consimțământ, tabele de rezultate în format APA și cartea de coduri, listele de verificare pentru structura lucrării și pentru susținere, șablonul de notă de politici, ghidul de citare APA 7, declarația privind utilizarea inteligenței artificiale, grila de evaluare și un glosar român–englez. Completați-le pe măsură ce avansați: la sfârșitul semestrului, jurnalul disertației ar trebui să conțină scheletul întregii lucrări.

Capitolul 1. Disertația ca proiect de cercetare: cerințe, standarde și planificare

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să explicați ce se cere în plus unei disertații de master față de o lucrare de licență și să formulați aceste cerințe ca standarde verificabile;
- să alegeți, argumentat, tipul de disertație potrivit temei, datelor accesibile și timpului de care dispuneți;
- să vă evaluați propriul proiect cu o grilă de criterii apropiată de cea folosită de o comisie;
- să organizați relația cu coordonatorul prin întâlniri pregătite, cu agendă și cu urmări consemnate;
- să construiți un plan de lucru cu activități, jaloane, grafic Gantt și rezervă de timp;
- să întocmiți un registru al riscurilor și să vă alegeți instrumentele de lucru pentru întregul an.

1.1. De la lucrarea de licență la disertație: ce se schimbă

Ați mai scris o lucrare de absolvire, așa că tentația firească este să tratați disertația ca pe o licență ceva mai lungă. Este prima eroare de evitat. Diferența nu ține de numărul de pagini, ci de ceea ce trebuie să demonstrați. Lucrarea de licență arată că stăpâniți vocabularul unui domeniu și că puteți parcurge corect, sub îndrumare, etapele unei cercetări. Disertația trebuie să arate că puteți conduce singuri o cercetare: că știți să transformați o temă într-o problemă, să vă justificați alegerile în fața unor alternative reale și să spuneți cu precizie ce adaugă lucrarea voastră la ceea ce se știa.

Această diferență este înscrisă și în cadrul european al calificărilor. Recomandarea Consiliului din 22 mai 2017 privind Cadrul european al calificărilor așază studiile de licență la nivelul 6, iar pe cele de master la nivelul 7. Descriptorii nivelului 7 vorbesc despre cunoștințe foarte specializate, folosite ca bază pentru gândire originală sau cercetare, despre conștientizarea critică a problemelor de cunoaștere dintr-un domeniu și despre gestionarea unor contexte de lucru complexe și imprevizibile. Reținem trei cuvinte: specializare, spirit critic și autonomie. Ele se traduc în cerințele concrete din tabelul următor.

Tabelul 1.1. Lucrarea de licență și disertația de master: ce se așteaptă în plus

Aspect	Lucrarea de licență	Disertația de master
Punct de plecare	O temă de interes	O problemă: ceva ce nu știm și merită aflat
Literatura	Prezentată și rezumată	Folosită ca argument pentru întrebare
Teoria	Capitol separat, adesea decorativ	Cadru din care decurg conceptele și ipotezele
Metoda	Descrisă	Justificată față de alternative
Rezultatele	Raportate	Interpretate, cu limite asumate
Contribuția	Aplicarea corectă a unei metode	Un răspuns care adaugă ceva, oricât de modest
Autonomia	Lucru pas cu pas, îndrumat	Decizii proprii, discutate cu

Aspect	Lucrarea de licență	Disertația de master
		coordonatorul

Sursa: elaborare proprie.

Fiecare rând al tabelului poate fi transformat într-o întrebare de autocontrol. Dacă la rândul „Metoda” nu puteți spune ce alt design ați fi putut folosi și de ce l-ați respins, lucrarea este încă la nivelul din coloana a doua. Dacă la „Contribuția” răspunsul este „am aplicat un chestionar în primăria X”, ați descris o activitate, nu o contribuție. O contribuție are forma unei propoziții care poate fi adevărată sau falsă: „în primăriile mici, utilizarea ghișeului online depinde mai mult de sprijinul primit la ghișeul fizic decât de vârsta contribuabilului”.

Cuvântul „originalitate” sperie inutil. La master nu vi se cere o teorie nouă. Originalitatea poate însemna date noi despre un caz românesc nestudiat, aplicarea unui cadru consacrat într-un context în care nu a fost testat sau reanalizarea critică a unor date publice. Se cere doar ca cititorul să afle, la sfârșit, ceva ce nu ar fi putut afla din sursele pe care le-ați citit.

EXEMPLU: Aceeași temă, formulată la două niveluri (exemple construite în scop didactic)

Formulare de nivel licență: „Lucrarea prezintă digitalizarea serviciilor publice în municipiul X. În prima parte sunt descrise conceptele, iar în a doua parte este aplicat un chestionar pentru a afla opinia cetățenilor.”

Formulare de nivel master: „Deși aproape toate gospodăriile au acces la internet, puțini locuitori folosesc serviciile online ale primăriei. Literatura explică acest decalaj fie prin competențe digitale, fie prin încrederea în instituție, dar cele două explicații au fost rar comparate la nivel local. Lucrarea le compară pe un eșantion de contribuabili din municipiul X și arată care dintre ele se asociază mai puternic cu utilizarea.”

Prima formulare anunță activități. A doua anunță o problemă, o dezbatere și un răspuns posibil.

1.2. Tipuri de disertații în administrația publică

În programele de administrație publică se întâlnesc, în mod curent, patru tipuri de disertație, iar alegerea între ele se face devreme, pentru că de ea depind structura lucrării, calendarul și riscurile.

Figura 1.1. Tipuri de disertații în administrația publică și produsul fiecăreia

Sursa: elaborare proprie

Figura arată cele patru ramuri și, sub fiecare, cele trei elemente care îi dau identitatea. **Disertația empirică** pornește de la o întrebare despre relația dintre fenomene și o tratează cu date culese sau prelucrate de voi: un sondaj, o serie de interviuri, o bază de date administrativă. **Studiul de caz** cercetează în profunzime un caz delimitat (o instituție, un proiect, o reformă), folosind mai multe surse de dovezi care se verifică reciproc; el nu este o „monografie" a instituției, ci răspunsul la o întrebare pusă cazului (Yin, 2018). **Analiza de politici** pornește de la o problemă publică, compară opțiuni de intervenție după criterii declarate și ajunge la o recomandare; rigoarea ei stă în definirea problemei și în transparența criteriilor (Bardach și Patashnik, 2020). **Evaluarea** judecă un program sau un proiect existent după criterii precum relevanța, eficacitatea sau eficiența și își sprijină judecata pe dovezi.

Tabelul 1.2. Cele patru tipuri de disertație: întrebare, date, risc principal

Tip	Întrebare tipică	Date necesare	Risc principal
Empirică	Ce explică diferențele de utilizare a serviciilor online?	Sondaj, date administrative	Eșantion prea mic, acces refuzat
Studiu de caz	Cum a fost implementat ghișeul unic în orașul X?	Documente, interviuri, observație	Descriere fără întrebare
Analiză de politici	Ce opțiuni are un județ pentru transportul școlar rural?	Date secundare, costuri, consultări	Recomandare fără criterii
Evaluare	Și-a atins obiectivele proiectul de formare a funcționarilor?	Indicatori, beneficiari, documente de proiect	Lipsa unui termen de comparație

Sursa: elaborare proprie, pe baza Yin (2018), Van Thiel (2022) și Bardach și Patashnik (2020).

Coloana riscurilor este cea mai importantă: fiecare tip eșuează într-un fel caracteristic, pe care comisiile îl recunosc repede. Alegerea nu se face după preferință, ci după trei condiții pe care Umberto Eco le formula deja pentru orice teză: sursele trebuie să vă fie accesibile, să le puteți stăpâni cu pregătirea pe care o aveți și să dispuneți de o metodă pe care o puteți aplica în timpul rămas (Eco, 2006). Cine lucrează într-o primărie are acces la documente și la colegi, deci un studiu de caz sau o evaluare îi sunt la îndemână; cine nu are acces instituțional se sprijină mai sigur pe date publice.

Fezabilitatea se verifică pe date, nu se presupune

Multe proiecte pornesc de la presupunerea că „date există”. Înainte de a vă lega de o temă, deschideți sursa și priviți seria. Graficul următor arată indicatorul Eurostat privind activitățile de e-guvernare ale persoanelor, în varianta publicată până în 2021.

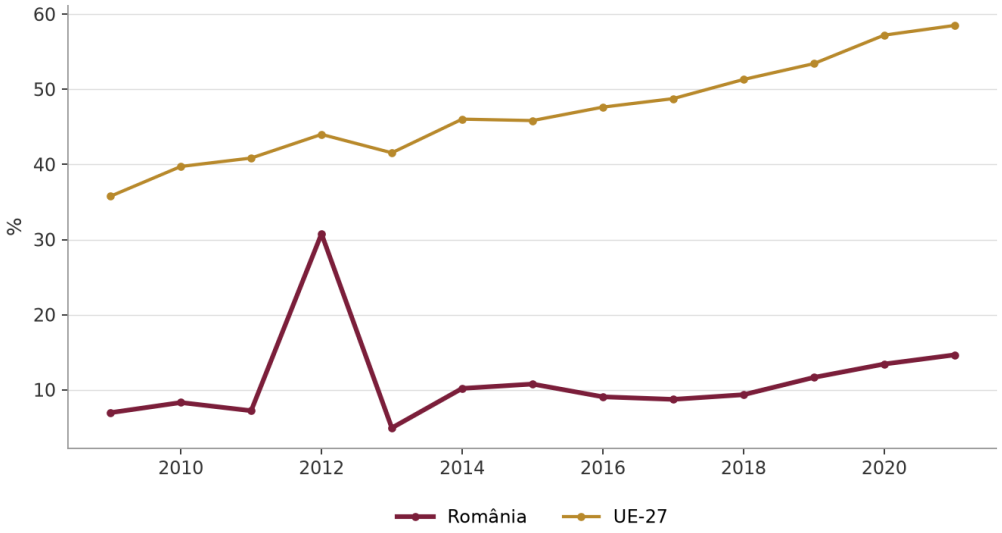

Figura 1.2. Activități de e-guvernare ale persoanelor, seria 2009–2021

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

Pentru România, seria urcă lent de la 7,0% în 2009 la 14,7% în 2021, în timp ce media UE ajunge la 58,5% (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Dar priviți anul 2012: valoarea României sare la 30,8%, după 7,2% în 2011, și revine la 4,9% în 2013. Un asemenea vârf izolat nu se interpretează ca o schimbare reală de comportament până nu au fost citite notele metodologice ale sursei. Din 2022 indicatorul este publicat într-o serie separată, în care România are 20,9% în 2022 și 24,1% în 2025; cele două segmente se tratează ca serii distincte până când verificați în metadate dacă definițiile sunt comparabile. Concluzia metodologică: o disertație construită pe „evoluția din 2009 până în 2025” a acestui indicator ar avea o problemă de comparabilitate pe care e mai bine să o descoperiți în octombrie decât în mai. Verificarea datelor este o activitate din plan, cu termen.

1.3. Criteriile de evaluare: cum citește comisia o disertație

Membrii unei comisii citesc multe lucrări într-un timp scurt și caută câteva semne că autorul a înțeles ce face. Grila de mai jos reunește criteriile uzuale în evaluarea disertațiilor; grila oficială este cea stabilită de facultate și de comisie, dar conținutul diferă rareori în esență.

Tabelul 1.3. Criterii uzuale de evaluare a unei disertații și întrebările de autocontrol

Criteriu	Ce urmărește comisia	Întrebare de autocontrol
Problema și întrebarea	Claritate, delimitare, relevanță	Pot spune întrebarea într-o frază?
Literatura și teoria	Sinteză critică, surse de calitate	Rezultă întrebarea din literatură?
Metodologia	Coerență, justificare, etică	De ce această metodă și nu alta?
Analiza	Corectitudine, profunzime	Răspund rezultatele la întrebare?
Concluziile	Susținute de date, cu limite	Am afirmat doar ce pot dovedi?
Redactarea	Structură, limbaj, citare corectă	Poate fi urmărit argumentul de un nespecialist?

Sursa: elaborare proprie.

Întrebările din ultima coloană sunt cele pe care vi le veți pune singuri în fiecare lună. Observați că patru dintre cele șase criterii privesc legături, nu părți: legătura dintre literatură și întrebare, dintre întrebare și metodă, dintre rezultate și întrebare, dintre date și concluzii. O disertație cu capitole bune, dar nelegate, este notată mai slab decât una modestă și coerentă.

Peste toate criteriile stă o condiție eliminatorie: integritatea. Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică tratează drept abateri grave plagiatul, confecționarea de rezultate și falsificarea datelor, iar Codul european de conduită pentru integritatea în cercetare formulează patru principii: fiabilitate, onestitate, respect și răspundere (ALLEA, 2023). Pentru voi, aceste principii înseamnă că fiecare idee preluată are sursa indicată, că datele pot fi arătate la cerere și că orice sprijin primit, inclusiv din partea unui instrument de inteligență artificială, este declarat. Declararea utilizării inteligenței artificiale este tratată în capitolele dedicate; răspunderea pentru fiecare frază din lucrare vă aparține.

ATENȚIE: Trei semnale pe care comisia le observă în primele zece minute

- Titlul promite mai mult decât cercetează lucrarea (de exemplu, „în România”, când datele provin dintr-o singură primărie).
- Capitolul teoretic ocupă jumătate din lucrare, iar cercetarea proprie câteva pagini.
- Concluziile repetă introducerea și nu conțin niciun rezultat care ar fi putut ieși altfel.

1.4. Relația cu coordonatorul

Coordonatorul nu este coautor și nici corector. Rolul lui este să vă ajute să luați decizii bune la momentele în care o decizie greșită costă mult: alegerea problemei, designul, instrumentele, structura argumentului. El semnalează riscuri, validează planul, verifică legătura dintre instrumente și întrebare și comentează argumentul capitolelor, nu virgulele. Tot restul este munca voastră: propuneți variante de temă, redactați, pilotați, organizați colectarea, trimiteți capitole întregi la termen și răspundeți de conținutul și de integritatea versiunii finale. În fiecare dintre aceste momente, inițiativa vă aparține. Cea mai frecventă cauză a unei relații de coordonare nereușite nu este dezacordul, ci tăcerea: masterandul nu scrie pentru că „nu are încă nimic de arătat”, iar coordonatorul presupune că lucrurile merg.

Regula practică este ca fiecare întâlnire să aibă un obiect: trimiteți materialul cu câteva zile înainte, formulați două-trei întrebări la care aveți nevoie de răspuns și consemnați apoi ce s-a hotărât.

EXEMPLU: Două mesaje către coordonator (exemple construite în scop didactic)

Mesaj slab: „Bună ziua, v-am atașat ce am scris până acum. Aștept părerea dumneavoastră. Mulțumesc!”

Mesaj util: „Bună ziua, vă trimit capitolul de literatură (18 pagini) și matricea de sinteză. Am trei întrebări pentru întâlnirea de joi: (1) este suficientă delimitarea la municipiile reședință de județ sau pierd comparația cu orașele mici? (2) secțiunea 2.3 despre încredere se suprapune cu 2.4, dar nu văd cum să le unesc; (3) pot folosi scala de încredere dintr-un sondaj european sau trebuie adaptată? Rezum în scris ce stabilim și vă trimit în aceeași zi.”

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: agenda și procesul-verbal al întâlnirii de coordonare

Completați înainte de întâlnire primele patru rubrici și, în aceeași zi, pe ultimele trei.

1. Data și durata estimată: ...

2. Ce am trimis în prealabil (fișier, număr de pagini, data trimiterii): ...
3. Ce am realizat de la ultima întâlnire, față de plan: ...
4. Întrebări la care am nevoie de o decizie (maximum trei): ...
5. Ce s-a hotărât (câte un rând pentru fiecare întrebare): ...
6. Ce am de făcut până la următoarea întâlnire și până la ce dată: ...
7. Data următoarei întâlniri: ...

Păstrate în același dosar, fișele devin istoricul deciziilor metodologice, util la redactarea metodologiei și la susținere.

1.5. Planificarea: de la termenul de predare înapoi la săptămâna aceasta

Disertația are trăsăturile unui proiect: un rezultat definit, un termen fix, resurse limitate și un singur responsabil. Merită deci tratată cu instrumentele managementului de proiect.

De ce planurile optimiste eșuează

Cercetările despre eroarea de planificare (planning fallacy) arată că oamenii subestimează sistematic timpul necesar propriilor sarcini, chiar atunci când știu că sarcini asemănătoare le-au luat în trecut mai mult. Într-un studiu clasic, tocmai studenți aflați în fața lucrării de absolvire au fost rugați să prevadă când o vor termina; cei mai mulți au terminat mai târziu decât prevăzuseră, inclusiv față de scenariul pe care îl socotiseră pesimist (Buehler, Griffin și Ross, 1994). Cauza este felul în care construim previziunea: ne imaginăm desfășurarea ideală a sarcinii, nu ce s-a întâmplat data trecută.

Fenomenul nu este doar individual. Proiectele cu termen fix tind să își concentreze execuția spre sfârșit. Graficul următor arată un exemplu din administrație: plățile cumulate primite de România de la Comisia Europeană din Fondul european de dezvoltare regională și din Fondul de coeziune pentru perioada de programare 2014–2020, ca procent din suma planificată.

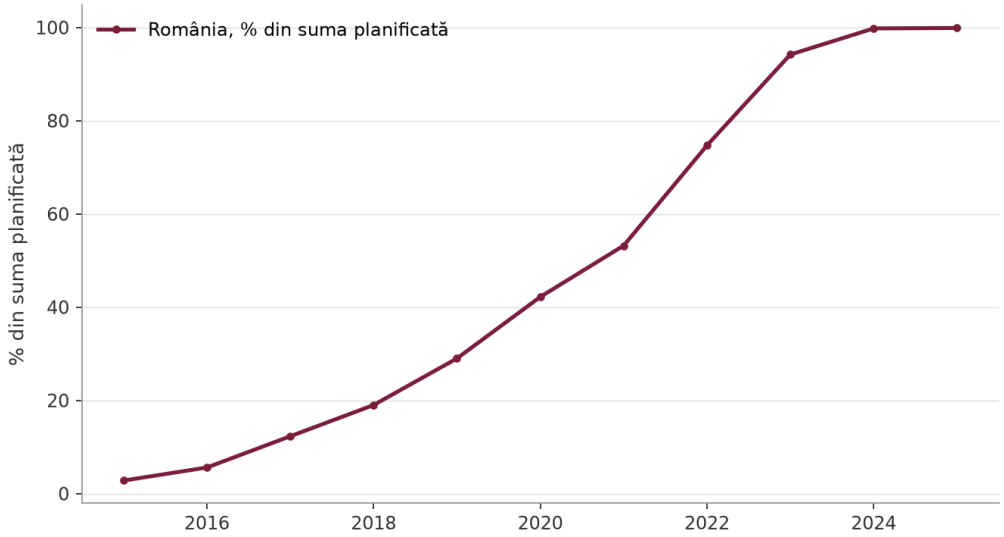

Figura 1.3. Plăți UE cumulate către România, FEDR și Fondul de coeziune 2014–2020

Sursa: Comisia Europeană, Cohesion Open Data Platform

La sfârșitul anului 2018, adică după cinci ani din perioadă, rata cumulată era de 19,0%; în 2020, ultimul an al perioadei, de 42,2%; abia în 2023, ultimul an în care cheltuielile mai erau eligibile, ajunge la 94,2%

(Comisia Europeană, Cohesion Open Data Platform). Mai mult de jumătate din sumă (52 de puncte procentuale) a fost plătită în cei trei ani de după încheierea perioadei, 2021–2023. Două precizări de citire: indicatorul include prefinanțările, deci nu este identic cu „rata de absorbție” raportată la nivel național, iar comparația cu disertația este o analogie, nu o dovadă. Analogia este însă instructivă: când cea mai mare parte a muncii se mută la sfârșitul calendarului, dispare timpul pentru verificare și corectare, adică exact timpul care face diferența de calitate.

Structura de activități și estimarea duratelor

Primul pas este descompunerea lucrării în activități suficient de mici pentru a putea fi estimate, ceea ce în managementul de proiect se numește structura de descompunere a activităților (work breakdown structure). „Scriu disertația” nu este o activitate; „construiesc matricea de sinteză pentru 30 de surse” este.

Al doilea pas este estimarea. Pentru activitățile nesigure, folosiți estimarea în trei puncte: o durată optimistă (O), una cea mai probabilă (M) și una pesimistă (P), combinate după formula E = (O + 4M + P) / 6. Să luăm colectarea datelor printr-un sondaj online într-o primărie (date ipotetice): dacă totul merge bine, 3 săptămâni; cel mai probabil, 5; dacă aprobarea instituției întârzie, 10. Rezultă E = (3 + 4 × 5 + 10) / 6 = 33 / 6 = 5,5 săptămâni. Estimarea este mai mare decât valoarea „cea mai probabilă”, pentru că întârzierile posibile sunt mai mari decât avansurile posibile; aceasta este situația obișnuită în cercetarea de teren.

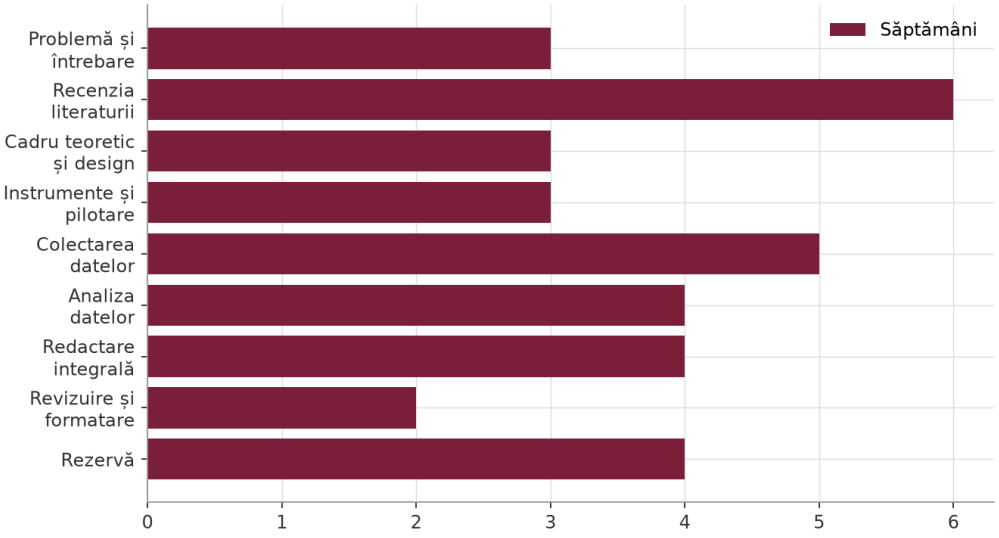

Figura 1.4. Durate planificate pe activități într-un plan de 34 de săptămâni

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Graficul, construit pe date ilustrative, arată cum se împart 34 de săptămâni de lucru. Activitățile însumează 30 de săptămâni, iar ultimele 4 sunt rezervă, adică aproximativ 13% din durata activităților (4 / 30). Trei lucruri merită observate. Recenzia literaturii este cea mai lungă activitate, nu colectarea datelor. Redactarea integrală primește doar 4 săptămâni, pentru că se presupune că ați scris pe parcurs fragmente din fiecare capitol. Rezerva nu este timp liber, ci timpul în care se consumă riscurile; un plan fără rezervă este un plan care va fi depășit.

Graficul Gantt și jaloanele

Graficul Gantt așază activitățile pe o axă a timpului și arată ce se suprapune și ce depinde de ce. Îl puteți desena într-o foaie de calcul, colorând celulele săptămânilor, sau îl puteți ține ca tabel, cu intervalul, livrabilul și dependența fiecărei activități.

Tabelul 1.4. Plan de lucru de tip Gantt pentru o disertație empirică (calendar orientativ)

Activitate	Interval	Livrabil	Depinde de
Problemă și întrebare	săpt. 1–3	Fișa de proiect, o pagină	–
Recenzia literaturii	săpt. 2–9	Matrice de sinteză, capitol în ciornă	Întrebare
Cadru teoretic și design	săpt. 8–11	Model conceptual, matrice de coerență	Recenzie
Instrumente și pilotare	săpt. 11–14	Instrument pilotat, plan de date	Design
Colectarea datelor	săpt. 15–20	Bază de date sau transcrieri	Instrument, acorduri
Analiza datelor	săpt. 20–24	Tabele, teme, figuri	Date
Redactare integrală	săpt. 24–28	Versiune completă	Analiză
Revizuire și formatare	săpt. 29–30	Versiune de depus	Observațiile coordonatorului

Sursa: elaborare proprie; datele calendaristice exacte sunt cele din regulamentul și calendarul facultății.

Tabelul se citește urmărind ultima coloană. Lanțul întrebare, recenzie, design, instrument, date, analiză este drumul critic: orice întârziere pe el întârzie depunerea. Suprapunerile din coloana a doua (săptămânile 2–3, 8–9, 11, 20, 24) arată unde se lucrează în paralel.

Jaloanele (milestones) sunt momente de verificare cu rezultat da sau nu: un livrabil există sau nu există la data stabilită. Ele se leagă de livrabilele acestui curs, între care recenzia literaturii, apoi metodologia împreună cu planul de management al datelor, și se încheie cu proiectul de cercetare prezentat oral la colocviu.

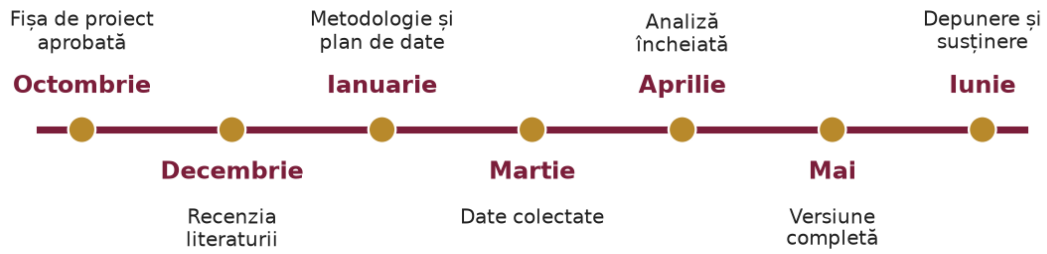

Figura 1.5. Jaloanele unui an de disertație (calendar orientativ)

Sursa: elaborare proprie

Axa se parcurge de la dreapta la stânga atunci când planificați: porniți de la data depunerii și vă întrebați ce trebuie să existe cu o lună înainte, apoi cu două. Planificarea inversă face vizibil un fapt incomod: pentru ca datele să fie colectate în martie, instrumentul trebuie să fie gata în ianuarie, iar aprobările cerute în decembrie.

1.6. Managementul riscurilor

Un risc este un eveniment incert care, dacă se produce, afectează termenul sau calitatea lucrării. Riscurile nu se elimină, se gestionează: le identificați din timp, le ordonați și pregătiți pentru cele importante un răspuns. Ordonarea se face după două mărimi, probabilitatea și impactul.

Figura 1.6. Matricea riscurilor: probabilitate și impact

Sursa: elaborare proprie

Matricea se citește pe cadrane. În dreapta sus stau riscurile probabile și grave, cum este refuzul accesului într-o instituție: ele cer, încă din toamnă, un plan B scris. În dreapta jos stau riscurile rare, dar grave, de pildă pierderea fișierelor: soluția de rezervă este ieftină și se pregătește o singură dată. În stânga sus stau neplăcerile frecvente și mici, care se reduc prin rutine. Cadranul din stânga jos doar se urmărește.

Pentru a face ordonarea explicită, dați fiecărui risc o notă de la 1 la 3 pentru probabilitate și una pentru impact și înmulțiți-le. Registrul de mai jos este completat pentru un proiect ipotetic bazat pe un sondaj într-o primărie.

Tabelul 1.5. Registru al riscurilor pentru o disertație empirică (exemplu ipotetic)

Risc	P	I	Scor	Răspuns planificat
Instituția amână acordul pentru sondaj	2	3	6	Cerere depusă în noiembrie; a doua instituție contactată
Rată mică de răspuns	3	2	6	Două reamintiri; completare și pe hârtie
Seria statistică are rupturi	2	2	4	Verificarea metadatelor înainte de plan
Pierderea fișierelor	1	3	3	Trei copii, una în afara calculatorului

Risc	P	I	Scor	Răspuns planificat
Coordonatorul indisponibil o lună	1	2	2	Întâlniri fixate din timp, întrebări în scris

Sursa: elaborare proprie; P = probabilitate, I = impact, pe o scală de la 1 la 3; scor = P × I.

Scorurile ordonează atenția: primele două riscuri, cu scorul 6, cer măsuri imediate, în timp ce ultimul se rezolvă printr-o obișnuință. Observați că fiecare răspuns este o acțiune cu dată, nu o intenție. Registrul se recitește lunar, pentru că riscurile se schimbă pe măsură ce lucrarea avansează.

1.7. Instrumentele de lucru ale unui an de cercetare

Lipsa instrumentelor potrivite costă săptămâni; alegeți-le în prima lună.

Primul este un program de gestionare a referințelor bibliografice, de tipul Zotero, Mendeley sau EndNote. Un asemenea program păstrează datele fiecărei surse, fișierul asociat și notele voastre și generează citările și lista bibliografică în stilul cerut, direct în procesorul de text. Introduceți fiecare sursă când o deschideți prima dată și verificați datele importate automat, care conțin frecvent erori.

Al doilea este o structură de dosare și o regulă de denumire a fișierelor. O structură simplă are dosare pentru literatură, date brute, date prelucrate, analiză, text și administrativ (acorduri, fișe de întâlnire). Fișierele se denumesc cu data în formatul an-lună-zi la început, astfel încât ordinea alfabetică să fie și ordinea cronologică. Datele brute nu se modifică niciodată; se lucrează pe copii.

Al treilea este regula copiilor de siguranță: cel puțin trei copii ale fiecărui fișier important, pe două suporturi diferite, dintre care una în afara calculatorului de lucru. Stocarea datelor cu caracter personal are cerințe proprii, tratate în capitolul despre managementul datelor.

Al patrulea este jurnalul disertației: un singur document, datat, în care notați deciziile luate și motivele lor, ideile, dificultățile și sarcinile săptămânale propuse la sfârșitul fiecărui capitol al acestui suport. Jurnalul este memoria proiectului. Capitolul de metodologie, secțiunea de limite și răspunsurile la întrebările comisiei se scriu, în mare parte, din el.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI la planificarea disertației

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) pot fi utili la această etapă pentru a descompune o lucrare în activități, pentru a propune o listă de riscuri la care nu v-ați gândit sau pentru a transforma un plan scris în proză într-un tabel.

Erori tipice: durate generice și optimiste, care nu țin seama de ritmul instituției în care culegeți date; termene și proceduri „ale facultății” pe care instrumentul nu are de unde să le cunoască, dar le prezintă cu siguranță.

Verificare: confruntați orice termen cu regulamentul și calendarul oficial; recalculați singuri duratele pe baza experienței proprii cu sarcini asemănătoare; discutați planul cu coordonatorul. Nu introduceți într-un asemenea instrument date personale ale respondenților sau documente interne ale instituției.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: fișa de proiect a disertației (o pagină)

1. Titlu provizoriu: ...
2. Tipul de disertație (empirică, studiu de caz, analiză de politici, evaluare) și motivul alegerii: ...
3. Problema, în două-trei fraze: ce nu știm și de ce contează: ...
4. Întrebarea de cercetare, într-o singură frază: ...

5. Datele: ce date, de unde, cine trebuie să își dea acordul: ...
6. Metoda avută în vedere și o alternativă respinsă: ...
7. Contribuția așteptată, ca propoziție care poate fi adevărată sau falsă: ...
8. Jaloane: cinci date-cheie până la depunere: ...
9. Primele trei riscuri din registru, cu scor și răspuns: ...
10. Ce am nevoie de la coordonator în luna următoare: ...

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Deschideți jurnalul disertației și notați, cu data de azi, tema așa cum o puteți formula acum, oricât de vagă.
2. Completați fișa de proiect de o pagină. Rubricile la care nu aveți încă răspuns rămân goale și devin întrebări pentru coordonator.
3. Alegeți tipul de disertație și notați de ce celelalte trei se potrivesc mai puțin.
4. Deschideți cel puțin o sursă de date pe care contați și verificați că datele există în forma de care aveți nevoie; notați ce ați găsit.
5. Construiți planul de tip Gantt pornind de la data depunerii înapoi și adăugați o rezervă de cel puțin o zecime din durata activităților.
6. Întocmiți registrul riscurilor cu minimum cinci riscuri, scor și răspuns.
7. Cereți o primă întâlnire de coordonare, folosind șablonul de agendă.

1.8. Rezumat

- Disertația nu este o licență mai lungă: ea trebuie să arate autonomie, spirit critic și o contribuție formulată ca propoziție verificabilă.
- Cele patru tipuri uzuale de disertație (empirică, studiu de caz, analiză de politici, evaluare) au structuri și riscuri diferite; alegerea depinde de accesul la surse, de pregătire și de timp.
- Fezabilitatea se verifică deschizând datele; rupturile de serie și valorile atipice se descoperă înainte de plan.
- Comisiile evaluează mai ales legăturile: literatură–întrebare, întrebare–metodă, rezultate–întrebare, date–concluzii.
- Integritatea academică este o condiție eliminatorie, nu un criteriu printre altele.
- În relația de coordonare, inițiativa aparține masterandului; fiecare întâlnire are un material trimis în prealabil, întrebări precise și decizii consemnate.
- Oamenii subestimează sistematic durata propriilor sarcini; antidotul este estimarea în trei puncte, planificarea inversă și rezerva de timp.
- Graficul Gantt arată dependențele și drumul critic; jaloanele sunt verificări cu răspuns da sau nu.
- Riscurile se ordonează după probabilitate și impact, iar fiecare risc important primește un răspuns cu dată.
- Instrumentele de lucru (referințe, dosare, copii de siguranță, jurnal) se stabilesc în prima lună.

1.9. Concepte-cheie

- **Contribuție** – ceea ce adaugă lucrarea la cunoașterea existentă, formulat ca afirmație verificabilă.

- **Studiu de caz** – cercetare în profunzime a unui caz delimitat, cu surse multiple de dovezi.
- **Analiză de politici** – lucrare care compară opțiuni de intervenție publică după criterii declarate și formulează o recomandare.
- **Fezabilitate** – măsura în care o cercetare poate fi dusă la capăt cu sursele, competențele și timpul disponibile.
- **Structură de descompunere a activităților** – împărțirea proiectului în activități suficient de mici pentru a fi estimate și urmărite.
- **Estimare în trei puncte** – calculul duratei din valorile optimistă, cea mai probabilă și pesimistă.
- **Grafic Gantt** – reprezentare a activităților pe o axă a timpului, cu durate și dependențe.
- **Jalon** – moment de verificare la care un livrabil trebuie să existe.
- **Drum critic** – lanțul de activități dependente a căror întârziere întârzie întregul proiect.
- **Eroare de planificare** – tendința de a subestima timpul necesar propriilor sarcini.
- **Registru al riscurilor** – listă a riscurilor, cu probabilitate, impact, scor și răspuns planificat.
- **Jurnalul disertației** – document datat în care se consemnează deciziile, motivele și sarcinile proiectului.

1.10. Exerciții practice

1. **De la activitate la contribuție.** Rescrieți următoarele trei formulări (exemple construite) astfel încât fiecare să devină o contribuție care poate fi adevărată sau falsă: „Am aplicat un chestionar funcționarilor din primăria X”; „Lucrarea analizează absorbția fondurilor europene”; „Am realizat interviuri despre transparență”.
2. **Alegerea tipului de disertație.** Pentru tema „participarea cetățenilor la bugetarea participativă într-un municipiu”, schițați în câte cinci rânduri cum ar arăta o disertație empirică, un studiu de caz, o analiză de politici și o evaluare. Indicați pentru fiecare datele necesare și riscul principal.
3. **Lucru pe date reale: verificarea fezabilității.** Din digestul de date, folosiți seria Eurostat privind activitățile de e-guvernare (isoc_ciegi_ac) pentru România, 2009–2021 și 2022–2025. Identificați valorile care ies din tipar, calculați diferența dintre 2021 și 2022 și scrieți trei întrebări pe care le-ați pune metadatelor înainte de a folosi seria într-o disertație.
4. **Lucru pe date reale: execuția concentrată la sfârșit.** Folosind ratele cumulate ale plăților UE către România pentru 2014–2020 (2,8% în 2015 … 99,9% în 2025; Cohesion Open Data Platform), calculați creșterea anuală în puncte procentuale și identificați cei trei ani cu cele mai mari creșteri. Ce parte din total le revine? Formulați două învățăminte pentru planul propriei disertații și o limită a analogiei.
5. **Estimarea în trei puncte.** Pentru trei activități din propriul plan, stabiliți duratele optimistă, cea mai probabilă și pesimistă și calculați E = (O + 4M + P) / 6. Comparați suma estimărilor cu timpul rămas până la depunere și stabiliți rezerva.
6. **Exercițiu în echipă: registrul riscurilor.** În echipe de trei, fiecare își prezintă proiectul în trei minute. Ceilalți doi joacă rolul comisiei și identifică fiecare câte trei riscuri pe care autorul nu le-a văzut. Autorul le introduce în registru, cu scor și răspuns. Rolurile se rotesc.

1.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care sunt cele trei trăsături ale nivelului de master pe care le-am reținut din descriptorii Cadrului european al calificărilor și cum se traduce fiecare într-o cerință pentru disertație?

2. De ce propoziția „am aplicat un chestionar în primăria X” nu este o contribuție? Reformulați-o.
3. Prin ce se deosebește un studiu de caz de o monografie a unei instituții?
4. Ce trei condiții de fezabilitate, formulate de Eco, trebuie verificate înainte de a alege o temă?
5. De ce se spune că o comisie evaluează mai ales legăturile dintre părțile lucrării?
6. Ce este eroarea de planificare și prin ce tehnici poate fi contracarată?
7. Ce deosebește un jalon de o activitate? Dați câte un exemplu din planul unei disertații.
8. De ce nu se interpretează direct, ca schimbare reală, o valoare izolată care iese din tiparul unei serii statistice?
9. Cu valorile O = 2, M = 4 și P = 12 săptămâni, estimarea în trei puncte a duratei este: a) 4 săptămâni; b) 5 săptămâni; c) 6 săptămâni; d) 9 săptămâni.
10. O lucrare care compară trei opțiuni de organizare a transportului școlar după criterii declarate și recomandă una dintre ele este: a) o disertație empirică; b) un studiu de caz; c) o analiză de politici; d) o evaluare.
11. Într-un registru cu scale de la 1 la 3, un risc cu probabilitatea 3 și impactul 2 are scorul: a) 5; b) 6; c) 9; d) 1,5.
12. Drumul critic al unui plan este: a) activitatea cea mai lungă; b) lanțul de activități dependente a căror întârziere întârzie depunerea; c) lista riscurilor cu scor maxim; d) intervalul de rezervă.
13. În relația de coordonare, comentariile coordonatorului privesc în primul rând: a) ortografia; b) formatarea bibliografiei; c) argumentul și deciziile metodologice; d) alegerea programului de calculator.
14. Rata cumulată a plăților UE către România pentru FEDR și Fondul de coeziune 2014–2020 era, la sfârșitul anului 2020, de: a) 19,0%; b) 42,2%; c) 74,7%; d) 99,9%.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-b, 10-c, 11-b, 12-b, 13-c, 14-b.

1.12. Bibliografia capitolului

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (revised edition 2023). ALLEA.
- Bardach, E., & Patashnik, E. M. (2020). *A Practical Guide for Policy Analysis: The Eightfold Path to More Effective Problem Solving* (6th ed.). CQ Press.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Buehler, R., Griffin, D., & Ross, M. (1994). Exploring the “planning fallacy”: Why people underestimate their task completion times. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 366–381.
- Chelcea, S. (2007). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane* (ed. a IV-a). Comunicare.ro.
- Consiliul Uniunii Europene. (2017). Recomandarea Consiliului din 22 mai 2017 privind Cadrul european al calificărilor pentru învățarea pe tot parcursul vieții. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 189.
- Eco, U. (2006). *Cum se face o teză de licență*. Polirom.
- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Capitolul 2. Problematizarea: de la temă la lacuna din cunoaștere și întrebarea de cercetare

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să deosebiți tema, problema de cercetare și întrebarea de cercetare și să treceți de la una la alta în pași expliciți;
- să construiți o problemă pornind de la o observație documentată cu date și de la explicații rivale;
- să formulați o lacună în cunoaștere prin identificarea golurilor din literatură sau prin problematizarea presupozițiilor ei;
- să argumentați relevanța științifică și practică a întrebării voastre;
- să clasificați o întrebare ca descriptivă, explicativă sau evaluativă și să o descompuneți în subîntrebări;
- să delimitați cercetarea și să redactați un titlu care promite exact ceea ce lucrarea oferă.

2.1. Tema, problema și întrebarea: trei lucruri diferite

Întrebați la începutul anului despre ce își scriu disertația, cei mai mulți masteranzi răspund cu o temă: „digitalizarea”, „fondurile europene”, „transparența”. Tema este un teritoriu, nu o destinație. Despre digitalizarea administrației se pot scrie o mie de lucrări diferite, iar câtă vreme nu ați ales una dintre ele, nu puteți decide ce să citiți, ce date să culegeți și când ați terminat. Problematizarea este munca prin care teritoriul devine destinație. Punctul de plecare poate fi oricare dintre patru locuri: o dificultate întâlnită la locul de muncă, o dezbatere din literatură, un document de politici care afirmă ceva fără dovezi sau o cifră dintr-o statistică oficială care nu arată cum v-ați fi așteptat.

Trei noțiuni trebuie ținute despărțite. **Tema** numește un domeniu de interes. **Problema de cercetare** numește ceva ce nu știm sau nu înțelegem în interiorul temei și arată de ce această necunoaștere costă. **Întrebarea de cercetare** este propoziția interogativă, precisă, la care lucrarea răspunde. Drumul dintre ele are etape, iar fiecare etapă îngustează.

Figura 2.1. De la domeniu la titlu: etapele problematizării

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește de la stânga la dreapta, dar se parcurge în realitate de mai multe ori, cu întoarceri: lectura schimbă problema, iar problema schimbă ce citiți. Observați locul titlului, la capăt. Titlul se scrie după ce întrebarea este stabilă, nu înainte.

Autorii manualului *The Craft of Research* propun o distincție utilă între problema practică și problema de cercetare (Booth et al., 2016). O problemă practică este o stare a lumii care produce costuri: contribuabilii stau la coadă, proiectele se depun târziu, funcționarii pleacă din sistem. Ea se rezolvă prin acțiune. O problemă de cercetare este o stare a cunoașterii: nu știm de ce contribuabilii preferă ghișeul, deși plata online există. Ea se rezolvă prin înțelegere. Disertația nu rezolvă problema practică; ea rezolvă o problemă de cercetare al cărei răspuns îi ajută pe cei care au de rezolvat problema practică. Confuzia dintre cele două produce lucrări care promit „soluții pentru digitalizare” și livrează opinii.

Orice problemă de cercetare are, după aceiași autori, două părți: o condiție (ce nu știm) și o consecință (ce pierdem, ca înțelegere, dacă nu aflăm). Testul este întrebarea „și ce dacă?”, pusă de două ori la rând. Tabelul de mai jos aplică distincțiile pe trei teme frecvente.

Tabelul 2.1. Temă, problemă și întrebare pentru trei domenii din administrația publică (exemple construite)

Temă	Problemă de cercetare	Întrebare de cercetare
Servicii publice digitale	Nu știm de ce serviciile online sunt puțin folosite acolo unde accesul la internet este general	Ce deosebește contribuabilii care plătesc online de cei care plătesc la ghișeu, în municipiul X?
Fonduri europene	Nu știm de ce comune asemănătoare depun un număr foarte diferit de proiecte	Prin ce diferă capacitatea administrativă a comunelor cu multe și cu puține proiecte depuse, în județul Y?
Resurse umane	Nu știm ce îi face pe funcționarii tineri să rămână în primăriile mici	Cum își explică funcționarii sub 35 de ani decizia de a rămâne sau de a pleca?

Sursa: elaborare proprie.

Parcurgeți tabelul pe rânduri. De la prima la a doua coloană apare un „nu știm”; de la a doua la a treia apar un loc, o populație și un verb care arată ce fel de răspuns se așteaptă. Dacă în formularea voastră lipsește „nu știm”, sunteți încă la temă.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: formula în trei pași (adaptare după Booth et al., 2016)

Completați, în această ordine, trei jumătăți de frază:

1. Tema: „Studiez ...”
2. Întrebarea: „... pentru că vreau să aflu ce / de ce / cum ...”
3. Semnificația: „... cu scopul de a-l ajuta pe cititor să înțeleagă ...”

Exemplu construit: „Studiez utilizarea ghișeului online al primăriei X, pentru că vreau să aflu de ce contribuabilii cu acces la internet plătesc totuși la ghișeul fizic, cu scopul de a-l ajuta pe cititor să înțeleagă dacă obstacolul ține de competențe, de calitatea serviciului sau de încredere.”

Dacă nu puteți completa pasul al treilea, problema nu are încă o consecință.

2.2. De la observație la nedumerire: un exemplu pe date

O problemă bună pornește adesea de la o nepotrivire: două lucruri pe care le știm nu se împacă. Datele oficiale sunt un loc excelent în care să căutați asemenea nepotriviri. Să urmărim un exemplu, în trei mișcări.

Prima mișcare este observația. Graficul următor arată ponderea gospodăriilor cu acces la internet.

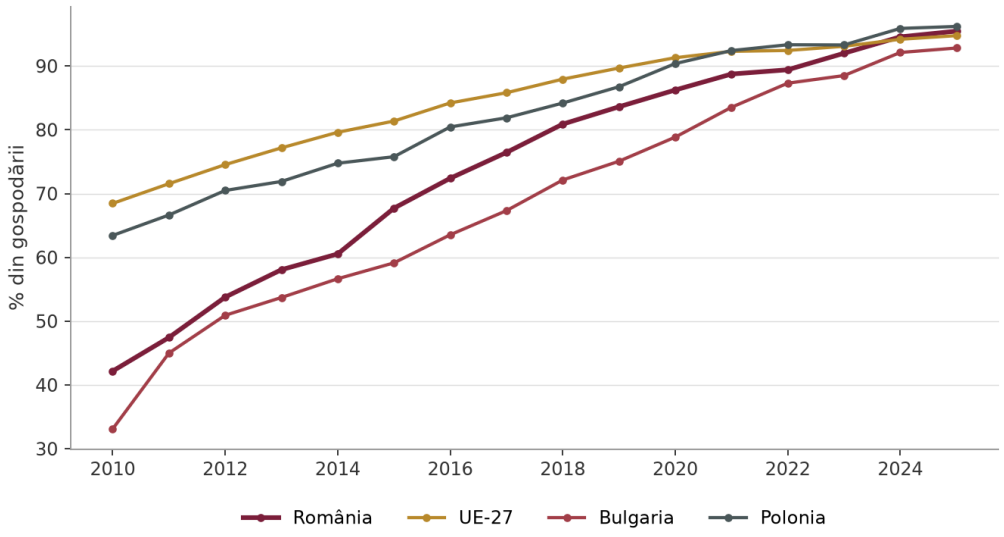

Figura 2.2. Gospodării cu acces la internet, 2010–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ci_in_h (date extrase în noiembrie 2026)

În 2010, 42,2% dintre gospodăriile din România aveau acces la internet, față de 68,5% în Uniunea Europeană; în 2025, valorile sunt 95,5% și, respectiv, 94,8% (Eurostat, isoc_ci_in_h). Decalajul de acces s-a închis. Dacă accesul ar fi singura condiție a folosirii serviciilor publice online, ne-am aștepta ca și aici România să fie aproape de medie.

A doua mișcare este confruntarea cu un al doilea fapt.

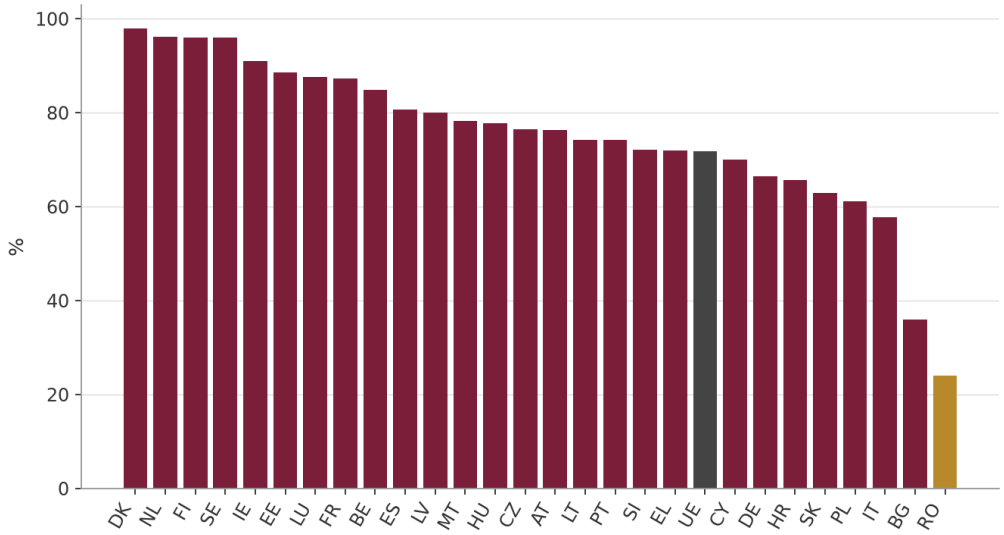

Figura 2.3. Activități de e-guvernare ale persoanelor în statele UE, 2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

În 2025, indicatorul Eurostat privind activitățile de e-guvernare ale persoanelor are valoarea de 24,1% pentru România, față de 71,9% media UE; Bulgaria are 36,0%, Polonia 61,1%, Ungaria 77,9% (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Graficul se citește comparând bara evidențiată cu celelalte: România se află la capătul de jos al distribuției. Cele două figuri, puse alături, produc nedumerirea: acces aproape universal, utilizare de trei ori mai mică decât media. Atenție la citire: primul indicator numără gospodării, al doilea persoane, deci cele două procente nu se scad unul din altul; ele arată doar că accesul nu mai poate fi explicația.

A treia mișcare este inventarul explicațiilor rivale. Datele oficiale sugerează cel puțin trei.

CE SPUN DATELE: Trei explicații posibile pentru aceeași nepotrivire

Explicație	Indicator	România	Referință
Competențe	Persoane cu competențe digitale cel puțin de bază, 2025	31,8%	UE: 60,4%
Ofertă	Servicii publice digitale pentru cetățeni, scor 0–100, 2025	64,2	UE: 84,6
Încredere	Încredere ridicată sau moderat ridicată în funcția publică, 2025	29%	OCDE: 45%

Surse: Eurostat (isoc_sk_dskl_i21); Comisia Europeană, Digital Decade 2026 Country Report – Romania; OECD, Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2026 Results.

Ce rezultă metodologic: fiecare rând susține o altă explicație, iar niciunul nu o dovedește. Indicatorii descriu țara, nu persoanele; nu arată dacă tocmai cei cu competențe scăzute sau cu încredere scăzută sunt cei care evită serviciile online. Exact acest „nu știm” este materia unei disertații.

Rețineți forma raționamentului, nu doar exemplul: un fapt așteptat, un fapt care îl contrazice, mai multe explicații concurente și constatarea că datele existente nu pot alege între ele. O problemă construită astfel are de la început și condiția, și consecința, iar întrebarea aproape că se scrie singură.

2.3. Două căi spre lacună: identificarea golurilor și problematizarea

Problema voastră trebuie așezată față de ce s-a scris. Există două strategii mari pentru a face acest lucru, descrise de Sandberg și Alvesson (2011) în urma analizei felului în care autorii de articole își construiesc întrebările.

Prima, de departe cea mai răspândită, este **identificarea golurilor din literatură** (gap-spotting). Autorul arată că în literatură lipsește ceva și propune să completeze. Golul poate fi de trei feluri: o confuzie, atunci când studiile existente dau rezultate sau explicații contradictorii; o neglijare, atunci când un aspect, un context sau o populație au fost puțin sau deloc cercetate ori când o afirmație acceptată nu are sprijin empiric; o aplicare, atunci când o teorie consacrată nu a fost dusă într-un domeniu în care ar putea spune ceva nou.

A doua strategie este **problematizarea** propriu-zisă: în loc să caute ce lipsește din literatură, autorul pune sub semnul întrebării ceea ce literatura ia drept de la sine înțeles (Alvesson și Sandberg, 2011). Presupozițiile vizate pot fi mai înguste sau mai largi: cele împărtășite în interiorul unei școli de gândire, metaforele de bază prin care este văzut obiectul, presupozițiile de paradigmă, cele ideologice și cele comune unui întreg domeniu. Argumentul autorilor este că teoriile care reține atenția sunt cele care contrazic o presupoziție a cititorilor lor, idee formulată mult mai devreme de Davis (1971), și că simpla completare a golurilor produce cunoaștere corectă, dar rareori interesantă.

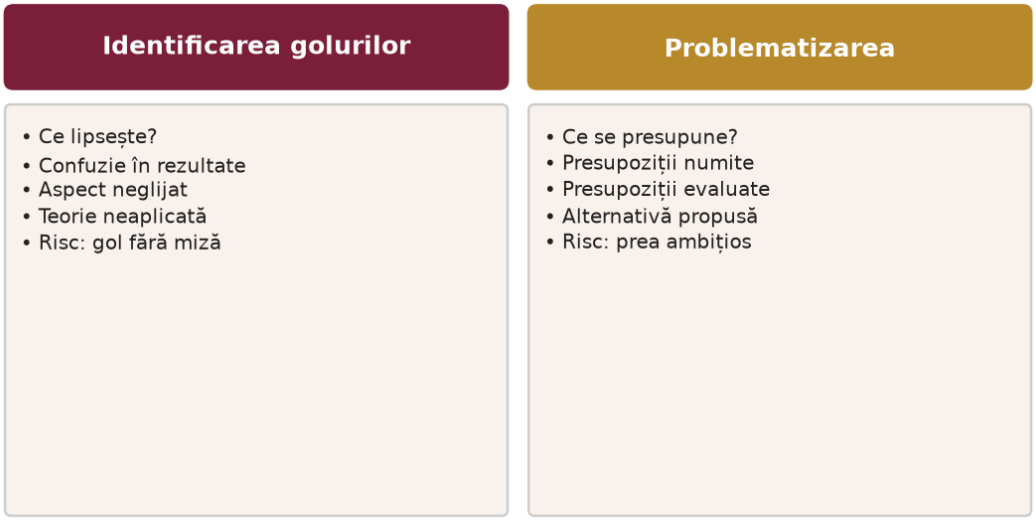

Figura 2.4. Două strategii de construire a întrebării de cercetare

Sursa: adaptare după Sandberg și Alvesson (2011)

Figura pune față în față întrebarea de pornire, pașii și riscul fiecărei strategii. Pentru o disertație de master, calea realistă este de obicei prima, practicată cu grijă. A doua poate fi folosită în doză mică și cu mare folos: un singur paragraf în care numiți o presupoziție a literaturii și vă întrebați dacă ea ține în cazul vostru. În exemplul de mai sus, multe studii despre adoptarea serviciilor digitale presupun că decizia aparține individului care compară utilitatea și efortul. Într-o primărie mică, se poate ca decizia să fie luată, în fapt, la ghișeu, de funcționarul care îi spune contribuabilului că „e mai sigur pe hârtie”. A numi această presupoziție schimbă unitatea de analiză și, odată cu ea, întreaga cercetare.

Cum se problematizează, concret? Alvesson și Sandberg (2011) descriu un demers în șase pași, care nu se parcurg neapărat în ordine: alegeți un corp de literatură; identificați și formulați presupozițiile pe care se sprijină; evaluați-le, întrebându-vă care dintre ele merită contestate; construiți o presupoziție alternativă; gândiți-vă cui i se adresează și cine ar avea motive să o respingă; verificați dacă alternativa poate genera o

cercetare pe care cititorii o vor socoti întemeiată, nu doar provocatoare. Pentru voi, valoarea demersului stă în pasul al doilea. Presupozițiile nu sunt scrise nicăieri; se găsesc citind ce *nu* discută autorii: ce variabile lipsesc din toate modelele, ce actor nu apare în niciun studiu, ce cuvânt este folosit de toți fără definiție.

Tabelul 2.2. Tipuri de lacune și formulări corespunzătoare (exemple construite)

Tip de lacună	Cum se recunoaște	Formulare-model
Confuzie	Studii cu rezultate opuse	„Unele studii găsesc că vârsta explică utilizarea, altele că efectul dispare când se ține seama de educație.”
Neglijare	Context sau grup nestudiat	„Cercetările privesc orașele mari; pentru comunele sub 5.000 de locuitori nu există date.”
Aplicare	Teorie nedusă într-un domeniu	„Cadrul a fost folosit pentru comerțul online, dar nu pentru taxele locale.”
Presupoziție	Ceva luat drept evident	„Literatura tratează adoptarea ca decizie individuală; rolul funcționarului este ignorat.”

Sursa: elaborare proprie, pe baza Sandberg și Alvesson (2011).

Tabelul oferă formulări pe care le puteți adapta, cu o condiție: fiecare afirmație despre literatură trebuie să poată fi susținută cu surse, ceea ce veți face în recenzia literaturii.

ATENȚIE: „Nu s-a mai studiat în România” nu este, singur, o lacună

Faptul că un lucru nu a fost cercetat nu arată că merită cercetat. Trebuie spus de ce contextul românesc ar putea schimba răspunsul: o instituție care funcționează altfel, o reformă recentă, o populație cu alte caracteristici. Altminteri, lacuna este un gol fără miză. În plus, afirmația „nu există studii” este riscantă: ea susține că ați căutat peste tot. Formularea prudentă este „în sursele consultate, descrise în secțiunea despre strategia de căutare, nu am identificat ...”.

TEMĂ DE REFLECȚIE: Completarea golurilor sau contestarea presupozițiilor?

Susținătorii identificării golurilor spun că știința avansează cumulativ și că un masterand nu are autoritatea de a contesta o literatură pe care abia a citit-o. Criticii răspund că o lucrare care doar adaugă „încă un caz” nu schimbă nimic din ce credeam. Discutați pe propriile teme: ce presupoziție a literaturii pe care ați citit-o până acum vi se pare cel mai puțin potrivită cu instituția pe care o cunoașteți? Ce ați risca dacă ați construi lucrarea pe contestarea ei?

2.4. Relevanța științifică și relevanța practică

O întrebare de cercetare bună satisface două criterii în același timp: privește ceva important în lumea reală și aduce o contribuție identificabilă la literatura de specialitate (King, Keohane și Verba, 1994). În administrația publică, disciplină aplicată, cele două criterii se susțin reciproc, dar nu se confundă.

Figura 2.5. Relevanța unei întrebări de cercetare

Sursa: elaborare proprie

Matricea se citește pe cadrane. O întrebare relevantă doar practic produce un raport util unei instituții, dar din care nimeni altcineva nu învață nimic; o întrebare relevantă doar științific produce un exercițiu corect, fără destinatar. Ținta este cadranul din dreapta sus. Cele mai multe proiecte de master pornesc din dreapta jos, pentru că masteranzii vin cu probleme de la locul de muncă; ele se mută în sus atunci când cazul local este legat de o dezbatere din literatură.

EXEMPLU: **Relevanța, formulată slab și bine (exemple construite în scop didactic)**

Slab: „Tema este de mare actualitate și importanță, digitalizarea fiind o prioritate a Uniunii Europene."

Bine, relevanță științifică: „Studiile despre adoptarea serviciilor digitale compară rar explicația prin competențe cu cea prin încredere pe aceiași respondenți; lucrarea le măsoară pe amândouă."

Bine, relevanță practică: „Dacă obstacolul principal este încrederea, cursurile de competențe digitale finanțate de primărie nu vor crește utilizarea; rezultatul arată unde merită cheltuit bugetul."

Prima formulare se potrivește oricărei lucrări despre digitalizare, deci nu spune nimic despre aceasta.

2.5. Tipuri de întrebări: descriptive, explicative, evaluative

Forma întrebării anunță forma răspunsului și, prin ea, designul. La nivelul disertației sunt utile trei tipuri.

Tabelul 2.3. Trei tipuri de întrebări de cercetare

Tip	Ce cere	Exemplu	Cum arată răspunsul
Descriptivă	Cum stau lucrurile, cât, cine	Câți contribuabili din municipiul X au plătit online în 2025 și cine sunt ei?	Distribuții, profiluri, tipologii
Explicativă	De ce, în ce condiții, prin ce mecanism	Ce explică diferența de utilizare între contribuabili cu acces similar?	Relații între variabile, mecanisme
Evaluativă	Cât de bine, față de ce criteriu	În ce măsură și-a atins obiectivele programul de consiliere digitală?	Judecată pe criterii, cu dovezi

Sursa: elaborare proprie, pe baza Van Thiel (2022) și Creswell și Creswell (2023).

Tabelul arată că tipurile nu se ierarhizează după valoare. O descriere riguroasă a unui fenomen necunoscut valorează mai mult decât o explicație prost susținută; întrebările descriptive devin slabe doar când descriu ceea ce se știa deja. Întrebările explicative sunt cele mai pretențioase, pentru că verbul „explică” angajează o afirmație despre cauze, pe care designul trebuie să o poată purta. Cele evaluative au nevoie de un criteriu și de un termen de comparație declarate dinainte. Alături de acestea, manualele menționează întrebările exploratorii, potrivite când se știe prea puțin pentru a formula ipoteze, și pe cele prescriptive („ce ar trebui făcut?”), la care cercetarea nu răspunde direct: o recomandare decurge dintr-un răspuns descriptiv, explicativ sau evaluativ, la care se adaugă valori și constrângeri.

O disertație are o singură întrebare principală și câteva subîntrebări care, luate împreună, îi dau răspunsul.

Figura 2.6. Întrebarea principală și subîntrebările ei (exemplu construit)

Sursa: elaborare proprie

Figura arată o întrebare principală explicativă, sprijinită pe o subîntrebare descriptivă și pe două explicative. Sub fiecare subîntrebare apar conceptele care vor trebui măsurate. Regula de control este simplă: dacă răspundeți la toate subîntrebările, ați răspuns la întrebarea principală? Și invers: există vreo subîntrebare fără de care răspunsul rămâne întreg? Aceea se elimină.

Tabelul 2.4. Întrebări slabe și întrebări reformulate (exemple construite)

Întrebare slabă	Defect	Reformulare
Este digitalizarea benefică pentru administrație?	Prea largă, răspuns da sau nu	Ce schimbări în timpul de soluționare au urmat introducerii depunerii online a cererilor în primăria X?
Care este impactul PNRR asupra României?	Imposibil de cercetat de o singură persoană	Cum au organizat trei primării de oraș mic pregătirea proiectelor finanțate prin PNRR?
De ce sunt funcționarii nemotivați?	Presupune ceea ce ar trebui arătat	Ce factori asociază funcționarii din instituția Y cu satisfacția în muncă?
Ce cred cetățenii despre transparență?	Concept nedefinit, populație nedefinită	Cum evaluează solicitanții de informații publice răspunsurile primite de la consiliul județean Z?

Sursa: elaborare proprie.

Fiecare rând ilustrează un defect tipic: lărgimea, lipsa de fezabilitate, presupoziția ascunsă și vagul conceptual. Reformulările nu sunt mai „mici” ca importanță, ci mai precise; o întrebare la care se poate răspunde bine valorează mai mult decât una mare, la care se răspunde cu generalități.

Ce face, așadar, ca o întrebare să fie bună? Cinci proprietăți, care pot fi verificate una câte una. Este *clară*: un cititor din afara domeniului înțelege ce se întreabă, iar termenii au un singur sens. Este *cercetabilă*: există date care ar putea să îi răspundă, iar voi aveți acces la ele în timpul rămas. Este *deschisă*: răspunsul nu este cunoscut dinainte și nu se reduce la da sau nu. Este *delimitată*: numește un loc, o perioadă și o populație. Este *relevantă*: cineva, numit, ar avea ceva de câștigat din răspuns. O întrebare care trece patru probe din cinci se repară; una care trece două se înlocuiește.

STUDIU DE CAZ: Patru versiuni ale aceleiași întrebări (caz construit în scop didactic)

Andrei lucrează la direcția de taxe a unui municipiu și vrea să scrie despre plata online.

Versiunea 1 (octombrie): „Care este impactul digitalizării asupra colectării taxelor locale?” Coordonatorul observă că „impactul” cere o comparație pe care Andrei nu o poate face și că „digitalizarea” acoperă zece lucruri diferite.

Versiunea 2: „Câți contribuabili plătesc online în municipiul X?” Întrebarea este cercetabilă, dar răspunsul se află într-un raport intern; nu există niciun „nu știm”.

Versiunea 3: „De ce nu plătesc contribuabilii online?” Apare nedumerirea, dar întrebarea presupune că toți cei care plătesc la ghișeu au același motiv și nu spune despre cine este vorba.

Versiunea 4 (noiembrie): „Ce deosebește, în privința competențelor digitale și a încrederii în primărie, persoanele fizice care au plătit online taxele locale în 2025 de cele care au plătit la ghișeu, în municipiul X?”

De discutat: ce probă din cele cinci nu trecea fiecare versiune? Ce a pierdut Andrei, ca ambiție, între versiunea 1 și versiunea 4, și ce a câștigat?

2.6. Delimitarea cercetării

A delimita înseamnă a hotărî, în cunoștință de cauză, ce rămâne în afara lucrării. Delimitarea nu este o scuză, ci o decizie metodologică, și se face pe cinci dimensiuni: conceptul (ce înțelegeți, exact, prin „utilizare” sau „transparență”), unitatea de analiză (persoane, instituții, proiecte, documente), spațiul, timpul și populația.

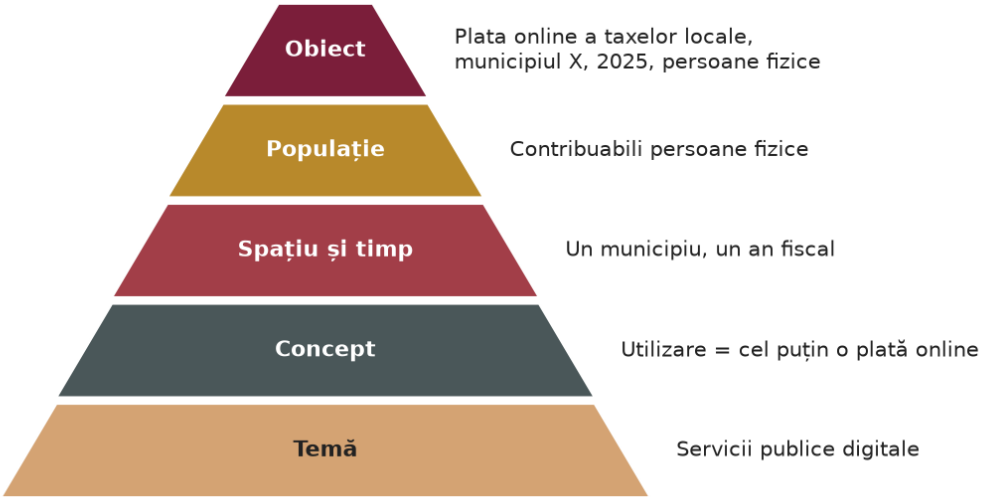

Figura 2.7. Delimitarea în trepte: de la temă la obiectul cercetat (exemplu construit)

Sursa: elaborare proprie

Piramida se citește de jos în sus: fiecare treaptă adaugă o decizie, iar vârful este obiectul efectiv cercetat. Fiecare decizie trebuie să aibă un motiv care ține de întrebare sau de fezabilitate, nu de comoditate, și fiecare are un cost pe care îl veți numi în secțiunea de limite: rezultatele despre un municipiu nu se extind automat la comune.

Merită deosebite două noțiuni care se confundă des. *Delimitările* sunt alegeri ale autorului, făcute înainte de cercetare: „lucrarea nu tratează persoanele juridice”. *Limitele* sunt slăbiciuni ale cercetării, constatate și asumate: „rata de răspuns a fost mică în rândul persoanelor de peste 65 de ani”. Primele se scriu în introducere, celelalte în metodologie și în concluzii.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI la formularea întrebării de cercetare

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) pot fi folosiți ca parteneri de clarificare: cereți-le zece variante ale întrebării voastre, cereți-le să joace rolul unui membru al comisiei care întreabă „și ce dacă?” sau să indice ce presupune fiecare formulare.

Erori tipice: întrebări generice, care s-ar potrivi oricărei instituții; „lacune în literatură” afirmate fără nicio căutare reală și sprijinite uneori pe referințe inexistente; tendința de a aproba formularea pe care i-o propuneți.

Verificare: nicio afirmație despre ce „lipsește din literatură” nu se preia fără căutare proprie în baze de date; orice sursă indicată se caută și se deschide; întrebarea finală se discută cu coordonatorul. Un asemenea instrument vă poate ajuta să formulați mai limpede o problemă pe care o aveți, dar nu poate avea problema în locul vostru.

2.7. Titlul

Titlul este cea mai citită parte a disertației și singura pe care o vede oricine caută lucrarea într-un catalog. El are două sarcini: să spună despre ce este lucrarea și să nu promită mai mult decât oferă. Un titlu bun conține conceptul central, relația sau întrebarea urmărită și delimitarea; forma cea mai practică este cea în două părți, despărțite prin două puncte, în care prima parte numește problema, iar a doua precizează cazul, perioada sau metoda.

Tabelul 2.5. Titluri slabe și titluri reformulate (exemple construite)

Titlu slab	Defect	Titlu reformulat
Digitalizarea administrației publice	Numește o temă	Acces fără utilizare: competențe și încredere în plata online a taxelor locale în municipiul X
Absorbția fondurilor europene în România	Promite o țară, cercetează un județ	Capacitatea administrativă și depunerea de proiecte: o comparație între șase comune din județul Y, 2021–2025
Studiu de caz privind resursele umane la primăria Z	Numește metoda, nu problema	A rămâne sau a pleca: explicațiile funcționarilor tineri din primăriile mici

Sursa: elaborare proprie.

Coloana din mijloc arată cele trei defecte obișnuite. Titlul reformulat de pe primul rând merită privit atent: el conține nedumerirea („acces fără utilizare”), cele două explicații rivale și delimitarea. Cine îl citește știe ce va găsi în lucrare. Păstrați un titlu de lucru de la început, dar revedeți-l la sfârșit, după ce știți ce ați reușit, de fapt, să arătați.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: fișa de problematizare (o pagină)

1. Tema, în cel mult cinci cuvinte: ...
2. Observația de pornire, cu sursă (ce știm): ...
3. Faptul care nu se potrivește, cu sursă: ...
4. Explicații rivale (cel puțin două): ...
5. Lacuna: tipul ei (confuzie, neglijare, aplicare, presupoziție) și formularea: ...
6. Problema de cercetare: condiția („nu știm ...”) și consecința („de aceea nu putem ...”): ...
7. Întrebarea principală și tipul ei: ...
8. Subîntrebări (două-patru): ...
9. Relevanța științifică, într-o frază: ...
10. Relevanța practică, într-o frază, cu destinatarul numit: ...
11. Delimitări: concept, unitate de analiză, spațiu, timp, populație: ...
12. Titlul de lucru: ...

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Completați formula în trei pași pentru tema voastră; scrieți cel puțin trei variante și păstrați-le pe toate în jurnal.
2. Căutați în date oficiale sau în documente publice un fapt care nu se potrivește cu ce v-ați aștepta și notați-l cu sursa.
3. Scrieți două explicații rivale pentru acel fapt și ce date ar permite alegerea între ele.
4. Formulați lacuna într-o frază și notați de ce tip este.
5. Scrieți întrebarea principală și subîntrebările; aplicați regula de control.
6. Puneți de două ori întrebarea „și ce dacă?” și notați răspunsurile ca relevanță științifică și practică.
7. Completați fișa de problematizare și trimiteți-o coordonatorului, împreună cu fișa de proiect revăzută.

2.8. Rezumat

- Tema numește un teritoriu; problema spune ce nu știm și de ce contează; întrebarea este propoziția la care lucrarea răspunde.
- Problema practică se rezolvă prin acțiune, problema de cercetare prin înțelegere; disertația o rezolvă pe a doua.
- O problemă de cercetare are o condiție și o consecință; testul este întrebarea „și ce dacă?”.
- Nepotrivirile dintre fapte documentate, cum este accesul general la internet alături de utilizarea redusă a serviciilor online, sunt surse bune de probleme.
- Indicatorii agregați pot sugera explicații rivale, dar nu pot alege între ele.
- Lacuna poate fi o confuzie, o neglijare, o aplicare lipsă sau o presupoziție nediscutată a literaturii.
- „Nu s-a mai studiat” devine lacună numai când se arată de ce contextul ar putea schimba răspunsul.
- O întrebare bună are și relevanță științifică, și relevanță practică, formulate specific.
- Întrebările descriptive, explicative și evaluative cer răspunsuri de forme diferite; forma întrebării angajează designul.
- Delimitările sunt alegeri prealabile; limitele sunt slăbiciuni asumate.
- Titlul promite exact ceea ce lucrarea oferă și se revede la sfârșit.

2.9. Concepte-cheie

- **Temă** – domeniul de interes în care se situează cercetarea.
- **Problemă practică** – stare a lumii care produce costuri și cere acțiune.
- **Problemă de cercetare** – necunoaștere sau neînțelegere formulată explicit, împreună cu consecința ei.
- **Întrebare de cercetare** – propoziția interogativă precisă la care răspunde lucrarea.
- **Problematizare** – trecerea argumentată de la temă la problemă; în sens restrâns, punerea în discuție a presupozițiilor literaturii.
- **Identificarea golurilor** – construirea întrebării prin arătarea a ceea ce lipsește din literatură.
- **Lacună** – ceea ce literatura nu știe, nu a lămurit sau a presupus fără să verifice.
- **Explicații rivale** – explicații diferite, compatibile cu aceleași fapte observate.
- **Relevanță științifică** – contribuția identificabilă la o dezbatere din literatură.
- **Relevanță practică** – folosul răspunsului pentru un destinatar numit.
- **Întrebare descriptivă, explicativă, evaluativă** – întrebări care cer o stare de fapt, o cauză sau un mecanism, respectiv o judecată pe criterii.
- **Subîntrebare** – întrebare parțială al cărei răspuns contribuie la răspunsul principal.
- **Unitate de analiză** – entitatea despre care se formulează concluziile.
- **Delimitare** – alegere prealabilă a ceea ce rămâne în afara lucrării.
- **Limită** – slăbiciune a cercetării, constatată și declarată.

2.10. Exerciții practice

1. **Temă, problemă, întrebare.** Pentru temele „bugetarea participativă”, „descentralizarea serviciilor sociale” și „telemunca în instituțiile publice”, completați câte un rând după modelul primului tabel din capitol.
2. **Lucru pe date reale: construirea unei nedumeriri.** Din digestul de date, comparați pentru România și media UE, în 2025, accesul gospodăriilor la internet, activitățile de e-guvernare și competențele digitale cel puțin de bază. Scrieți observația, faptul care nu se potrivește și trei explicații rivale. Indicați ce nu pot arăta acești indicatori.
3. **Lucru pe date reale: o altă nepotrivire.** Folosind seriile Eurostat privind ponderea absolvenților de studii superioare în grupa 25–34 de ani și participarea adulților la educație și formare, formulați o problemă de cercetare cu condiție și consecință. Precizați ce verificări ale definițiilor ați face înainte de a compara anii.
4. **Tipul de lacună.** Pentru fiecare dintre cele patru formulări-model din tabelul lacunelor, scrieți o formulare echivalentă pentru propria temă. Care dintre ele poate fi susținută cu sursele pe care le aveți?
5. **Exercițiu în echipă: „și ce dacă?”.** În perechi, unul își citește problema de cercetare, celălalt întreabă de trei ori „și ce dacă?”. Se notează răspunsurile; al treilea este, de regulă, relevanța. Rolurile se schimbă.
6. **Repararea întrebărilor.** Reformulați: „Cum poate fi îmbunătățită comunicarea instituțională?”; „Care sunt avantajele și dezavantajele descentralizării?”; „Este eficientă administrația locală?”. Numiți defectul fiecăreia.
7. **Titlul.** Scrieți trei titluri pentru propria disertație: unul care numește tema, unul în două părți și unul care conține nedumerirea. Colegii aleg titlul din care înțeleg cel mai bine ce vor găsi în lucrare.

2.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Prin ce se deosebește problema de cercetare de temă? Dați un exemplu din administrația locală.
2. Care este diferența dintre o problemă practică și o problemă de cercetare și de ce disertația o rezolvă pe a doua?
3. Care sunt cele două părți ale unei probleme de cercetare?
4. Descrieți cele trei feluri de goluri pe care le poate arăta un autor în literatură.
5. Ce înseamnă problematizarea, în sensul dat de Alvesson și Sandberg, și cum poate fi folosită la nivel de master?
6. De ce nu pot indicatorii la nivel de țară să aleagă între explicațiile rivale ale utilizării reduse a serviciilor online?
7. De ce o întrebare prescriptivă nu poate fi întrebarea principală a unei cercetări empirice?
8. Care este diferența dintre delimitări și limite și unde se scrie fiecare?
9. „În ce măsură și-a atins obiectivele programul de formare a funcționarilor din județul Y?” este o întrebare: a) descriptivă; b) explicativă; c) evaluativă; d) prescriptivă.
10. Formularea „unele studii găsesc un efect al vârstei, altele nu” indică o lacună de tip: a) neglijare; b) confuzie; c) aplicare; d) presupoziție.
11. În 2025, ponderea gospodăriilor cu acces la internet era, în România, de: a) 42,2%; b) 68,5%; c) 94,8%; d) 95,5%.

12. Potrivit lui King, Keohane și Verba, o întrebare de cercetare bună trebuie: a) să fie formulată ca ipoteză; b) să privească ceva important în lumea reală și să contribuie la literatură; c) să poată fi tratată numai cantitativ; d) să nu fi fost pusă niciodată.
13. Afirmația „lucrarea nu tratează persoanele juridice” este: a) o limită; b) o ipoteză; c) o delimitare; d) o lacună.
14. Titlul „Absorbția fondurilor europene în România”, pentru o lucrare despre șase comune dintr-un județ, are defectul că: a) este prea lung; b) numește metoda; c) promite mai mult decât cercetează lucrarea; d) conține o întrebare.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-c, 10-b, 11-d, 12-b, 13-c, 14-c.

2.12. Bibliografia capitolului

- Alvesson, M., & Sandberg, J. (2011). Generating research questions through problematization. *Academy of Management Review*, 36(2), 247–271.
- Alvesson, M., & Sandberg, J. (2013). *Constructing Research Questions: Doing Interesting Research*. Sage.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Comisia Europeană. (2026). *Digital Decade 2026 Country Report – Romania*. Comisia Europeană.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Davis, M. S. (1971). That's interesting! Towards a phenomenology of sociology and a sociology of phenomenology. *Philosophy of the Social Sciences*, 1(2), 309–344.
- King, G., Keohane, R. O., & Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton University Press.
- OECD. (2026). *OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2026 Results*. OECD Publishing.
- Sandberg, J., & Alvesson, M. (2011). Ways of constructing research questions: Gap-spotting or problematization? *Organization*, 18(1), 23–44.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.

Capitolul 3. Recenzia literaturii la nivel de master: strategii de căutare, sinteză și argument

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să explicați ce funcții îndeplinește recenzia literaturii într-o disertație și de ce ea este un argument, nu un inventar de lecturi;
- să alegeți tipul de recenzie potrivit unei disertații și să spuneți ce împrumută el din recenzia sistematică;
- să construiți, să aplicați și să documentați o strategie de căutare care poate fi repetată de altcineva;
- să evaluați critic sursele și să deosebiți un rezultat izolat de o concluzie bine stabilită;
- să sintetizați lecturile într-o matrice și să identificați convergențele, dezbaterile și tăcerile literaturii;
- să organizați și să redactați capitolul astfel încât el să conducă la întrebarea voastră de cercetare.

3.1. Recenzia ca argument, nu ca inventar

Capitolul de literatură este, în multe disertații, partea cea mai lungă și cea mai puțin citită. Motivul este aproape mereu același: el este scris ca o dovadă că autorul a citit, sub forma unui șir de rezumate, câte unul pentru fiecare sursă. Comisia nu are nevoie de această dovadă. Are nevoie să afle ce se știe, ce nu se știe și de ce întrebarea voastră este următorul pas rezonabil.

Recenzia literaturii îndeplinește patru funcții (Hart, 2018; Ridley, 2012). Situează cercetarea: arată în ce conversație intrați. Întemeiază problema: lacuna pe care ați formulat-o trebuie susținută cu surse. Furnizează instrumente: conceptele, definițiile, scalele și designurile deja încercate de alții. Oferă termenul de comparație pentru rezultatele voastre: în capitolul de discuții vă veți întoarce la ea pentru a spune ce confirmați și ce contraziceți. Toate cele patru funcții sunt subordonate întrebării de cercetare. O sursă care nu servește niciuneia nu are ce căuta în capitol, oricât de mult v-a luat să o citiți.

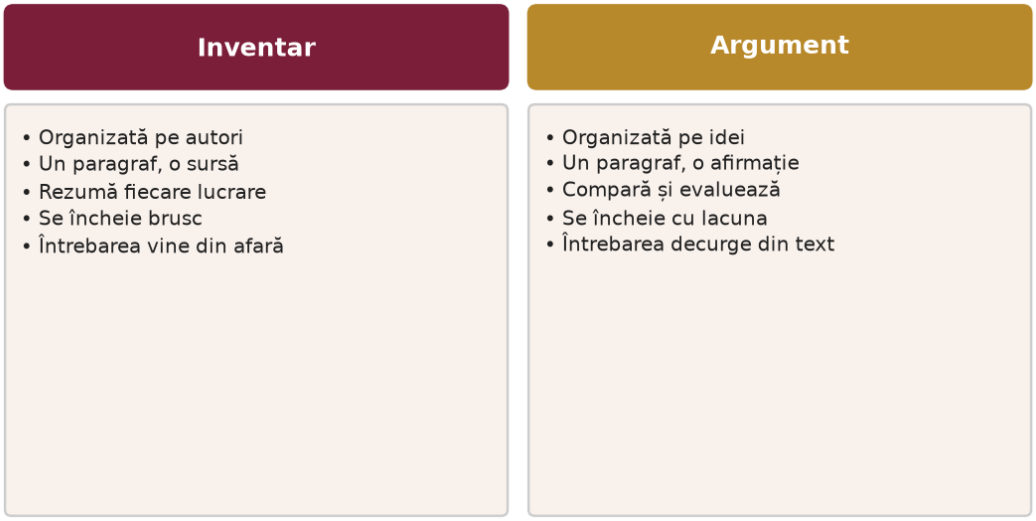

Figura 3.1. Recenzia-inventar și recenzia-argument

Sursa: elaborare proprie

Figura pune alături cele două moduri de a scrie, rând cu rând. Diferența se vede cel mai ușor la subiectul gramatical al frazelor: în inventar, subiectul este un autor („Popescu arată că ...”); în argument, subiectul este o idee („Efectul vârstei scade atunci când ...”), iar autorii apar în paranteză, ca dovezi. Ultimul rând este cel decisiv: într-o recenzie reușită, cititorul ajunge singur la întrebarea de cercetare înainte ca voi să o formulați.

EXEMPLU: **Același material, scris în două feluri (exemplu construit; autorii A–D sunt fictivi)**

Inventar: „A (2018) a studiat utilizarea serviciilor online în trei orașe și a constatat că tinerii le folosesc mai mult. B (2020) a realizat un sondaj național și a arătat că educația este importantă. C (2021) a analizat încrederea în instituții. D (2022) consideră că interfața platformelor este dificilă.”

Argument: „Explicațiile utilizării reduse a serviciilor online se împart în două familii. Prima pune accentul pe utilizator: vârsta (A, 2018) și educația (B, 2020) apar constant ca predictori, deși efectul vârstei nu a fost verificat separat de cel al educației. A doua pune accentul pe instituție: încrederea (C, 2021) și calitatea interfeței (D, 2022). Cele două familii au fost cercetate pe eșantioane diferite, astfel încât nu știm care explicație cântărește mai mult pentru aceiași oameni.”

Al doilea paragraf folosește aceleași patru surse, dar afirmă ceva despre starea cunoașterii și se încheie cu o lacună.

3.2. Tipuri de recenzii și ce se cere la master

Sub același nume se află lucrări foarte diferite. O tipologie des citată numără paisprezece tipuri de recenzii (Grant și Booth, 2009); pentru nevoile voastre sunt de ajuns trei.

Tabelul 3.1. Trei tipuri de recenzii ale literaturii

Tip	Scop	Procedură	Când se folosește
Narativă (tradițională)	Sinteză critică în sprijinul unui argument	Selecție argumentată, flexibilă	Capitolul de literatură al unei disertații
De delimitare (scoping)	Harta unui domeniu: ce și cât s-a studiat	Căutare largă, documentată; fără evaluarea calității	Domenii noi sau eterogene

Tip	Scop	Procedură	Când se folosește
Sistematică	Răspuns la o întrebare precisă, pe toate dovezile	Protocol, criterii fixate dinainte, evaluarea calității	Recenzia ca cercetare de sine stătătoare

Sursa: elaborare proprie, pe baza Grant și Booth (2009), Arksey și O'Malley (2005) și Snyder (2019).

Tabelul se citește urmărind coloana procedurii, care arată cât de strict este legat autorul de reguli fixate dinainte. Recenzia sistematică, raportată de regulă după ghidul PRISMA 2020 (Page et al., 2021), este o cercetare în sine și depășește, în cele mai multe cazuri, ce se poate face într-un capitol de disertație. Recenzia narativă este cea potrivită, dar slăbiciunea ei cunoscută este selecția arbitrară: autorul citește ce găsește întâmplător și ce îi confirmă ideile.

Soluția la nivel de master este un compromis pe care îl vom numi recenzie narativă cu căutare documentată. Păstrați libertatea de a construi un argument, dar împrumutați din recenzia sistematică două discipline: căutați după o strategie scrisă și notați ce ați făcut, astfel încât oricine să poată vedea de unde provin sursele și ce ați lăsat deoparte. Această transparență vă apără de cea mai incomodă întrebare la susținere: „de ce nu ați citat lucrarea X?”.

3.3. Strategia de căutare și documentarea ei

De la întrebare la șirul de căutare

O căutare bună pornește de la întrebarea de cercetare, descompusă în concepte. Pentru fiecare concept se alcătuiește un bloc de termeni echivalenți, în engleză și în română, pentru că literatura internațională și cea românească se caută separat.

Tabelul 3.2. Blocuri de concepte pentru o căutare despre utilizarea serviciilor publice online (exemplu construit)

Bloc	Termeni în engleză	Termeni în română
Serviciul	e-government, digital public services, online public services	e-guvernare, servicii publice digitale, servicii publice online
Comportamentul	adoption, use, uptake, acceptance	adoptare, utilizare, acceptare
Explicațiile	trust, digital skills, digital literacy	încredere, competențe digitale

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul se folosește astfel: termenii din același rând se leagă prin operatorul OR (oricare dintre ei), iar rândurile se leagă între ele prin AND (toate conceptele prezente). Ghilimelele cer expresia exactă. Rezultă un șir de căutare de felul următor:

```
("e-government" OR "digital public services" OR "online public services")
AND (adoption OR use OR uptake OR acceptance)
AND (trust OR "digital skills" OR "digital literacy")
```

Operatorii AND, OR și NOT sunt comuni marilor baze de date bibliografice, dar regulile de detaliu diferă de la una la alta, așa că verificați pagina de ajutor a fiecăreia. Șirul nu iese bun din prima: dacă primiți mii de rezultate, adăugați un bloc sau restrângeți căutarea la titlu și rezumat; dacă primiți zece, ați uitat sinonime.

Unde căutați

Sursele se aleg pentru acoperire complementară. Bazele de date bibliografice cu acces prin biblioteca universității, precum Web of Science și Scopus, indexează reviste selectate și permit căutări precise și filtre. Google Scholar este gratuit și acoperă mult mai mult, inclusiv teze, rapoarte și capitole de carte, dar fără control al calității și cu rezultate greu de reprodus. Literatura în limba română se caută separat, în revistele de profil și în catalogul bibliotecii. Pentru administrația publică, o parte importantă a cunoașterii se află în ceea ce se numește literatură gri: rapoarte ale OCDE, ale Comisiei Europene, ale Băncii Mondiale, ale Curții de Conturi sau ale ministerelor, care nu trec prin evaluarea colegială a revistelor, dar conțin date și analize ce nu se găsesc în altă parte.

Căutării în baze de date i se adaugă urmărirea citărilor, în două sensuri: înapoi, citind bibliografia surselor bune pe care le-ați găsit, și înainte, căutând cine le-a citat ulterior. Vă opriți când sursele noi nu mai aduc idei noi, ci repetă autori și argumente pe care le aveți deja.

Nu există un număr corect de surse. O recenzie cu treizeci de surse citite și comparate este mai bună decât una cu o sută de titluri pomenite. Contează acoperirea: lucrările de referință ale domeniului, studiile recente, cel puțin câteva lucrări despre contextul românesc sau regional și sursele care contrazic explicația spre care înclinați.

Selecția, pas cu pas

Rezultatele brute se triază în etape, iar la fiecare etapă se notează câte surse rămân și de ce au fost excluse celelalte.

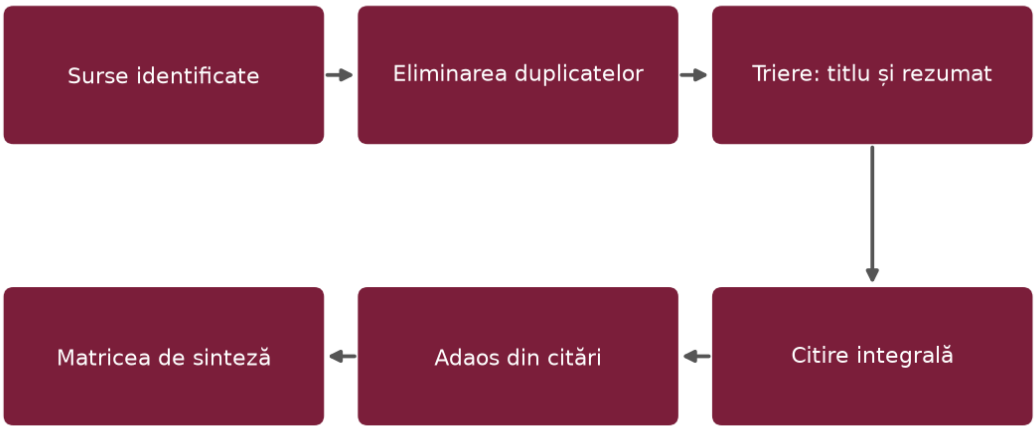

Figura 3.2. Etapele selecției surselor

Sursa: elaborare proprie

Figura arată drumul unei surse de la rezultat de căutare la rând în matricea de sinteză; penultima casetă amintește că sursele găsite prin urmărirea citărilor intră pe parcurs și trec prin aceeași triere. Criteriile de includere se scriu înainte de triere (de exemplu: studii empirice, publicate din 2015, despre servicii publice, în engleză sau română), altfel decizia ajunge să depindă de oboseala zilei. Graficul următor arată cum se subțiază, în mod obișnuit, mulțimea surselor.

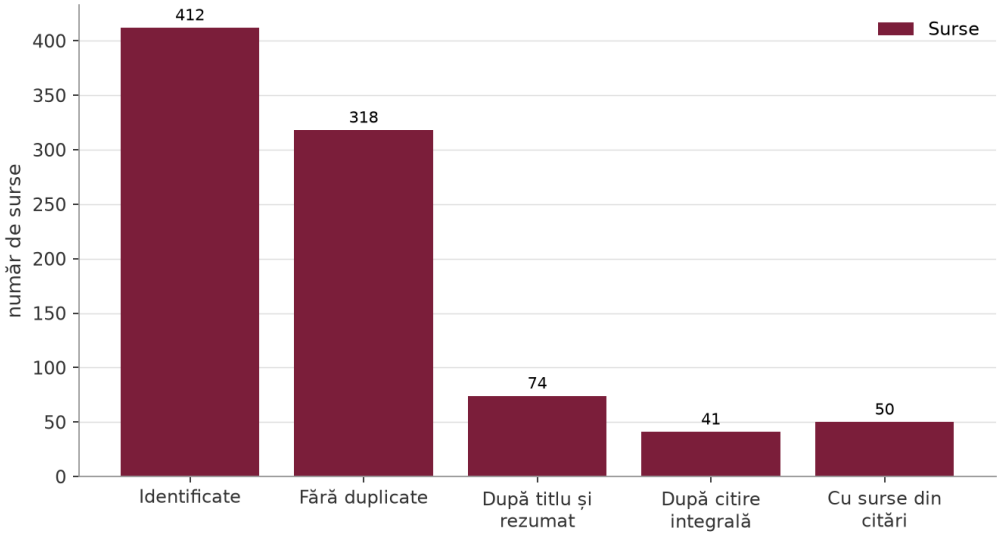

Figura 3.3. Numărul de surse rămase după fiecare etapă a selecției

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Datele sunt ipotetice: 412 rezultate din trei surse (148, 171 și 93), din care 94 sunt duplicate; din cele 318 rămase, 244 sunt excluse după titlu și rezumat; din cele 74 citite integral, 33 se dovedesc nerelevante; celor 41 păstrate li se adaugă 9 găsite prin urmărirea citărilor, deci 50 de surse în matrice. Proporțiile sunt cele care contează: cea mai mare parte a rezultatelor se elimină repede, iar munca de lectură atentă privește câteva zeci de texte, nu sute. Cine sare peste triere ajunge fie să citească la întâmplare, fie să nu mai termine.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: jurnalul căutărilor

Completați câte un rând pentru fiecare căutare, în ziua în care o faceți.

Data	Sursa	Șirul de căutare și filtrele	Rezultate	Reținute
...	Web of Science	...	...	...
...	Scopus	...	...	...
...	Google Scholar	...	...	...

Sub tabel notați: criteriile de includere și de excludere; data ultimei actualizări a căutării; sursele adăugate prin urmărirea citărilor. Din acest jurnal se scrie, în zece rânduri, paragraful despre strategia de căutare din capitolul de literatură.

3.4. Evaluarea critică a surselor

A găsi o sursă nu înseamnă a o crede. Fiecare text citit integral trece prin câteva întrebări: cine l-a publicat și dacă a trecut printr-o evaluare colegială (peer review); ce date folosește și cât de mari sunt eșantioanele; dacă metoda poate susține concluzia, mai ales când concluzia este cauzală; cât de apropiat este contextul studiului de al vostru; ce interes are autorul sau finanțatorul în rezultat. Răspunsurile nu duc la eliminarea surselor imperfecte, ci la dozarea încrederii: scrieți „un studiu pe 120 de respondenți sugerează” acolo unde atât aveți.

Lectura însăși se face în trepte, pentru a nu cheltui o după-amiază pe un text care nu vă folosește. La prima trecere citiți rezumatul, introducerea și concluziile și hotărâți dacă sursa rămâne. La a doua, citiți

metoda și rezultatele, cu tabelele și figurile, și completați fișa de lectură. A treia trecere, critică, este rezervată celor câteva surse pe care se sprijină argumentul vostru: verificați dacă datele susțin, într-adevăr, concluziile pe care urmează să le citați.

Nici publicarea într-o revistă bună nu garantează că rezultatul este solid. Proiectele de replicare, în care echipe independente refac studii publicate, au arătat acest lucru în cifre.

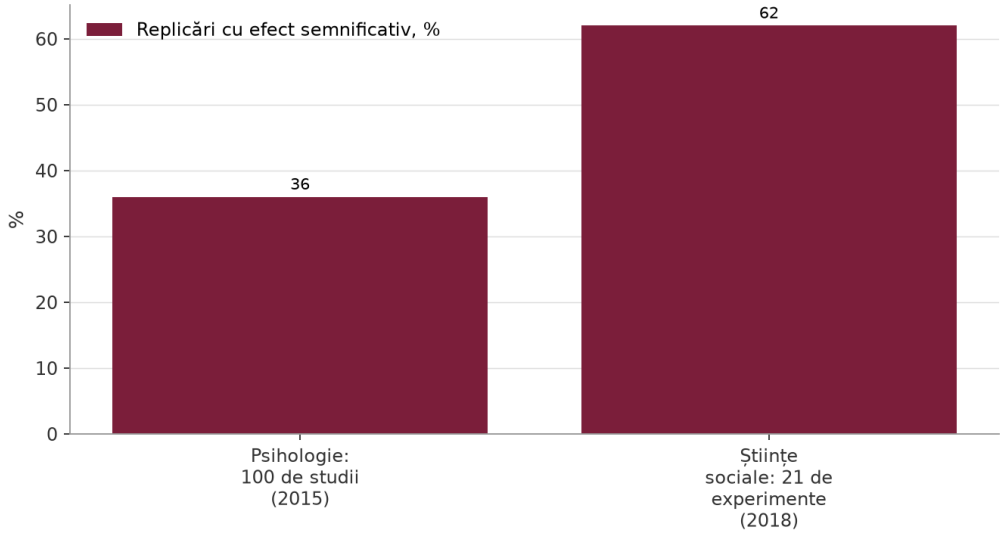

Figura 3.4. Ponderea studiilor al căror rezultat a fost regăsit la replicare

Sursa: Open Science Collaboration (2015); Camerer et al. (2018)

În primul proiect au fost refăcute 100 de studii din trei reviste de psihologie: 97% dintre studiile originale raportaseră rezultate semnificative statistic, dar numai 36% dintre replicări au obținut un asemenea rezultat (Open Science Collaboration, 2015). În al doilea au fost refăcute 21 de experimente de științe sociale publicate în *Nature* și *Science* între 2010 și 2015, cu eșantioane de aproximativ cinci ori mai mari decât cele inițiale: efectul a fost regăsit în 13 cazuri din 21, adică 62% (Camerer et al., 2018). În ambele proiecte, mărimea efectelor regăsite a fost cam jumătate din cea raportată inițial. Graficul nu spune că restul studiilor erau „false” și nu privește direct cercetarea din administrația publică. Concluzia metodologică este alta: un singur studiu, oricât de bine plasat, este un indiciu, nu un fapt stabilit. De aceea recenzia cântărește corpuri de dovezi, preferă sintezele și replicările acolo unde există și își potrivește limbajul cu tăria dovezilor.

CE SPUN DATELE: Lucrări retrase: verificați înainte de a cita

Potrivit unei analize publicate de revista *Nature*, numărul articolelor științifice retractate a depășit 10.000 în 2023, un record, iar peste 8.000 dintre ele proveneau din reviste ale unei singure edituri (Van Noorden, 2023).

Ce rezultă metodologic: o lucrare poate fi retrasă după ce a fost citată ani la rând. Înainte de a vă sprijini un argument pe un articol, verificați pe pagina revistei dacă nu poartă o notă de retragere sau de îngrijorare.

Datele oficiale în recenzie

Capitolul de literatură al unei disertații de administrație publică are aproape întotdeauna și un paragraf de context, în care amploarea problemei este arătată cu date. Regula este ca datele să fie luate de la sursă, nu din articolele care le citează.

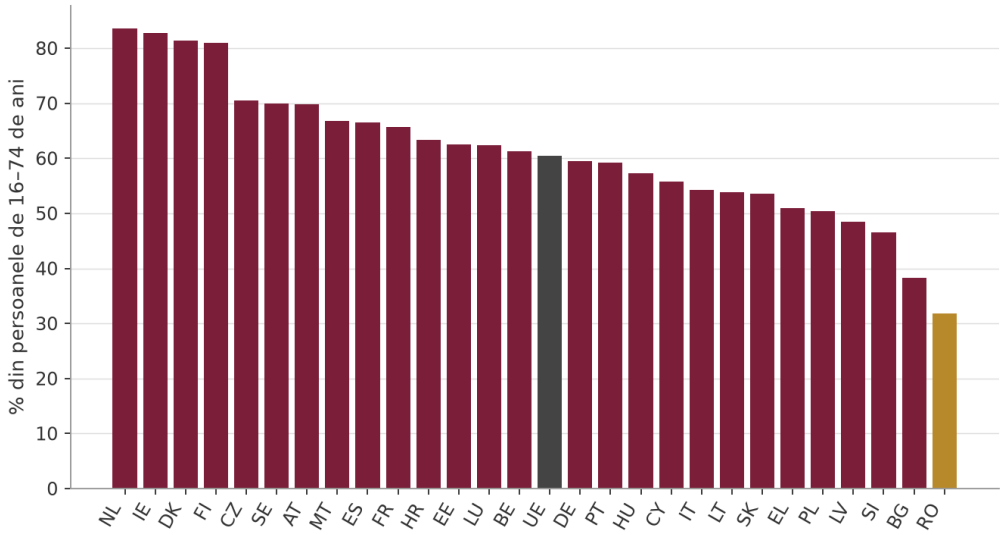

Figura 3.5. Persoane cu competențe digitale cel puțin de bază în statele UE, 2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_sk_dskl_i21 (date extrase în noiembrie 2026)

În 2025, 31,8% dintre persoanele de 16–74 de ani din România aveau competențe digitale cel puțin de bază, față de 60,4% în Uniunea Europeană, 38,3% în Bulgaria și 70,5% în Cehia (Eurostat, isoc_sk_dskl_i21); raportul de țară privind Deceniul digital notează că România rămâne pe ultimul loc în Uniune la acest indicator (Comisia Europeană, 2026). Graficul se citește căutând poziția barei evidențiate în ordinea statelor. Un articol din 2022 care ar cita „valoarea pentru România” ar da cifra din 2021, de 27,8%; preluând-o de acolo, ați descrie o situație veche de patru ani și ați cita o sursă pentru ceva ce ea doar a transcris. În recenzie, datele oficiale stabilesc faptele, iar literatura oferă explicațiile; cele două nu se amestecă.

3.5. Matricea de sinteză

Trecerea de la lecturi la sinteză este pasul la care se pierd cele mai multe recenzii. Instrumentul care o face posibilă este matricea de sinteză, numită și matrice a conceptelor (Webster și Watson, 2002): un tabel în care rândurile sunt sursele, iar coloanele sunt ideile, conceptele sau caracteristicile care vă interesează.

Tabelul 3.3. Fragment dintr-o matrice de sinteză (exemplu construit; sursele sunt fictive)

Sursă	Context și date	Competențe	Încredere	Calitatea serviciului	Limite
A (2018)	Trei orașe, sondaj, n = 600	Efect pozitiv	Nemăsurată	Nemăsurată	Fără control pentru educație
B (2020)	Național, sondaj, n = 1.500	Efect pozitiv	Efect slab	Nemăsurată	Încredere măsurată printr-un singur item
C (2021)	Două primării, interviuri	Menționate rar	Temă centrală	Temă secundară	Cazuri alese după acces
D (2022)	Test de utilizabilitate	Nemăsurate	Nemăsurată	Efect puternic	Participanți voluntari
E (2023)	Național, sondaj, n = 1.100	Efect pozitiv	Efect pozitiv	Efect pozitiv	Fără date la nivel local

Sursa: elaborare proprie.

Matricea se completează pe rânduri, pe măsură ce citiți, dar se citește pe coloane, atunci când scrieți. Citită pe coloane, cea de mai sus spune trei lucruri pe care niciun rezumat de sursă nu le spune. Există o convergență: toate studiile care au măsurat competențele le-au găsit asociate cu utilizarea. Există o dezbatere: încrederea apare ca temă centrală în studiul calitativ și ca efect slab sau pozitiv în cele cantitative, poate și pentru că a fost măsurată diferit. Există o tăcere: o singură sursă măsoară toate cele trei explicații pe aceiași respondenți și nicio sursă nu o face la nivel local. Fiecare dintre aceste trei constatări devine un paragraf al recenziei, iar ultima este chiar lacuna.

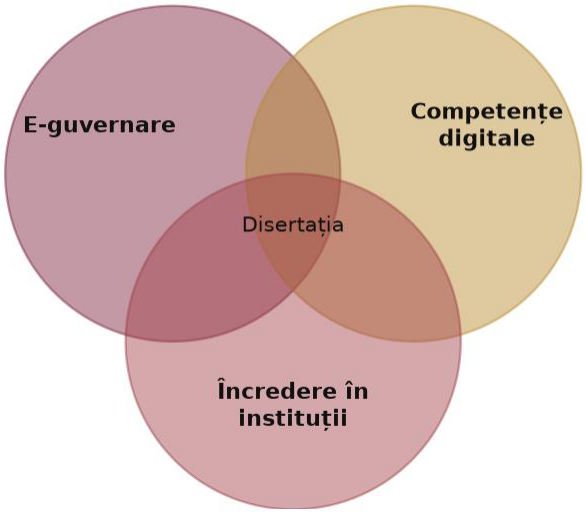

Figura 3.6. Trei literaturi și locul disertației (exemplu construit)

Sursa: elaborare proprie

Diagrama arată un alt mod de a vedea lacuna: disertația se așază acolo unde trei literaturi, care de obicei nu se citesc una pe alta, se suprapun. Desenați propria diagramă cu două sau trei cercuri; dacă nu puteți numi cercurile, nu știți încă în ce conversații intrați, iar dacă zona de suprapunere este deja plină de studii, lacuna trebuie căutată în altă parte.

Identificarea dezbaterilor

Dintre cele trei constatări, dezbaterile sunt cele mai valoroase și cele mai greu de văzut, pentru că autorii rareori își anunță dezacordul. Ele sunt de patru feluri. Dezacordul *conceptual*: autorii folosesc același cuvânt pentru lucruri diferite, de pildă „utilizare” ca simplă consultare a unei pagini sau ca tranzacție încheiată online. Dezacordul *empiric*: studii asemănătoare obțin rezultate diferite. Dezacordul *metodologic*: rezultatul depinde de felul în care a fost obținut, ca în matricea de mai sus, unde interviurile și sondajele spun lucruri diferite despre încredere. Dezacordul *normativ*: autorii nu se înțeleg asupra a ceea ce ar fi de dorit, de exemplu dacă ghișeul fizic trebuie păstrat ca alternativă.

O dezbatere se prezintă în patru mișcări: pozițiile, pe scurt și echitabil; temeiurile fiecăreia; motivul probabil al diferenței, adică definiții, contexte sau metode diferite; locul în care vă așezați voi și de ce. Ultima mișcare vă deosebește de un simplu raportor. Nu este obligatoriu să alegeți o tabără: adesea, poziția cea mai utilă este să arătați ce date ar permite tranșarea disputei, ceea ce vă duce direct la întrebarea de cercetare.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: fișa de lectură

1. Referința completă, în stilul de citare al lucrării: ...
2. Întrebarea sau scopul studiului: ...

3. Cadrul teoretic și conceptele-cheie, cu definițiile autorilor: ...
4. Date și metodă (context, eșantion sau cazuri, instrumente): ...
5. Rezultatele principale, în două-trei fraze proprii: ...
6. Limite, declarate de autori sau observate de voi: ...
7. Legătura cu întrebarea mea: ce confirmă, ce contrazice, ce pot împrumuta: ...
8. Citate de reținut, cu pagina: ...
9. Surse din bibliografia lucrării pe care merită să le caut: ...

Rubricile 5 și 7 se scriu cu cuvintele voastre, imediat după lectură; din ele se completează matricea.

3.6. Organizarea capitolului

Matricea vă dă materialul; rămâne de hotărât în ce ordine îl prezentați. Există trei principii de organizare.

Tabelul 3.4. Principii de organizare a recenziei literaturii

Principiu	Cum arată	Când se potrivește	Risc
Tematic	Secțiuni pe concepte sau explicații	În cele mai multe disertații	Teme alăturate, fără legătură între ele
Cronologic	Etape în evoluția unei idei	Când schimbarea în timp este ea însăși miza	Alunecă în inventar pe ani
Metodologic	Grupare după tipul de studii	Când rezultatele depind de metodă	Pierde firul conceptual

Sursa: elaborare proprie, pe baza Hart (2018) și Ridley (2012).

Tabelul arată că organizarea tematică este alegerea obișnuită, iar celelalte două se folosesc mai ales în interiorul unei secțiuni: câteva fraze despre cum a evoluat un concept sau un paragraf care arată că studiile calitative și cele cantitative ajung la concluzii diferite. Oricare ar fi principiul, capitolul are forma unei pâlnii, de la general la particular.

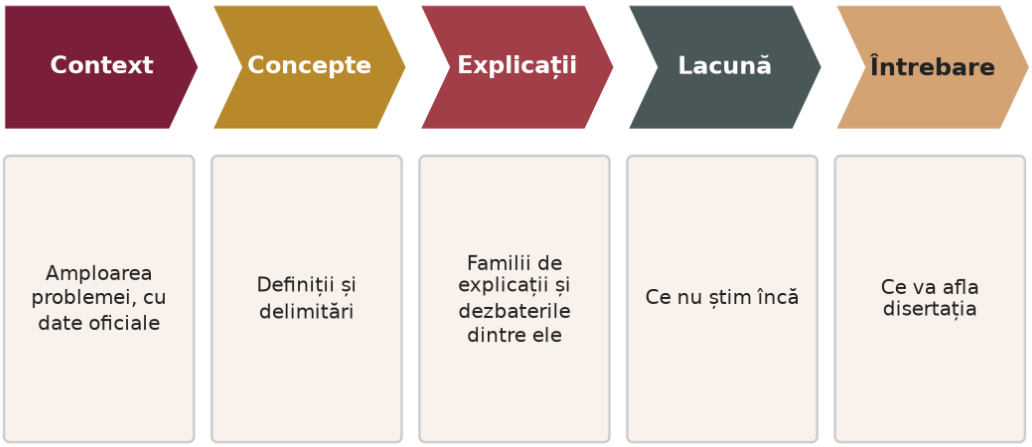

Figura 3.7. Structura în pâlnie a capitolului de literatură

Sursa: elaborare proprie

Figura se parcurge de la stânga la dreapta, iar fiecare verigă răspunde unei întrebări a cititorului: cât de mare este problema, despre ce vorbim exact, ce explicații s-au dat și unde nu se înțeleg autorii, ce a rămas nelămurit și ce veți face voi. Dacă o secțiune a capitolului vostru nu poate fi așezată pe niciuna dintre verigi, ea aparține probabil altui capitol sau nu aparține lucrării.

3.7. Scrierea capitolului

Unitatea de lucru a recenziei este paragraful de sinteză. El are patru părți: o frază care afirmă ceva despre starea cunoașterii; sursele care susțin afirmația, grupate, nu înșirate; o evaluare a tăriei acestor dovezi; o frază de legătură cu întrebarea voastră sau cu paragraful următor. Verbele cu care introduceți sursele poartă o judecată și se aleg cu grijă: un autor „arată" ceea ce datele lui dovedesc, „susține" o poziție argumentată, „sugerează" ceea ce datele abia indică și „presupune" ceea ce nu a verificat.

Câteva reguli de meșteșug. Parafrazați, nu citați: citatul textual se păstrează pentru definiții și pentru formulări pe care vreți să le discutați ca atare. Citați ce ați citit: dacă o idee vă este cunoscută doar printr-un alt autor, citarea se face ca sursă secundară, iar pentru sursele importante căutați originalul. Fiți echitabili: prezentați și studiile care contrazic explicația pe care o preferați. Capitolul începe cu un paragraf care îi anunță structura și, pe scurt, strategia de căutare, și se încheie cu o secțiune scurtă care reunește lacuna și anunță întrebarea de cercetare.

ATENȚIE: Șapte erori frecvente în capitolul de literatură

- Inventarul: câte un paragraf pentru fiecare sursă, fără nicio comparație.
- Manualul: capitol despre „noțiuni generale" ale domeniului, fără legătură cu întrebarea.
- Sursele slabe: bloguri, lucrări studențești și pagini fără autor folosite ca literatură.
- Citarea la mâna a doua: surse preluate din bibliografia altora, fără a fi fost citite.
- Dezechilibrul: numai surse vechi sau numai surse din ultimii doi ani; numai surse românești sau niciuna.
- Parafraza prea apropiată: textul sursei cu câteva cuvinte schimbate rămâne plagiat, chiar dacă sursa este citată.
- Sfârșitul fără concluzie: capitolul se oprește la ultima sursă, iar lacuna nu este formulată.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI în documentare: folos limitat, verificare completă

Instrumentele bazate pe modele lingvistice mari pot ajuta la această etapă în trei feluri: propun sinonime și termeni în engleză pentru blocurile de concepte; explică un pasaj dificil dintr-un articol pe care îl aveți în față; semnalează inconsecvențe într-un paragraf de sinteză scris de voi.

Erori tipice: referințe care arată impecabil, dar nu există, sau există cu alți autori, alt an ori altă revistă; rezumate care atribuie unui studiu concluzii mai ferme decât cele reale; sinteze netede, în care dezbaterile dintre autori dispar.

Verificare: nicio sursă nu intră în bibliografie până nu ați găsit-o în catalogul bibliotecii sau într-o bază de date și nu i-ați deschis textul; niciun rezumat generat nu înlocuiește fișa de lectură. Fluxurile de lucru sigure și regulile de declarare sunt tratate în capitolele despre inteligența artificială.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Descompuneți întrebarea de cercetare în două-patru concepte și completați tabelul blocurilor, în engleză și în română.
2. Scrieți șirul de căutare și rulați-l în cel puțin două surse; notați fiecare căutare în jurnalul căutărilor.

3. Fixați în scris criteriile de includere și de excludere, apoi triați rezultatele după titlu și rezumat.
4. Citiți integral primele zece surse reținute și completați pentru fiecare o fișă de lectură.
5. Deschideți matricea de sinteză, cu cinci-șase coloane derivate din subîntrebări, și introduceți cele zece surse.
6. Citiți matricea pe coloane și notați o convergență, o dezbatere și o tăcere.
7. Schițați structura în pâlnie a capitolului, cu titlurile de secțiune, și discutați-o cu coordonatorul.

3.8. Rezumat

- Recenzia literaturii este un argument care conduce la întrebarea de cercetare, nu o dovadă că autorul a citit.
- Ea situează cercetarea, întemeiază lacuna, furnizează concepte și instrumente și oferă termenul de comparație pentru rezultate.
- La master se potrivește recenzia narativă cu căutare documentată: libertate în argument, disciplină în căutare.
- Strategia de căutare pornește de la conceptele întrebării, legate prin operatorii OR și AND, și se notează într-un jurnal al căutărilor.
- Bazele de date, Google Scholar, literatura gri și urmărirea citărilor se completează reciproc.
- Selecția se face în etape, după criterii scrise dinainte; lectura atentă privește câteva zeci de surse.
- Un singur studiu este un indiciu, nu un fapt stabilit; proiectele de replicare au regăsit doar o parte dintre rezultatele publicate.
- Datele oficiale se iau de la sursă și stabilesc faptele; literatura oferă explicațiile.
- Matricea de sinteză se completează pe rânduri și se citește pe coloane, de unde rezultă convergențele, dezbaterile și tăcerile.
- Capitolul are formă de pâlnie și se încheie cu lacuna și cu anunțarea întrebării.
- Paragraful de sinteză afirmă, susține cu surse grupate, evaluează și leagă.

3.9. Concepte-cheie

- **Recenzia literaturii** – sinteză critică a cunoașterii existente, construită în sprijinul unei întrebări de cercetare.
- **Recenzie narativă** – recenzie în care selecția și organizarea surselor servesc un argument.
- **Recenzie sistematică** – recenzie condusă după un protocol, care urmărește toate dovezile privind o întrebare precisă.
- **Recenzie de delimitare** – cartografiere a întinderii și a naturii literaturii dintr-un domeniu.
- **Șir de căutare** – combinație de termeni și operatori introdusă într-o bază de date.
- **Operatori booleeni** – AND, OR și NOT, prin care se combină termenii de căutare.
- **Literatură gri** – documente produse în afara publicării academice: rapoarte, studii instituționale, documente de politici.
- **Urmărirea citărilor** – identificarea de surse prin bibliografia unei lucrări și prin lucrările care au citat-o.

- **Criterii de includere și excludere** – reguli scrise dinainte după care o sursă este păstrată sau eliminată.
- **Evaluare colegială** – examinarea unui manuscris de către specialiști independenți, înainte de publicare.
- **Replicare** – refacerea unui studiu pentru a verifica dacă rezultatul se regăsește.
- **Matrice de sinteză** – tabel cu sursele pe rânduri și conceptele pe coloane.
- **Fișă de lectură** – notă structurată întocmită pentru fiecare sursă citită integral.
- **Paragraf de sinteză** – paragraf care afirmă ceva despre starea cunoașterii și își grupează sursele ca dovezi.

3.10. Exerciții practice

1. **Din inventar în argument.** Rescrieți următorul paragraf construit ca paragraf de sinteză: „X (2019) a studiat bugetarea participativă în două orașe. Y (2020) a arătat că participă mai ales persoanele cu studii superioare. Z (2022) a analizat proiectele câștigătoare și a constatat că provin din cartierele centrale.”
2. **Blocuri de concepte.** Pentru întrebarea „Ce explică diferențele dintre comune în depunerea de proiecte pentru fonduri europene?”, construiți tabelul blocurilor în engleză și română și scrieți șirul de căutare.
3. **Lucru pe date reale: paragraful de context.** Folosind din digestul de date competențele digitale cel puțin de bază (2021, 2023, 2025) pentru România, Uniunea Europeană, Bulgaria și Polonia, redactați un paragraf de context de 120–150 de cuvinte, cu sursa citată corect. Marcați în text ce este fapt și ce este interpretare.
4. **Lucru pe date reale: tăria dovezilor.** Pornind de la rezultatele celor două proiecte de replicare prezentate în capitol (36% din 100 de studii; 13 din 21 de experimente), scrieți trei fraze despre un rezultat ipotetic „găsit de un singur studiu”, în trei grade de prudență. Care dintre ele poate sta într-o recenzie?
5. **Exercițiu în echipă: matricea comună.** În echipe de trei, cu teme apropiate, fiecare citește două articole și completează fișele de lectură. Echipa stabilește coloanele unei matrice comune, introduce cele șase surse și formulează o convergență, o dezbatere și o tăcere.
6. **Jurnalul căutărilor.** Rulați același șir de căutare în două surse diferite. Comparați numărul rezultatelor și primele zece titluri și explicați diferențele în cinci rânduri.
7. **Vânătoarea de erori.** Aplicați lista celor șapte erori frecvente capitolului de literatură al unei lucrări de licență (a voastră sau una disponibilă public) și propuneți o nouă structură în pâlnie.

3.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care sunt cele patru funcții ale recenziei literaturii într-o disertație?
2. Cum recunoașteți, după subiectul gramatical al frazelor, o recenzie-inventar?
3. Ce împrumută recenzia narativă cu căutare documentată din recenzia sistematică și la ce renunță?
4. Cum se combină termenii din același bloc de concepte și cum se combină blocurile între ele?
5. Ce este literatura gri și de ce contează în cercetarea administrației publice?
6. De ce un singur studiu publicat nu trebuie tratat ca fapt stabilit?
7. De ce se citește matricea de sinteză pe coloane atunci când se scrie?

8. Ce părți are un paragraf de sinteză?
9. Un tabel cu sursele pe rânduri și conceptele pe coloane se numește: a) jurnal al căutărilor; b) matrice de sinteză; c) fișă de lectură; d) grafic Gantt.
10. În șirul de căutare, termenii echivalenți ai aceluiași concept se leagă prin operatorul: a) AND; b) NOT; c) OR; d) ghilimele.
11. În proiectul de replicare a 100 de studii de psihologie, ponderea replicărilor cu rezultat semnificativ a fost de: a) 97%; b) 62%; c) 50%; d) 36%.
12. Organizarea cea mai potrivită pentru cele mai multe capitole de literatură este cea: a) alfabetică, pe autori; b) tematică; c) strict cronologică; d) după lungimea surselor.
13. Rapoartele OCDE și ale Curții de Conturi sunt exemple de: a) literatură gri; b) surse secundare nefolosibile; c) recenzii sistematice; d) articole evaluate colegial.
14. Capitolul de literatură se încheie, în mod normal, cu: a) lista surselor necitite; b) descrierea instituției studiate; c) formularea lacunei și anunțarea întrebării; d) prezentarea rezultatelor.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-b, 10-c, 11-d, 12-b, 13-a, 14-c.

3.12. Bibliografia capitolului

- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Camerer, C. F., Dreber, A., Holzmeister, F., et al. (2018). Evaluating the replicability of social science experiments in Nature and Science between 2010 and 2015. *Nature Human Behaviour*, 2(9), 637–644.
- Comisia Europeană. (2026). *Digital Decade 2026 Country Report – Romania*. Comisia Europeană.
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26(2), 91–108.
- Hart, C. (2018). *Doing a Literature Review: Releasing the Research Imagination* (2nd ed.). Sage.
- Open Science Collaboration. (2015). Estimating the reproducibility of psychological science. *Science*, 349(6251), aac4716.
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., et al. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71.
- Ridley, D. (2012). *The Literature Review: A Step-by-Step Guide for Students* (2nd ed.). Sage.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339.
- Van Noorden, R. (2023). More than 10,000 research papers were retracted in 2023 – a new record. *Nature*, 624, 479–481.
- Webster, J., & Watson, R. T. (2002). Analyzing the past to prepare for the future: Writing a literature review. *MIS Quarterly*, 26(2), xiii–xxiii.

Capitolul 4. Cadrul teoretic și modelul conceptual

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să explicați ce face teoria într-o disertație și prin ce se deosebește cadrul teoretic de recenzia literaturii;
- să alegeți, dintr-un repertoriu de teorii folosite în administrația publică, pe cea potrivită întrebării voastre și să justificați alegerea;
- să formulați definiții conceptuale precise, cu dimensiuni și cu delimitări față de conceptele învecinate;
- să desenați un model conceptual în care fiecare săgeată este susținută de un argument teoretic;
- să derivați din model ipoteze testabile sau, într-un studiu calitativ, propoziții teoretice și explicații rivale;
- să recunoașteți și să corectați „teoria de decor” din propriul text.

4.1. De ce are nevoie o disertație de teorie

Până acum ați stabilit o întrebare de cercetare și ați citit ce s-a scris despre ea. Urmează pasul la care multe disertații se împotmolesc: capitolul intitulat, de obicei, „Cadrul teoretic”. De cele mai multe ori el arată ca o înșiruire de autori și definiții, după care lucrarea trece la chestionar ca și cum nimic nu s-ar fi spus. Comisia observă imediat ruptura: teoria care nu produce nimic în restul lucrării este balast.

Teoria este un set de afirmații legate între ele care explică de ce apare un fenomen și în ce condiții. Într-o disertație ea îndeplinește patru funcții practice. Selectează: dintre zecile de lucruri pe care le-ați putea măsura, vă spune care contează. Explică: transformă o regularitate observată într-un „pentru că”. Leagă: face ca rezultatul vostru, obținut într-o primărie sau într-un județ, să spună ceva despre o clasă mai largă de situații. Disciplinează: vă obligă să spuneți dinainte ce rezultat v-ar contrazice. Listele de variabile, diagramele și referințele nu sunt, luate separat, teorie; teorie este argumentul care le leagă.

Un exemplu arată de ce descrierea, oricât de exactă, nu ajunge. Figura următoare prezintă ponderea gospodăriilor cu acces la internet în România și în Uniunea Europeană.

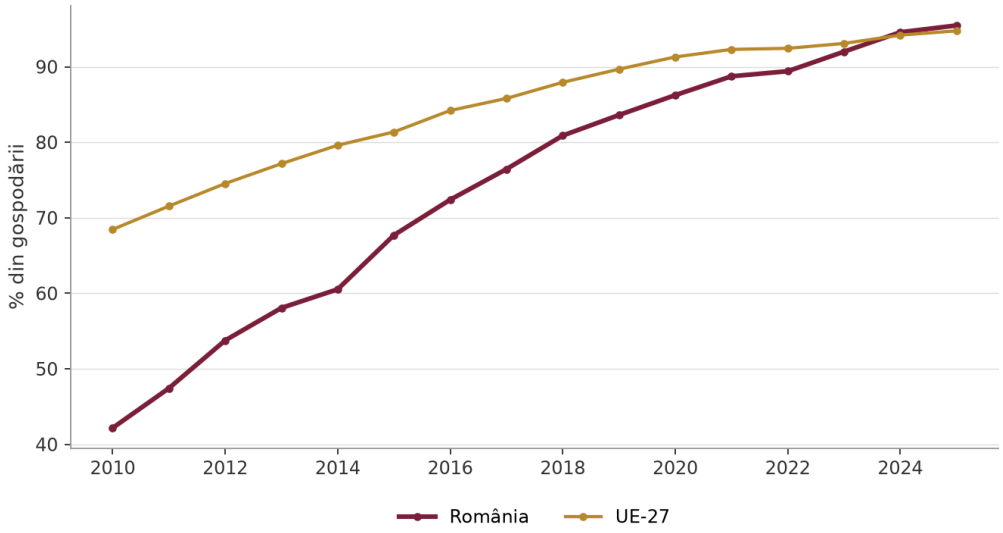

Figura 4.1. Gospodării cu acces la internet, România și UE-27, 2010–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ci_in_h (date extrase în noiembrie 2026)

Curba României pornește de la 42,2% în 2010, față de 68,5% în UE, și ajunge în 2025 la 95,5%, ușor peste media europeană de 94,8% (Eurostat, isoc_ci_in_h). Decalajul de acces s-a închis. Dacă accesul ar fi cauza utilizării reduse a serviciilor publice digitale, ar trebui ca și utilizarea să fi ajuns la nivelul european. Figura următoare arată că nu s-a întâmplat așa.

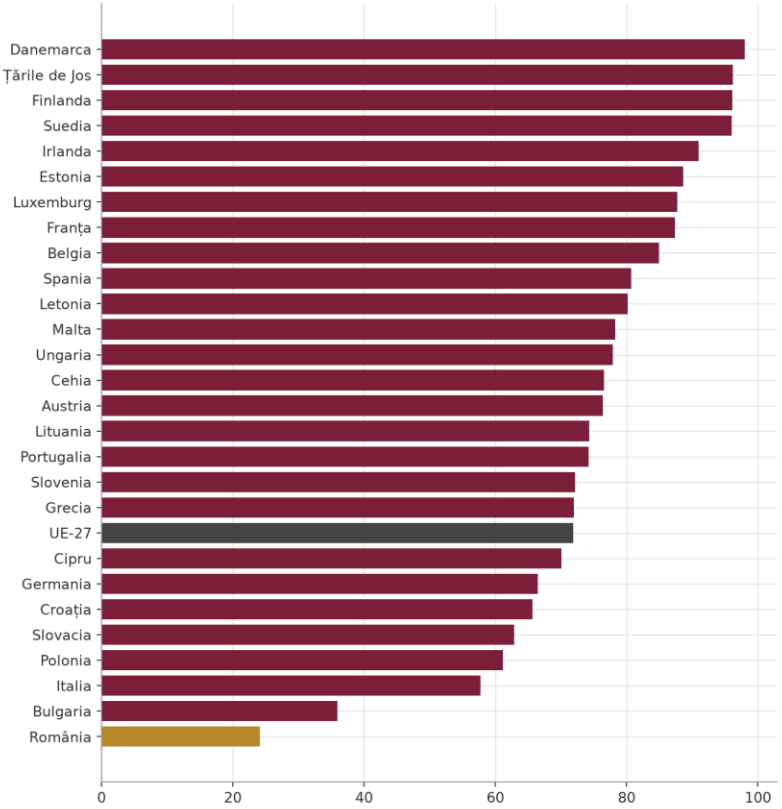

Figura 4.2. Persoane care au folosit un site sau o aplicație a unei autorități publice în ultimele 12 luni, 2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

Țările sunt ordonate descrescător, iar România ocupă ultimul loc, cu 24,1%, față de 71,9% media UE-27, 36,0% în Bulgaria, 61,1% în Polonia și 77,9% în Ungaria (Eurostat, isoc_ciegi_ac, 2025). Cele două figuri,

puse alături, conțin o enigmă: infrastructura există, utilizarea nu. Datele nu pot spune de ce. O teorie a acceptării tehnologiei ar căuta răspunsul în utilitatea și ușurința percepute de cetățean; o teorie a capitalului social, în încrederea în instituții; teoria birocrației de la firul ierbii, în felul în care funcționarii de la ghișeu îndrumă sau descurajează folosirea platformei; o abordare de management public, în calitatea ofertei. Fiecare lentilă conduce la alte variabile, la alți respondenți și la alte recomandări. Alegerea teoriei este, așadar, prima decizie de design, nu un exercițiu de erudiție.

Trebuie lămurită și relația cu recenzia literaturii, construită în capitolul precedent. Recenzia arată ce se știe și unde este lacuna; cadrul teoretic arată cu ce instrumente intelectuale veți lucra voi în acea lacună. Recenzia este despre câmp, cadrul teoretic este despre studiul vostru. Tabelul următor fixează vocabularul, pentru că termenii sunt folosiți adesea unul în locul altuia.

Tabelul 4.1. Recenzia literaturii, cadrul teoretic și modelul conceptual

Element	La ce întrebare răspunde	Ce conține	Forma în lucrare
Recenzia literaturii	Ce se știe și ce lipsește?	Sinteza critică a studiilor	Capitol sau subcapitol
Cadrul teoretic	Prin ce explicație privesc problema?	Una sau două teorii, cu presupozițiile lor	Subcapitol argumentat
Cadrul conceptual	Ce concepte folosesc și cum le definesc?	Definiții, dimensiuni, delimitări	Text și tabel de definiții
Modelul conceptual	Ce relații aștept între concepte?	Schemă cu casete și săgeți	Figură comentată
Ipoteze sau propoziții	Ce ar trebui să observ dacă am dreptate?	Enunțuri verificabile	Listă numerotată

Sursa: elaborare proprie, pe baza Miles, Huberman și Saldaña (2020).

Tabelul se citește de sus în jos ca o îngustare treptată: de la tot ce s-a scris, la explicația aleasă, la conceptele ei, la relațiile dintre ele și, în final, la enunțurile pe care le verificați. Aceeași succesiune este redată în figura de mai jos și constituie firul capitolului.

Figura 4.3. De la teorie la indicatori: lanțul pe care îl construiește capitolul teoretic

Sursa: elaborare proprie

Ultima verigă, trecerea de la concepte la indicatori și la instrumente, se face în capitolele de metodologie; aici pregătim tot ce o precedă. Regula de verificare este simplă: fiecare element din dreapta trebuie să poată fi urmărit înapoi până la teorie.

4.2. Niveluri de teorie și ce i se cere unei disertații de master

Nu toate teoriile au aceeași anvergură. Marile teorii, cum ar fi alegerea rațională sau instituționalismul, oferă presupoziții generale despre comportamentul actorilor, dar nu spun nimic direct despre ghișeul unei primării. Robert Merton a numit teorii de rang mediu acele explicații care se referă la o clasă delimitată de fenomene și care pot fi confruntate cu date. La acest nivel lucrează, de regulă, o disertație. Sub el se află modelul vostru: aplicarea teoriei la un context precis, cu variabile precise.

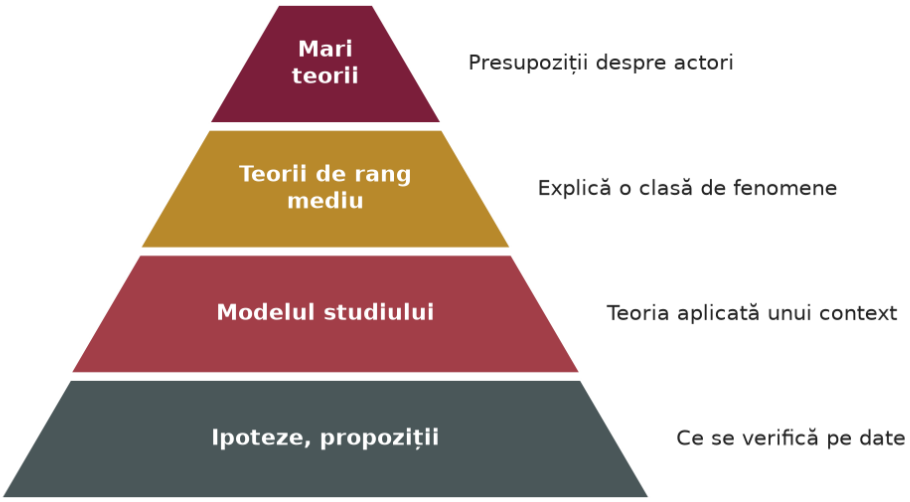

Figura 4.4. Niveluri de teorie și locul disertației

Sursa: elaborare proprie

Piramida se parcurge de sus în jos, de la general la specific. Eroarea frecventă este saltul direct de pe prima treaptă pe ultima: lucrarea invocă „teoria instituțională” și apoi testează dacă vârsta influențează satisfacția. Între cele două nu există nicio legătură argumentată. Fiecare treaptă trebuie să fie derivată din cea de deasupra ei.

De la un masterand nu se așteaptă să construiască o teorie nouă. Se așteaptă trei lucruri: să aleagă în cunoștință de cauză, să aplice corect și să spună, la final, ce a aflat despre teorie din confruntarea cu datele, adică unde s-a confirmat, unde nu și ce condiție de context pare să conteze.

DEFINIȚIE: Trei termeni care nu sunt sinonimi

Teoria este o explicație generală, formulată de alții și discutată în literatură. **Cadrul teoretic** este selecția voastră argumentată din una sau două teorii: ce preluați, ce lăsați deoparte și de ce. **Modelul conceptual** este reprezentarea, de obicei grafică, a relațiilor pe care le așteptați între conceptele studiului vostru. Primul îl citați, al doilea îl justificați, al treilea îl construiți.

4.3. Alegerea teoriei: un repertoriu pentru administrația publică

Șase teorii revin constant în disertațiile de administrație publică. Le prezentăm pe scurt, cu ideea centrală, conceptele și limitele fiecăreia.

Noul management public (New Public Management) este mai degrabă o doctrină de reformă decât o teorie explicativă. Hood (1991) i-a descris componentele: manageri cu autonomie și răspundere, standarde și indicatori de performanță, accent pe rezultate, competiție, practici preluate din sectorul privat. Este util când întrebarea privește efectele unor instrumente manageriale, de exemplu contractele

de performanță sau externalizarea. Limita lui: spune ce ar trebui să se întâmple, nu de ce uneori nu se întâmplă.

Guvernanța pornește de la observația că politicile nu mai sunt produse de o singură ierarhie, ci de rețele de actori publici, privați și neguvernamentali care depind unii de alții (Rhodes, 1996). Conceptele ei sunt rețeaua, interdependența, coordonarea și coproducția. Se potrivește întrebărilor despre parteneriate, asociații de dezvoltare intercomunitară, grupuri de acțiune locală sau consultare publică. Riscul este lipsa de precizie: „guvernanța" devine ușor o etichetă pentru orice.

Birocrația de la firul ierbii (street-level bureaucracy) susține că politica publică reală este cea produsă de funcționarii care lucrează direct cu cetățenii. Aceștia au putere de apreciere, resurse insuficiente și cereri nelimitate, așa că își dezvoltă rutine de adaptare prin care simplifică, prioritizează și raționalizează serviciul (Lipsky, 1980). Teoria este potrivită pentru studii despre implementare, asistență socială, ghișee, inspecții. Cere, aproape obligatoriu, date calitative.

Teoria agentului (principal–agent) descrie relația în care un mandant deleagă o sarcină unui agent care are interese proprii și informații pe care mandantul nu le are. De aici apar selecția adversă și hazardul moral, iar soluțiile sunt monitorizarea și stimulentele (Eisenhardt, 1989). Se aplică relațiilor dintre minister și agenție, consiliu local și operator de servicii, finanțator și beneficiar de fonduri europene. Limita: presupune actori interesați îngust de propriul câștig, ceea ce literatura despre motivația pentru serviciul public contestă.

Capitalul social desemnează rețelele, normele de reciprocitate și încrederea care fac posibilă cooperarea. Putnam (1993) a explicat prin el diferențele de performanță dintre guvernele regionale italiene. Este util pentru întrebări despre participare publică, bugetare participativă sau diferențe între comunități. Dificultatea lui este circularitatea: dacă îl măsurați prin chiar cooperarea pe care vreți să o explicați, nu ați explicat nimic.

Acceptarea tehnologiei (Technology Acceptance Model) afirmă că intenția de a folosi un sistem informatic depinde de utilitatea percepută și de ușurința percepută a utilizării (Davis, 1989). Variantele ulterioare adaugă influența socială și condițiile facilitatoare. Este teoria cel mai des folosită în lucrările despre digitalizarea serviciilor și dispune de scale consacrate. Limita: explică decizia individuală și ignoră oferta, adică felul în care instituția a proiectat serviciul.

Tabelul 4.2. Șase teorii uzuale în administrația publică și întrebările pentru care se potrivesc

Teorie	Ideea centrală	Concepte-cheie	Exemplu de întrebare de disertație
Noul management public	Instrumentele manageriale cresc performanța	Autonomie, indicatori, rezultate	Ce efecte are evaluarea pe indicatori într-o direcție de taxe?
Guvernanța	Politicile se produc în rețele	Interdependență, coordonare	Cum se coordonează membrii unei asociații intercomunitare?
Birocrația de la firul ierbii	Funcționarul de contact face politica	Putere de apreciere, rutine de adaptare	Cum aplică asistenții sociali criteriile de eligibilitate?
Teoria agentului	Delegarea creează asimetrie de informație	Monitorizare, stimulente	Cum controlează consiliul local operatorul de salubrizare?
Capitalul social	Încrederea și rețelele susțin cooperarea	Încredere, norme, rețele	De ce diferă participarea la bugetarea participativă între cartiere?
Acceptarea tehnologiei	Utilizarea depinde de percepții	Utilitate, ușurință percepută	Ce explică folosirea plății online a impozitelor?

Sursa: elaborare proprie, pe baza autorilor citați în text.

Coloana a patra este cea mai importantă: o teorie se alege după întrebare, nu după preferință. Patru criterii vă ajută. Primul este nivelul de analiză: dacă unitatea voastră este cetățeanul, o teorie despre relații între organizații nu vă servește. Al doilea este tipul de întrebare: teoriile de mai sus explică, deci se potrivesc întrebărilor explicative; o întrebare evaluativă cere mai degrabă o teorie a programului. Al treilea este posibilitatea de a măsura conceptele cu resursele unei disertații. Al patrulea este dialogul cu literatura: dacă studiile din recenzia voastră folosesc o anumită teorie, alegerea ei vă face rezultatele comparabile, iar alegerea alteia trebuie argumentată ca o contribuție.

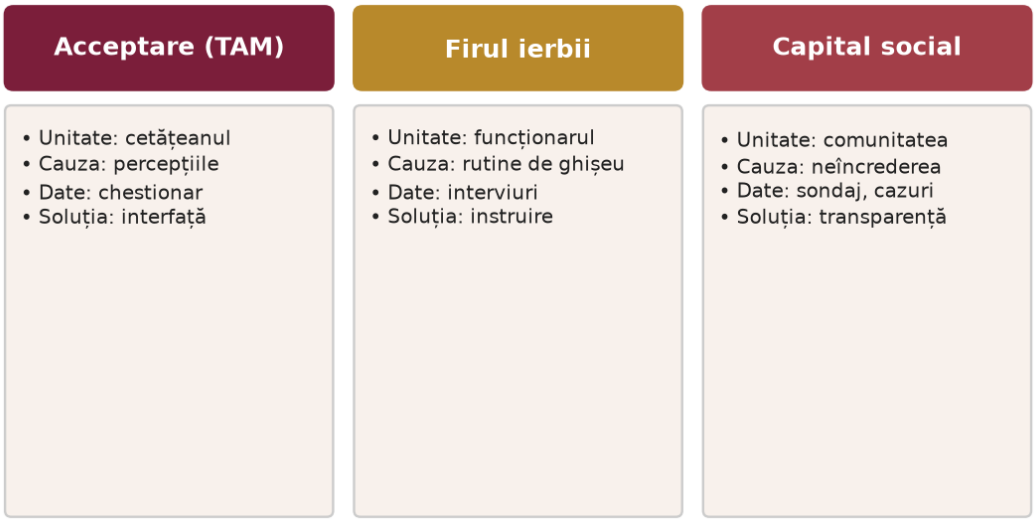

Figura 4.5. Aceeași problemă, trei lentile: utilizarea redusă a unei platforme de plată online

Sursa: elaborare proprie

Figura comparativă se citește pe coloane și arată că lentila schimbă tot: cine este observat, ce este socotit cauză, ce date se culeg și ce recomandare devine posibilă. Nicio coloană nu este „cea corectă”; fiecare luminează altceva și lasă altceva în umbră. De aceea capitolul teoretic trebuie să conțină și un paragraf despre ce nu vede teoria aleasă.

Se pot combina două teorii? Da, cu două condiții: să explice părți diferite ale modelului și să nu se sprijine pe presupoziții incompatibile. Trei sau patru teorii însumate, fiecare cu un paragraf, înseamnă de obicei că nu a fost aleasă niciuna.

> **ATENȚIE: Teoria de decor**
>
> Patru semne arată că teoria este ornament. Apare numai în capitolul teoretic și nu mai este pomenită la metodologie, la rezultate sau la concluzii. Este prezentată prin biografia autorului și istoricul curentului, nu prin afirmațiile pe care le face. Variabilele din chestionar nu corespund conceptelor ei. Ipotezele ar fi fost aceleași și fără ea. Testul cel mai simplu: ștergeți mental capitolul teoretic și întrebați-vă dacă restul lucrării s-ar schimba. Dacă răspunsul este nu, capitolul trebuie rescris.

4.4. Concepte și definiții

Conceptele sunt cărămizile teoriei: categorii abstracte prin care grupăm fenomene. „Încredere”, „performanță”, „participare”, „digitalizare” par limpezi până când trebuie măsurate. O definiție conceptuală spune ce înseamnă termenul în lucrarea voastră, ce dimensiuni are și de ce concepte

învecinate se deosebește. Definiția operațională, care spune cum îl veți măsura, vine abia după aceea și este tratată în capitolele următoare.

Sartori (1970) a descris problema ca pe o scară a abstracției: cu cât un concept acoperă mai multe cazuri, cu atât spune mai puțin despre fiecare. „Participarea publică” se aplică la orice, de la vot la comentarii pe o rețea de socializare; „participarea la dezbaterile organizate potrivit Legii 52/2003” acoperă mult mai puțin, dar poate fi observată. Întinderea unui concept peste cazuri pentru care nu a fost gândit, fără a-i ajusta conținutul, produce confuzie, nu generalitate. Goertz (2006) propune o structură pe trei niveluri, redată mai jos pentru un concept frecvent în disertații.

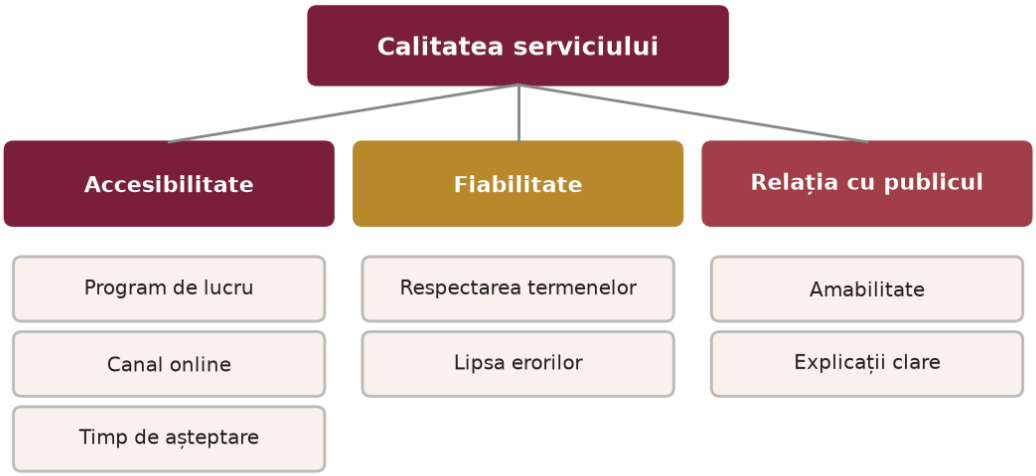

Figura 4.6. Structura pe trei niveluri a conceptului „calitatea serviciului public”

Sursa: elaborare proprie

Diagrama se citește de la rădăcină spre frunze: conceptul de bază, apoi dimensiunile care îl alcătuiesc, apoi indicatorii observabili. Două întrebări trebuie puse în fața ei. Sunt dimensiunile necesare împreună sau se pot compensa, astfel încât un serviciu amabil, dar care nu respectă termenele, să fie socotit „de calitate”? Și de unde provin dimensiunile, dintr-o sursă citată sau din intuiție? Răspunsurile intră în text și vor decide mai târziu cum agregați scorurile.

Că definiția nu este o formalitate se vede cel mai bine la indicatorii consacrați. Figura următoare prezintă estimarea Băncii Mondiale pentru eficacitatea guvernării.

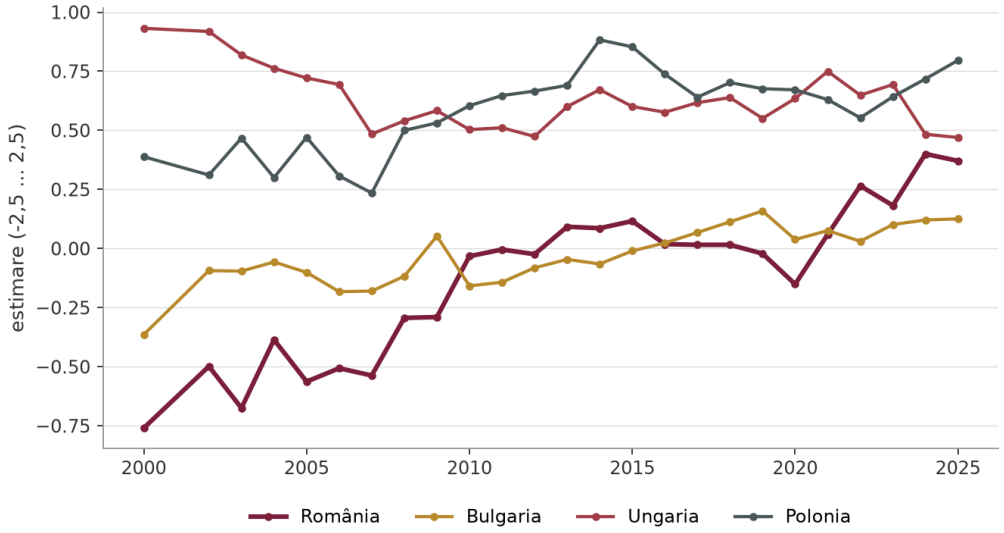

Figura 4.7. Eficacitatea guvernării (WGI), România și țări din regiune, 2000–2025

Sursa: Banca Mondiala (WDI/WGI), cod GOV_WGI_GE.EST (date extrase în noiembrie 2026)

Scorul României crește de la -0,76 în 2000 la 0,37 în 2025, în timp ce al Ungariei coboară de la 0,93 la 0,47; Polonia ajunge la 0,80, iar Bulgaria la 0,13 (Banca Mondială, GOV_WGI_GE.EST). Înainte de a scrie că „administrația românească a devenit mai eficace", trebuie citită definiția: indicatorul agregă percepții despre calitatea serviciilor publice, a funcției publice, a formulării și aplicării politicilor și despre credibilitatea angajamentelor guvernului, iar estimările au marje de eroare (Kaufmann, Kraay și Mastruzzi, 2011). Cine preia cifra preia și definiția. Dacă în disertație „eficacitate" înseamnă atingerea obiectivelor unui program, acest indicator nu măsoară conceptul vostru, oricât de prestigioasă i-ar fi sursa.

Instrumentul de lucru pentru această etapă este tabelul de definiții. Îl completați pentru fiecare concept din model și îl includeți în lucrare.

Tabelul 4.3. Tabelul de definiții conceptuale (șablon completat cu un exemplu inventat)

Concept	Definiție conceptuală	Sursa definiției	Dimensiuni	Ce nu include
Utilitate percepută	Măsura în care cetățeanul crede că platforma îi ușurează rezolvarea unei obligații	Davis (1989), adaptată	Timp economisit; efort redus	Satisfacția după utilizare
Încredere în primărie	Așteptarea că instituția va acționa competent și onest	De precizat din recenzie	Competență; integritate	Simpatia pentru primar
Utilizare	Efectuarea a cel puțin unei operațiuni online în ultimele 12 luni	Definiție proprie	Frecvență; tip de operațiune	Simpla creare a contului

Sursa: elaborare proprie; conținutul rândurilor este un exemplu didactic.

Ultima coloană este cea pe care studenții o omit și cea care îi apără la susținere. A spune ce nu include un concept înseamnă a-l separa de vecinii lui: utilitatea percepută nu este satisfacție, încrederea în instituție nu este popularitatea conducătorului ei. Două concepte care nu pot fi separate în definiție nu vor putea fi separate nici în date.

EXEMPLU: Definiții slabe și definiții bune (formulări inventate, cu scop didactic)

Slab: „Digitalizarea reprezintă un proces complex și multidimensional, de mare actualitate, cu implicații profunde asupra administrației.” Fraza nu exclude nimic și nu poate fi măsurată.

Mai bine: „Prin digitalizarea unui serviciu înțelegem, în această lucrare, posibilitatea ca cetățeanul să parcurgă integral procedura, de la depunerea cererii la primirea documentului, fără prezență fizică. Nu socotim digitalizat serviciul pentru care doar formularul poate fi descărcat.”

4.5. Modelul conceptual desenat

Modelul conceptual este argumentul vostru într-o singură figură. Casetele sunt concepte, săgețile sunt relații așteptate, iar fiecare săgeată trebuie să poată fi apărată printr-o frază care începe cu „pentru că”. Desenul impune o disciplină pe care textul o ocolește ușor: nu puteți desena o relație fără să decideți de unde pleacă și unde ajunge.

Conceptele dintr-un model explicativ au roluri diferite. Variabila dependentă este ceea ce vreți să explicați. Variabilele independente sunt explicațiile propuse de teorie. Un mediator este veriga prin care o cauză își produce efectul; un moderator este o condiție care întărește sau slăbește relația. Variabilele de control sunt explicații alternative pe care le țineți sub observație fără să fie interesul vostru principal. Figura următoare aplică aceste roluri întrebării despre utilizarea serviciilor online ale unei primării.

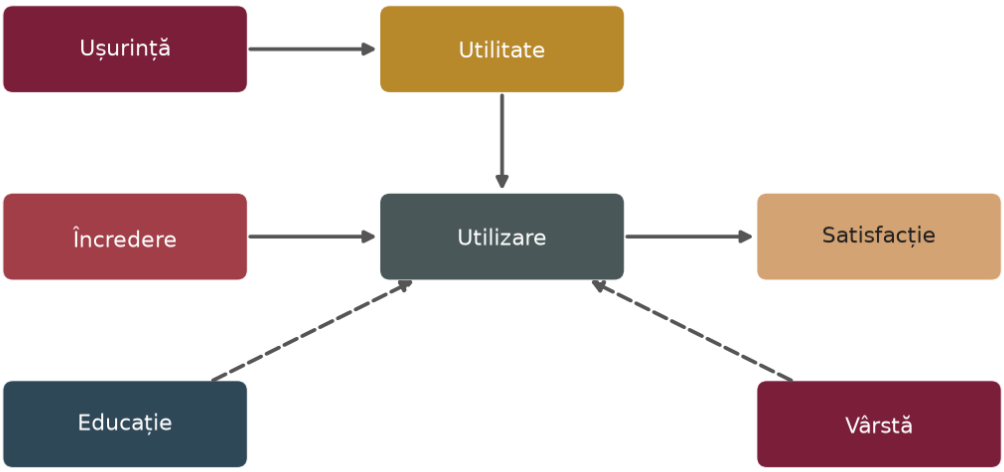

Figura 4.8. Model conceptual pentru utilizarea serviciilor online ale unei primării

Sursa: elaborare proprie

Modelul se citește pornind din stânga sus. Ușurința percepută acționează prin utilitatea percepută, care este deci mediator; încrederea în primărie este o extindere preluată din altă literatură; satisfacția este tratată ca rezultat al utilizării. Liniile întrerupte marchează variabilele de control. Trei reguli de construcție se văd în figură: un singur rezultat principal, cel mult cinci sau șase concepte și nicio săgeată fără sens declarat. Un model în care toate casetele sunt legate între ele nu afirmă nimic. Mai observați ce lipsește: oferta instituției. Modelul nu poate explica diferențe între primării, iar această limită, moștenită de la teorie, se declară.

Înainte de a fixa modelul, merită privit tiparul pe care trebuie să îl explice. Setul de date didactic al cursului, „Barometrul serviciilor publice locale”, este simulat, cu 400 de respondenți fictivi, și servește numai la exerciții. În el, 241 dintre respondenți (60,3%) declară că au folosit serviciile online ale primăriei.

Tabelul 4.4. Utilizarea serviciilor online după educație și vârstă, în setul de date didactic (n = 400)

Categorie	Respondenți	Au folosit serviciile online	Pondere
Gimnazial sau mai puțin	75	25	33,3%
Profesional	110	58	52,7%
Liceal sau postliceal	132	95	72,0%
Superior	83	63	75,9%
18–34 de ani	99	72	72,7%
65 de ani și peste	42	19	45,2%

Sursa: calcule proprii pe setul didactic barometru_servicii_publice.csv (date simulate).

Tabelul arată o creștere a utilizării odată cu educația, de la 33,3% la 75,9%, și o scădere cu vârsta. Tentația este să scrieți direct ipoteza „educația influențează utilizarea”. Teoria cere mai mult: prin ce influențează? Dacă absolvenții de studii superioare folosesc mai mult platforma pentru că li se pare mai ușoară, educația acționează prin ușurința percepută și locul ei în model este la stânga, nu pe linia întreruptă. O asemenea decizie se ia cu teoria în mână, înainte de analiză, iar verificarea ei statistică ține de capitolul dedicat analizei cantitative.

Într-un studiu calitativ sau într-un studiu de caz, modelul are alt statut. El nu fixează relații de testat, ci desenează harta provizorie a teritoriului: actorii, procesele și factorii la care veți fi atenți (Miles, Huberman și Saldaña, 2020). Conceptele au rol de sensibilizare, adică indică încotro să priviți fără să decidă dinainte ce veți găsi. Un asemenea cadru se revizuiește pe parcurs, iar versiunea finală, pusă lângă cea inițială, devine ea însăși un rezultat al cercetării.

4.6. Ipoteze sau propoziții

Ipoteza este un enunț despre relația dintre două sau mai multe concepte, derivat din teorie și formulat astfel încât datele să o poată contrazice. Fiecare săgeată din model devine o ipoteză. O ipoteză bună numește conceptele, precizează sensul relației, indică populația la care se referă și poate fi urmărită înapoi până la o afirmație a teoriei (Creswell și Creswell, 2023). Ipoteza nu este o predicție despre ce „credeți” că veți găsi, ci consecința logică a cadrului ales.

Tabelul 4.5. Ipoteze slabe și variante îmbunătățite (formulări inventate, cu scop didactic)

Formulare slabă	Ce îi lipsește	Variantă îmbunătățită
Digitalizarea are un impact asupra cetățenilor.	Concepte, sens	Cu cât utilitatea percepută a platformei este mai mare, cu atât probabilitatea utilizării ei crește.
Există o legătură între încredere și utilizare.	Sens, temei teoretic	Cetățenii cu încredere mai mare în primărie folosesc mai frecvent plata online, deoarece percep un risc mai mic.
Funcționarii nu sunt pregătiți pentru digitalizare.	Este o concluzie, nu o relație	Funcționarii care au primit instruire recomandă mai des canalul online la ghișeu.
Vârsta influențează totul.	Nu poate fi infirmată	Efectul ușurinței percepute asupra utilizării este mai puternic la persoanele de peste 60 de ani.

Sursa: elaborare proprie.

Ultima linie ilustrează o ipoteză de moderare: nu afirmă că vârsta schimbă nivelul utilizării, ci că schimbă tăria unei alte relații. Ipotezele de mediere se formulează în doi pași, câte unul pentru fiecare săgeată a lanțului. Numărul ipotezelor rămâne mic: trei până la cinci, bine întemeiate.

Studiile de caz și cercetările calitative lucrează cu propoziții teoretice: enunțuri care spun ce ar trebui să observați în caz dacă teoria este corectă și, la fel de important, ce ar trebui să observați dacă o explicație rivală este cea corectă (Yin, 2018). De exemplu: „Dacă teoria agentului descrie corect relația dintre consiliul local și operatorul de salubrizare, ne așteptăm ca rapoartele operatorului să fie singura sursă de informații a consiliului și ca penalitățile contractuale să nu fi fost aplicate niciodată. Dacă, dimpotrivă, relația este una de rețea bazată pe încredere, ne așteptăm la contacte informale frecvente și la renegocieri.”

Întrebările pur descriptive nu au nevoie de ipoteze. Dacă întrebarea voastră este câte primării din județ publică bugetul în format deschis, nu inventați o ipoteză de formă. Aveți totuși nevoie de un cadru conceptual: definiția „formatului deschis” vine de undeva și trebuie justificată.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI la construirea cadrului teoretic

Un asistent conversațional bazat pe un model lingvistic mare poate fi un partener util de discuție în trei momente: când cereți o listă de teorii care au fost aplicate unei teme, ca punct de pornire pentru căutarea în baze de date; când îi dați definiția voastră și îi cereți să găsească cazuri-limită pe care definiția nu le tranșează; când îi descrieți modelul și îi cereți explicații rivale la care nu v-ați gândit.

Erorile tipice sunt previzibile. Instrumentul atribuie teoriilor afirmații pe care autorii nu le-au făcut, amestecă variante ale aceleiași teorii, produce referințe cu autori reali și titluri inexistente și propune modele în care totul este legat de tot, plauzibile la suprafață și fără temei. Verificarea se face la sursă: citiți textul original al teoriei pe care o folosiți, căutați fiecare referință în catalogul bibliotecii sau într-o bază de date și păstrați numai ce ați confirmat. Alegerea teoriei și justificarea ei vă aparțin și veți răspunde pentru ele în fața comisiei; utilizarea instrumentului se declară potrivit regulilor cursului.

INSTRUMENT DE LUCRU: Fișa cadrului teoretic (șablon reutilizabil)

Completați fișa pe o singură pagină și discutați-o cu coordonatorul înainte de a scrie capitolul.

1. Întrebarea de cercetare, într-o frază.
2. Teoria aleasă și sursa ei primară (autor, an).
3. Afirmația centrală a teoriei, în două fraze, cu cuvintele voastre.
4. De ce această teorie și nu alta: o alternativă considerată și motivul respingerii.
5. Conceptele preluate (cel mult șase) și rolul fiecăruia: dependent, independent, mediator, moderator, control.
6. Ce nu poate explica teoria în cazul vostru.
7. Modelul desenat, cu săgeți numerotate.
8. Pentru fiecare săgeată: fraza „pentru că” și ipoteza sau propoziția corespunzătoare.
9. Ce rezultat ar contrazice modelul.

Listă de verificare: fiecare concept are o definiție cu sursă; fiecare săgeată are o ipoteză; fiecare ipoteză numește sensul relației; modelul are un singur rezultat principal; limitele teoriei sunt scrise.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Completați fișa cadrului teoretic pentru tema voastră, inclusiv punctul 4, cu o alternativă reală.
2. Redactați tabelul de definiții pentru toate conceptele din model, cu coloana „ce nu include”.

3. Desenați modelul conceptual, de mână sau într-un editor de diagrame, și scrieți sub el frazele „pentru că”.
4. Formulați trei până la cinci ipoteze sau, pentru un studiu calitativ, două propoziții teoretice și câte o explicație rivală.
5. Notați în jurnal o întrebare pentru coordonator despre punctul cel mai fragil al modelului.

Livrabil pentru seminar: o pagină cu modelul și ipotezele, pregătită pentru a fi criticată de un coleg.

4.7. Rezumat

- Teoria selectează ce observați, explică regularitățile, leagă studiul de o clasă mai largă de situații și vă obligă să spuneți ce v-ar contrazice.
- Recenzia literaturii descrie câmpul; cadrul teoretic descrie instrumentele intelectuale ale studiului vostru.
- O disertație lucrează cu teorii de rang mediu, pe care le aplică unui context precis printr-un model propriu.
- Teoria se alege după întrebare: nivel de analiză, tip de întrebare, posibilitatea de măsurare și dialogul cu literatura.
- Orice teorie lasă ceva în umbră, iar limitele ei se declară în text.
- Definiția conceptuală precizează sensul, dimensiunile și granițele unui concept și precedă măsurarea.
- Un indicator consacrat poartă cu el o definiție; verificați dacă este și a voastră.
- Modelul conceptual are puține concepte, un rezultat principal și săgeți care pot fi apărate fiecare printr-un argument.
- Ipotezele derivă din săgețile modelului, au sens declarat și pot fi infirmate; studiile calitative folosesc propoziții și explicații rivale.
- Teoria revine în capitolul de discuții; altfel a fost numai decor.

4.8. Concepte-cheie

- **Teorie** – set de afirmații legate între ele care explică de ce și în ce condiții apare un fenomen.
- **Teorie de rang mediu** – explicație referitoare la o clasă delimitată de fenomene, confruntabilă cu date.
- **Cadru teoretic** – selecția argumentată a teoriei sau teoriilor prin care este privită problema.
- **Cadru conceptual** – ansamblul conceptelor studiului, cu definițiile și delimitările lor.
- **Model conceptual** – reprezentare grafică a relațiilor așteptate între concepte.
- **Definiție conceptuală** – precizarea sensului, a dimensiunilor și a granițelor unui concept.
- **Scara abstracției** – relația inversă dintre numărul cazurilor acoperite de un concept și conținutul lui.
- **Dimensiune** – componentă a unui concept, situată între conceptul de bază și indicatori.
- **Variabilă dependentă** – rezultatul pe care studiul își propune să îl explice.
- **Mediator** – variabilă prin care o cauză își produce efectul.
- **Moderator** – condiție care schimbă tăria sau sensul unei relații.
- **Ipoteză** – enunț verificabil despre relația dintre concepte, derivat din teorie.
- **Propoziție teoretică** – enunț care orientează un studiu de caz, fără test statistic.

- **Explicație rivală** – explicație alternativă, plauzibilă, pe care studiul trebuie să o ia în considerare.
- **Concept de sensibilizare** – concept care orientează atenția cercetătorului calitativ fără a fixa dinainte rezultatul.

4.9. Exerciții practice

1. **Teoria ascunsă.** Alegeți un articol empiric din recenzia voastră. Identificați teoria folosită, conceptele și ipotezele și desenați modelul conceptual al autorilor, chiar dacă articolul nu îl prezintă grafic. Notați o săgeată pentru care argumentul lipsește.
2. **Lucru pe date reale: acces și utilizare.** Folosind seriile Eurostat din digest privind accesul gospodăriilor la internet (isoc_ci_in_h) și utilizarea site-urilor autorităților publice (isoc_ciegi_ac, 2022–2025), calculați pentru România, Bulgaria, Polonia și UE-27 diferența dintre cei doi indicatori în 2025. Formulați, pentru România, câte o explicație din perspectiva a trei teorii și precizați ce date ar fi necesare pentru fiecare.
3. **Lucru pe setul didactic.** În barometru_servicii_publice.csv, construiți tabelul încrucișat dintre mediu (urban, rural) și utilizeaza_online. Descrieți tiparul în două fraze, apoi propuneți doi mediatori posibili prin care mediul de rezidență ar acționa și indicați ce întrebări ar trebui adăugate în chestionar pentru a-i măsura.
4. **Tabelul de definiții.** Pentru conceptele „transparență decizională”, „capacitate administrativă” și „participare publică”, redactați definiții conceptuale cu sursă, dimensiuni și coloana „ce nu include”. Verificați cu un coleg dacă două dintre definiții se suprapun.
5. **Exercițiu în echipă: trei lentile.** În echipe de trei, fiecare membru primește o teorie din repertoriu. Tema comună: întârzierea proiectelor finanțate din fonduri europene într-o comună. Fiecare desenează un model cu cel mult cinci concepte. Echipa compară modelele și redactează un paragraf despre ce vede și ce nu vede fiecare.
6. **Repararea ipotezelor.** Rescrieți următoarele formulări inventate astfel încât să numească conceptele, sensul și populația: „Salarizarea afectează funcționarii”; „Transparența este legată de încredere”; „PNRR a schimbat administrația locală”.
7. **Propoziții și rivali.** Pentru un studiu de caz despre externalizarea unui serviciu public local, formulați două propoziții derivate din teoria agentului și, pentru fiecare, explicația rivală și dovezile care le-ar departaja.

4.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care sunt cele patru funcții ale teoriei într-o disertație? Ilustrați una dintre ele pe tema voastră.
2. Prin ce se deosebește cadrul teoretic de recenzia literaturii?
3. De ce nu poate explica accesul la internet, singur, nivelul utilizării serviciilor publice digitale în România?
4. Ce este o teorie de rang mediu și de ce este nivelul potrivit pentru o disertație?
5. Ce criterii folosiți pentru a alege între două teorii candidate?
6. Ce rol are coloana „ce nu include” în tabelul de definiții?
7. Explicați diferența dintre un mediator și un moderator, cu un exemplu din administrația publică.
8. În ce condiții este legitimă o disertație fără ipoteze?

9. Teoria potrivit căreia funcționarii care lucrează direct cu cetățenii produc, prin rutinele lor, politica publică reală este: a) teoria agentului; b) noul management public; c) birocrația de la firul ierbii; d) capitalul social.
10. În modelul acceptării tehnologiei, intenția de utilizare depinde în primul rând de: a) venit și vârstă; b) utilitatea și ușurința percepute; c) numărul de funcționari; d) cadrul legal.
11. Selecția adversă și hazardul moral sunt concepte ale: a) guvernanței; b) teoriei agentului; c) capitalului social; d) acceptării tehnologiei.
12. O variabilă care schimbă tăria relației dintre alte două variabile este: a) un mediator; b) o variabilă dependentă; c) un indicator; d) un moderator.
13. Enunțul „Digitalizarea are un impact asupra cetățenilor” este o ipoteză slabă deoarece: a) este prea lung; b) nu precizează conceptele și sensul relației; c) nu citează un autor; d) se referă la cetățeni.
14. Într-un studiu de caz, locul ipotezelor testate statistic este luat de: a) propoziții teoretice și explicații rivale; b) indicatori agregați; c) eșantionarea aleatoare; d) definiții operaționale.
15. Întinderea unui concept peste cazuri pentru care nu a fost gândit, fără ajustarea conținutului, este o problemă descrisă de: a) Lipsky; b) Davis; c) Sartori; d) Hood.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-c, 10-b, 11-b, 12-d, 13-b, 14-a, 15-c.

4.11. Bibliografia capitolului

- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency theory: An assessment and review. *Academy of Management Review*, 14(1), 57–74.
- Goertz, G. (2006). *Social Science Concepts: A User's Guide*. Princeton University Press.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3–19.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and analytical issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220–246.
- Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. Russell Sage Foundation.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (4th ed.). Sage.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies*, 44(4), 652–667.
- Sartori, G. (1970). Concept misformation in comparative politics. *American Political Science Review*, 64(4), 1033–1053.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Capitolul 5. Alegerea și justificarea metodologiei

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să verificați coerența dintre întrebarea de cercetare, design, metodă, date și analiză cu ajutorul unei matrice de coerență;
- să justificați fiecare alegere metodologică prin raportare la întrebare și la alternativele pe care le-ați respins;
- să argumentați mărimea și structura unui eșantion sau selecția cazurilor unui studiu de caz;
- să formulați limitele cercetării ca enunțuri precise despre ce pot și ce nu pot susține concluziile;
- să redactați capitolul de metodologie astfel încât un alt cercetător să poată reface studiul.

5.1. Metodologia ca argument, nu ca inventar

Metodele le cunoașteți din anul întâi: știți ce este o anchetă, un studiu de caz, un cvasi-experiment. Capitolul de față nu le reia. El se ocupă de o competență diferită, pe care comisia o verifică prima: capacitatea de a alege dintre ele și de a apăra alegerea. Metoda este tehnica prin care culegeți sau analizați date; metodologia este raționamentul care arată de ce acele tehnici, aplicate acelor cazuri, pot răspunde la întrebarea voastră.

Capitolul de metodologie slab seamănă cu un inventar: „S-a folosit metoda anchetei pe bază de chestionar. Chestionarul a avut 25 de întrebări. Au răspuns 112 persoane.” Cititorul află ce s-a făcut, dar nu află de ce și nici cât de mult se poate încrede în rezultat. Capitolul bun este un argument în trei timpi: ce cerea întrebarea, ce s-a ales și de ce, ce urmează de aici pentru concluzii. La susținere, comisia pune aproape întotdeauna aceleași trei întrebări: de ce acest design și nu altul, de ce aceste cazuri sau acești respondenți, ce nu puteți afirma pe baza datelor voastre. Un capitol bine scris răspunde la toate trei înainte ca ele să fie puse.

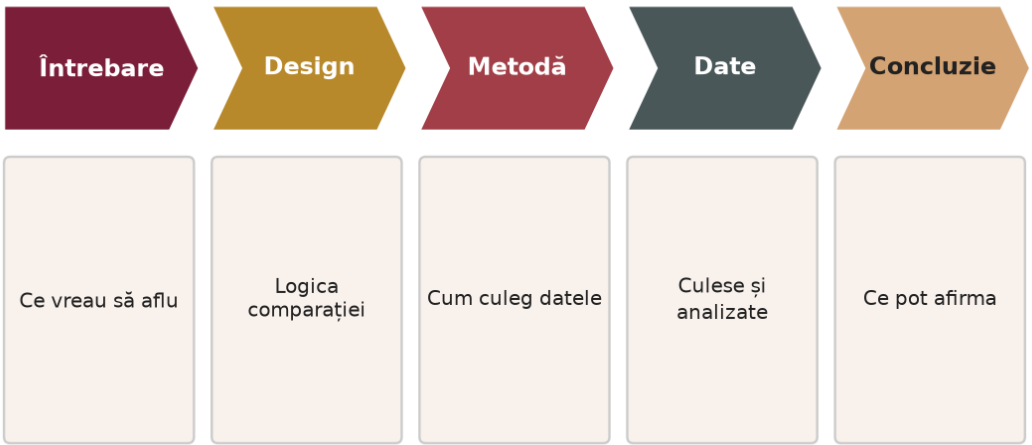

Figura 5.1. Lanțul coerenței metodologice

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește de la stânga la dreapta, dar se verifică de la dreapta la stânga: porniți de la afirmația pe care ați vrea să o faceți în concluzii și întrebați, la fiecare verigă, dacă precedenta o poate susține. Dacă vreți să scrieți că instruirea funcționarilor „a redus" timpul de soluționare, analiza trebuie să compare ceva cu altceva, datele trebuie să conțină un înainte și un după sau un grup neexpus, iar designul trebuie să fi prevăzut comparația. O verigă lipsă nu se repară în capitolul de concluzii; se repară fie schimbând designul, fie coborând pretenția.

5.2. Coerența dintre întrebare, design, metodă și date

Punctul de plecare este tipul întrebării. O întrebare descriptivă cere acoperire și măsurare exactă. Una explicativă cere variație și controlul explicațiilor rivale. Una evaluativă cere un termen de comparație: un obiectiv, un standard sau o situație fără intervenție. Una exploratorie cere deschidere și profunzime. Tabelul următor leagă fiecare tip de designurile potrivite și de afirmația pe care o permite.

Tabelul 5.1. Tipul întrebării, designul potrivit și afirmația permisă

Tipul întrebării	Design potrivit	Date tipice	Ce puteți afirma
Descriptivă: cât, cum arată?	Anchetă, analiză de date administrative	Eșantion probabilist sau recensământ	Nivelul și distribuția unui fenomen
Explicativă: de ce?	Design corelațional, comparativ, studiu de caz explicativ	Variație între unități sau în timp	Asocieri; cauzalitate numai cu design adecvat
Evaluativă: a funcționat?	Înainte–după cu grup de comparație, evaluare bazată pe teorie	Indicatori de rezultat, date de proces	Contribuția unei intervenții
Exploratorie: ce se întâmplă?	Studiu de caz, interviuri, observație	Cazuri bogate în informație	Categorii, mecanisme posibile, ipoteze

Sursa: elaborare proprie, pe baza Creswell și Creswell (2023) și Van Thiel (2022).

Coloana din dreapta este cea care contează la susținere. Ea arată că designul nu se alege după ce știți să faceți, ci după ce vreți să puteți spune. Incoerența cea mai răspândită în disertații este o întrebare explicativă sau evaluativă („Care este impactul digitalizării asupra satisfacției cetățenilor?") urmată de o anchetă transversală pe un eșantion de conveniență, din care se trag concluzii cauzale. O singură măsurare, fără comparație, poate arăta că utilizatorii platformei sunt mai mulțumiți decât neutilizatorii; nu poate arăta că platforma i-a făcut mai mulțumiți.

A doua dimensiune este numărul unităților studiate. Combinată cu tipul întrebării, ea produce patru situații, redate în figura următoare.

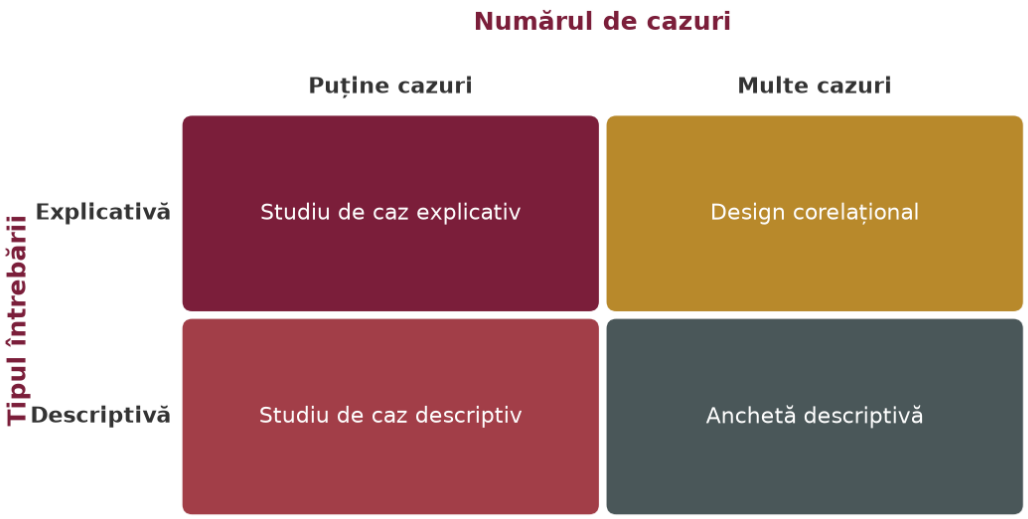

Figura 5.2. Familii de design după tipul întrebării și numărul de cazuri

Sursa: elaborare proprie

Matricea se citește pe cadrane. În partea de jos sunt designurile care descriu: în profunzime, pe câteva cazuri, sau în lățime, pe multe. În partea de sus sunt cele care explică: prin reconstituirea mecanismului într-un caz sau prin tipare de covariație între multe unități. Nicio celulă nu este superioară; fiecare plătește altfel. Puține cazuri înseamnă profunzime și generalizare statistică imposibilă; multe cazuri înseamnă generalizare și mecanisme rămase în umbră. Designurile mixte combină celule, dar fiecare componentă trebuie să răspundă unei sub-întrebări proprii, altfel este doar volum de muncă în plus.

EXEMPLU: O incoerență tipică și repararea ei (exemplu inventat)

Varianta inițială. Întrebare: „Cum influențează bugetarea participativă încrederea cetățenilor în primărie?” Design: chestionar online distribuit pe grupurile de socializare ale orașului, 140 de răspunsuri. Concluzie dorită: bugetarea participativă crește încrederea.

Problema. Respondenții s-au selectat singuri, nu există un termen de comparație și nu se știe dacă cei care au participat aveau deja mai multă încredere.

Două reparații posibile. Prima păstrează datele și coboară pretenția: „Ce diferențe de încredere există între participanți și neparticipanți în rândul respondenților?”, cu limitele declarate. A doua păstrează pretenția și schimbă designul: studiu de caz comparativ între două cartiere asemănătoare, dintre care numai unul a avut proiecte finanțate, cu interviuri și date administrative. Ambele sunt apărabile. Varianta inițială nu este.

5.3. Matricea de coerență

Instrumentul care face vizibile toate aceste legături este matricea de coerență: un tabel în care fiecare rând este o întrebare specifică sau o ipoteză, iar coloanele arată din ce concepte este alcătuită, de unde vin datele, cu ce instrument se culeg și cum se analizează. Matricea nu este o formalitate pentru anexă. Este instrumentul de lucru cu care verificați, înainte de a ieși pe teren, că nu culegeți date de care nu aveți nevoie și că nu vă lipsesc date de care aveți.

Tabelul 5.2. Matrice de coerență completată (exemplu inventat: utilizarea plății online a impozitelor locale)

Întrebare sau ipoteză	Concepte	Date și sursă	Instrument	Analiză

Întrebare sau ipoteză	Concepte	Date și sursă	Instrument	Analiză
I1. Utilitatea percepută crește probabilitatea utilizării	Utilitate percepută; utilizare	Contribuabili persoane fizice, eșantion stratificat	Chestionar, itemii 5–9 și 14	Regresie logistică
I2. Încrederea în primărie crește utilizarea	Încredere; utilizare	Aceiași respondenți	Chestionar, itemii 10–13 și 14	Regresie logistică, cu variabile de control
Î3. Cum îndrumă funcționarii spre canalul online?	Rutine de ghișeu	Opt funcționari de la ghișee	Ghid de interviu, temele 2–4	Analiză tematică
Î4. Cum a evoluat ponderea plăților online?	Utilizare, la nivel agregat	Evidențele direcției de taxe, 2021–2025	Fișă de extragere	Serie descriptivă

Sursa: elaborare proprie; conținutul este un exemplu didactic.

Matricea se citește în două sensuri. Pe orizontală, fiecare rând trebuie să fie complet: o ipoteză fără instrument nu poate fi testată, un rând fără metodă de analiză înseamnă date care nu vor fi folosite. Pe verticală, fiecare coloană trebuie să fie economică: dacă în coloana instrumentelor apar itemi care nu figurează pe niciun rând, aceia se scot din chestionar. Exemplul arată și cum arată un design mixt bine legat: ancheta răspunde ipotezelor despre cetățeni, interviurile răspund unei întrebări despre ofertă pe care ancheta nu o poate atinge, iar datele administrative dau contextul.

INSTRUMENT DE LUCRU: Matricea de coerență (șablon reutilizabil)

Construiți un tabel cu cinci coloane și câte un rând pentru fiecare întrebare specifică sau ipoteză:

1. Întrebarea specifică sau ipoteza, numerotată.
2. Conceptele implicate, cu trimitere la tabelul de definiții.
3. Datele: de la cine sau din ce sursă, câte unități, pentru ce perioadă.
4. Instrumentul și locul exact din instrument (numărul itemilor, tema din ghid).
5. Metoda de analiză și forma în care va apărea rezultatul (tabel, figură, temă).

Listă de verificare: niciun rând incomplet; niciun item fără rând; fiecare concept din modelul conceptual apare cel puțin o dată; unitatea de analiză este aceeași pe tot rândul; analiza aleasă este permisă de nivelul de măsurare și de mărimea eșantionului.

5.4. Justificarea alegerilor și discutarea alternativelor

O alegere este justificată atunci când cititorul înțelege de ce varianta aleasă servește întrebarea mai bine decât cele respinse. Formula are cinci elemente: ce am ales, de ce se potrivește întrebării, ce alternativă am luat în considerare, de ce am respins-o și ce cost am acceptat prin alegere. Motivele legitime sunt de patru feluri: potrivirea cu întrebarea, fezabilitatea în timpul și cu resursele unei disertații, accesul la date și la persoane, considerațiile etice. Comoditatea nu este un motiv rușinos, dar trebuie spusă pe nume și însoțită de consecințele ei.

Tabelul 5.3. Justificări slabe și justificări solide (formulări inventate, cu scop didactic)

Decizia	Justificare slabă	Justificare solidă
Metoda	Am ales chestionarul pentru că este cea mai utilizată metodă.	Ipotezele privesc percepții individuale ale unui număr mare de contribuabili; interviurile nu ar fi

Decizia	Justificare slabă	Justificare solidă
		permis estimarea relațiilor dintre variabile.
Cazul	Am ales Primăria X pentru că lucrez acolo.	Primăria X a introdus plata online în 2021 și are evidențe lunare; accesul meu ca angajat este un avantaj, iar riscul de părtinire este tratat în secțiunea de limite.
Eșantionul	Au răspuns 112 persoane, un număr suficient.	Din 300 de funcționari invitați au răspuns 112 (37%); structura pe compartimente a respondenților este comparată cu cea a instituției.
Perioada	Datele sunt din 2024.	Am ales 2021–2025 pentru a cuprinde doi ani înainte și doi după extinderea platformei.

Sursa: elaborare proprie.

Coloana din mijloc conține fraze adevărate, dar care nu justifică nimic: frecvența unei metode nu este un argument, iar „suficient” nu are sens fără un criteriu. Coloana din dreapta leagă decizia de întrebare și numește costul.

Discutarea alternativelor se face cel mai limpede punând variantele alături, ca în figura următoare, construită pentru o întrebare despre motivele pentru care unele comune nu depun proiecte pe fonduri europene.

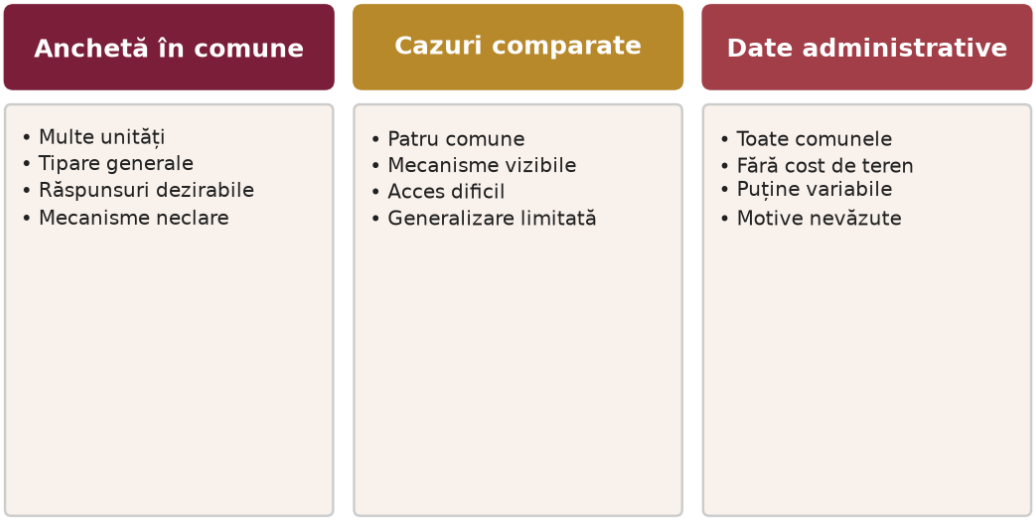

Figura 5.3. Trei designuri candidate pentru aceeași întrebare

Sursa: elaborare proprie

Fiecare coloană are două avantaje și două costuri. Textul vostru nu trebuie să reproducă tabelul, ci să tragă concluzia: de exemplu, că alegeți cazurile comparate pentru că întrebarea este despre motive, iar motivele nu apar nici în registre, nici în răspunsuri scurte la un chestionar, și că folosiți datele administrative numai pentru a selecta cazurile.

Alegerile privesc și datele secundare: ce indicator, în ce definiție, în ce moment. Figura următoare arată de ce momentul contează.

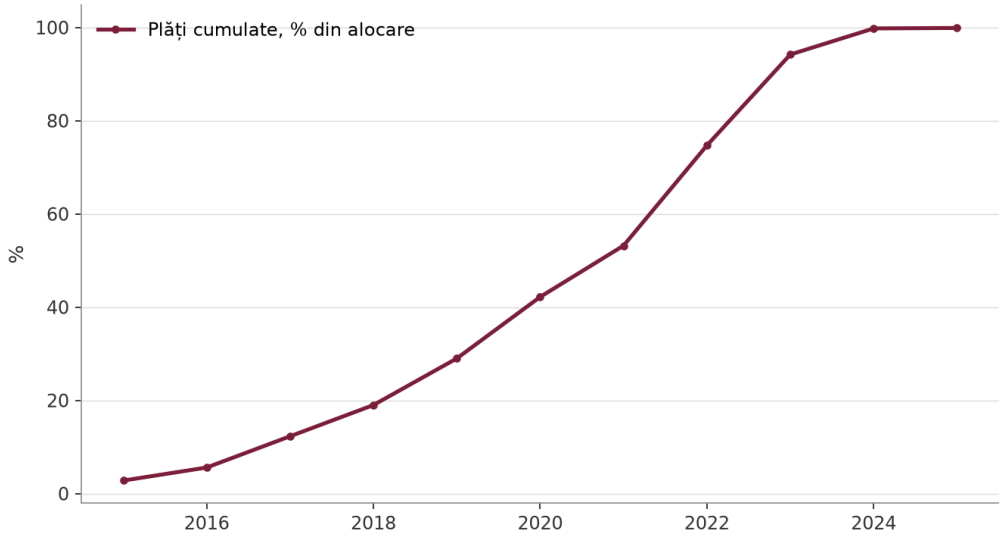

Figura 5.4. Rata cumulată a plăților UE către România, politica regională 2014–2020 (FEDR și Fondul de coeziune)

Sursa: Comisia Europeană, Cohesion Open Data Platform

Curba urcă lent până în 2018, când ajunge la 19,0%, apoi accelerează: 42,2% în 2020, 74,7% în 2022, 94,2% în 2023 și 99,9% în 2025 (Comisia Europeană, Cohesion Open Data Platform). O disertație despre „absorbția scăzută" scrisă cu date din 2018 și una scrisă cu date din 2023 ar ajunge la concluzii opuse despre aceeași perioadă de programare. Lecția metodologică are două părți. Momentul măsurării se justifică: plățile se concentrează spre sfârșitul perioadei, deci o comparație între ani timpurii spune puțin despre rezultatul final. Definiția se justifică și ea: rata de mai sus include prefinanțările și privește numai două fonduri; alte surse folosesc alte definiții și dau alte cifre. Capitolul de metodologie spune ce definiție ați ales și de ce.

5.5. Eșantionarea și selecția cazurilor

Tehnicile de eșantionare vă sunt cunoscute. La nivel de disertație, sarcina este să documentați patru decizii: care este populația, din ce cadru de eșantionare alegeți, prin ce procedură și câte unități. Figura următoare așază aceste decizii pe cele trei situații întâlnite în disertații.

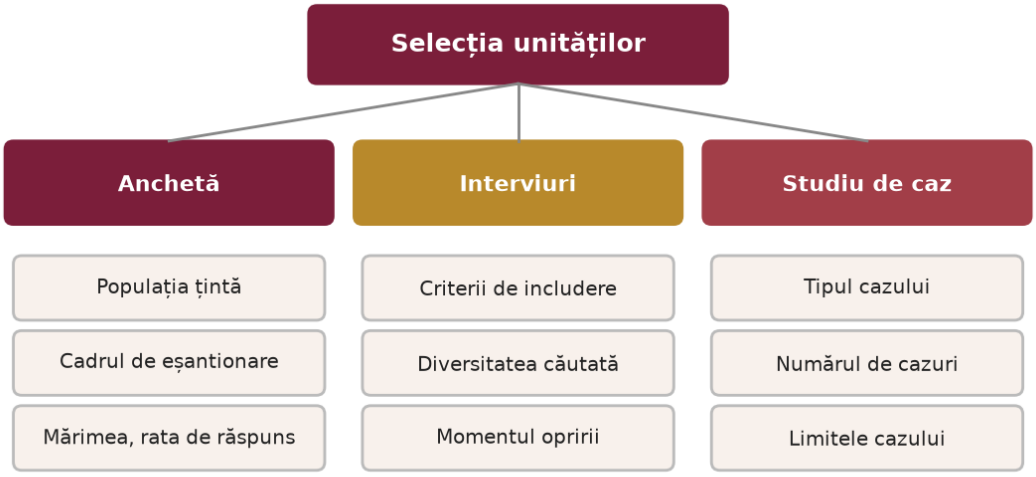

Figura 5.5. Deciziile de selecție care trebuie documentate

Sursa: elaborare proprie

Diagrama se citește pe ramuri; fiecare frunză este o propoziție pe care capitolul vostru trebuie să o conțină. Le discutăm pe rând.

Mărimea eșantionului într-o anchetă

Pentru estimarea unei proporții dintr-un eșantion aleator simplu, mărimea necesară depinde de marja de eroare acceptată, de nivelul de încredere și de mărimea populației. La un nivel de încredere de 95% și pentru cazul cel mai nefavorabil, o proporție de 50%, formula este $n_0 = z^2 \times 0{,}25 / e^2$, cu z = 1,96; pentru populații mici se aplică corecția $n = n_0 / (1 + (n_0 - 1) / N)$. Tabelul conține rezultatele calculate.

Tabelul 5.4. Mărimea necesară a unui eșantion aleator simplu, nivel de încredere 95%, proporție 50%

Populația (N)	Marjă ±5 puncte	Marjă ±4 puncte	Marjă ±3 puncte
300	169	201	235
1 200	292	401	566
5 000	357	536	880
50 000	382	594	1 045
Foarte mare	385	601	1 068

Sursa: calcule proprii pe baza formulei pentru eșantionarea aleatoare simplă (Cochran, 1977); valori rotunjite în sus.

Tabelul se citește pe rânduri și arată două lucruri contraintuitive. Mărimea necesară crește foarte puțin odată cu populația: pentru 5 000 de persoane sunt necesare 357 de răspunsuri, iar pentru 50 000, doar 382. În schimb, la populații mici, proporția cerută este foarte mare: dintr-o instituție cu 300 de angajați ar trebui să răspundă 169, deci mai mult de jumătate. Invers, un eșantion aleator de 400 de persoane, cât are setul de date didactic al cursului, are o marjă de eroare de ±4,9 puncte procentuale, iar unul de 150, de ±8,0 puncte.

Aceste cifre sunt valabile numai pentru selecția aleatoare. Pentru un eșantion de conveniență sau pentru un chestionar distribuit online fără control, marja de eroare nu se poate calcula și nu se raportează. Mai trebuie spus că numărul răspunsurilor necesare nu este numărul invitațiilor trimise: îl împărțiți la rata de răspuns pe care o anticipați. Iar aceasta este, astăzi, mică.

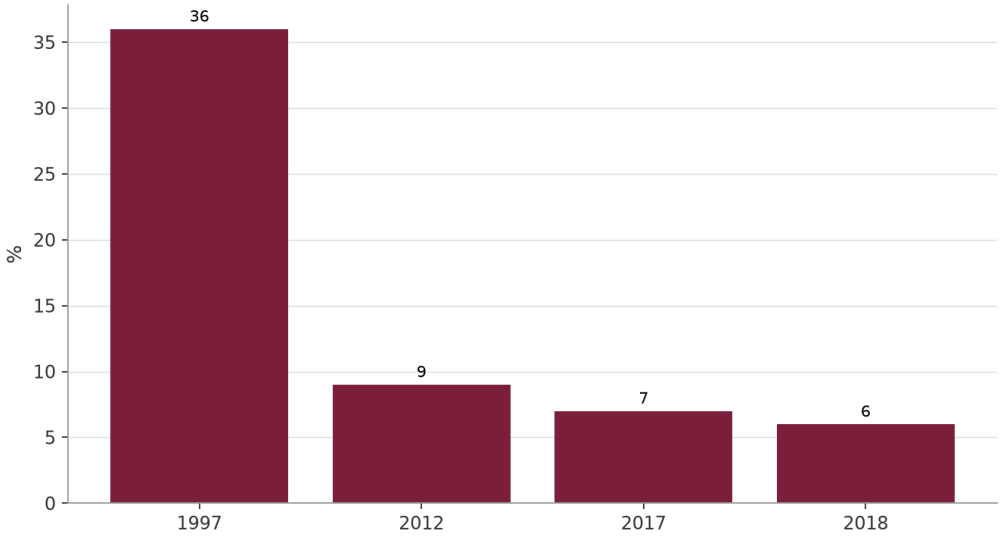

Figura 5.6. Rata de răspuns în sondajele telefonice ale Pew Research Center, 1997–2018

Sursa: Pew Research Center

Graficul are patru bare, pentru anii în care valoarea este documentată: 36% în 1997, 9% în 2012, 7% în 2017 și 6% în 2018 (Pew Research Center). În ancheta față în față European Social Survey, runda 10, rata de răspuns mediană pe țări a fost de 42,4%, iar nicio țară nu a atins ținta de 70% (ESS10 Quality Report). Pew atrage atenția că o rată mică nu înseamnă automat rezultate greșite, dar ridică riscul de eroare. Pentru disertație, consecința este practică: raportați numărul invitațiilor, numărul răspunsurilor și rata, apoi comparați structura eșantionului cu cea a populației pe caracteristicile cunoscute.

CE SPUN DATELE: Compararea eșantionului cu populația: procedura și capcanele ei

Procedura constă în a pune alături ponderile din eșantion și pe cele din populație pentru variabile disponibile în statistica oficială. La recensământul din 2021, femeile reprezentau 51,5% din populația rezidentă a României, iar populația urbană, 52,2% (INS, RPL 2021). În setul de date didactic, simulat, femeile sunt 54,5% (218 din 400), iar respondenții din urban, 49,3% (197 din 400). Dacă acesta ar fi un eșantion național real, diferențele de trei puncte ar fi raportate ca atare și discutate.

Capcana este numitorul. Vârsta medie a respondenților din setul didactic este de 45,2 ani, iar vârsta medie la recensământ, de 41,4 ani. Cele două cifre nu sunt comparabile: prima se referă la adulți, a doua la întreaga populație, inclusiv copiii. Comparați numai mărimi definite la fel, pe aceeași populație de referință, și folosiți datele pentru localitatea sau instituția studiată, nu pe cele naționale, atunci când populația voastră este locală.

Participanții într-un studiu calitativ

În cercetarea calitativă, selecția este intenționată: căutați persoanele care pot spune cel mai mult despre fenomen și variați deliberat pozițiile din care îl privesc (Patton, 2015). Întrebarea „câte interviuri?” nu are un răspuns numeric general. Guest, Bunce și Johnson (2006) au arătat, pe propriul material, că majoritatea temelor apăruseră după primele douăsprezece interviuri într-un grup omogen; rezultatul este citat adesea ca regulă, deși autorii nu l-au propus așa. Malterud, Siersma și Guassora (2016) propun un criteriu mai util: cu cât scopul este mai îngust, participanții mai specifici și dialogul mai bogat, cu atât sunt necesari mai puțini. În capitol scrieți criteriile de includere, diversitatea urmărită (de exemplu, funcționari de execuție și de conducere, din compartimente diferite), câți au refuzat și după ce semn ați decis să vă opriți.

Selecția cazurilor

Într-un studiu de caz, cazul nu se alege la întâmplare și nu reprezintă statistic nimic. El se alege pentru ceea ce poate arăta. Seawright și Gerring (2008) disting, între altele, cazul tipic, cazurile diverse, cazul extrem, cazul deviant și perechile de cazuri cât mai asemănătoare sau cât mai diferite. Yin (2018) cere ca logica selecției să fie una a replicării: fiecare caz este ales fie pentru că ar trebui să producă rezultate asemănătoare, fie pentru că ar trebui să producă rezultate diferite din motive anticipate. Pentru a aplica o asemenea strategie, aveți nevoie de date despre toate cazurile posibile.

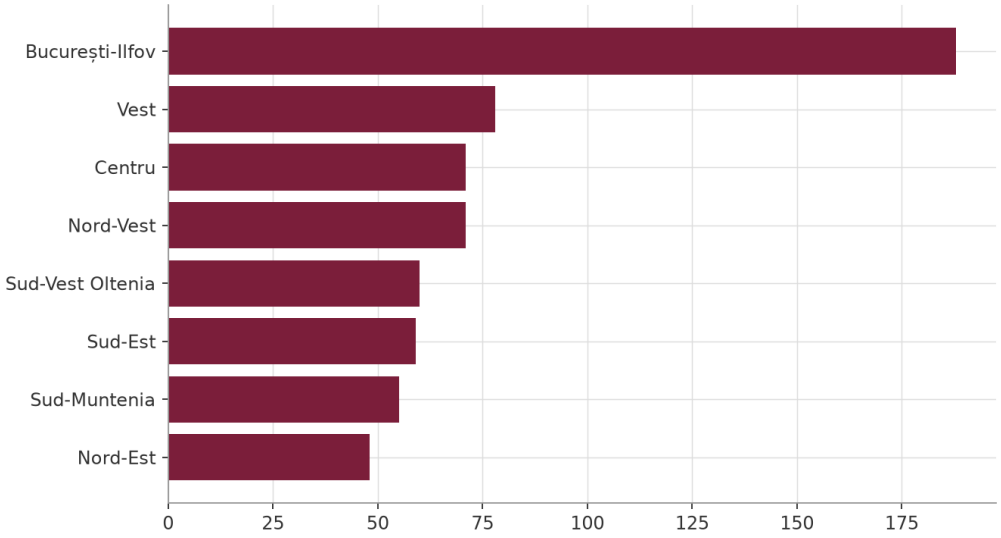

Figura 5.7. PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare, regiunile de dezvoltare, 2024 (UE-27 = 100)

Sursa: Eurostat, cod nama_10r_2gdp (date extrase în noiembrie 2026)

Barele arată un contrast puternic: București-Ilfov se află la 188% din media Uniunii, iar Nord-Est la 48%; celelalte regiuni se situează între 55% și 78% (Eurostat, nama_10r_2gdp, 2024). Un studiu despre capacitatea administrativă a consiliilor județene care ar alege un județ din Nord-Est și unul din Vest ar urma o strategie a cazurilor diverse pe dimensiunea resurselor. Unul care ar alege două județe din aceeași regiune, cu rezultate diferite la atragerea de fonduri, ar urma strategia cazurilor asemănătoare. București-Ilfov este un caz extrem și nu poate fi prezentat ca tipic. Formularea corectă în capitol numește strategia, variabila după care ați ales și sursa datelor de selecție. Dacă ați ales cazul pentru că aveți acces la el, spuneți-o și arătați apoi ce fel de caz este în raport cu celelalte.

5.6. Limitele asumate

Orice design plătește un preț, iar secțiunea de limite este locul unde îl declarați. Două noțiuni trebuie separate. Delimitările sunt granițele pe care le-ați trasat voi: o singură instituție, o anumită perioadă, numai persoanele fizice. Limitele sunt slăbiciunile care decurg din design și din condițiile de lucru: selecția neprobabilistă, măsurarea într-un singur moment, răspunsurile dezirabile, poziția voastră de angajat al instituției studiate.

O limită bine scrisă are patru părți: care este, ce consecință are pentru concluzii, ce ați făcut pentru a o reduce și cum ar trebui cititorul să citească rezultatele. Lista de scuze generale („timpul scurt”, „resursele limitate”, „eșantionul mic”) nu spune nimic, pentru că nu leagă slăbiciunea de o concluzie anume.

ATENȚIE: Limite scrise slab și limite scrise bine (formulări inventate)

Slab: „Cercetarea are anumite limite, precum eșantionul redus și timpul scurt, care vor fi depășite în

cercetări viitoare.”

Bine: „Respondenții au fost recrutați la ghișeu, deci persoanele care folosesc exclusiv canalul online sunt subreprezentate. Ponderea utilizatorilor din eșantion subestimează, probabil, utilizarea reală, iar relațiile dintre variabile sunt estimate mai ales pe cei care vin încă la ghișeu. Pentru a verifica direcția erorii, am comparat ponderea din eșantion cu ponderea plăților online din evidențele direcției de taxe. Rezultatele nu trebuie citite ca estimări pentru toți contribuabilii.”

A doua formulare nu slăbește lucrarea. Dimpotrivă, arată comisiei că autorul știe exact ce a măsurat.

5.7. Cum se scrie capitolul de metodologie

Capitolul are o structură stabilă, pe care o puteți adapta, dar nu ocoli. Fiecare subsecțiune răspunde unei întrebări a cititorului.

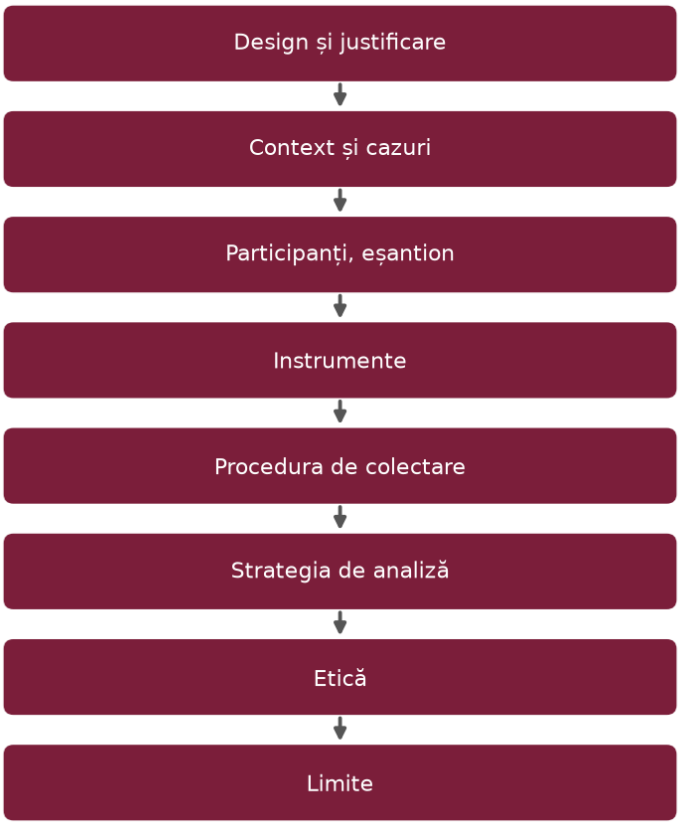

Figura 5.8. Structura capitolului de metodologie

Sursa: elaborare proprie

Ordinea din figură urmează ordinea în care cititorul are nevoie de informații. Deschideți cu designul și cu justificarea lui, reluând întrebarea de cercetare într-o frază. Descrieți contextul și cazurile atât cât este necesar pentru a înțelege selecția. La participanți dați cifrele: populația, invitațiile, răspunsurile, refuzurile. Instrumentele se descriu prin structură și proveniență, iar textul lor integral merge în anexă; construcția și testarea lor fac obiectul capitolului următor. Procedura spune cine a cules datele, când, unde și cum. Strategia de analiză anunță, pentru fiecare ipoteză sau întrebare, ce veți face cu datele. Secțiunea de etică trimite la avizul obținut și la modul în care ați asigurat consimțământul și protecția datelor, teme tratate separat în curs. Limitele închid capitolul.

Trei reguli de redactare fac diferența. Scrieți la timpul trecut ceea ce ați făcut și la prezent ceea ce este valabil în general. Dați detaliul care permite refacerea studiului: perioada exactă a colectării, modul de contactare, durata medie a interviurilor, programul folosit la analiză. Păstrați fiecare decizie lângă motivul ei, nu grupați justificările într-un paragraf separat la sfârșit. Testul final este cel al replicării: un coleg care citește numai acest capitol ar trebui să poată reface cercetarea fără să vă pună vreo întrebare (Booth et al., 2016).

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI la alegerea și justificarea metodologiei

Un asistent conversațional bazat pe un model lingvistic mare poate juca util rolul unui membru sceptic al comisiei. Îi puteți da matricea de coerență și îi puteți cere să găsească rânduri incomplete, să formuleze obiecțiile probabile la selecția cazurilor sau să enumere designuri alternative pe care nu le-ați discutat.

Erorile tipice: recomandă designuri și mărimi de eșantion nerealiste pentru o disertație, aplică reguli numerice în afara condițiilor lor (de exemplu, o marjă de eroare pentru un eșantion de convenienței), prezintă drept consens ceea ce în literatură este disputat și produce justificări elegante pentru orice alegere, inclusiv pentru una greșită. De aceea nu îi cereți să vă scrie justificarea: cereți-i să o atace. Verificați orice formulă refăcând calculul și orice regulă citată căutând sursa. Nu introduceți în instrument date despre participanți sau documente interne ale instituției studiate. Utilizarea se declară potrivit regulilor cursului.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Completați matricea de coerență pentru toate întrebările specifice sau ipotezele voastre.
2. Pentru fiecare dintre cele trei decizii majore (design, cazuri sau eșantion, date) scrieți justificarea în formula cu cinci elemente: alegere, motiv, alternativă, respingere, cost.
3. Calculați sau argumentați mărimea eșantionului ori numărul de cazuri și de interviuri; notați rata de răspuns pe care o anticipați și de ce.
4. Scrieți trei limite în formatul cu patru părți.
5. Redactați schița capitolului de metodologie cu cele opt subtitluri și câte două fraze sub fiecare.

Livrabil pentru seminar: matricea de coerență și pagina de justificări. Ele intră în al doilea livrabil intermediar al cursului.

5.8. Rezumat

- Metodologia este un argument despre de ce tehnicile alese pot răspunde la întrebare, nu o listă a lor.
- Coerența se verifică de la concluzia dorită înapoi spre întrebare; o verigă lipsă se repară schimbând designul sau coborând pretenția.
- Tipul întrebării decide familia de design și afirmația permisă.
- Matricea de coerență leagă fiecare ipoteză de concepte, date, instrument și analiză și elimină itemii fără rost.
- O justificare numește alegerea, motivul, alternativa respinsă și costul acceptat.
- Momentul și definiția unui indicator secundar sunt alegeri metodologice și se justifică.
- Mărimea eșantionului depinde de marja de eroare acceptată mult mai mult decât de mărimea populației; marja nu se calculează pentru eșantioane de convenienței.

- Rata de răspuns se raportează, iar structura eșantionului se compară cu a populației pe mărimi definite la fel.
- Participanții la interviuri și cazurile se aleg intenționat, după o strategie numită explicit.
- Limitele se scriu ca enunțuri precise despre consecințele pentru concluzii.
- Capitolul de metodologie trebuie să permită refacerea studiului.

5.9. Concepte-cheie

- **Metodologie** – raționamentul care justifică alegerea și combinarea metodelor pentru o întrebare dată.
- **Design de cercetare** – logica prin care datele sunt legate de întrebare și de concluzii.
- **Matrice de coerență** – tabel care leagă întrebările, conceptele, datele, instrumentele și analiza.
- **Unitate de analiză** – entitatea despre care se formulează concluziile.
- **Cadru de eșantionare** – lista din care se extrag efectiv unitățile.
- **Marjă de eroare** – intervalul în jurul unei estimări, la un nivel de încredere dat, pentru un eșantion probabilist.
- **Rată de răspuns** – raportul dintre răspunsurile obținute și unitățile eligibile contactate.
- **Eșantion de conveniență** – unități selectate pentru că sunt la îndemână, fără probabilități cunoscute.
- **Selecție intenționată** – alegerea deliberată a participanților bogați în informație.
- **Saturație** – momentul în care interviurile noi nu mai aduc teme noi.
- **Caz tipic, extrem, deviant** – tipuri de cazuri definite prin poziția lor față de celelalte.
- **Logica replicării** – alegerea cazurilor după rezultatele asemănătoare sau diferite anticipate.
- **Delimitare** – graniță a studiului stabilită de cercetător.
- **Limită** – slăbiciune a designului care restrânge concluziile.
- **Replicabilitate** – posibilitatea ca alt cercetător să refacă studiul pe baza descrierii.

5.10. Exerciții practice

1. **Verificarea de la coadă la cap.** Scrieți concluzia pe care ați dori să o puteți formula la sfârșitul disertației. Parcurgeți lanțul coerenței de la dreapta la stânga și notați, pentru fiecare verigă, ce trebuie să conțină pentru ca fraza să fie îndreptățită.
2. **Lucru pe date reale: momentul măsurării.** Folosind din digest ratele cumulate ale plăților UE către România pentru politica regională 2014–2020, calculați creșterea anuală în puncte procentuale. În ce ani s-a plătit cel mai mult? Redactați un paragraf de metodologie care justifică alegerea anului de referință pentru un studiu comparativ între perioade de programare.
3. **Lucru pe date reale: selecția cazurilor.** Pe baza PIB-ului regional pe locuitor din 2024 (Eurostat, nama_10r_2gdp), propuneți câte o pereche de regiuni pentru strategia cazurilor diverse și pentru cea a cazurilor asemănătoare. Ce date suplimentare v-ar trebui pentru a coborî la nivel de județ?
4. **Lucru pe setul didactic: eșantionul.** Calculați în barometru_servicii_publice.csv ponderea femeilor și a respondenților din urban și comparați-le cu valorile recensământului din 2021. Calculați marja de eroare pentru n = 400 și explicați în ce condiții ar fi legitim să o raportați.

5. **Mărimea eșantionului.** O direcție de asistență socială are 1 200 de beneficiari. Câte răspunsuri sunt necesare pentru o marjă de ±5 puncte? Câte chestionare distribuiți dacă anticipați o rată de răspuns de 40%?
6. **Exercițiu în echipă: comisia.** În echipe de patru, un membru prezintă în cinci minute designul său. Ceilalți trei joacă rolul comisiei și pun cele trei întrebări clasice. Echipa notează răspunsurile slabe și le rescrie împreună.
7. **Rescrierea limitelor.** Rescrieți în formatul cu patru părți următoarea formulare inventată: „O limită a studiului este că au răspuns doar funcționarii care au dorit.”

5.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care este diferența dintre metodă și metodologie?
2. De ce se verifică lanțul coerenței de la concluzie spre întrebare?
3. Ce nu poate susține o anchetă transversală pe un eșantion de conveniență, oricât de mare?
4. Care sunt cele cinci elemente ale unei justificări metodologice?
5. De ce rata plăților din fondurile europene măsurată în 2018 și cea măsurată în 2023 duc la concluzii diferite despre aceeași perioadă de programare?
6. Prin ce se deosebește logica replicării de logica eșantionării?
7. Ce diferență este între o delimitare și o limită?
8. Ce informații despre participanți trebuie să conțină capitolul de metodologie al unei anchete?
9. Pentru o populație foarte mare, o marjă de eroare de ±5 puncte la un nivel de încredere de 95% cere aproximativ: a) 100 de răspunsuri; b) 385 de răspunsuri; c) 1 068 de răspunsuri; d) 10% din populație.
10. Marja de eroare a unui eșantion de conveniență de 500 de persoane: a) este de ±4,4 puncte; b) este mai mică decât a unui eșantion aleator; c) nu se poate calcula; d) depinde de mărimea populației.
11. Alegerea a două județe asemănătoare, cu rezultate diferite la atragerea de fonduri, ilustrează strategia: a) cazului tipic; b) cazului extrem; c) cazurilor cât mai asemănătoare; d) eșantionării aleatoare.
12. Într-o matrice de coerență, un item de chestionar care nu apare pe niciun rând: a) se păstrează pentru siguranță; b) se scoate din instrument; c) devine variabilă de control; d) se mută în anexă.
13. În cercetarea calitativă, numărul de interviuri se stabilește în principal: a) prin formula marjei de eroare; b) ca 10% din populație; c) după bogăția informației și apariția saturației; d) la minimum 30.
14. Formularea „Am ales chestionarul pentru că este cea mai utilizată metodă” este slabă deoarece: a) este falsă; b) nu leagă alegerea de întrebarea de cercetare; c) este prea scurtă; d) nu citează un autor.
15. Testul final al unui capitol de metodologie este: a) lungimea; b) numărul de surse citate; c) posibilitatea ca altcineva să refacă studiul; d) absența limitelor.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-b, 10-c, 11-c, 12-b, 13-c, 14-b, 15-c.

5.12. Bibliografia capitolului

- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). Wiley.

- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample size in qualitative interview studies: Guided by information power. *Qualitative Health Research*, 26(13), 1753–1760.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (4th ed.). Sage.
- Seawright, J., & Gerring, J. (2008). Case selection techniques in case study research: A menu of qualitative and quantitative options. *Political Research Quarterly*, 61(2), 294–308.
- Șandor, S. D. (2013). *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*. Tritonic.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Capitolul 6. Instrumentele de cercetare: construcție, pilotare și asigurarea calității

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să decideți argumentat între adaptarea unui instrument validat și construirea unuia propriu;
- să redactați itemi de chestionar, un ghid de interviu și o fișă de extragere care decurg din conceptele definite în cadrul teoretic;
- să planificați și să documentați o pilotare, inclusiv interviuri cognitive;
- să calculați, să interpretați și să raportați indicatori de fidelitate și dovezi de validitate la nivelul cerut de o disertație;
- să țineți un jurnal de teren și să aplicați un protocol de control al calității colectării;
- să descrieți toate aceste operații în lucrare astfel încât comisia să poată judeca încrederea pe care o merită datele.

6.1. Instrumentul ca verigă între concept și dată

Aveți un model conceptual cu definiții și o matrice de coerență în care fiecare ipoteză trimite la un instrument. Instrumentul este locul în care conceptul devine dată: chestionarul, ghidul de interviu, grila de observație sau fișa de extragere din documente. Tot ce ați gândit până aici trece prin această verigă, iar o întrebare prost formulată nu mai poate fi reparată prin nicio analiză ulterioară.

Figura 6.1. De la concept la răspuns: drumul pe care îl parcurge o măsurare

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește de la stânga la dreapta, iar la fiecare săgeată se poate pierde ceva. Între concept și dimensiune se pierde dacă definiția este vagă. Între indicator și item, dacă formularea spune altceva decât

ați intenționat. Între item și răspuns, dacă respondentul înțelege altfel, nu își amintește, nu vrea să spună sau bifează la întâmplare. Literatura de specialitate numește suma acestor pierderi eroare de măsurare și o deosebește de eroarea de reprezentare, care ține de cine ajunge să răspundă (Groves et al., 2009). Capitolul precedent s-a ocupat de a doua; acesta se ocupă de prima.

Că instrumentul poate produce el însuși „rezultatul” se vede și în statisticile oficiale. Figura următoare prezintă, pentru România, ponderea persoanelor care au interacționat prin internet cu autoritățile publice, în vechea definiție a indicatorului.

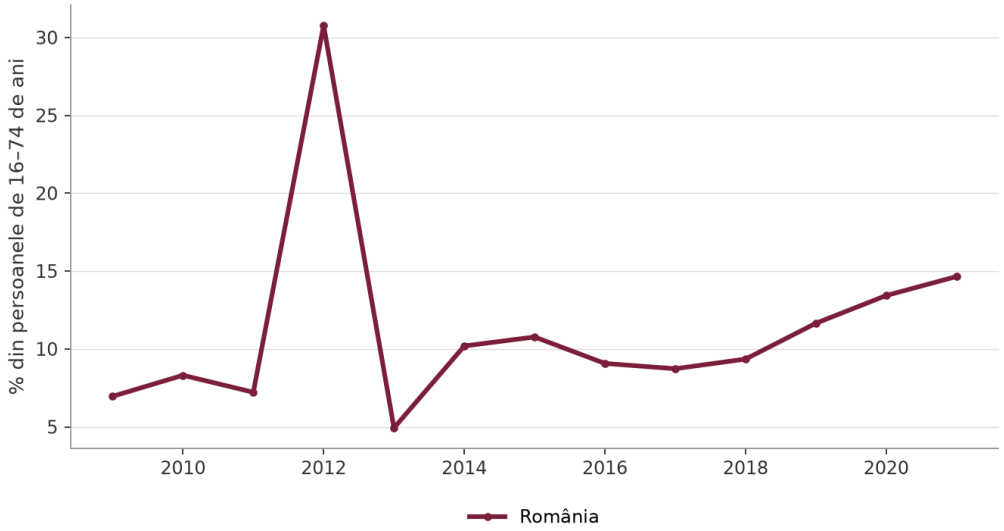

Figura 6.2. Persoane care au interacționat online cu autoritățile publice în ultimele 12 luni, România, 2009–2021

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

Seria se menține între 7% și 15% pe toată perioada, cu o singură excepție: 7,2% în 2011, 30,8% în 2012 și 4,9% în 2013 (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Nicio reformă nu cvadruplează utilizarea într-un an pentru a o reduce de șase ori în anul următor. Din serie nu putem afla cauza, dar putem recunoaște tiparul: un salt izolat, care dispare imediat, indică o problemă de măsurare sau de prelucrare, nu o schimbare în realitate. A doua lecție privește comparabilitatea. Din 2022, Eurostat publică un indicator cu altă definiție, utilizarea unui site sau a unei aplicații a unei autorități publice, pentru care România are 20,9% în 2022 și 24,1% în 2025. Diferența dintre 14,7% în 2021 și 20,9% în 2022 nu este o creștere de șase puncte: cele două cifre provin din întrebări diferite. Dacă se întâmplă într-o anchetă europeană armonizată, se poate întâmpla și într-un chestionar de disertație, iar apărarea este aceeași: instrument construit atent, testat înainte și documentat.

6.2. Adaptarea unui instrument validat sau construcția proprie

Prima decizie este dacă măsurați un concept cu un instrument care există deja sau cu unul făcut de voi. Regula de pornire este să căutați întâi. Pentru multe concepte frecvente în administrația publică, de la acceptarea tehnologiei la satisfacția în muncă sau motivația pentru serviciul public, literatura oferă scale publicate, cu itemii și proprietățile lor. Folosirea lor vă dă trei avantaje: munca de construcție este făcută, rezultatele devin comparabile cu ale altor studii și puteți invoca dovezi de validitate existente.

Tabelul 6.1. Adaptare sau construcție proprie: criterii de decizie

Criteriu	Adaptați un instrument existent	Construiți un instrument propriu
Conceptul	Definit la fel ca în sursa	Specific contextului, fără scală

Criteriu	Adaptați un instrument existent	Construiți un instrument propriu
	instrumentului	publicată
Populația	Asemănătoare cu cea pe care a fost validat	Foarte diferită ca limbaj sau experiență
Scopul	Comparație cu alte studii	Descrierea unei situații locale
Costul principal	Traducere, adaptare, permisiune	Redactare, testare, dovezi de calitate
Riscul principal	Itemi nepotriviți contextului	Itemi netestați, fidelitate necunoscută

Sursa: elaborare proprie, pe baza DeVellis (2017).

Tabelul se citește pe rânduri, iar decizia se ia pe ansamblul lor. În practică, o disertație combină: scale adaptate pentru conceptele teoretice și întrebări proprii pentru faptele locale, cum ar fi serviciile folosite sau ghișeul vizitat.

Adaptarea nu înseamnă traducere. Parcursul recomandat are mai mulți pași, redați în figura următoare.

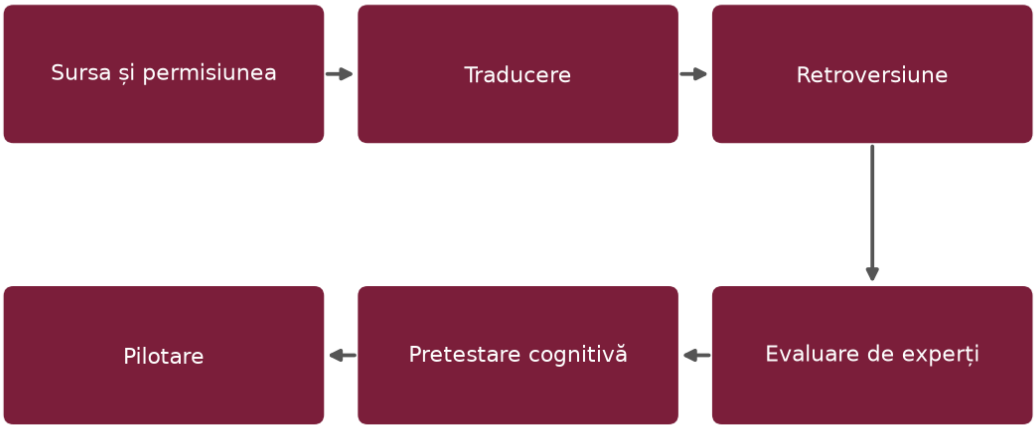

Figura 6.3. Pașii adaptării unui instrument publicat în altă limbă

Sursa: elaborare proprie

Verificați întâi condițiile de utilizare: unele instrumente sunt libere pentru cercetare, altele cer acordul autorilor sau o licență. Traducerea se face, ideal, de două persoane independente, iar o a treia retraduce în limba de origine fără să vadă originalul; diferențele dintre original și retroversiune arată unde s-a schimbat sensul (Brislin, 1970). Urmează evaluarea de către doi sau trei cunoscători ai domeniului, care judecă dacă itemii au sens în administrația românească. Un item despre „agenția mea” nu se potrivește unui funcționar dintr-o primărie de comună. Ultimii doi pași, pretestarea și pilotarea, sunt aceiași ca pentru un instrument nou. Trei reguli de onestitate se aplică pe tot parcursul: citați sursa instrumentului, păstrați formatul de răspuns al originalului sau declarați schimbarea și spuneți explicit ce itemi ați eliminat ori reformulat. O scală din care ați păstrat trei itemi din opt nu mai este scala originală și nu îi moștenește proprietățile.

Redactarea itemilor proprii

Când construiți, fiecare item pornește dintr-un indicator din tabelul de definiții. Regulile de formulare sunt cunoscute; ceea ce lipsește de obicei este aplicarea lor răbdătoare, item cu item.

Tabelul 6.2. Itemi slabi și variante îmbunătățite (formulări inventate, cu scop didactic)

Item slab	Problema	Variantă îmbunătățită
Cât de mulțumit sunteți de amabilitatea și competența funcționarilor?	Două întrebări într-una	Două itemi separați, unul pentru amabilitate, unul pentru competență
Nu credeți că platforma online ar trebui îmbunătățită?	Sugerează răspunsul	În ce măsură sunteți de acord: „Platforma online funcționează bine”?
Mergeți des la primărie?	Termen vag, fără perioadă	De câte ori ați fost la primărie în ultimele 12 luni?
Cum apreciați interoperabilitatea sistemelor instituției?	Jargon	Vi s-a cerut să aduceți un document pe care instituția îl avea deja?
Vârsta: 18–30, 30–45, 45–60, peste 60	Categorii care se suprapun	18–29, 30–44, 45–59, 60 și peste

Sursa: elaborare proprie.

Coloana din mijloc numește defectul, pentru că numai un defect numit poate fi căutat sistematic. Recitiți chestionarul o dată pentru fiecare tip de problemă, nu o singură dată pentru toate.

Formularea contează și pentru obiectul întrebării. Figura următoare arată ce se întâmplă când același concept, încrederea, este legat de instituții diferite.

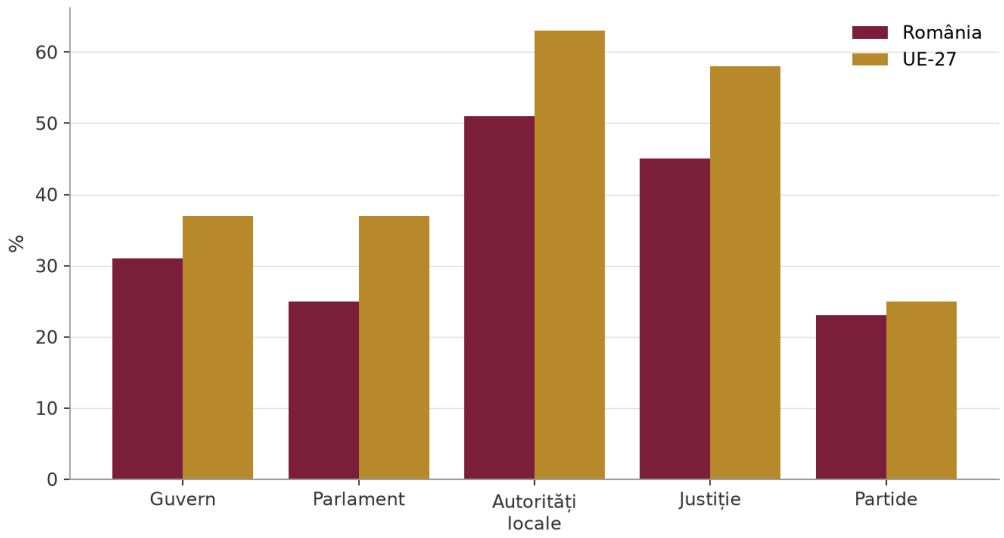

Figura 6.4. Persoane care declară că tind să aibă încredere în instituții, România și UE-27, primăvara 2026

Sursa: Comisia Europeană, Eurobarometrul standard 105

În România, 31% dintre respondenți declară că tind să aibă încredere în guvern, 25% în parlament și 51% în autoritățile publice regionale sau locale; mediile europene sunt 37%, 37% și 63% (Eurobarometrul standard 105, primăvara 2026). Aceiași respondenți, în aceeași zi, dau răspunsuri care diferă cu douăzeci de puncte după instituția numită. Un item de felul „Câtă încredere aveți în administrația publică?” amestecă aceste obiecte, iar răspunsul nu poate fi interpretat. Contează și formatul: ancheta OCDE privind încrederea folosește o scală de la 0 la 10 și raportează ponderea răspunsurilor de la 6 în sus, care pentru guvernul național al României a fost de 30% în 2025, iar pentru funcția publică, de 29% (OECD Trust Survey 2026). Cifrele din surse diferite nu se pun în același tabel fără a spune că provin din întrebări și scale diferite.

Ghidul de interviu și fișa de extragere

Ghidul de interviu semistructurat nu este un chestionar citit cu voce tare. El conține patru până la șase teme derivate din întrebările de cercetare, fiecare cu o întrebare deschisă principală și cu două sau trei întrebări de aprofundare pregătite. Întrebările cer relatări concrete („Povestiți-mi ultima situație în care...”), nu opinii generale, și nu conțin termenii teoriei: nu întrebați un funcționar despre „rutinele sale de adaptare”, ci despre cum procedează când are prea multe dosare (Kvale și Brinkmann, 2015). Pentru analiza documentelor, echivalentul este fișa de extragere: un tabel în care, pentru fiecare document, notați aceleași câmpuri, definite dinainte. Fără ea, două hotărâri de consiliu local vor fi citite după două criterii diferite.

6.3. Pilotarea și interviurile cognitive

Pilotarea este aplicarea instrumentului, în condiții cât mai apropiate de cele reale, pe un număr mic de persoane asemănătoare cu participanții, înainte de colectarea propriu-zisă. Ea răspunde la întrebări pe care nu le puteți rezolva la birou: cât durează completarea, unde se opresc oamenii, ce întrebări rămân fără răspuns, dacă instrucțiunile și salturile funcționează, dacă linkul se deschide pe telefon. Pentru un chestionar de disertație, câteva zeci de completări sunt de obicei suficiente pentru a vedea aceste probleme; pentru un ghid de interviu, două sau trei interviuri de probă.

Pilotarea arată că ceva nu merge; interviul cognitiv arată de ce. În interviul cognitiv, câteva persoane completează instrumentul în prezența voastră și sunt rugate fie să gândească cu voce tare, fie să răspundă la întrebări de sondare despre felul în care au ajuns la răspuns (Willis, 2005). Temeiul metodei este modelul în patru etape al răspunsului la o întrebare.

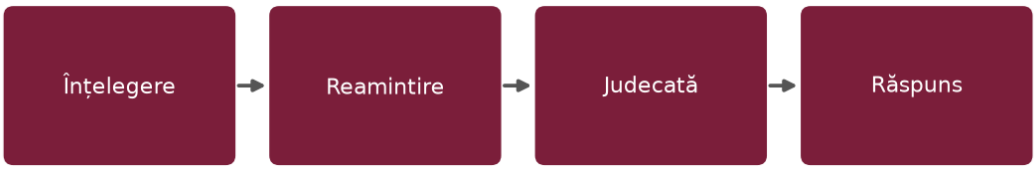

Figura 6.5. Etapele prin care trece un respondent pentru a răspunde la un item

Sursa: adaptare după Tourangeau, Rips și Rasinski (2000)

Fiecare casetă este un loc în care răspunsul se poate strica. Respondentul poate înțelege „servicii online” ca însemnând pagina de socializare a primăriei. Poate să nu-și amintească de câte ori a fost la ghișeu în ultimul an și să estimeze. Poate avea o părere despre funcționarul pe care îl cunoaște și niciuna despre „funcționari”. Poate alege varianta din mijloc pentru că nu vrea să pară critic. Când efortul cerut este prea mare, respondenții aleg primul răspuns acceptabil, nu pe cel exact, comportament descris de Krosnick (1991). Întrebările de sondare sunt construite pe aceste etape.

Tabelul 6.3. Tipuri de întrebări de sondare în interviul cognitiv, cu exemple

Ce verifică	Exemplu de întrebare de sondare
Înțelegerea	Ce înseamnă pentru dumneavoastră „servicii online ale primăriei”?
Parafrazarea	Cum ați spune această întrebare cu vorbele dumneavoastră?
Reamintirea	Cum ați ajuns la numărul de vizite? La ce v-ați gândit?
Judecata	La cine v-ați gândit când ați răspuns despre funcționari?
Alegerea răspunsului	Ați ezitat între două variante? Între care?
Siguranța	Cât de sigur sunteți de acest răspuns?

Sursa: adaptare după Willis (2005).

Tabelul se folosește ca meniu: pentru fiecare item despre care aveți îndoieli alegeți una sau două sondări, nu pe toate. Cinci până la opt interviuri cognitive cu persoane diferite ca vârstă și educație scot de obicei la iveală majoritatea neînțelegerilor grave. Rezultatele se consemnează într-un jurnal al pilotării și se raportează pe scurt în capitolul de metodologie.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul pilotării (șablon reutilizabil)

Pentru fiecare problemă observată completați un rând cu următoarele câmpuri:

1. Itemul sau tema la care se referă.
2. Ce s-a observat (întrebare omisă, cerere de lămurire, ezitare, răspuns nepotrivit) și la câți participanți.
3. Cauza probabilă, pe etapele răspunsului: înțelegere, memorie, judecată, alegere.
4. Decizia: păstrat, reformulat, mutat, eliminat.
5. Formularea nouă, dacă este cazul.

La sfârșit notați: numărul și profilul participanților la pilot, durata medie de completare, data fiecărei versiuni a instrumentului. Dacă instrumentul s-a schimbat după pilot, răspunsurile din pilot nu se adaugă la datele finale.

6.4. Fidelitatea și validitatea în practică

Noțiunile vă sunt cunoscute: fidelitatea privește consecvența măsurării, validitatea privește măsura în care instrumentul surprinde conceptul vizat. Aici ne interesează ce faceți cu ele într-o disertație: ce calculați, cum decideți și ce scrieți.

Pentru scalele alcătuite din mai mulți itemi, indicatorul uzual al consistenței interne este coeficientul alfa al lui Cronbach (1951). El se calculează din numărul itemilor k, variațele itemilor și varianța scorului total: $\alpha = k / (k - 1) \times (1 - \text{suma variațelor itemilor} / \text{varianța totalului})$. Să urmărim un exemplu. O masterandă a pilotat pe 30 de persoane o scală de cinci itemi pentru utilitatea percepută a platformei de plăți, cu răspunsuri de la 1 la 5. Datele sunt ipotetice, generate în scop didactic; le puteți introduce în PSPP și reface calculul.

```
DATA LIST FREE / i1 i2 i3 i4 i5.
BEGIN DATA
1 2 3 3 2   4 2 2 3 3   2 1 1 5 2   5 3 3 1 3   3 3 4 2 4
3 4 4 2 2   2 2 2 3 2   3 3 3 2 2   3 2 2 3 3   3 3 2 4 3
4 2 2 4 4   3 3 3 3 5   2 5 4 2 4   4 2 3 4 2   4 4 4 3 5
3 3 3 2 2   4 3 3 3 3   3 3 4 1 4   5 4 3 4 2   4 2 3 5 3
4 4 2 2 3   4 3 2 4 4   2 3 3 3 2   4 3 2 3 4   3 4 3 3 3
4 3 5 1 3   2 2 2 2 4   4 4 5 2 4   3 1 3 4 2   3 4 3 3 5
```

```
END DATA.
RELIABILITY /VARIABLES=i1 i2 i3 i4 i5 /SCALE('Utilitate') ALL /MODEL=ALPHA /SUMMARY=TOTAL.
RECODE i4 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) INTO i4r.
EXECUTE.
RELIABILITY /VARIABLES=i1 i2 i3 i4r i5 /SCALE('Utilitate') ALL /MODEL=ALPHA /SUMMARY=TOTAL.
```

Prima rulare dă α = 0,14, o valoare care ar însemna că itemii nu măsoară același lucru. Înainte de a abandona scala, se citește tabelul pe itemi: itemul 4 are o corelație negativă cu suma celorlalți, de -0,43. Itemul era formulat negativ („Platforma îmi complică plata impozitelor”) și nu fusese inversat. După recodificare, a doua rulare dă rezultatele de mai jos.

Tabelul 6.4. Statistici pe itemi după inversarea itemului 4 (date ipotetice, n = 30; α = 0,66)

Item	Media	Abaterea standard	Corelația item–rest	Alfa dacă itemul este eliminat
i1	3,27	0,94	0,18	0,70
i2	2,90	0,96	0,62	0,51
i3	2,93	0,94	0,55	0,55
i4 inversat	3,13	1,07	0,43	0,60
i5	3,13	1,01	0,33	0,65

Sursa: calcule proprii pe datele ipotetice de mai sus (suma variațelor itemilor 4,875; varianța scorului total 10,309).

Tabelul se citește pe ultimele două coloane. Corelația item–rest arată cât de mult merge fiecare item împreună cu ceilalți; ultima coloană arată ce s-ar întâmpla cu alfa dacă itemul ar lipsi. Figura următoare pune alături corelațiile dinainte și de după recodificare.

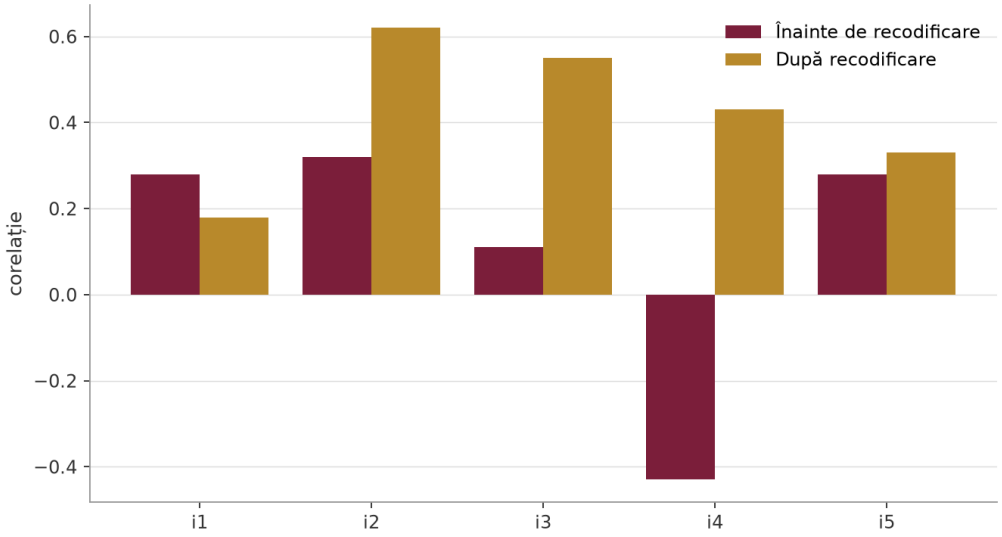

Figura 6.6. Corelația item–rest înainte și după inversarea itemului formulat negativ

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Bara negativă a itemului 4 este semnătura unui item neinversat: o valoare sub zero, cu celelalte modeste. După recodificare, itemii 2, 3 și 4 se comportă bine, iar itemul 1 rămâne slab, cu 0,18; eliminarea lui ar urca alfa la 0,70. Aici intervine judecata, nu regula. Pragul de 0,70 este o convenție, nu o lege, iar alfa crește mecanic odată cu numărul itemilor și depinde de eșantion. Cu 30 de persoane, o diferență între 0,66 și 0,70 nu justifică singură eliminarea unui item. Decizia corectă se ia cu itemul în față: dacă interviurile cognitive au arătat că a fost înțeles altfel decât ceilalți, îl reformulați înainte de colectare; dacă acoperă o parte a definiției pe care ceilalți nu o acoperă, îl păstrați și reverificați pe eșantionul final. În lucrare raportați alfa pe eșantionul final, numărul itemilor, itemii inversați și orice eliminare, cu motivul ei.

PAS CU PAS: Consistența internă în GNU PSPP, pas cu pas

1. Introduceți sau deschideți datele; fiecare item este o variabilă.
2. Inversați itemii formulați negativ: `Transform > Recode into Different Variables`, cu valorile 1→5, 2→4, 3→3, 4→2, 5→1; dați variabilei noi alt nume.
3. Deschideți `Analyze > Reliability`, mutați itemii scalei în lista din dreapta, păstrați modelul Alpha și bifați opțiunea care afișează statisticile obținute prin eliminarea fiecărui item.
4. Citiți în rezultate coeficientul alfa, apoi, în tabelul pe itemi, corelația corectată item–total și alfa în cazul eliminării itemului.
5. Calculați scorul scalei numai după aceste verificări, cu `Transform > Compute`, ca medie a itemilor.

Sintaxa echivalentă, care funcționează și în SPSS, este comanda RELIABILITY din blocul de mai sus.

Validitatea nu se reduce la un coeficient. La nivel de disertație puteți aduce trei feluri de dovezi. Validitatea de conținut se argumentează arătând, cu tabelul de definiții, că itemii acoperă toate dimensiunile conceptului și cerând părerea a doi sau trei cunoscători. Dovezile privind procesul de răspuns vin din interviurile cognitive. Validitatea de construct se sprijină pe relații așteptate: scorul scalei ar trebui să fie asociat cu variabile de care teoria îl leagă și să nu se confunde cu concepte vecine. Formularea onestă este modestă: nu „instrumentul este valid”, ci „dovezile disponibile susțin folosirea scorului în scopul acestui studiu”.

În cercetarea calitativă, echivalentul este credibilitatea, susținută prin descrierea transparentă a procedurii, confruntarea surselor și verificarea interpretărilor cu participanții (Lincoln și Guba, 1985). Când două persoane aplică aceeași grilă de observație sau aceeași schemă de categorii, acordul dintre ele se poate măsura. Acordul simplu supraestimează, pentru că o parte din potriviri apar din întâmplare; coeficientul kappa al lui Cohen (1960) corectează acest lucru: κ = (acordul observat – acordul așteptat din întâmplare) / (1 – acordul așteptat).

EXEMPLU: Acordul dintre doi observatori (date ipotetice)

Doi masteranzi observă independent 50 de interacțiuni la ghișeu și notează dacă funcționarul a menționat sau nu canalul online. Amândoi notează „da” în 14 cazuri și „nu” în 28; în 3 cazuri numai primul notează „da”, în 5 numai al doilea.

Acordul observat este (14 + 28) / 50 = 0,84. Primul observator a notat „da” în 17 cazuri, al doilea în 19; acordul așteptat din întâmplare este (17 × 19 + 33 × 31) / 50² = 0,538. Rezultă κ = (0,84 – 0,538) / (1 – 0,538) = 0,65. Pe scara orientativă a lui Landis și Koch (1977), valoarea se încadrează în intervalul 0,61–0,80, numit acord substanțial. Mai utilă decât eticheta este discutarea celor opt dezacorduri: ele arată ce trebuie precizat în definiția categoriei înainte de observația propriu-zisă.

6.5. Jurnalul de teren

Jurnalul de teren este documentul în care consemnați, pe măsură ce se întâmplă, tot ce nu intră în instrument, dar influențează datele. Nu este un jurnal intim și nici un proces-verbal; este memoria metodologică a cercetării. Fără el, capitolul de metodologie se scrie din amintiri, iar amintirile, după trei luni, sunt îngăduitoare.

Notele au trei registre, care se țin separat (Emerson, Fretz și Shaw, 2011). Notele descriptive spun ce s-a întâmplat: unde a avut loc interviul, cine mai era de față, ce întreruperi au fost, ce s-a spus după oprirea înregistrării. Notele metodologice spun ce ați decis și de ce: ați schimbat ordinea temelor, ați adăugat o întrebare, un participant a refuzat, linkul nu a funcționat două zile. Notele reflexive consemnează reacțiile

și presupozițiile voastre, mai ales când cercetați instituția în care lucrați: ce vi s-a părut firesc și poate nu este, cui i-ați acordat mai mult credit și de ce. Regula de aur este scrierea în aceeași zi.

INSTRUMENT DE LUCRU: Fișa zilnică a jurnalului de teren (șablon reutilizabil)

- Data, locul, durata activității; codul participantului sau al documentului.
- Ce s-a făcut: interviu, observație, distribuire de chestionare, extragere din documente.
- Condiții: prezența altor persoane, întreruperi, starea participantului, probleme tehnice.
- Abateri de la protocol și motivul lor.
- Decizii metodologice luate azi și consecința lor pentru datele deja culese.
- Idei pentru analiză, notate ca ipoteze, nu ca rezultate.
- Notă reflexivă: ce m-a surprins, ce m-a deranjat, ce am presupus.
- De făcut până la următoarea ieșire pe teren.

6.6. Controlul calității colectării

Calitatea nu se verifică la sfârșit, când nu mai este nimic de făcut. Ea se asigură în trei momente, fiecare cu operațiile lui.

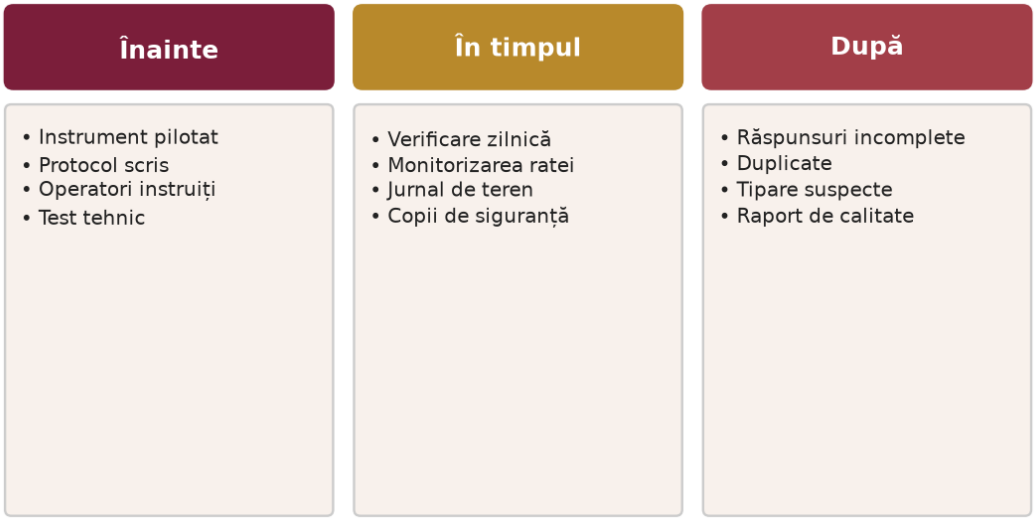

Figura 6.7. Controlul calității colectării în trei momente

Sursa: elaborare proprie

Figura se parcurge de la stânga la dreapta. Înainte de colectare, protocolul scris stabilește cum sunt contactați participanții, ce li se spune, în ce ordine se pun întrebările și ce se face la refuz; dacă datele sunt culese de mai multe persoane, toate îl aplică la fel. În timpul colectării, verificați zilnic primele răspunsuri sau primele înregistrări: o eroare de programare a chestionarului online descoperită după zece răspunsuri costă puțin, după trei sute costă lucrarea. Urmăriți rata de răspuns pe subgrupuri, pentru a ști din timp cine lipsește. După colectare, treceți datele prin patru filtre: răspunsuri incomplete, completări duble, durate de completare nerealist de scurte și serii lungi de răspunsuri identice. Pentru fiecare filtru stabiliți dinainte regula de excludere și raportați câte cazuri a eliminat. La interviuri, echivalentul este verificarea înregistrării în aceeași zi și compararea transcrierii cu sunetul pentru un fragment din fiecare interviu.

Un indicator de calitate la îndemână este ponderea non-răspunsurilor la fiecare întrebare. Importanța lui se vede la cea mai mare operațiune de colectare dintr-o țară.

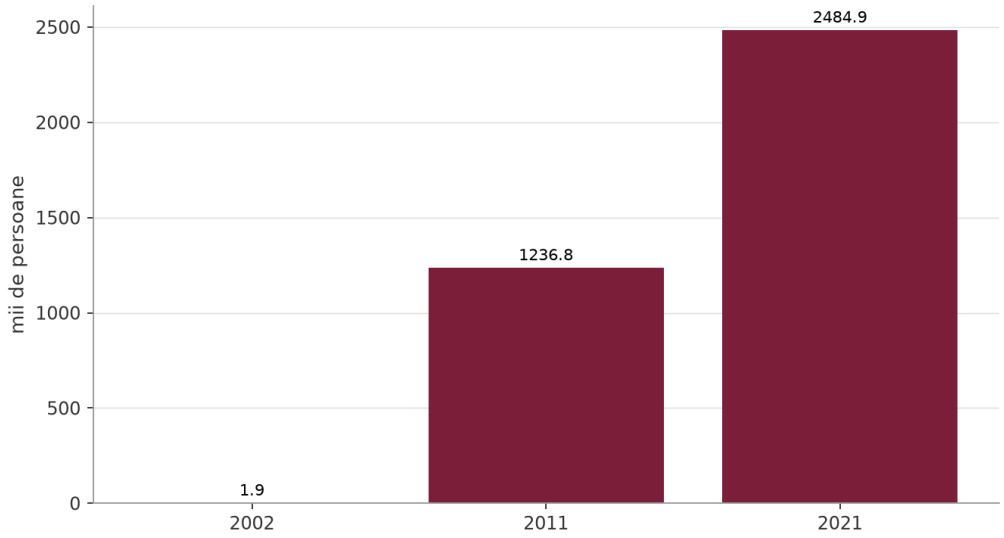

Figura 6.8. Persoane cu informație nedisponibilă privind etnia la recensămintele din România

Sursa: INS, Recensământul populației și locuințelor 2021, Tabel 2.01

La recensământul din 2002, categoria „informație nedisponibilă" la etnie cuprindea 1 941 de persoane; în 2011, 1 236 810; în 2021, 2 484 926, adică 13,0% din populația rezidentă (INS, RPL 2021). Consecința este metodologică: ponderile etniilor calculate pe totalul populației subestimează fiecare grup, iar comparațiile între recensăminte amestecă schimbarea reală cu schimbarea modului de colectare. Același raționament se aplică unei disertații. În setul de date didactic, simulat, venitul lipsește la 22 din 400 de respondenți (5,5%), încrederea la 9, satisfacția la 6. O întrebare cu multe non-răspunsuri spune ceva despre instrument, iar raportul de calitate trebuie să arate aceste cifre înainte de orice analiză.

ATENȚIE: Trei greșeli care nu se mai pot repara

Modificarea instrumentului în timpul colectării, fără a marca momentul: răspunsurile de dinainte și de după nu mai sunt comparabile. Lipsa unei copii a versiunii exacte aplicate: nu veți putea pune în anexă instrumentul real. Curățarea datelor fără reguli scrise dinainte: orice excludere decisă după ce ați văzut rezultatele arată ca o alegere convenabilă, chiar dacă nu este.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Asistenții AI la construcția și testarea instrumentelor

Un asistent conversațional bazat pe un model lingvistic mare este util ca prim cititor critic. Îi puteți cere să caute în chestionar itemi dubli, sugestivi sau cu termeni vagi, să propună formulări mai simple, să verifice dacă variantele de răspuns se exclud și acoperă toate situațiile ori să producă o primă traducere pe care apoi o verificați.

Limitele sunt clare. Instrumentul nu este un respondent: nu poate înlocui interviurile cognitive și pilotarea, pentru că nu are experiența persoanelor din populația voastră, iar răspunsurile „simulate" nu sunt date. Generează cu ușurință itemi care sună bine și nu corespund definiției voastre, atribuie itemi unor scale publicate din care aceștia nu fac parte și traduce termeni administrativi prin echivalente care nu există în practica românească. Verificarea: comparați fiecare item preluat cu sursa publicată, treceți orice formulare propusă prin testul cu oameni reali și refaceți singuri orice calcul de fidelitate. Nu încărcați răspunsuri, înregistrări sau note de teren care pot identifica participanți. Utilizarea se declară potrivit regulilor cursului.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Pentru fiecare concept din model, notați dacă adaptați un instrument existent (cu sursa și condițiile de utilizare) sau construiți unul propriu și de ce.
2. Redactați prima versiune completă a instrumentului și treceți-o prin lista celor cinci tipuri de defecte de formulare.
3. Faceți trei interviuri cognitive și completați jurnalul pilotării.
4. Pilotați instrumentul revizuit; pentru scale, calculați alfa și citiți tabelul pe itemi.
5. Scrieți protocolul de colectare pe o pagină și regulile de curățare a datelor.
6. Deschideți jurnalul de teren cu prima fișă zilnică.

Livrabil pentru seminar: instrumentul în versiunea de după pilot, însoțit de jurnalul pilotării.

6.7. Rezumat

- Instrumentul este veriga prin care conceptul devine dată; erorile introduse aici nu se mai repară la analiză.
- Un salt izolat într-o serie sau o schimbare de definiție sunt semne că instrumentul, nu realitatea, a produs diferența.
- Căutați întâi un instrument publicat; adaptarea cere permisiune, traducere, retroversiune, evaluare și testare.
- O scală modificată substanțial nu mai moștenește proprietățile originalului.
- Itemii proprii pornesc din indicatori și se verifică sistematic pentru fiecare tip de defect.
- Obiectul și formatul întrebării schimbă răspunsul; cifrele din întrebări diferite nu se compară direct.
- Pilotarea arată unde instrumentul nu funcționează, iar interviul cognitiv arată de ce.
- Alfa se interpretează împreună cu tabelul pe itemi; un item cu corelație negativă este, cel mai adesea, neinversat.
- Pragurile sunt convenții; deciziile despre itemi se iau cu conținutul lor în față.
- Acordul dintre observatori se raportează corectat pentru întâmplare, iar dezacordurile se discută.
- Jurnalul de teren păstrează deciziile și condițiile colectării, pe trei registre.
- Calitatea se asigură înainte, în timpul și după colectare, cu reguli scrise dinainte.

6.8. Concepte-cheie

- **Instrument de cercetare** – mijlocul standardizat prin care se culeg datele: chestionar, ghid, grilă, fișă.
- **Eroare de măsurare** – diferența dintre răspunsul înregistrat și valoarea adevărată a caracteristicii.
- **Adaptare** – transpunerea unui instrument publicat în alt context lingvistic sau cultural, cu verificarea echivalenței.
- **Retroversiune** – retraducerea în limba de origine pentru a detecta schimbările de sens.
- **Item** – întrebare sau afirmație la care respondentul dă un răspuns.
- **Pilotare** – aplicarea de probă a instrumentului înainte de colectarea propriu-zisă.
- **Interviu cognitiv** – tehnică de pretestare care explorează cum înțeleg și cum răspund oamenii la itemi.
- **Întrebare de sondare** – întrebare suplimentară despre procesul prin care s-a ajuns la un răspuns.

- **Consistență internă** – măsura în care itemii unei scale variază împreună.
- **Alfa Cronbach** – coeficient al consistenței interne, bazat pe variațele itemilor și a scorului total.
- **Corelație item–rest** – corelația unui item cu suma celorlalți itemi ai scalei.
- **Validitate de conținut** – acoperirea tuturor dimensiunilor conceptului de către itemi.
- **Kappa Cohen** – coeficient al acordului dintre doi evaluatori, corectat pentru întâmplare.
- **Jurnal de teren** – consemnarea sistematică a condițiilor, deciziilor și reflecțiilor din timpul colectării.
- **Non-răspuns la item** – lipsa răspunsului la o întrebare anume din partea unui participant.

6.9. Exerciții practice

1. **Lucru pe date reale: artefactul.** În seria Eurostat privind interacțiunea online cu autoritățile publice (isoc_ciegi_ac, 2009–2021), calculați pentru România variația de la un an la altul. Care valori ies din tipar? Redactați nota metodologică pe care ați pune-o sub un grafic al acestei serii și explicați de ce nu legați anul 2021 de anul 2022.
2. **Lucru pe date reale: obiectul încrederii.** Folosind valorile din Eurobarometrul standard 105 din digest, calculați pentru România și UE-27 diferența dintre încrederea în autoritățile locale și cea în guvern. Formulați doi itemi pentru o anchetă într-o comună care să evite amestecul celor două obiecte.
3. **Lucru pe setul didactic: non-răspunsul.** În barometru_servicii_publice.csv, calculați ponderea valorilor lipsă pentru fiecare variabilă. Propuneți două explicații pentru faptul că venitul are cele mai multe non-răspunsuri și câte o modificare a instrumentului pentru fiecare.
4. **Fidelitatea, de la date la decizie.** Introduceți în PSPP datele ipotetice din capitol și reproduceți cele două valori ale lui alfa. Eliminați apoi itemul 1 și notați noul coeficient. Scrieți paragraful de raportare pentru capitolul de metodologie, cu decizia luată și motivul ei.
5. **Repararea itemilor.** Rescrieți următorii itemi inventați și numiți defectul fiecăruia: „Cât de des și cât de ușor folosiți ghișeul.ro?”; „Sunteți de acord că funcționarii ar trebui să fie mai bine plătiți și mai bine pregătiți?”; „Ce venit aveți?”.
6. **Exercițiu în echipă: interviul cognitiv.** În echipe de trei, un membru aplică propriul chestionar unui coleg folosind patru întrebări de sondare, iar al treilea completează jurnalul pilotării. Rolurile se rotesc. Fiecare pleacă cu cel puțin trei itemi reformulați.
7. **Acordul dintre observatori.** Doi colegi clasifică independent 40 de răspunsuri deschise în două categorii. Construiți tabelul de contingență, calculați acordul observat și kappa și discutați dezacordurile.
8. **Protocolul.** Scrieți protocolul de colectare pentru propria cercetare pe cel mult o pagină, inclusiv regulile de excludere a răspunsurilor.

6.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. De ce nu poate fi interpretată ca schimbare reală valoarea de 30,8% din 2012 în seria românească a interacțiunii online cu autoritățile?
2. Ce avantaje aduce folosirea unui instrument publicat și în ce condiții nu este potrivită?
3. Ce rol are retroversiunea în adaptarea unui instrument?
4. Care sunt cele patru etape ale răspunsului la un item și ce eroare poate apărea la fiecare?
5. Prin ce se deosebește pilotarea de interviul cognitiv?

6. Ce verificați mai întâi când alfa are o valoare foarte mică?
7. De ce acordul simplu dintre doi observatori supraestimează calitatea codificării?
8. Ce conțin cele trei registre ale jurnalului de teren?
9. Itemul „Cât de mulțumit sunteți de amabilitatea și competența funcționarilor?” are defectul de a fi: a) sugestiv; b) dublu; c) prea scurt; d) formulat negativ.
10. Într-o scală de cinci itemi, un item cu o corelație item–rest de -0,43 indică cel mai probabil: a) un item foarte bun; b) un eșantion prea mare; c) un item formulat negativ și neinversat; d) o scală perfect fidelă.
11. Coeficientul alfa al lui Cronbach măsoară: a) validitatea de conținut; b) consistența internă; c) acordul dintre evaluatori; d) rata de răspuns.
12. Pentru un acord observat de 0,84 și un acord așteptat din întâmplare de 0,538, kappa este aproximativ: a) 0,30; b) 0,84; c) 0,65; d) 0,54.
13. Tehnica prin care respondentul este rugat să explice cum a ajuns la un răspuns se numește: a) retroversiune; b) interviu cognitiv; c) eșantionare; d) triangulare.
14. Dacă instrumentul a fost modificat după pilot, răspunsurile din pilot: a) se adaugă la datele finale; b) se ponderează; c) nu se adaugă la datele finale; d) se recodifică.
15. Regulile de excludere a răspunsurilor se stabilesc: a) după analiza rezultatelor; b) înainte de colectare; c) la cererea comisiei; d) numai pentru interviuri.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-b, 10-c, 11-b, 12-c, 13-b, 14-c, 15-b.

6.11. Bibliografia capitolului

- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185–216.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37–46.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale Development: Theory and Applications* (4th ed.). Sage.
- Emerson, R. M., Fretz, R. I., & Shaw, L. L. (2011). *Writing Ethnographic Fieldnotes* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). Sage.
- Groves, R. M., Fowler, F. J., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E., & Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology* (2nd ed.). Wiley.
- Krosnick, J. A. (1991). Response strategies for coping with the cognitive demands of attitude measures in surveys. *Applied Cognitive Psychology*, 5(3), 213–236.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing* (3rd ed.). Sage.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159–174.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage.
- Willis, G. B. (2005). *Cognitive Interviewing: A Tool for Improving Questionnaire Design*. Sage.

Capitolul 7. Managementul datelor de cercetare: planul de management al datelor, etica și GDPR

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să descrieți ciclul de viață al datelor disertației voastre și să indicați, pentru fiecare etapă, decizia pe care o aveți de luat;
- să redactați un plan de management al datelor proporțional cu o cercetare de master;
- să deosebiți consimțământul informat ca cerință etică de temeiul juridic al prelucrării datelor cu caracter personal;
- să aplicați principiile GDPR unui chestionar, unui set de interviuri sau unui set de date administrative;
- să pseudonimizați și să anonimizați un set de date și să verificați riscul de reidentificare;
- să pregătiți dosarul pentru avizul etic și formularul de consimțământ al propriei cercetări.

7.1. De ce managementul datelor face parte din metodologie

Din momentul în care primul chestionar este completat sau primul interviu este înregistrat, aveți în grijă un lucru nou: datele altor oameni. Managementul datelor de cercetare (research data management) reunește deciziile prin care datele sunt colectate, documentate, stocate, protejate, păstrate și, eventual, puse la dispoziția altora. Nu sunt formalități, ci decizii metodologice: un set de date fără documentație nu poate fi verificat, un fișier pierdut înainte de predare nu poate fi refăcut, iar un interviu fără acord valabil nu poate fi citat.

Prin date de cercetare înțelegem tot ce ați adunat sau produs pentru a răspunde la întrebarea de cercetare, inclusiv fișierele derivate: baza de date curățată, sintaxa de analiză, cartea de coduri. Tabelul următor vă ajută să faceți inventarul propriei disertații.

Tabelul 7.1. Tipuri de date într-o disertație de administrație publică și riscul lor principal

Tip de date	Exemplu	Conține date personale?	Risc principal
Răspunsuri la chestionar	Sondaj în rândul funcționarilor unei primării	De regulă da, indirect	Reidentificare în instituții mici
Înregistrări și transcrieri	Interviuri cu șefi de serviciu	Da, direct (voce, nume, funcție)	Divulgarea opiniilor critice
Date administrative	Registrul cererilor depuse la ghișeu	Da, dacă nu sunt agregate	Folosire în alt scop decât cel inițial
Statistici oficiale	Serii Eurostat sau INS	Nu	Erori de versiune și de definiție

Sursa: elaborare proprie.

Pentru statisticile oficiale, grija este să notați data descărcării și codul indicatorului, fiindcă seriile sunt revizuite. Pentru tot ce provine de la persoane, grija este dublă: protecția celor care v-au răspuns și

capacitatea de a dovedi, la susținere, cum au fost obținute datele. Există și un argument care depășește disertația: încrederea în rezultatele științelor sociale depinde de posibilitatea de a le verifica.

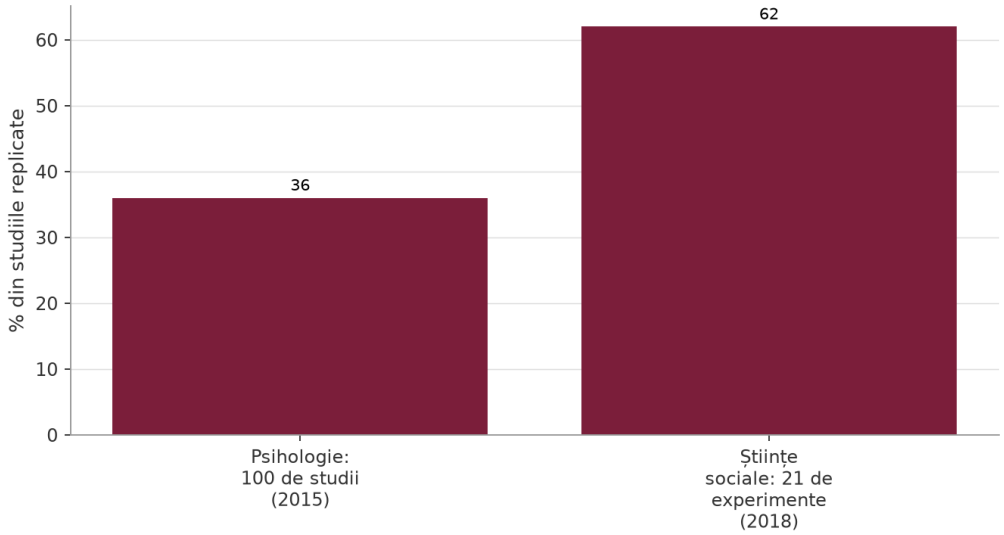

Figura 7.1. Ponderea studiilor al căror rezultat a fost regăsit la replicare

Sursa: Open Science Collaboration (2015); Camerer et al. (2018)

În primul proiect de replicare, 100 de studii de psihologie au fost repetate: 97% dintre studiile originale raportaseră rezultate semnificative statistic, dar numai 36% dintre replicări au regăsit un asemenea rezultat (Open Science Collaboration, 2015). În al doilea, din 21 de experimente de științe sociale publicate în *Nature* și *Science*, 13 (62%) au fost regăsite în direcția inițială, cu efecte de aproximativ jumătate din mărimea celor originale (Camerer et al., 2018). Cele două bare nu măsoară același domeniu și nu indică fraude. Concluzia metodologică este alta: un rezultat devine credibil abia când altcineva îl poate reface, ceea ce cere ca datele, instrumentele și pașii de analiză să fi fost păstrați și descriși. Și comisia de disertație are dreptul să întrebe „de unde vine cifra aceasta?”.

7.2. Ciclul de viață al datelor

Datele nu apar la colectare și nu dispar la susținere. Ele trec prin etape, iar decizia luată într-una o condiționează pe următoarea.

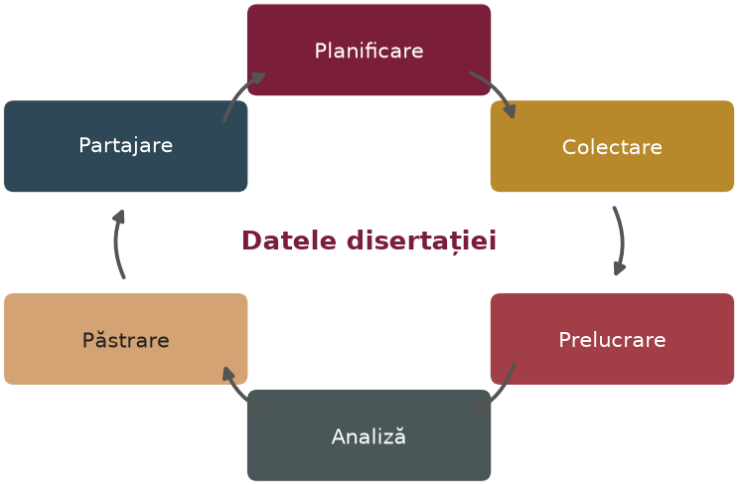

Figura 7.2. Ciclul de viață al datelor de cercetare

Sursa: elaborare proprie

Parcurgeți figura în sensul acelor de ceasornic. La planificare stabiliți ce date vă trebuie, de la cine și cu ce acord. La colectare contează forma în care intră datele: un chestionar online exportă direct un tabel, unul pe hârtie cere o procedură de introducere și verificare. Prelucrarea înseamnă curățare, codificare, pseudonimizare și documentare. Analiza produce fișiere noi, care trebuie legate de cele din care provin. Păstrarea privește cât timp și unde rămân datele după susținere, iar partajarea, cine le mai poate folosi. Ciclul se închide pentru că datele partajate devin punctul de plecare al altcuiva: unii dintre voi lucrați pe date secundare.

Deciziile târzii depind de cele timpurii: dacă formularul de consimțământ nu a menționat păstrarea datelor după susținere, nu le veți putea păstra. De aceea planul se scrie înainte de a ieși pe teren.

7.3. Planul de management al datelor

Planul de management al datelor (data management plan, DMP) este un document scurt în care descrieți ce date veți colecta sau refolosi, cum le documentați, unde le stocați, ce obligații etice și juridice aveți și ce se întâmplă cu ele după încheierea cercetării. Finanțatorii europeni de cercetare cer un asemenea plan, iar structura lui s-a standardizat în jurul a șase teme (Science Europe, 2021). Pentru o disertație, planul are una sau două pagini și se predă împreună cu capitolul de metodologie, ca al doilea livrabil intermediar al seminarului.

Tabelul 7.2. Cele șase teme ale unui plan de management al datelor, adaptate unei disertații

Temă	Întrebarea la care răspundeți	Exemplu de răspuns (inventat)
Descrierea datelor	Ce date, în ce format, cât de multe?	18 interviuri audio (.mp3), transcrieri (.docx), 1 tabel de participanți (.xlsx)
Documentare și calitate	Ce trebuie să știe altcineva ca să le înțeleagă?	Ghid de interviu, convenții de transcriere, carte de coduri, jurnal de teren
Stocare și copii de siguranță	Unde stau datele în timpul cercetării?	Spațiul de stocare al universității, plus un disc extern criptat
Cerințe etice și juridice	Ce acorduri și ce temei aveți?	Consimțământ scris, aviz etic, acordul instituției-gazdă

Temă	Întrebarea la care răspundeți	Exemplu de răspuns (inventat)
Păstrare și partajare	Ce rămâne după susținere și cine are acces?	Transcrieri anonimizate, păstrate trei ani; înregistrările se șterg
Responsabilități și resurse	Cine face ce și cu ce costuri?	Masterandul gestionează datele; coordonatorul are acces la cerere

Sursa: adaptare după Science Europe (2021).

Nu vi se cere un sistem de arhivare, ci un răspuns precis la fiecare rând.

EXEMPLU: **Formulări slabe și formulări bune într-un plan de management al datelor (exemple inventate)**

Slab: „Datele vor fi păstrate în siguranță și vor fi folosite numai în scop științific.” Nu spune unde, cât timp și cine are acces.

Bun: „Înregistrările audio se descarcă în ziua interviului în folderul protejat cu parolă de pe spațiul de stocare al universității și se șterg de pe reportofon. Transcrierea primește un cod (I01–I18), iar numele persoanelor și al compartimentelor se înlocuiesc cu descrieri generice. Tabelul care leagă codurile de persoane se păstrează separat, pe un disc extern criptat. Înregistrările și tabelul se distrug la 30 de zile după susținere.”

Principiile FAIR

Când datele sunt păstrate pentru a fi refolosite, calitatea păstrării se judecă după principiile FAIR (Wilkinson et al., 2016): datele trebuie să poată fi găsite (Findable), accesate (Accessible), combinate cu alte date (Interoperable) și refolosite (Reusable).

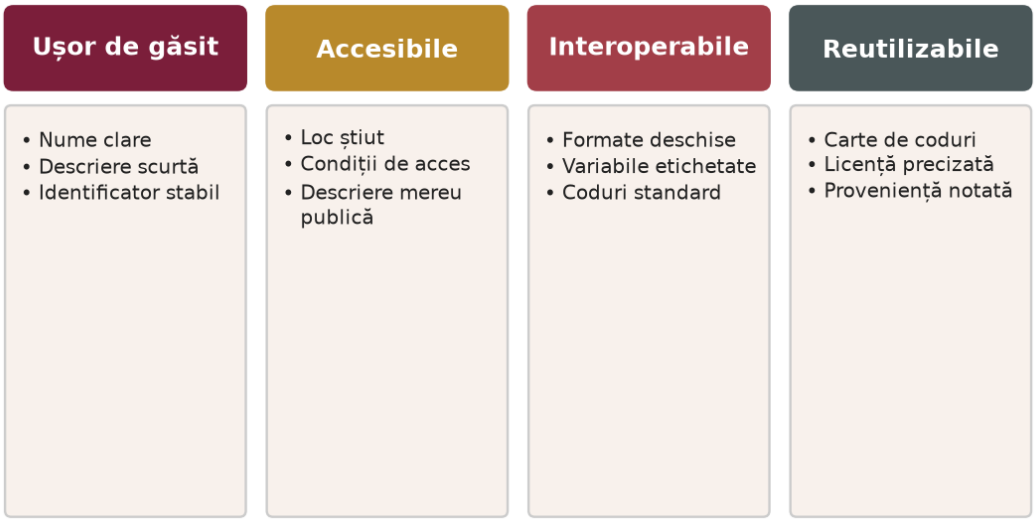

Figura 7.3. Principiile FAIR traduse pentru o disertație

Sursa: adaptare după Wilkinson et al. (2016)

Figura traduce fiecare principiu în trei gesturi la îndemâna unui masterand. FAIR nu înseamnă „deschis”: un set de transcrieri poate fi bine documentat și totuși accesibil numai la cerere; regula din programele europene de cercetare este ca datele să fie cât mai deschise cu putință și atât de închise cât este necesar. Apoi, principiile se aplică și descrierii datelor: chiar dacă înregistrările se șterg, anexa în care spuneți ce ați colectat, când și cum rămâne publică odată cu disertația.

Organizarea fișierelor și copiile de siguranță

Cele mai multe pierderi de date la master sunt banale: un laptop stricat, un fișier suprascris, trei versiuni ale bazei de date. Câteva convenții le previn. Folosiți o structură de foldere stabilă, de exemplu `01_instrumente`, `02_date_brute`, `03_date_prelucrate`, `04_analiza`, `05_text`. Datele brute nu se modifică niciodată; orice corectură se face pe o copie, prin sintaxă sau cu o notă în jurnalul de prelucrare. Numiți fișierele cu data în format an-lună-zi, fără spații sau diacritice: `2026-11-12_interviu_I07_transcriere_v2.docx`. Pentru copiile de siguranță, practica recomandată de arhivele de date este regula 3-2-1: trei copii, pe două tipuri de suport, dintre care una în alt loc decât celelalte (Corti et al., 2020). Copiile cu date personale nu stau pe un stick necriptat sau în căsuța personală de e-mail.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: planul de management al datelor pentru disertație

Completați fiecare rubrică în două-patru rânduri.

1. **Titlul disertației, autorul, coordonatorul, data versiunii.**
2. **Ce date colectez sau refolosesc?** Tip, sursă, număr estimat de cazuri, format, volum.
3. **Cum le documentez?** Instrumente, carte de coduri, convenții de denumire, jurnal de prelucrare.
4. **Unde le stochez în timpul cercetării?** Loc, parolă sau criptare, cine are acces, câte copii și unde.
5. **Ce date personale prelucrez și pe ce temei?** Categorii de date, categorii speciale (da/nu), temei, document de informare.
6. **Cum protejez identitatea participanților?** Pseudonimizare, unde păstrez cheia, ce elimin sau generalizez înainte de analiză.
7. **Ce avize și acorduri am?** Aviz etic, acordul instituției, consimțământ (scris, oral înregistrat, online).
8. **Ce păstrez după susținere, cât timp și unde?** Ce șterg și când.
9. **Ce pot partaja, cu cine și cine răspunde?** Coordonator, instituție, public; resurse necesare.

7.4. Etica cercetării cu participanți

Regulile de etică au apărut ca răspuns la abuzuri reale. Raportul Belmont (1979) le-a rezumat în trei principii: respectul pentru persoane, adică recunoașterea autonomiei lor și protecția celor cu autonomie redusă; binefacerea, adică obligația de a nu face rău și de a cântări riscurile în raport cu beneficiile; dreptatea, adică repartizarea echitabilă a poverilor și a foloaselor cercetării. Codul european de conduită adaugă principiile care privesc munca cercetătorului: fiabilitate, onestitate, respect și responsabilitate (ALLEA, 2023). În România, cadrul general este dat de Legea 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, iar universitățile au coduri și comisii de etică proprii.

În cercetarea administrativă riscurile sunt sociale și profesionale: un funcționar care critică repartizarea sarcinilor riscă relația cu șeful, iar un beneficiar de ajutor social se poate teme pentru dosarul lui. De aici decurg trei obligații: participarea este voluntară și poate fi întreruptă oricând; participantul știe dinainte ce i se cere și ce se întâmplă cu răspunsurile; identitatea lui este protejată în măsura promisă.

Consimțământul informat

Consimțământul informat este acordul liber al unei persoane de a participa la cercetare, dat după ce a primit și a înțeles informațiile relevante. Are două componente: informarea, un text scurt pe care participantul îl poate păstra, și acordul propriu-zis, exprimat prin semnătură, prin bifarea unei căsuțe la începutul chestionarului online sau verbal, la începutul înregistrării. Informarea spune, în limbaj obișnuit,

cine face cercetarea și în ce scop, ce i se cere participantului, ce riscuri există, cum sunt protejate datele, ce se întâmplă cu ele la final, cum se poate retrage și pe cine poate contacta.

Un formular de trei pagini, în limbaj juridic, este semnat fără a fi citit. Problema devine mai acută când colectarea are loc online.

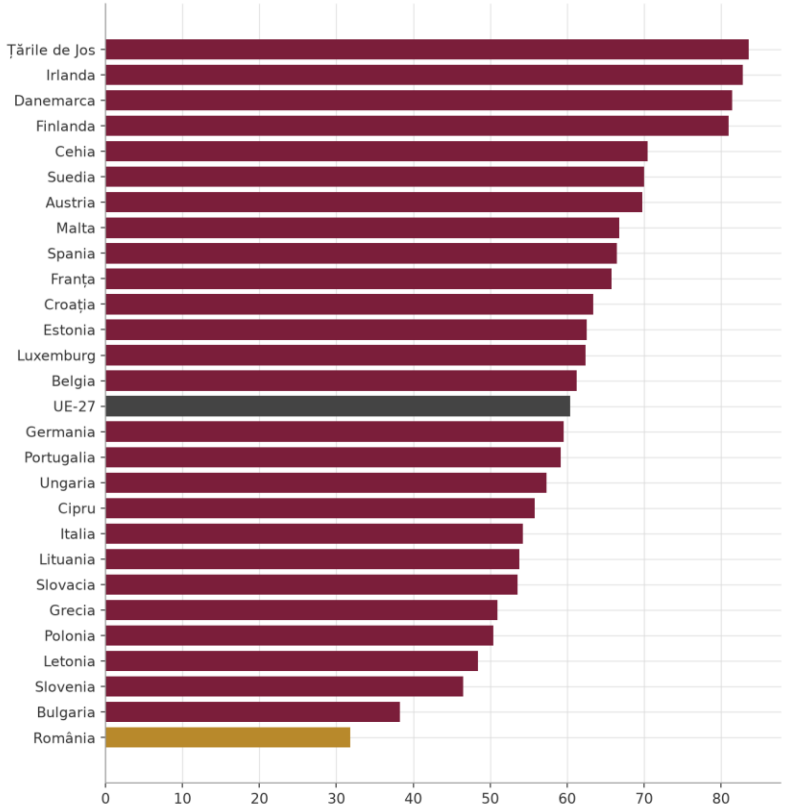

Figura 7.4. Persoane cu competențe digitale cel puțin de bază în statele UE, 2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_sk_dskl_i21 (date extrase în noiembrie 2026)

În 2025, 31,8% dintre persoanele de 16–74 de ani din România aveau competențe digitale cel puțin de bază, față de 60,4% în media Uniunii, cea mai mică valoare dintre statele membre (Eurostat, isoc_sk_dskl_i21). Graficul se citește ca un clasament, cu România evidențiată. Pentru etica cercetării contează ce se află în spatele mediei.

CE SPUN DATELE: Cine rămâne în afara unui chestionar online

Raportul de țară privind Deceniul digital arată că în România ponderea persoanelor cu competențe digitale cel puțin de bază este de 44,33% în mediul urban și de 14,25% în rândul persoanelor fără educație formală sau cu nivel scăzut de educație (Comisia Europeană, Digital Decade 2026 Country Report – Romania).

Ce rezultă metodologic: un chestionar aplicat exclusiv online, cu acord exprimat printr-o bifă, îi exclude sistematic tocmai pe cei care depind cel mai mult de ghișeu. Este o problemă de reprezentativitate, dar și una de etică: principiul dreptății cere ca povara și folosul cercetării să nu fie distribuite după competența digitală. Soluții: o variantă pe hârtie sau cu operator și o informare fără termeni tehnici.

Două situații cer atenție sporită. În cercetarea din propria instituție, masterandul este coleg, uneori șef, al celor intervievați, astfel că voluntariatul este îndoielnic. Iar acordul primarului de a face cercetarea în primărie nu ține loc de acordul fiecărui funcționar și nu îi dă conducerii dreptul de a vedea răspunsurile individuale.

ATENȚIE: Nu promiteți anonimatul dacă puteți oferi doar confidențialitate

Anonimatul înseamnă că nici cercetătorul nu poate lega un răspuns de o persoană. Confidențialitatea înseamnă că cercetătorul știe cine a spus ce, dar nu dezvăluie. Un interviu față în față poate fi confidențial, niciodată anonim. Într-o instituție cu 30 de angajați, nici chestionarul „anonim” nu este cu adevărat anonim dacă întreabă compartimentul, funcția și vechimea. Scrieți în formular exact ce puteți garanta și construiți instrumentul astfel încât să vă puteți ține promisiunea.

Avizul etic

Avizul etic este confirmarea, dată de comisia de etică înainte de colectare, că cercetarea protejează adecvat participanții. Cerințele diferă de la o universitate la alta, de aceea citiți întâi procedura facultății. Piesele dosarului sunt însă aceleași și merită pregătite chiar și când avizul formal nu este obligatoriu.

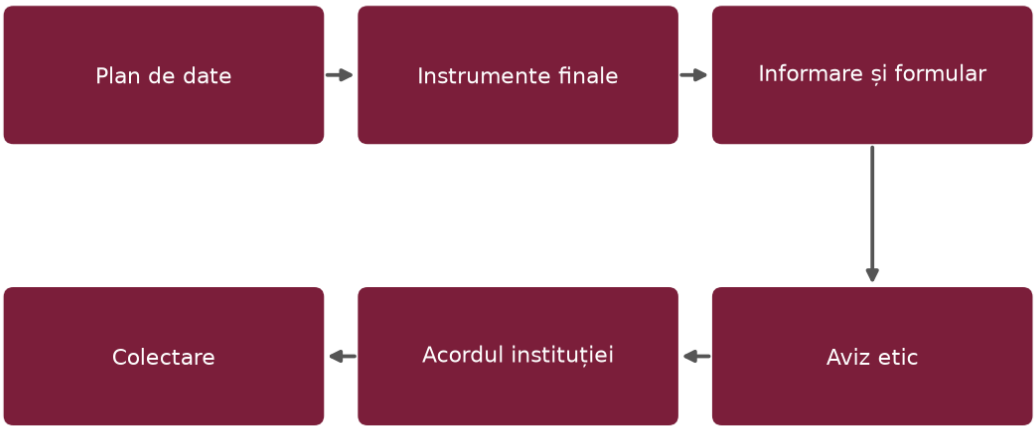

Figura 7.5. Traseul unei cercetări cu participanți, de la plan la colectare

Sursa: elaborare proprie

Ordinea contează: avizul se cere pe instrumentele finale și înaintea oricărei colectări. Comisia nu judecă valoarea științifică a temei, ci raportul dintre riscuri și beneficii, calitatea informării și protecția datelor. Dacă instrumentul se schimbă substanțial după aviz, de exemplu adăugați întrebări despre sănătate, reveniți la comisie.

7.5. GDPR în cercetarea pentru disertație

Regulamentul (UE) 2016/679, cunoscut ca Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR), se aplică din 25 mai 2018 oricărei prelucrări de date cu caracter personal, inclusiv celei făcute de un masterand pentru disertație. În România, Legea 190/2018 cuprinde măsurile de punere în aplicare, iar autoritatea de supraveghere este ANSPDCP. Universitatea are un responsabil cu protecția datelor, la care ajungeți prin coordonator.

DEFINIȚIE: Trei termeni de care aveți nevoie

Date cu caracter personal – orice informație privind o persoană fizică identificată sau identificabilă, direct sau indirect: nume, voce, adresă de e-mail, dar și combinația funcție–instituție–vechime.

Categorii speciale de date – date care dezvăluie originea rasială sau etnică, opiniile politice,

convingerile religioase sau filozofice, apartenența la sindicate, precum și datele genetice, biometrice, privind sănătatea, viața sexuală sau orientarea sexuală; prelucrarea lor este, ca regulă, interzisă și permisă numai în condiții stricte.

Pseudonimizare – prelucrarea datelor astfel încât să nu mai poată fi atribuite unei persoane fără informații suplimentare, păstrate separat. Datele pseudonimizate rămân date cu caracter personal.

Orice prelucrare trebuie să respecte un set de principii (art. 5) și să se sprijine pe un temei juridic (art. 6). Tabelul următor le traduce în decizii concrete.

Tabelul 7.3. Principiile GDPR aplicate unei cercetări de disertație

Principiu	Ce înseamnă pentru voi	Greșeală tipică
Legalitate, echitate, transparență	Temei juridic clar și informare pe înțeles	Colectare „informală” prin grupuri de mesagerie
Limitarea scopului	Datele se folosesc pentru cercetarea anunțată	Lista de e-mailuri folosită ulterior în alt scop
Reducerea la minimum	Întrebați doar ce vă trebuie pentru ipoteze	Data nașterii completă în loc de grupa de vârstă
Exactitate	Corectați erorile de introducere	Transcrieri neverificate după înregistrare
Limitarea stocării	Termen de păstrare stabilit dinainte	Înregistrări păstrate ani de zile pe telefon
Integritate și confidențialitate	Parole, criptare, acces restrâns	Baza de date trimisă prin e-mail personal
Responsabilitate	Puteți dovedi cum ați respectat regulile	Niciun document despre cine a avut acces

Sursa: elaborare proprie, pe baza art. 5 din Regulamentul (UE) 2016/679.

Coloana a treia este cea utilă: sunt greșeli pe care coordonatorii le întâlnesc curent. Reducerea la minimum este și cel mai ieftin mijloc de protecție: datele pe care nu le-ați colectat nu pot fi pierdute și nu pot identifica pe nimeni. Înainte de a lansa chestionarul, întrebați-vă în ce ipoteză sau în ce tabel va apărea fiecare variabilă.

Temeiul juridic și regimul cercetării științifice

Cuvântul „consimțământ” are două înțelesuri care se suprapun doar parțial. Consimțământul etic privește participarea la cercetare. Consimțământul din GDPR este unul dintre cele șase temeiuri juridice posibile pentru prelucrarea datelor, alături de, între altele, îndeplinirea unei sarcini de interes public și interesul legitim. Pentru cercetarea unui masterand, consimțământul este de regulă temeiul cel mai potrivit; pentru date primite de la o instituție, temeiul și condițiile se stabilesc împreună cu aceasta. Consecința practică: persoana își poate retrage acordul oricând, iar voi trebuie să puteți găsi și șterge datele ei, ceea ce nu mai este posibil după anonimizarea completă. Spuneți acest lucru în informare: „vă puteți retrage datele până la data la care răspunsurile sunt anonimizate”.

Regulamentul tratează cercetarea științifică cu o anumită deschidere, condiționată de garanții adecvate (art. 89): datele pot fi păstrate mai mult timp și pot fi folosite ulterior în scop de cercetare, dacă există măsuri precum pseudonimizarea și reducerea la minimum. Deschiderea nu este o exceptare: datele administrative la care aveți acces ca angajat au fost colectate pentru gestiune, iar folosirea lor în disertație cere acordul scris al instituției și, de regulă, primirea lor în formă anonimizată sau agregată. În sens invers, datele cu adevărat anonime nu intră sub incidența regulamentului. Întrebarea decisivă devine când este un set de date cu adevărat anonim.

7.6. Pseudonimizarea și anonimizarea în practică

O persoană poate fi identificată în două feluri. Identificatorii direcți o indică singuri: numele, codul numeric personal, numărul de telefon, adresa de e-mail, vocea. Identificatorii indirecți, numiți și cvasi-identificatori, o indică prin combinare: vârsta, genul, localitatea, funcția, nivelul de educație. Eliminarea numelor este doar primul pas; riscul rămas vine din combinații.

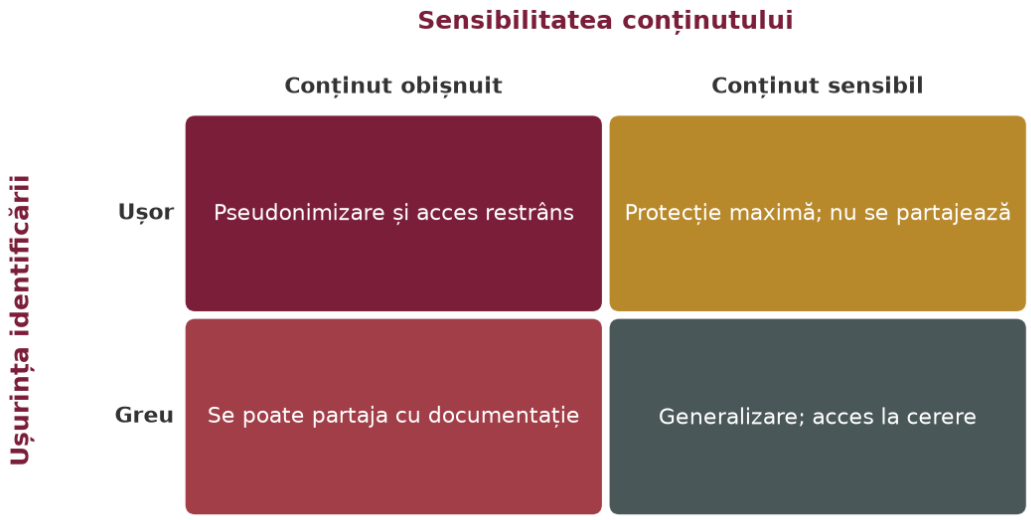

Figura 7.6. Cât de strict protejăm un set de date: două întrebări

Sursa: elaborare proprie

Un sondaj despre satisfacția față de ghișeu, pe un eșantion mare, se află în stânga jos: conținut obișnuit, persoane greu de identificat. Interviurile cu cei șase șefi de serviciu ai unei primării, despre conflicte interne, se află în dreapta sus: oricine cunoaște instituția recunoaște vorbitorul. Majoritatea disertațiilor se află în celulele intermediare.

Tehnicile sunt puține și simple (Corti et al., 2020): suprimarea unei variabile, pseudonimizarea prin coduri, generalizarea (vârsta 47 devine „35–54 de ani”), plafonarea valorilor extreme („peste 10 000 de lei”), agregarea pe grupuri și, în texte, rescrierea detaliilor care trădează.

Cum verificați dacă tehnicile au fost suficiente? Un criteriu simplu este k-anonimitatea (Sweeney, 2002): un set de date este k-anonim dacă fiecare combinație de cvasi-identificatori apare la cel puțin k persoane. Calculul se face cu un tabel de frecvențe pe combinații și poate fi exersat pe setul de date didactic al cursului, „Barometrul serviciilor publice locale” (400 de respondenți fictivi; date simulate, create numai pentru exerciții). Setul nu conține nume, deci pare anonim. Am numărat însă câte persoane împart aceeași combinație de gen, vârstă, mediu de rezidență și nivel de educație.

Tabelul 7.4. Riscul de reidentificare în setul de date didactic, în funcție de generalizarea cvasi-identificatorilor

Variantă	Combinații distincte	k minim	Respondenți unici	Respondenți în grupuri sub 5
Vârsta în ani, educația pe 4 niveluri	314	1	241 (60,2%)	400 (100%)
Vârsta pe decenii (6 grupe)	85	1	8 (2,0%)	115 (28,7%)
Vârsta pe 3 grupe (18–34, 35–54, 55+)	48	2	0	36 (9,0%)
Vârsta pe 3 grupe,	36	2	0	18 (4,5%)

Variantă	Combinații distincte	k minim	Respondenți unici	Respondenți în grupuri sub 5
educația pe 3 niveluri				

Sursa: calcule proprii pe setul de date didactic (date simulate); cvasi-identificatori: gen, vârstă, mediu, educație.

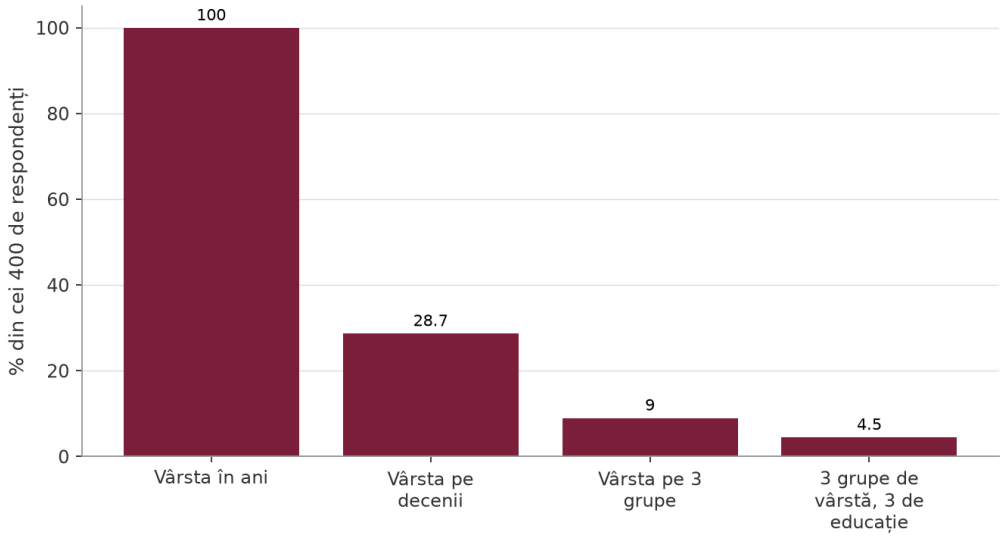

Figura 7.7. Respondenți aflați în combinații cu mai puțin de cinci persoane, după gradul de generalizare (set didactic, date simulate)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Cu vârsta în ani împliniți, 241 din cei 400 de respondenți sunt unici: cine știe că un vecin de 63 de ani, din rural, cu studii superioare, a răspuns la sondaj îi poate găsi linia, cu venitul și părerea despre primărie. Gruparea vârstei pe decenii reduce numărul celor unici la opt, iar gruparea pe trei categorii, la zero, cu prețul pierderii de detaliu. Dacă adăugăm însă venitul exact, toți cei 378 de respondenți care l-au declarat redevin unici. Rezultă două reguli: analiza se face pe setul complet, protejat, iar generalizarea se aplică versiunii care iese din mâinile voastre (anexă, fișier trimis instituției sau depus într-un depozit); riscul nu ține de o variabilă, ci de combinație, și crește cu fiecare variabilă adăugată.

PAS CU PAS: Verificarea combinațiilor rare în PSPP sau SPSS

Grupați vârsta (`Transform > Recode into Different Variables`), numărați cazurile din fiecare combinație și cereți frecvențele variabilei `n_grup`: valorile 1–4 arată câți respondenți se află în combinații rare.

```
RECODE varsta (18 thru 34=1) (35 thru 54=2) (55 thru HIGHEST=3) INTO varsta3.
VALUE LABELS varsta3 1 '18-34' 2 '35-54' 3 '55+'.
AGGREGATE OUTFILE=* MODE=ADDVARIABLES
  /BREAK=gen varsta3 mediu educatie
  /n_grup=N.
FREQUENCIES /VARIABLES=n_grup.
```

În datele calitative, anonimizarea se face prin rescriere: numele se înlocuiesc cu coduri, iar detaliile care trădează (o funcție unică, un proiect anume) se generalizează în transcriere, între paranteze drepte. Când un citat nu poate fi anonimizat fără a-și pierde sensul, renunțați la el și rezumați ideea.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Instrumentele AI și datele participanților

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) pot propune o primă schiță a planului de management al datelor, pot rescrie informarea într-

un limbaj mai simplu și pot semnala variabilele care ar putea funcționa drept cvasi-identificatori.

Erori tipice: citează articole de lege sau termene de păstrare inexistente, confundă anonimizarea cu pseudonimizarea și produc formulare generice.

Regula care nu se negociază: transcrierile, înregistrările și bazele de date neanonimizate nu se încarcă într-un serviciu AI ales de voi. Încărcarea este o transmitere de date către un terț, pe care participantul nu a acceptat-o. Dacă folosiți un instrument de transcriere automată, verificați cu coordonatorul unde sunt prelucrate fișierele, menționați instrumentul în informare și în planul de date și verificați integral transcrierea după înregistrare.

7.7. Păstrarea, arhivarea și partajarea după susținere

Ce rămâne după susținere depinde de ce ați promis și de ce cere instituția. Verificați dacă regulamentul facultății prevede un termen de păstrare a datelor primare; în lipsa unuia, stabiliți-l cu coordonatorul și scrieți-l în plan și în informare. O schemă rezonabilă deosebește trei categorii: identificatorii direcți (înregistrări, tabelul de corespondență, formulare semnate) se păstrează separat și se distrug la termenul anunțat; datele de analiză pseudonimizate se păstrează cât este nevoie pentru a răspunde la întrebări despre rezultate; materialele fără date personale (instrumente, carte de coduri, sintaxă) se pot păstra nelimitat și merită anexate disertației.

Partajarea publică a datelor este, la acest nivel, o opțiune. Dacă participanții au fost informați și setul a fost anonimizat, îl puteți depune într-un depozit de date, cum sunt Zenodo sau Open Science Framework. Dacă nu, partajați ceea ce nu ridică nicio problemă: chestionarul, ghidul de interviu, cartea de coduri și sintaxa. Instituției care v-a găzduit îi datorați un rezumat al rezultatelor agregate, niciodată fișierul de date.

INSTRUMENT DE LUCRU: Model de formular de informare și consimțământ (de adaptat)

Titlul cercetării: [titlul pe înțelesul participantului]

Cine face cercetarea. Mă numesc [nume] și sunt masterand(ă) la [facultatea, universitatea]. Cercetarea este parte a lucrării mele de disertație, coordonată de [titlul și numele coordonatorului].

Scopul și ce vă rog. Vreau să înțeleg [scopul, într-o frază]. Vă rog să participați la [un interviu de aproximativ 45 de minute / un chestionar de aproximativ 10 minute]. Cu acordul dumneavoastră, discuția va fi înregistrată audio.

Participarea este voluntară. Puteți refuza, puteți sări peste orice întrebare și puteți opri discuția oricând, fără explicații și fără nicio consecință.

Ce se întâmplă cu datele. Înregistrarea este ascultată numai de mine. În transcriere, numele dumneavoastră este înlocuit cu un cod, iar detaliile care v-ar putea identifica sunt eliminate. Înregistrarea se șterge la [termen]. Transcrierea anonimizată se păstrează [termen], în [loc]. În lucrare pot apărea citate scurte, fără nume și fără denumirea compartimentului.

Drepturile dumneavoastră. Până la [data anonimizării] puteți cere să vedeți, să corectați sau să ștergeți datele care vă privesc, scriindu-mi la [adresa]. Datele sunt prelucrate pe baza consimțământului dumneavoastră, potrivit Regulamentului (UE) 2016/679.

Contact. [masterand, coordonator, comisia de etică sau responsabilul cu protecția datelor]

Acord. Am citit informațiile de mai sus și am putut pune întrebări.

- Accept să particip la cercetare: da / nu
- Accept înregistrarea audio: da / nu

- Accept folosirea de citate anonimizate în lucrare: da / nu

Nume, semnătură, dată (participant) – Nume, semnătură, dată (cercetător). Un exemplar rămâne la participant.

Formularul are trei acorduri separate, pentru că o persoană poate accepta discuția, dar nu și înregistrarea. La chestionarele online, aceleași informații apar pe prima pagină, iar acordul se exprimă printr-o întrebare obligatorie.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Faceți inventarul datelor disertației după modelul primului tabel din capitol.
2. Completați șablonul planului de management al datelor și trimiteți-l coordonatorului.
3. Redactați informarea și formularul de consimțământ pornind de la model; dați-le spre citire cuiva din afara facultății.
4. Notați în jurnal ce cvasi-identificatori conține instrumentul vostru, ce variabilă puteți elimina și termenul pentru avizul etic.

7.8. Rezumat

- Managementul datelor este parte a metodologiei: fără date documentate și păstrate în ordine, rezultatele nu pot fi verificate.
- Datele trec printr-un ciclu de viață, iar deciziile târzii depind de cele timpurii.
- Planul de management al datelor răspunde precis la șase teme, de la descrierea datelor la responsabilități.
- FAIR înseamnă date ușor de găsit, accesibile, interoperabile și reutilizabile; nu înseamnă neapărat date deschise.
- Consimțământul informat presupune informare pe înțeles și acord liber; anonimatul și confidențialitatea sunt promisiuni diferite.
- GDPR se aplică oricărei prelucrări de date personale pentru disertație; principiul reducerii la minimum este cea mai ieftină protecție.
- Datele pseudonimizate rămân date personale; anonimizarea se verifică pe combinații de cvasi-identificatori, de exemplu prin k-anonimitate.
- După susținere, identificatorii direcți se distrug la termenul anunțat, iar instrumentele, cartea de coduri și sintaxa se pot păstra și partaja.

7.9. Concepte-cheie

- **Managementul datelor de cercetare** – ansamblul deciziilor privind colectarea, documentarea, stocarea, protecția, păstrarea și partajarea datelor.
- **Plan de management al datelor (DMP)** – document care descrie ce date se colectează și cum sunt gestionate în timpul și după cercetare.
- **Principiile FAIR** – cerința ca datele să fie ușor de găsit, accesibile, interoperabile și reutilizabile.
- **Consimțământ informat** – acord liber de participare, dat după o informare pe înțeles.
- **Confidențialitate** – angajamentul cercetătorului de a nu dezvălui identitatea participanților pe care îi cunoaște.

- **Anonimat** – situația în care nici cercetătorul nu poate lega răspunsurile de persoane.
- **Date cu caracter personal** – orice informație privind o persoană fizică identificată sau identificabilă.
- **Categorii speciale de date** – date sensibile (sănătate, opinii politice, etnie), prelucrate numai în condiții stricte.
- **Pseudonimizare** – înlocuirea identității cu un cod, cu păstrarea separată a cheii.
- **Cvasi-identificator** – variabilă care, combinată cu altele, permite identificarea unei persoane.
- **k-anonimitate** – proprietatea unui set de date în care fiecare combinație de cvasi-identificatori apare la cel puțin k persoane.

7.10. Exerciții practice

1. **Inventarul datelor.** Pentru propria disertație, completați un tabel cu toate tipurile de date pe care le veți colecta sau refolosi: sursă, format, număr estimat de cazuri, prezența datelor personale, loc de stocare. Marcați rândul cu riscul cel mai mare.
2. **Lucru pe setul de date didactic: riscul de reidentificare.** În fișierul `barometru_servicii_publice.csv` (date simulate), refaceți tabelul privind k-anonimitatea pentru cvasi-identificatorii gen, vârstă, mediu și educație. Apoi adăugați variabila `nr_vizite` printre cvasi-identificatori și stabiliți ce generalizare ar fi necesară pentru ca nicio combinație să nu aibă mai puțin de trei persoane.
3. **Lucru pe date reale: cine lipsește dintr-un sondaj online.** Folosind seria Eurostat privind competențele digitale din digestul de date (România, media UE, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehia; 2021, 2023, 2025), redactați un paragraf despre limitele unei disertații care a colectat datele exclusiv online și propuneți două măsuri de corectare.
4. **Rescrierea unei informări.** Primiți următorul text (exemplu inventat): „Subsemnatul declar că sunt de acord cu prelucrarea datelor mele în conformitate cu legislația în vigoare, în scopul realizării cercetării.” Identificați cinci informații care lipsesc și rescrieți textul, în cel mult 150 de cuvinte, pentru beneficiarii unui serviciu de asistență socială.
5. **Exercițiu în echipă: comisia de etică.** În echipe de patru, doi membri prezintă planul de date și formularul de consimțământ al unei disertații reale din grup, iar ceilalți doi joacă rolul comisiei și formulează în scris trei obiecții și o recomandare. Rolurile se schimbă.
6. **Anonimizarea unui fragment de interviu.** Anonimizați următorul fragment inventat, păstrându-i sensul: „Eu, de când a venit doamna Ionescu de la Urbanism ca șefă la noi la Registratură, în martie anul trecut, nu mai am acces la programul de documente; mi l-a dat numai lui Andrei, nepotul viceprimarului.” Explicați ce ați eliminat, ce ați generalizat și ce informație analitică s-a pierdut.

7.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. De ce este managementul datelor o chestiune metodologică, și nu doar una administrativă? Dați două argumente.
2. Care sunt cele șase teme ale unui plan de management al datelor? Ilustrați două dintre ele pentru o cercetare bazată pe interviuri.
3. Ce deosebește datele FAIR de datele deschise?
4. Care este diferența dintre anonimat și confidențialitate și de ce un interviu nu poate fi anonim?
5. Explicați diferența dintre consimțământul informat ca cerință etică și consimțământul ca temei juridic în GDPR.

6. De ce eliminarea numelor nu este suficientă pentru anonimizarea unui set de date? Folosiți exemplul setului de date didactic.
7. Datele pseudonimizate sunt, potrivit GDPR: a) date anonime, în afara regulamentului; b) date cu caracter personal; c) categorii speciale de date; d) date publice.
8. Principiul potrivit căruia colectați numai datele necesare scopului cercetării se numește: a) limitarea stocării; b) exactitate; c) reducerea la minimum a datelor; d) responsabilitate.
9. Un set de date este 3-anonim dacă: a) are cel mult trei variabile; b) fiecare combinație de cvasi-identificatori apare la cel puțin trei persoane; c) a fost verificat de trei persoane; d) conține trei copii de siguranță.
10. În setul de date didactic, gruparea vârstei pe trei categorii (în loc de ani împliniți) reduce numărul respondenților unici pe combinația gen–vârstă–mediu–educație de la 241 la: a) 115; b) 36; c) 8; d) 0.
11. Regula 3-2-1 se referă la: a) numărul de coduri pe interviu; b) copiile de siguranță ale datelor; c) numărul de semnături de pe formular; d) etapele avizului etic.
12. Acordul primarului pentru realizarea cercetării în primărie: a) ține loc de consimțământul funcționarilor; b) îi dă dreptul să vadă răspunsurile individuale; c) nu înlocuiește consimțământul fiecărui participant; d) face inutil avizul etic.

Răspunsuri la întrebările grilă: 7-b, 8-c, 9-b, 10-d, 11-b, 12-c.

7.12. Bibliografia capitolului

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (revised edition). ALLEA.
- Camerer, C. F., et al. (2018). Evaluating the replicability of social science experiments in Nature and Science between 2010 and 2015. *Nature Human Behaviour*, 2, 637–644.
- Corti, L., Van den Eynden, V., Bishop, L., & Woollard, M. (2020). *Managing and Sharing Research Data: A Guide to Good Practice* (2nd ed.). Sage.
- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.
- National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research. (1979). *The Belmont Report: Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research*.
- Open Science Collaboration. (2015). Estimating the reproducibility of psychological science. *Science*, 349(6251), aac4716.
- Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date (Regulamentul general privind protecția datelor).
- Science Europe. (2021). *Practical Guide to the International Alignment of Research Data Management* (extended edition). Science Europe.
- Sweeney, L. (2002). k-anonymity: A model for protecting privacy. *International Journal of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-Based Systems*, 10(5), 557–570.
- Wilkinson, M. D., et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3, 160018.

Capitolul 8. Analiza cantitativă pentru disertație: de la statistici descriptive la modele

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să redactați un plan de analiză în care fiecare ipoteză are variabilele, testul și mărimea efectului stabilite dinainte;
- să pregătiți un set de date pentru analiză și să documentați deciziile privind valorile lipsă și valorile extreme;
- să alegeți testul potrivit pornind de la nivelul de măsurare și de la structura comparației;
- să raportați statistici descriptive, teste și modele de regresie în tabele și fraze în format APA;
- să interpretați un rezultat prin mărimea efectului și intervalul de încredere, nu numai prin valoarea p;
- să recunoașteți și să evitați erorile frecvente de raportare.

8.1. De la ipoteze la planul de analiză

Tehnicile statistice le cunoașteți din anul I și nu le reluăm. La disertație se schimbă întrebarea: nu „cum se calculează un test t”, ci „de ce acest test, pe aceste variabile, și ce am voie să spun pe baza lui”. Comisia nu verifică formule, ci dacă analiza răspunde la ipoteze și dacă interpretarea nu spune mai mult decât datele.

Punctul de plecare este planul de analiză: un tabel, scris înainte de a deschide baza de date, în care fiecare ipoteză primește variabilele care o operaționalizează, nivelul lor de măsurare, testul sau modelul, mărimea efectului care va fi raportată și condițiile de verificat. Planul vă obligă să descoperiți din timp că o ipoteză nu are variabilă și vă apără de tentația de a încerca analize până când apare un rezultat semnificativ.

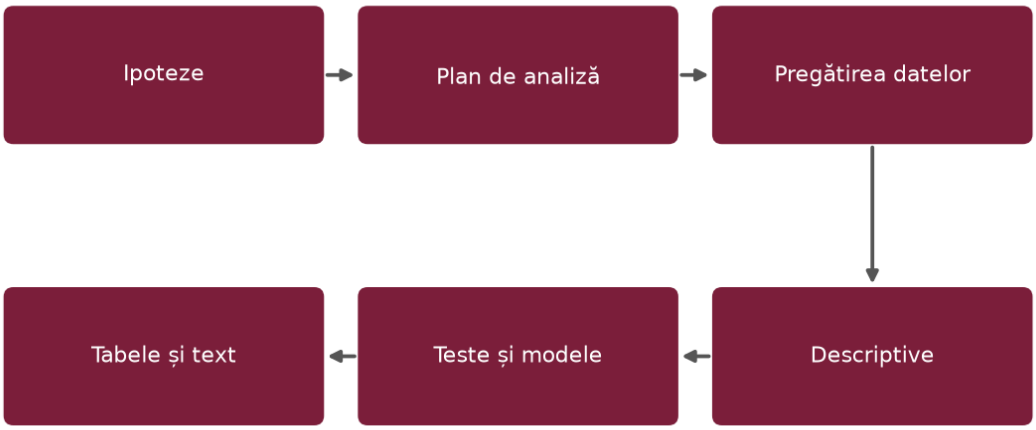

Figura 8.1. De la ipoteză la frază: traseul analizei cantitative

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește de la stânga la dreapta: planul precedă datele, iar descrierea precedă testele. Dacă în timpul analizei apare o idee nouă, o puteți urmări, dar o raportați ca analiză exploratorie, separat de testarea ipotezelor.

Pe parcursul capitolului lucrăm pe un singur exemplu, de la plan la tabelul final: setul de date didactic al cursului, „Barometrul serviciilor publice locale", cu 400 de respondenți fictivi ai unui sondaj despre serviciile unei primării. Datele sunt simulate, create exclusiv pentru exerciții; toate rezultatele de mai jos sunt calculate efectiv pe acest set, dar nu descriu o populație reală și nu pot fi citate ca rezultate de cercetare. Imaginați-vă o disertație, inventată pentru acest exemplu, cu întrebarea: ce legătură există între folosirea serviciilor online ale primăriei, experiența de la ghișeu și încrederea în primărie?

Tema are un context real, care ar deschide capitolul introductiv al unei asemenea disertații.

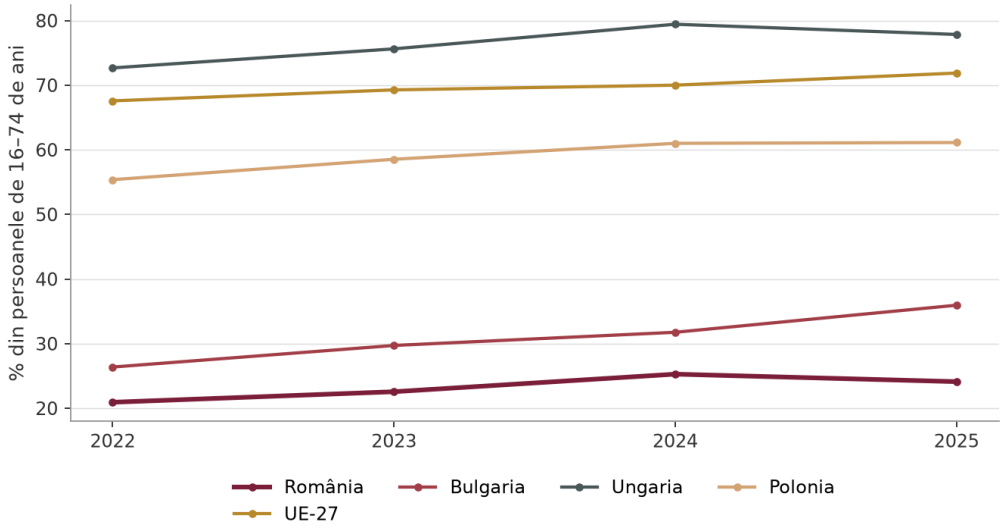

Figura 8.2. Persoane care au folosit site-uri sau aplicații ale autorităților publice în ultimele 12 luni, 2022–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

În 2025, 24,1% dintre persoanele de 16–74 de ani din România au folosit un site sau o aplicație a unei autorități publice, față de 71,9% în media Uniunii, 36,0% în Bulgaria și 61,1% în Polonia; față de 2022,

România a urcat de la 20,9% (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Graficul susține o afirmație descriptivă: decalajul este mare și se închide lent. Nu spune nimic despre legătura dintre utilizarea online și încredere; pentru aceasta este nevoie de date la nivel individual, de felul celor din exemplul nostru.

Tabelul 8.1. Planul de analiză al disertației-exemplu

Ipoteză	Variabile (nivel)	Test sau model	Mărimea efectului
H1: utilizatorii online au mai multă încredere în primărie	`utilizeaza_online` (dihotomic); `incredere` (1–10, tratată ca interval)	Test t pentru eșantioane independente	d al lui Cohen
H2: utilizarea online diferă după mediu și educație	`mediu`, `educatie` (categoriale); `utilizeaza_online`	Chi-pătrat	ϕ, V al lui Cramér
H3: încrederea crește cu nivelul de educație	`educatie` (4 grupuri); `incredere`	ANOVA unifactorială, comparații Tukey	η^2
H4: așteptarea mai lungă este asociată cu încredere mai mică	`timp_asteptare` (minute); `incredere`	Corelație Pearson	r
H5: efectul utilizării online se menține la control	Predictorii de mai sus, vârstă, gen	Regresie liniară multiplă, două blocuri	β, R^2, ΔR^2

Sursa: exemplu didactic, elaborare proprie.

Fiecare rând este un mic contract. H5 este ipoteza care deosebește o disertație de master de o lucrare de licență: nu se mulțumește cu o diferență între două grupuri, ci întreabă dacă diferența rezistă atunci când țineți seama de alte explicații.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: planul de analiză

Pentru fiecare ipoteză completați un rând:

1. **Ipoteza**, formulată cu direcție (cine are mai mult, ce crește când crește altceva).
2. **Variabila dependentă și cea independentă**: numele din baza de date, itemul din chestionar, nivelul de măsurare.
3. **Testul sau modelul** și motivul alegerii (o propoziție).
4. **Condiții de verificat** și ce faceți dacă nu sunt îndeplinite (de exemplu varianta Welch, un test neparametric).
5. **Mărimea efectului și intervalul de încredere** pe care le veți raporta.
6. **Tratarea valorilor lipsă** pentru variabilele implicate.
7. **Tabelul sau figura** în care va apărea rezultatul.

La final, o rubrică separată: „Analize exploratorii”, pentru tot ce nu decurge dintr-o ipoteză.

8.2. Pregătirea datelor

Între chestionarele completate și primul tabel se află o muncă puțin vizibilă, des omisă din metodologie. Patru operațiuni trebuie făcute și descrise.

Verificarea. Cereți frecvențele tuturor variabilelor și căutați valori imposibile: o vârstă de 5 ani, un cod 7 la o scală cu cinci trepte. În setul didactic nu există asemenea valori; vârsta se întinde de la 18 la 85 de ani, iar codurile corespund cărții de coduri.

Valorile lipsă. Lipsesc 22 de răspunsuri la venit, 9 la încredere, 6 la satisfacție și 5 la timpul de așteptare. Două întrebări contează: cât de multe sunt și dacă lipsesc la întâmplare. Venitul lipsește la 5,5% dintre

respondenți, în proporții apropiate la toate nivelurile de educație ($\chi^2(3) = 2{,}77$, $p = 0{,}429$), ceea ce nu indică un tipar sistematic. Decizia practică este între excluderea cazurilor incomplete analiză cu analiză (pairwise) și excluderea lor din toate analizele (listwise). Cu a doua variantă ar rămâne 359 de cazuri complete din 400. În exemplu folosim, pentru fiecare test, cazurile valide la variabilele implicate, iar pentru regresie, cele 386 de cazuri complete la variabilele modelului; de aceea N diferă de la un tabel la altul și trebuie raportat de fiecare dată.

Valorile extreme. Timpul de așteptare are mediana de 16 minute și un maxim de 76; șapte respondenți depășesc pragul uzual de 1,5 intervale intercuartilice peste cuartila a treia (51,5 minute). Sunt valori plauzibile, nu erori, deci rămân în analiză; o valoare extremă se elimină numai dacă este o eroare dovedită, iar eliminarea se declară.

Transformările. Variabilele categoriale intră în regresie ca variabile indicator codate 0/1: `urban` (1 = urban) și `femeie` (1 = feminin). Orice recodificare se face prin sintaxă, în variabile noi, pentru ca datele brute să rămână intacte.

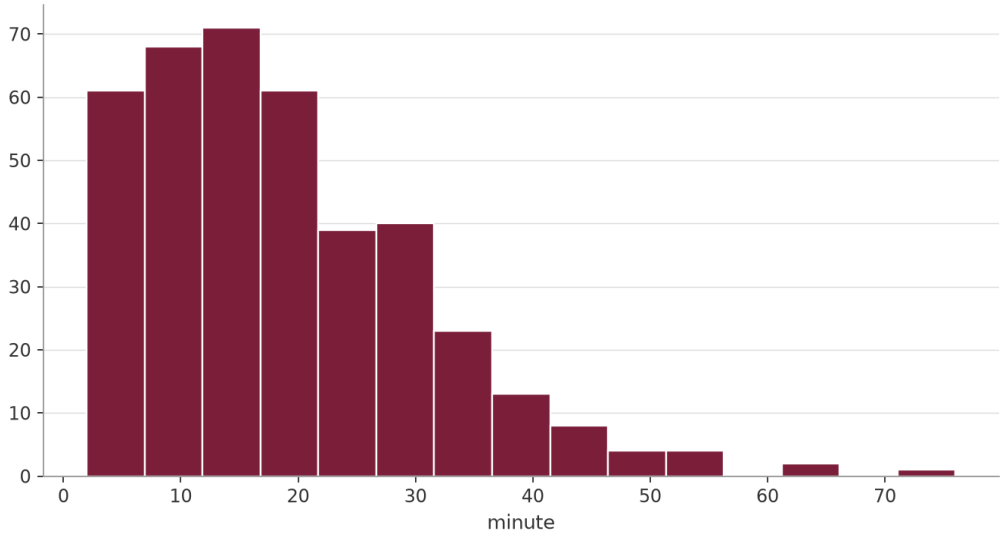

Figura 8.3. Distribuția timpului de așteptare la ghișeu (set didactic, date simulate, n = 395)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Histograma arată de ce verificarea vizuală precedă orice test: distribuția este asimetrică la dreapta (coeficient de asimetrie 1,03), cu cele mai multe valori sub 25 de minute și o coadă lungă. Pentru o asemenea variabilă, media (18,59) este trasă în sus de valorile mari, iar mediana (16) descrie mai fidel situația tipică. Cu 395 de cazuri, asimetria nu împiedică folosirea corelației sau a regresiei, dar trebuie menționată.

PAS CU PAS: Pregătirea datelor și analizele din capitol în PSPP sau SPSS

Aceeași sintaxă rulează în GNU PSPP și în SPSS (`File > New > Syntax`, apoi `Run > All`). Din meniuri, pașii se regăsesc la `Transform > Recode into Different Variables`, `Analyze > Descriptive Statistics`, `Analyze > Compare Means`, `Analyze > Bivariate Correlation` și `Analyze > Regression > Linear`.

```
* Barometrul serviciilor publice locale - date SIMULATE.
GET DATA /TYPE=TXT /FILE='barometru_servicii_publice.csv'
  /ARRANGEMENT=DELIMITED /DELIMITERS=',' /FIRSTCASE=2
  /VARIABLES=id F4.0 gen F1.0 varsta F3.0 mediu F1.0 educatie F1.0
   venit F8.0 utilizeaza_online F1.0 timp_asteptare F3.0
   nr_vizite F2.0 incredere F2.0 satisfactie F1.0.
VALUE LABELS utilizeaza_online 0 'Nu' 1 'Da' /mediu 1 'Urban' 2 'Rural'.
RECODE mediu (1=1) (2=0) INTO urban.
```

```
RECODE gen (2=1) (1=0) INTO femeie.
EXECUTE.

FREQUENCIES /VARIABLES=satisfactie educatie utilizeaza_online.
DESCRIPTIVES /VARIABLES=varsta venit timp_asteptare nr_vizite incredere
  /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX SKEWNESS.

T-TEST /GROUPS=utilizeaza_online(0,1) /VARIABLES=incredere.
NPAR TESTS /M-W=satisfactie BY utilizeaza_online(0,1).
CROSSTABS /TABLES=mediu educatie BY utilizeaza_online
  /CELLS=COUNT ROW /STATISTICS=CHISQ PHI.
ONEWAY /VARIABLES=incredere BY educatie
  /STATISTICS=DESCRIPTIVES HOMOGENEITY /POSTHOC=TUKEY.
CORRELATIONS /VARIABLES=incredere satisfactie timp_asteptare nr_vizite venit.

REGRESSION /VARIABLES=incredere varsta femeie urban educatie utilizeaza_online
  /STATISTICS=COEFF R ANOVA CI /DEPENDENT=incredere /METHOD=ENTER.
REGRESSION /VARIABLES=incredere varsta femeie urban educatie utilizeaza_online
   timp_asteptare
  /STATISTICS=COEFF R ANOVA CI /DEPENDENT=incredere /METHOD=ENTER.
```

Cele două comenzi REGRESSION estimează cele două blocuri ale modelului; diferența dintre valorile R^2 este ΔR^2. Pentru ca blocurile să fie comparabile, ambele trebuie estimate pe aceleași cazuri: selectați în prealabil cazurile complete (`Data > Select Cases`).

8.3. Statisticile descriptive: primul tabel al capitolului de rezultate

Capitolul de rezultate începe cu descrierea eșantionului și a variabilelor, nu cu testele. Un cititor care nu știe cât de dispersată este încrederea nu poate judeca dacă o diferență de 0,4 puncte este mare sau mică.

Tabelul 8.2. Statistici descriptive pentru variabilele numerice (set didactic, date simulate)

Variabilă	N	M	AS	Mediană	Min–Max
Vârsta (ani)	400	45,19	14,82	45	18–85
Venit lunar net (lei)	378	4 777,80	2 455,76	4 205	1 380–20 840
Timp de așteptare (minute)	395	18,59	12,26	16	2–76
Număr de vizite	400	2,54	1,65	2	0–8
Încredere în primărie (1–10)	391	6,99	1,85	7	1–10
Satisfacție (1–5)	394	4,11	0,99	4	1–5

Sursa: calcule proprii pe setul de date didactic. Notă: M = media; AS = abaterea standard.

Tabelul respectă convențiile APA: titlu descriptiv deasupra, fără linii verticale în documentul final, același număr de zecimale pe coloană, N raportat pentru fiecare variabilă, abrevierile explicate în notă. Publication Manual (APA, 2020) omite zeroul dinaintea separatorului zecimal la mărimile care nu pot depăși 1, cum sunt p și r; în textele românești se folosește virgula zecimală și, de regulă, se păstrează zeroul. Alegeți o convenție și aplicați-o consecvent.

Două observații de interpretare. Venitul are media (4 778 de lei) cu peste 500 de lei mai mare decât mediana (4 205 lei), semn al unei asimetrii puternice (coeficient 2,05); pentru o asemenea variabilă se raportează mediana. Satisfacția, măsurată pe cinci trepte, este ordinală: 44,2% dintre respondenți aleg treapta maximă și 31,2% treapta a patra, astfel că distribuția de frecvențe spune mai mult decât media. Pentru variabilele categoriale se raportează frecvențe și procente: 241 de respondenți (60,3%) au folosit serviciile online, 197 (49,3%) locuiesc în urban.

Cum se raportează o scală: o lecție din sondajele reale

Aceeași variabilă poate fi rezumată în mai multe feluri, iar alegerea schimbă cifra care ajunge în titlu.

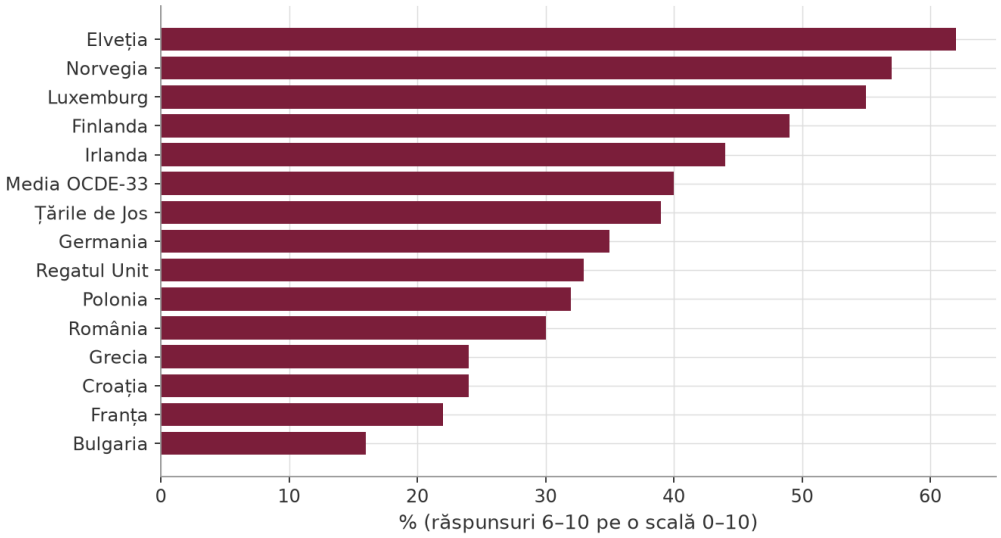

Figura 8.4. Persoane cu încredere ridicată sau moderat ridicată în guvernul național, 2025

Sursa: OECD, Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2026 Results

Ancheta OCDE privind încrederea măsoară încrederea pe o scală de la 0 la 10 și raportează ponderea celor care aleg valorile 6–10: 30% în România, la prima participare, față de 40% în media celor 33 de țări OCDE participante (OECD, 2026). Alături de aceștia, 14% dintre respondenții din România sunt neutri și 54% au încredere scăzută sau deloc. Graficul nu arată medii, ci o variabilă recodificată în două categorii. Dacă am aplica aceeași convenție variabilei din setul didactic, 79,5% dintre respondenții fictivi ar avea „încredere ridicată sau moderat ridicată” (6–10 pe o scală 1–10), o cifră care sună altfel decât „media 6,99”. Concluzia metodologică: scrieți în metodologie cum rezumați fiecare scală și nu comparați un procent cu praguri cu o medie, nici o scală 0–10 cu una 1–10.

8.4. Alegerea și raportarea testelor

Alegerea testului decurge din trei întrebări: ce nivel de măsurare are variabila dependentă, câte grupuri sau variabile comparați și dacă observațiile sunt independente.

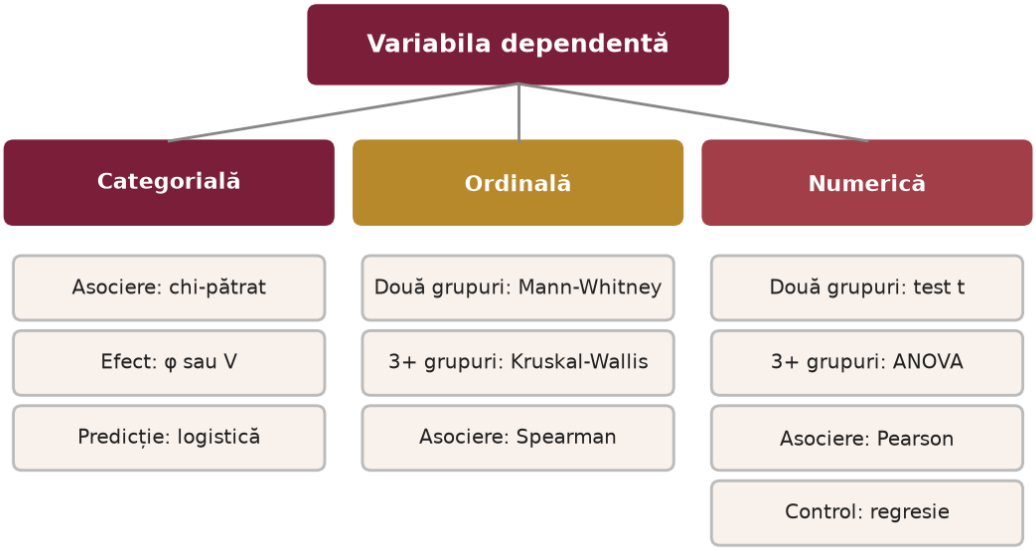

Figura 8.5. Alegerea testului după variabila dependentă și tipul comparației

Sursa: elaborare proprie

Diagrama se parcurge de sus în jos: tipul variabilei dependente, apoi structura comparației. Ea acoperă observațiile independente, tipice unui sondaj transversal; pentru măsurări repetate există variantele pereche ale acelorași teste.

Două grupuri: H1

Utilizatorii serviciilor online raportează o încredere medie de 7,16 (AS = 1,78, n = 237), iar neutilizatorii, de 6,75 (AS = 1,93, n = 154). Rezultatul programului, rearanjat, arată astfel:

```
Group Statistics
  utilizeaza_online      N     Mean    Std. Dev.   S.E. Mean
  0 (Nu)               154     6.75      1.93        .16
  1 (Da)               237     7.16      1.78        .12

Independent Samples Test (incredere)
                         Levene F   Sig.      t       df      Sig.    Mean Diff.   95% CI
  Equal variances           .89      .347    -2.15    389      .032      -.41      -.78   -.04
  Unequal variances                          -2.11    307.66   .035      -.41      -.79   -.03
```

Trei lucruri se citesc în această ordine. Testul Levene (p = 0,347) nu indică variațe diferite, deci se poate folosi primul rând; mulți autori recomandă raportarea variantei Welch în toate cazurile, iar aici concluzia este aceeași. Semnul negativ al lui t vine din ordinea grupurilor (0 minus 1) și nu are altă semnificație. Diferența medie este de 0,41 puncte, cu un interval de încredere de la 0,04 la 0,78. Fraza de raportare: „Utilizatorii serviciilor online au declarat o încredere mai mare în primărie (M = 7,16, AS = 1,78) decât neutilizatorii (M = 6,75, AS = 1,93), t(389) = 2,15, p = 0,032, d = 0,22, IÎ 95% pentru diferență [0,04; 0,78].”

Mărimea efectului, d = 0,22, înseamnă că grupurile diferă cu aproximativ o cincime de abatere standard: un efect mic după reperele lui Cohen (1988). Intervalul de încredere spune același lucru mai onest decât valoarea p: diferența reală poate fi aproape nulă sau poate ajunge la trei sferturi de punct. H1 este susținută, dar slab.

Pentru satisfacție, variabilă ordinală, comparația se face cu testul Mann-Whitney: utilizatorii online au ranguri medii mai mari (207,33 față de 182,82), U = 20 963, z = 2,23, p = 0,025, r = 0,11. În procente, 81,4% dintre utilizatori și 66,5% dintre neutilizatori se declară mulțumiți sau foarte mulțumiți.

Două variabile categoriale: H2

Tabelul 8.3. Utilizarea serviciilor online după mediul de rezidență și nivelul de educație (set didactic, date simulate)

Categorie	N	Utilizatori online	% pe rând
Urban	197	138	70,1
Rural	203	103	50,7
Gimnazial sau mai puțin	75	25	33,3
Profesional	110	58	52,7
Liceal sau postliceal	132	95	72,0
Superior	83	63	75,9

Sursa: calcule proprii pe setul de date didactic. Mediu: $\chi^2(1, N = 400) = 15{,}57$, $p < 0{,}001$, $\varphi = 0{,}20$. Educație: $\chi^2(3, N = 400) = 41{,}35$, $p < 0{,}001$, $V = 0{,}32$.

Tabelul reunește două tabele de contingență și arată procentele pe rând, adică în interiorul categoriilor variabilei independente; este regula care face comparația lizibilă. Asocierea cu mediul este mică spre moderată, cea cu educația este moderată: ponderea utilizatorilor urcă de la o treime, la cei cu studii gimnaziale, la trei sferturi, la cei cu studii superioare. H2 este susținută. Observația va conta la H5: utilizatorii online sunt mai educați, iar educația ar putea explica singură o parte din diferența de încredere.

Trei sau mai multe grupuri: H3

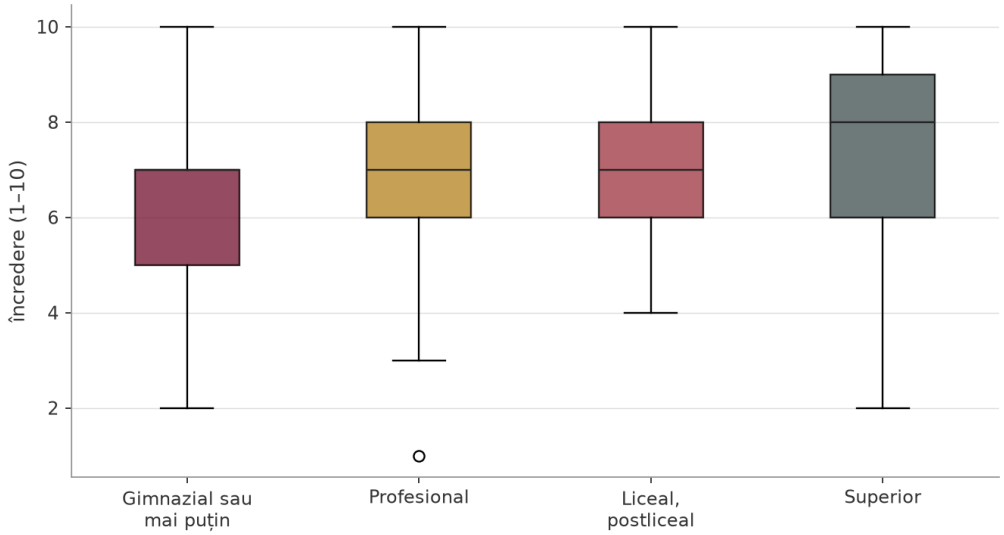

Figura 8.6. Încrederea în primărie după nivelul de educație (set didactic, date simulate)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Diagrama cu cutii arată mediana (linia din interior), jumătatea centrală a distribuției (cutia) și întinderea valorilor. Mediile cresc treptat: 6,30, 6,69, 7,25 și 7,62. Cutiile se suprapun însă larg: diferențele dintre grupuri sunt reale, dar mici față de variația din interiorul fiecărui grup. ANOVA confirmă: $F(3, 387) = 8{,}76$, $p < 0{,}001$, $\eta^2 = 0{,}06$, adică educația explică aproximativ 6% din variația încrederii. Testul Levene nu indică varianțe inegale ($p = 0{,}084$), iar varianta Welch conduce la aceeași concluzie. Un F semnificativ spune doar că cel puțin două grupuri diferă; comparațiile Tukey arată care: respondenții cu studii gimnaziale diferă de cei cu studii liceale ($p = 0{,}002$) și superioare ($p < 0{,}001$), iar cei cu studii profesionale, de cei cu studii superioare ($p = 0{,}003$). Nivelurile vecine nu diferă semnificativ între ele.

Două variabile numerice: H4

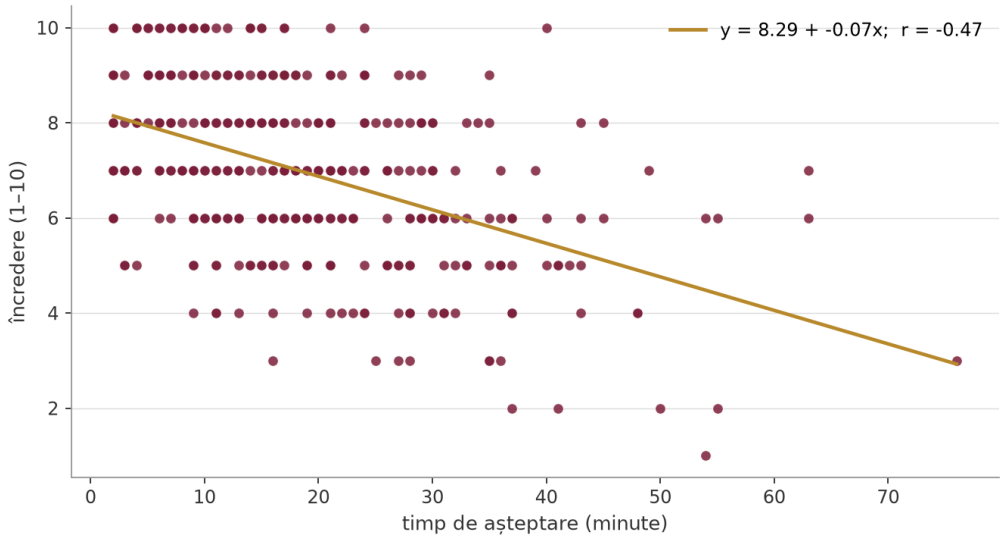

Figura 8.7. Timpul de așteptare și încrederea în primărie (set didactic, date simulate, n = 386)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Norul de puncte coboară de la stânga la dreapta: cu cât așteptarea a fost mai lungă, cu atât încrederea declarată este mai mică, r(384) = −0,47, p < 0,001, IÎ 95% [−0,55; −0,39]. Este cea mai puternică asociere din set, de mărime moderată spre mare. Dreapta din grafic are panta de −0,07: zece minute de așteptare în plus corespund, în medie, unei încrederi mai mici cu 0,7 puncte. Graficul arată și ce nu spune coeficientul: punctele sunt așezate pe benzi orizontale, pentru că încrederea ia numai valori întregi, iar dincolo de 50 de minute sunt puține cazuri, deci acolo dreapta se sprijină pe puține observații. Legătura dintre timpul de așteptare și satisfacție este asemănătoare (r = −0,52; coeficientul Spearman, potrivit pentru o variabilă ordinală, este −0,49).

Tabelul 8.4. Repere pentru interpretarea mărimii efectului

Test	Indicator	Mic	Mediu	Mare	În exemplu
Test t	d	0,20	0,50	0,80	0,22
Corelație	r	0,10	0,30	0,50	−0,47
Chi-pătrat (2×2)	φ	0,10	0,30	0,50	0,20
ANOVA	η^2	0,01	0,06	0,14	0,06

Sursa: repere după Cohen (1988); ultima coloană, calcule proprii pe setul de date didactic.

Reperele sunt convenții, nu praguri. Când literatura domeniului oferă efecte comparabile, raportați-vă la acelea și traduceți efectul în unitățile variabilei: „0,4 puncte pe o scală de zece” spune unui decident mai mult decât „d = 0,22”.

ATENȚIE: Semnificativ nu înseamnă important, iar nesemnificativ nu înseamnă inexistent

Cu 391 de respondenți, o diferență mică, de 0,41 puncte, este semnificativă statistic; cu 60 de respondenți, aceeași diferență nu ar fi fost. Calculul de putere arată cât de strâmtă este marja: pentru a detecta cu o probabilitate de 80% un efect de d = 0,20 este nevoie de aproximativ 394 de persoane în fiecare grup, iar pentru d = 0,50, de 64. În exemplul nostru, puterea de a detecta efectul observat era de numai 0,57. Un rezultat nesemnificativ într-un eșantion mic nu dovedește absența efectului; raportați intervalul de încredere și lăsați cititorul să vadă cât de larg este (Wasserstein și Lazar, 2016).

8.5. Regresia: de la asociere la asociere controlată

H1 a fost susținută, dar H2 a arătat că utilizatorii online sunt mai educați, iar H3, că educația merge împreună cu încrederea. Diferența de încredere dintre utilizatori și neutilizatori ar putea fi, în parte sau în întregime, o diferență de educație.

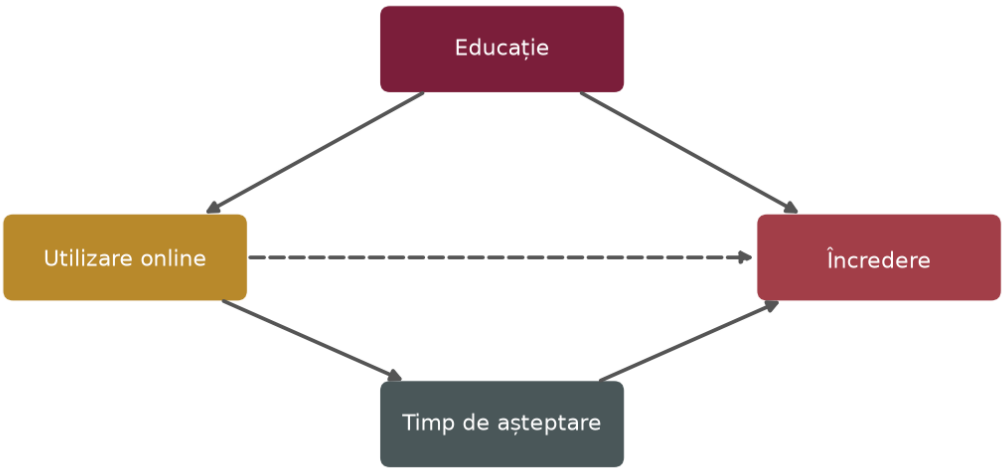

Figura 8.8. De ce avem nevoie de control: educația ca explicație rivală

Sursa: elaborare proprie

Graful rezumă raționamentul. Educația influențează și utilizarea online, și încrederea: este o variabilă de confuzie, iar săgeata punctată dintre utilizare și încredere este cea pe care vrem să o verificăm după ce ținem seama de ea. Timpul de așteptare are altă poziție: se află pe drumul dintre utilizarea online și încredere, pentru că utilizatorii online așteaptă mai puțin la ghișeu (16,4 față de 22,0 minute în medie). O asemenea variabilă este un posibil mediator. Diferența dintre o variabilă de confuzie și un mediator nu se vede în date, ci se stabilește prin teorie, în modelul conceptual; de aceea introducem predictorii în două blocuri și citim separat fiecare pas.

Tabelul 8.5. Regresie liniară multiplă pentru încrederea în primărie (set didactic, date simulate, N = 386)

Predictor	Model 1: B (ES)	Model 1: β	Model 2: B (ES)	Model 2: β
Constantă	5,32 (0,40)***		6,91 (0,40)***	
Vârsta (ani)	0,00 (0,01)	0,04	0,01 (0,01)	0,06
Femeie	0,34 (0,18)	0,09	0,23 (0,16)	0,06
Urban	0,23 (0,19)	0,06	0,20 (0,17)	0,06
Educație (1–4)	0,41 (0,10)***	0,23	0,32 (0,09)***	0,18
Utilizează servicii online	0,16 (0,20)	0,04	−0,12 (0,18)	−0,03
Timp de așteptare (minute)			−0,07 (0,01)***	−0,45

*Sursa: calcule proprii pe setul de date didactic. Notă: B = coeficient nestandardizat; ES = eroare standard; β = coeficient standardizat. Model 1: $R^2 = 0,078$, $F(5, 380) = 6,44$, $p < 0,001$. Model 2: $R^2 = 0,264$, R^2 ajustat = 0,253, $F(6, 379) = 22,68$, $p < 0,001$; $\Delta R^2 = 0,186$, $F(1, 379) = 95,84$, $p < 0,001$. *** $p < 0,001$.*

Acesta este formatul în care apare o regresie într-o disertație: predictorii pe rânduri, modelele pe coloane, coeficienții cu erorile lor standard, iar indicatorii modelului în notă. Outputul brut al programului nu se copiază în text.

Interpretarea urmează blocurile. În Modelul 1, la același nivel de educație, vârstă, gen și mediu, utilizatorii online au o încredere mai mare cu numai 0,16 puncte, iar intervalul de încredere al coeficientului [−0,23; 0,56] include zero (p = 0,413). Diferența de 0,41 puncte din testul t s-a redus la mai puțin de jumătate și nu mai poate fi deosebită de zero: o bună parte din ea era diferență de educație. Educația, în schimb, rămâne un predictor clar: fiecare treaptă în plus corespunde unei încrederi mai mari cu 0,41 puncte. H5 nu este susținută. Modelul explică însă numai 7,8% din variația încrederii.

Modelul 2 adaugă timpul de așteptare, iar varianța explicată urcă la 26,4%. Fiecare minut de așteptare în plus corespunde unei încrederi mai mici cu 0,07 puncte, la valori egale ale celorlalți predictori: zece minute înseamnă două treimi de punct. Coeficienții standardizați permit compararea predictorilor între ei: timpul de așteptare (β = −0,45) cântărește de peste două ori mai mult decât educația (β = 0,18). Coeficientul utilizării online devine ușor negativ și rămâne nesemnificativ (p = 0,504).

Verificarea modelului se raportează în două-trei fraze. Predictorii nu sunt coliniari (factorul de inflație a varianței este de cel mult 1,20). Niciun caz nu influențează disproporționat estimările (distanța Cook maximă este 0,04). Reziduurile nu au aceeași dispersie la toate valorile prezise (testul Breusch-Pagan, p = 0,011), așa că am reestimat modelul cu erori standard robuste; concluziile nu se schimbă.

EXEMPLU: Trei formulări ale aceluiași rezultat (exemple pe datele simulate)

Slabă: „Regresia arată că timpul de așteptare influențează semnificativ încrederea (p = 0,000), ceea ce demonstrează că reducerea cozilor crește încrederea în primărie.” Trei greșeli: p nu este niciodată zero (se scrie p < 0,001); „influențează” și „demonstrează” sunt afirmații cauzale pe care un sondaj transversal nu le susține; mărimea efectului lipsește.

Corectă, dar săracă: „Timpul de așteptare este un predictor semnificativ al încrederii (β = −0,45, p < 0,001).”

Bună: „La valori egale ale vârstei, genului, mediului, educației și utilizării serviciilor online, fiecare zece minute de așteptare în plus sunt asociate cu o încredere mai mică cu 0,67 puncte pe scala de la 1 la 10 (B = −0,07, ÎÎ 95% [−0,08; −0,05], β = −0,45, p < 0,001). Datele fiind transversale, asocierea nu arată direcția relației: este posibil și ca persoanele cu încredere scăzută să perceapă și să declare așteptarea ca fiind mai lungă.”

Ultima frază a exemplului ține de limitele designului și nu poate fi înlocuită de nicio tehnică. Un model de regresie pe date de sondaj descrie asocieri condiționate; inferența cauzală, discutată la cursul de metode din anul I, cere un design, nu un coeficient.

PAS CU PAS: Aceleași analize în R

```
d <- read.csv("barometru_servicii_publice.csv")   # date SIMULATE
d$urban  <- ifelse(d$mediu == 1, 1, 0)
d$femeie <- ifelse(d$gen == 2, 1, 0)
colSums(is.na(d))                                 # valori lipsă

t.test(incredere ~ utilizeaza_online, data = d, var.equal = TRUE)
t.test(incredere ~ utilizeaza_online, data = d)   # varianta Welch
wilcox.test(satisfactie ~ utilizeaza_online, data = d)
chisq.test(table(d$mediu, d$utilizeaza_online), correct = FALSE)
chisq.test(table(d$educatie, d$utilizeaza_online))
a <- aov(incredere ~ factor(educatie), data = d)
summary(a); TukeyHSD(a)
cor.test(d$timp_asteptare, d$incredere)

v  <- c("incredere", "varsta", "femeie", "urban", "educatie",
        "utilizeaza_online", "timp_asteptare")
dm <- na.omit(d[, v])                             # aceleași 386 de cazuri
m1 <- lm(incredere ~ varsta + femeie + urban + educatie +
           utilizeaza_online, data = dm)
```

```
m2 <- update(m1, . ~ . + timp_asteptare)
summary(m1); summary(m2); confint(m2)
anova(m1, m2)                                    # testul pentru Delta R2
```

Coeficienții standardizați se obțin reestimând modelul pe variabile standardizate, cu `lm(scale(incredere) ~ scale(varsta) + ..., data = dm)`. Verificați întotdeauna că numărul de observații raportat de `summary()` este cel din tabelul vostru.

8.6. Erori de raportare și cum le evitați

Cele mai multe obiecții ale comisiilor la capitolele cantitative nu privesc alegerea testului, ci raportarea.

Tabelul 8.6. Erori frecvente de raportare și formularea corectă

Eroare	De ce este o problemă	Ce scrieți în loc
„p = 0,000”	Programul rotunjește; p nu este zero	p < 0,001
Numai valoarea p	Nu arată cât de mare este efectul	Efect, interval de încredere, p
„Ipoteza a fost demonstrată”	Un test nu demonstrează	„Datele susțin ipoteza”
Limbaj cauzal pe date transversale	Designul nu permite	„este asociat cu”
N nespecificat	Cazurile lipsă rămân ascunse	N în fiecare tabel
Output copiat din program	Ilizibil, cu informații inutile	Tabel propriu, în format APA
Analize nedeclarate	Crește riscul rezultatelor false	Secțiune exploratorie separată

Sursa: elaborare proprie, pe baza APA (2020) și Field (2018).

Folosiți tabelul ca listă de verificare înainte de predarea capitolului. Ultimul rând este cel mai greu de respectat. Cu zece variabile de analiză pot fi testate 45 de perechi, iar la pragul de 0,05 câteva asocieri vor apărea semnificative din pură întâmplare. Planul de analiză, scris dinainte, este singura protecție reală; dacă faceți mai multe comparații neplanificate, spuneți câte și aplicați o corecție, de pildă Bonferroni.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Instrumentele AI în analiza cantitativă

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) scriu sau explică sintaxă SPSS și cod R, explică un mesaj de eroare și verifică dacă o frază de raportare conține elementele cerute de formatul APA.

Erori tipice: opțiuni de sintaxă care nu există în programul vostru, teste alese fără verificarea nivelului de măsurare, interpretări cauzale și, mai grav, cifre „calculate” fără ca instrumentul să fi rulat vreo analiză.

Verificare: nicio cifră nu intră în disertație dacă nu ați obținut-o voi, rulând sintaxa pe datele voastre; refaceți manual cel puțin un rezultat din fiecare tabel; nu încărcați date cu caracter personal în servicii externe.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Completați șablonul planului de analiză pentru toate ipotezele disertației și trimiteți-l coordonatorului înainte de a rula vreun test.
2. Redactați paragraful „Pregătirea datelor”: câte cazuri, câte valori lipsă pe variabilă, ce decizie ați luat și de ce.
3. Construiți tabelul descriptiv al variabilelor voastre după modelul din capitol (dacă nu aveți încă date, pe datele pilotării).

4. Notați în jurnal orice analiză făcută în afara planului și data ei.

8.7. Rezumat

- Analiza cantitativă a unei disertații pornește de la un plan în care fiecare ipoteză are variabile, test și mărime a efectului stabilite dinainte.
- Pregătirea datelor se face prin sintaxă și se descrie în metodologie; N se raportează în fiecare tabel.
- Statisticile descriptive preced testele; pentru distribuții asimetrice și variabile ordinale, mediana și frecvențele spun mai mult decât media.
- Testul se alege după nivelul de măsurare al variabilei dependente, numărul de grupuri și independența observațiilor.
- Fiecare rezultat se raportează cu statistica testului, gradele de libertate, p, mărimea efectului și intervalul de încredere.
- Semnificația statistică depinde de mărimea eșantionului; importanța se judecă după mărimea efectului, în unitățile variabilei.
- Regresia arată dacă o asociere rezistă la controlul altor variabile; în exemplu, efectul utilizării online a dispărut la controlul educației.
- Rolul unei variabile (confuzie sau mediator) se stabilește prin teorie, nu prin date.
- Datele transversale susțin afirmații despre asocieri, nu despre cauze.

8.8. Concepte-cheie

- **Plan de analiză** – tabel care leagă fiecare ipoteză de variabile, test, condiții și mărimea efectului.
- **Excludere listwise și pairwise** – eliminarea cazurilor incomplete din toate analizele, respectiv numai din analiza în care lipsește valoarea.
- **Variabilă indicator (dummy)** – variabilă codată 0/1 care reprezintă o categorie într-un model de regresie.
- **Mărimea efectului** – indicator al tăriei unei diferențe sau asocieri, independent de mărimea eșantionului.
- **d al lui Cohen** – diferența dintre două medii exprimată în abateri standard.
- **Eta pătrat (η^2)** – proporția din variația variabilei dependente explicată de apartenența la grupuri.
- **Interval de încredere** – interval de valori plauzibile pentru parametrul estimat, la un nivel de încredere dat.
- **Coeficient standardizat (β)** – coeficient de regresie exprimat în abateri standard, comparabil între predictori.
- **ΔR^2** – creșterea proporției de varianță explicată la adăugarea unui bloc de predictori.
- **Variabilă de confuzie** – variabilă care influențează atât predictorul, cât și variabila dependentă.
- **Mediator** – variabilă prin care trece efectul unui predictor asupra variabilei dependente.

8.9. Exerciții practice

1. **Planul de analiză al propriei disertații.** Completați șablonul din capitol pentru cel puțin trei ipoteze. Pentru fiecare, scrieți și fraza de raportare cu spații libere în locul cifrelor.

2. **Lucru pe setul de date didactic: reproducere.** Rulați sintaxa din capitol în PSPP, SPSS sau R pe `barometru_servicii_publice.csv` (date simulate) și verificați că obțineți rezultatele pentru H1–H4. Notați orice diferență de rotunjire și explicați-o.
3. **Lucru pe setul de date didactic: o ipoteză nouă.** Testați ipoteza că locuitorii din mediul urban au mai multă încredere în primărie decât cei din rural. Raportați în format APA: medii, abateri standard, t, grade de libertate, p, d și intervalul de încredere. Apoi verificați dacă diferența se menține în Modelul 2 și comentați.
4. **Lucru pe setul de date didactic: regresie logistică.** Estimați un model logistic pentru `utilizeaza_online` cu predictorii vârstă, gen, mediu și educație (`Analyze > Regression > Binary Logistic` sau, în R, `glm(..., family = binomial)`). Construiți un tabel cu rapoartele de șanse și intervalele lor de încredere și interpretați coeficientul educației într-o frază fără jargon.
5. **Lucru pe date reale.** Folosind seria Eurostat privind utilizarea site-urilor autorităților publice din digestul de date (2022–2025; România, media UE, Bulgaria, Ungaria, Polonia), construiți un tabel în format APA și redactați un paragraf strict descriptiv de cel mult 120 de cuvinte. Indicați două afirmații pe care datele nu le permit.
6. **Exercițiu în echipă: vânătoarea de erori.** Fiecare echipă de trei primește un fragment de „rezultate” redactat de altă echipă pe setul didactic, cu cel puțin cinci erori introduse intenționat din tabelul erorilor de raportare. Identificați-le, corectați-le și refaceți calculul acolo unde cifra pare greșită.

8.10. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Ce conține un plan de analiză și de ce se scrie înainte de a deschide baza de date?
2. Ce deosebește excluderea listwise de cea pairwise și ce consecință are fiecare asupra lui N?
3. Când păstrați o valoare extremă în analiză și când o eliminați?
4. De ce capitolul de rezultate începe cu statistici descriptive, nu cu teste?
5. Ce informații trebuie să conțină fraza de raportare a unui test t?
6. Explicați, pe exemplul din capitol, de ce o diferență semnificativă într-un test bivariat poate dispărea într-un model de regresie.
7. Care este diferența dintre o variabilă de confuzie și un mediator și cum se stabilește rolul unei variabile?
8. Pentru a compara satisfacția (scală ordinală cu cinci trepte) între două grupuri independente, testul potrivit este: a) testul t pentru eșantioane pereche; b) Mann-Whitney; c) ANOVA unifactorială; d) corelația Pearson.
9. În exemplul din capitol, d = 0,22 pentru diferența de încredere dintre utilizatorii și neutilizatorii online indică, după reperele lui Cohen, un efect: a) mic; b) mediu; c) mare; d) nul.
10. Scrierea corectă a unei valori afișate de program ca „Sig. = .000” este: a) p = 0; b) p = 0,000; c) p < 0,001; d) p > 0,05.
11. În Modelul 2, coeficientul B = −0,07 al timpului de așteptare înseamnă că: a) 7% din variația încrederii este explicată; b) fiecare minut în plus este asociat cu o încredere mai mică cu 0,07 puncte, la valori egale ale celorlalți predictori; c) corelația este −0,07; d) așteptarea cauzează pierderea încrederii.
12. Într-un tabel de contingență, pentru ca grupurile să poată fi comparate, procentele se calculează de regulă: a) din totalul general; b) în interiorul categoriilor variabilei independente; c) în interiorul categoriilor variabilei dependente; d) numai pentru celulele cu peste 30 de cazuri.

13. $\Delta R^2 = 0{,}186$ la adăugarea timpului de așteptare arată că: a) modelul este greșit specificat; b) noul predictor explică în plus 18,6% din variația încrederii; c) 18,6% dintre respondenți au așteptat mult; d) coeficientul standardizat este 0,186.
14. Un rezultat nesemnificativ obținut pe un eșantion mic: a) dovedește că efectul nu există; b) nu permite nicio raportare; c) nu exclude existența efectului și se raportează cu interval de încredere; d) se omite din disertație.

Răspunsuri la întrebările grilă: 8-b, 9-a, 10-c, 11-b, 12-b, 13-b, 14-c.

8.11. Bibliografia capitolului

- American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). Sage.
- OECD. (2026). *OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2026 Results*. OECD Publishing.
- Șandor, S. D. (2013). *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*. Tritonic.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Wasserstein, R. L., & Lazar, N. A. (2016). The ASA statement on p-values: Context, process, and purpose. *The American Statistician*, 70(2), 129–133.

Capitolul 9. Analiza calitativă: codare, analiză tematică și programe specializate

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să pregătiți un corpus de interviuri sau documente pentru analiză: transcriere, anonimizare, organizare;
- să codați date calitative inductiv, deductiv sau combinat și să construiți o carte de coduri;
- să parcurgeți cei șase pași ai analizei tematice și să deosebiți o temă de un simplu subiect;
- să folosiți matrici pentru a compara cazuri și a verifica interpretările;
- să alegeți un program de analiză calitativă potrivit resurselor voastre și să lucrați în el la nivel de bază;
- să argumentați credibilitatea analizei și să raportați rezultatele cu citate.

9.1. Ce înseamnă analiză calitativă la nivel de disertație

Capitolul precedent a arătat cum se trece de la ipoteze la tabele. Datele calitative, adică transcrieri de interviuri, note de observație, documente, răspunsuri la întrebări deschise, cer alt drum, dar aceeași disciplină. Analiza calitativă nu înseamnă a citi interviurile și a alege citatele care vă plac. Înseamnă a reduce sistematic un volum mare de text la un număr mic de idei, pe o cale pe care altcineva o poate urmări și contesta. Miles, Huberman și Saldaña (2020) descriu această cale prin trei activități care se desfășoară în paralel: condensarea datelor (selectare, codare, rezumare), afișarea lor în forme care pot fi cuprinse cu privirea (matrici, scheme) și formularea și verificarea concluziilor.

Două trăsături o deosebesc de analiza cantitativă. Este iterativă: analiza începe de la primul interviu, iar ce aflați schimbă întrebările pe care le puneți următorului participant. Și are ca instrument principal cercetătorul însuși: codurile nu există în text, le construiți voi, de aceea deciziile trebuie notate pe măsură ce sunt luate.

Datele calitative răspund la întrebări la care cifrele se opresc. Două exemple reale arată unde.

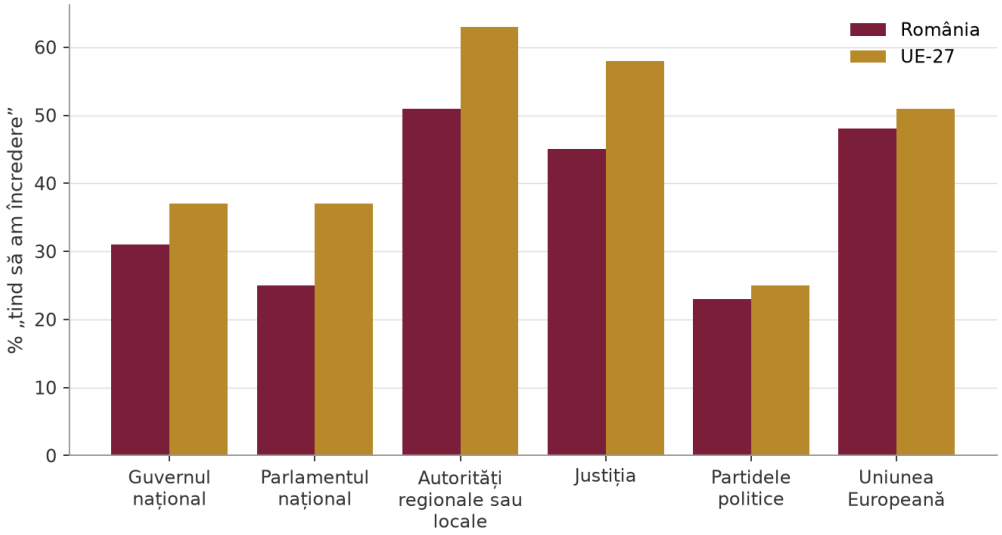

Figura 9.1. Încrederea în instituții, România și UE-27, primăvara 2026

Sursa: Comisia Europeană, Standard Eurobarometer 105 (primăvara 2026), QA6

În primăvara anului 2026, 51% dintre respondenții din România declarau că tind să aibă încredere în autoritățile regionale sau locale, față de 31% în guvernul național și 25% în parlament; în media Uniunii, valorile corespunzătoare erau 63%, 37% și 37% (Standard Eurobarometer 105). Graficul se citește pe perechi de bare: în ambele cazuri, administrația apropiată de cetățean se bucură de mai multă încredere decât instituțiile centrale. Sondajul măsoară cât, dar nu spune de ce: la ce se gândește un om când spune că are încredere în primărie? La primar, la funcționara de la ghișeu, la faptul că s-a asfaltat strada? Aceasta este o întrebare interpretativă, la care se răspunde prin interviuri.

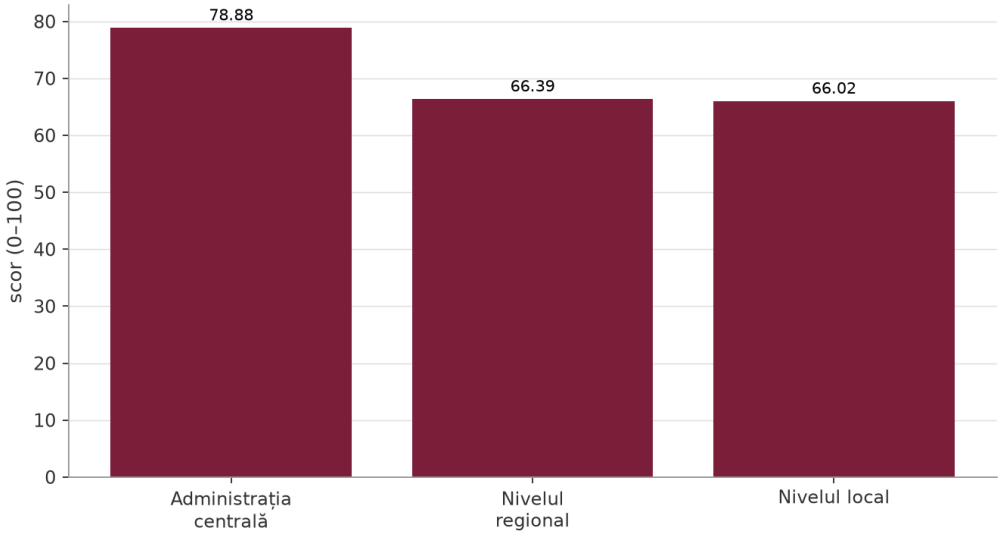

Figura 9.2. Scorul serviciilor publice digitale pentru cetățeni în România, după nivelul administrativ

Sursa: Comisia Europeană, Digital Decade 2026 Country Report – Romania

Al doilea exemplu privește oferta. În raportul de țară privind Deceniul digital, serviciile digitale ale administrației centrale din România primesc un scor de 78,88 din 100, iar cele de la nivel regional și local, 66,39 și 66,02; pe ansamblu, scorul serviciilor digitale pentru cetățeni este de 64,2, față de 84,6 în media Uniunii (Comisia Europeană, 2026). Cifrele arată unde se află decalajul, nu cum arată el din interiorul unei primării. O disertație calitativă pornește exact de aici: alege câteva primării și întreabă ce se întâmplă, concret, între decizia de a digitaliza un serviciu și folosirea lui.

Pe acest teren construim exemplul capitolului: o disertație inventată, cu 14 interviuri semistructurate cu funcționari și cetățeni din două primării, despre motivele pentru care serviciile online sunt evitate. Toate fragmentele de interviu, codurile și matricile de mai jos sunt inventate în scop didactic.

9.2. Pregătirea corpusului: transcrierea și organizarea

Analiza se face pe text, deci înregistrările trebuie transcrise. Transcrierea este prima decizie analitică, nu o operațiune tehnică: stabiliți ce păstrați din vorbire. Pentru analiza tematică este suficientă o transcriere integrală, cuvânt cu cuvânt, care păstrează ezitările și repetițiile semnificative, dar nu notează fiecare pauză. Convențiile se fixează într-o pagină, înainte de prima transcriere: cum marcați vorbitorii (I: pentru intervievator, P: pentru participant), pasajele neinteligibile, râsul sau pauzele lungi, cuvintele accentuate și intervențiile voastre de anonimizare, între paranteze drepte.

O oră de înregistrare cere mai multe ore de transcriere; planificați-o în calendar. Transcrierea automată reduce timpul, dar greșește nume proprii, termeni administrativi și regionalisme, iar regulile de confidențialitate discutate în capitolul despre managementul datelor se aplică integral. Orice transcriere, făcută de voi, de altcineva sau de un program, se verifică ascultând din nou înregistrarea. Este și primul pas al analizei: ascultând, începeți să cunoașteți datele.

Fiecare document primește un cod de identificare care spune ceva despre sursă, de exemplu `F03_A` (funcționar, al treilea interviu, primăria A) sau `C02_B` (cetățean, al doilea interviu, primăria B), și o fișă de câteva rânduri: data, durata, locul, rolul participantului, impresii imediate. Tabelul participanților, cu aceste atribute, vă va servi la comparații între grupuri și la descrierea corpusului în metodologie.

9.3. Codarea: de la text la categorii

A coda înseamnă a atașa unui fragment de text o etichetă scurtă care spune despre ce este vorba în el din punctul de vedere al întrebării de cercetare. Codul este o construcție a analistului, un mijloc de a regăsi și de a compara fragmente, nu un scop.

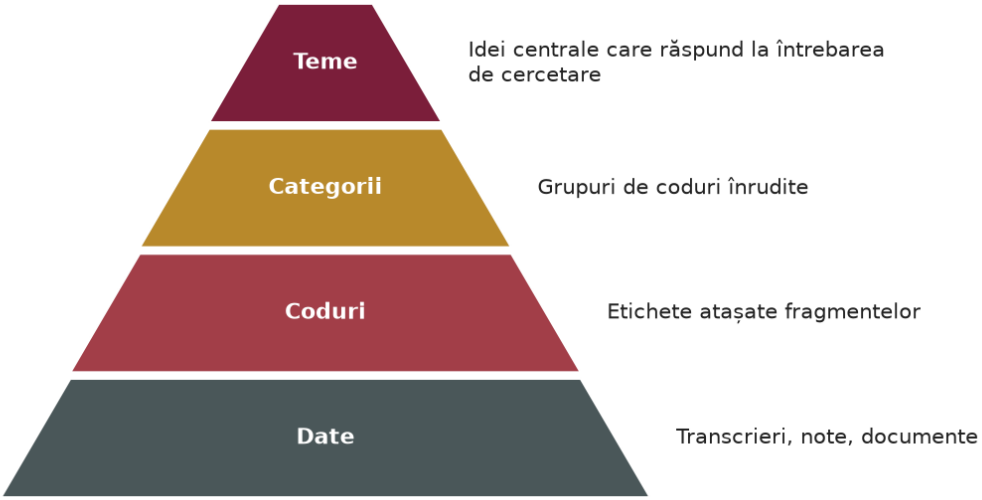

Figura 9.3. De la fragmente la teme: niveluri de abstractizare

Sursa: elaborare proprie

Piramida se citește de jos în sus: multe pagini de text devin câteva zeci de coduri, grupate în câteva categorii, din care se construiesc trei-cinci teme. La fiecare nivel pierdeți detaliu și câștigați generalitate, iar un cititor trebuie să poată coborî înapoi, de la temă la citatul care o susține.

Inductiv, deductiv sau combinat

În codarea deductivă porniți cu o listă de coduri derivată din cadrul teoretic și căutați în text fragmentele care le corespund. Dacă disertația se sprijină pe modelul acceptării tehnologiei, veți avea din start coduri precum „utilitate percepută” și „ușurință percepută în utilizare”. În codarea inductivă nu aveți listă: codurile se nasc din lectura datelor și rămân aproape de cuvintele participanților. Prima variantă este mai rapidă și leagă direct rezultatele de teorie, dar riscă să nu vadă ce teoria nu a prevăzut. A doua este deschisă la surprize, dar produce ușor zeci de coduri fără legătură între ele. Cele mai multe disertații combină: un set mic de coduri de pornire, derivate din teorie, completat cu coduri noi, apărute din date. Spuneți explicit în metodologie ce variantă ați folosit și de unde vin codurile.

Saldaña (2021) deosebește două cicluri. În primul, codați aproape de text; printre formele uzuale se numără codarea descriptivă (un substantiv care numește subiectul fragmentului), codarea in vivo (o expresie a participantului, între ghilimele) și codarea de proces (un verb care numește o acțiune). În al doilea ciclu, grupați codurile în categorii mai abstracte și căutați tipare. Între cicluri scrieți note analitice (memos): paragrafe datate, în care consemnați idei, îndoieli și legături. Ele sunt materia primă a capitolului de rezultate.

Tabelul 9.1. Un fragment de interviu codat (exemplu inventat, participant C04_B, pensionară, rural)

Fragment	Cod de prim ciclu	Categorie
„Am încercat o dată să plătesc impozitul pe internet, m-a ajutat nepotul. A cerut o parolă, pe urmă alta pe telefon.”	Dependență de ajutorul altcuiva; autentificare complicată	Bariere de utilizare
„Până la urmă m-am dus la ghișeu, că acolo îți dă chitanța în mână și știi că ai plătit.”	„Chitanța în mână” (in vivo)	Nevoia de confirmare
„Și fata de la ghișeu mă știe, mă întreabă de sănătate.”	Relație personală cu funcționarul	Ghișeul ca relație

Sursa: exemplu didactic, elaborare proprie.

Tabelul arată trei lucruri. Același fragment poate primi mai multe coduri. Un cod in vivo păstrează o expresie care spune mai mult decât orice etichetă abstractă. Iar al treilea rând este cel pe care o listă deductivă l-ar fi ratat: participanta nu vorbește despre tehnologie, ci despre ce pierde când nu mai vine la primărie.

Cartea de coduri

Pe măsură ce lista crește, codurile încep să alunece: „bariere” ajunge să însemne altceva în interviul 9 decât în interviul 2. Cartea de coduri fixează înțelesul fiecărui cod și este, pentru analiza calitativă, ceea ce este chestionarul pentru anchetă: instrumentul pe care altcineva îl poate examina.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: o intrare din cartea de coduri (cu exemplu inventat)

- **Numele codului:** Nevoia de confirmare
- **Definiție:** participantul are nevoie de o dovadă palpabilă sau de o confirmare umană că operațiunea a reușit.
- **Se aplică atunci când:** se cere chitanță, ștampilă, hârtie; se verifică la ghișeu o operațiune făcută

online.

- **Nu se aplică atunci când:** neîncrederea privește instituția în general (cod: Neîncredere în primărie).
- **Exemplu tipic:** „acolo îți dă chitanța în mână și știi că ai plătit” (C04_B).
- **Exemplu de limită:** „am făcut și poză la ecran, să fie” (C07_A): se aplică, confirmarea este produsă de utilizator.
- **Categoria din care face parte; data ultimei modificări.**

Țineți cartea într-un tabel, cu un rând pentru fiecare cod. Revizuiți-o după primele trei-patru interviuri și apoi ori de câte ori adăugați, contopiți sau redefiniți un cod; notați fiecare modificare.

EXEMPLU: Coduri slabe și coduri bune (exemple inventate)

Slab: „Digitalizare”. Este subiectul întregii cercetări; s-ar aplica aproape fiecărui fragment și nu deosebește nimic.

Slab: „Atitudine negativă”. Este o judecată a analistului, fără conținut: negativă față de ce și în ce fel?

Bun: „Teama de a greși fără martor”. Numește un mecanism precis, poate fi definit, are cazuri-limită și poate lipsi din unele interviuri, ceea ce îl face util pentru comparații.

9.4. Analiza tematică în șase pași

Analiza tematică este metoda de identificare, analiză și raportare a tiparelor de sens dintr-un set de date. Braun și Clarke (2006) i-au dat forma cea mai folosită, în șase faze, și au insistat că flexibilitatea ei nu scuză lipsa de rigoare: cercetătorul trebuie să spună ce a făcut și de ce.

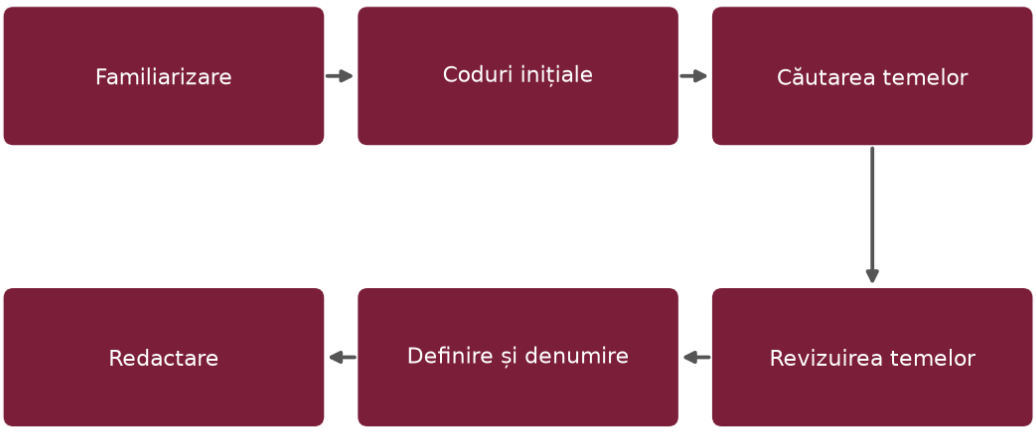

Figura 9.4. Cele șase faze ale analizei tematice

Sursa: adaptare după Braun și Clarke (2006)

Figura prezintă fazele în ordine, dar parcursul real este recursiv: revizuirea temelor trimite adesea înapoi la codare. În prima fază citiți întregul corpus de cel puțin două ori și notați primele idei. În a doua codați sistematic toate datele, nu numai pasajele care vă atrag atenția. În a treia adunați codurile în teme candidate și toate fragmentele relevante sub fiecare temă. În a patra verificați temele de două ori: față de fragmentele codate (sunt coerente între ele?) și față de întregul corpus (spun temele povestea datelor?).

În a cincea scrieți pentru fiecare temă o definiție de două-trei fraze și îi dați un nume. În a șasea redactați analiza, cu citate alese pentru a dovedi, nu pentru a ilustra.

Distincția care decide calitatea analizei este cea dintre o temă și un subiect. Un subiect adună tot ce s-a spus despre ceva: „Opinii despre platforma online”. O temă formulează o idee care organizează datele și răspunde la întrebarea de cercetare: „Ghișeul ca dovadă: serviciul online nu oferă certitudinea că operațiunea a reușit”. Prima formulare este un sertar; a doua este o afirmație care poate fi susținută, nuanțată sau contrazisă cu citate. Autorii metodei consideră rezumatele pe subiecte cea mai frecventă confuzie în aplicarea ei și resping formularea „temele au reieșit din date”: temele nu așteaptă în text să fie găsite, ci sunt construite de analist, care răspunde pentru ele (Braun și Clarke, 2022).

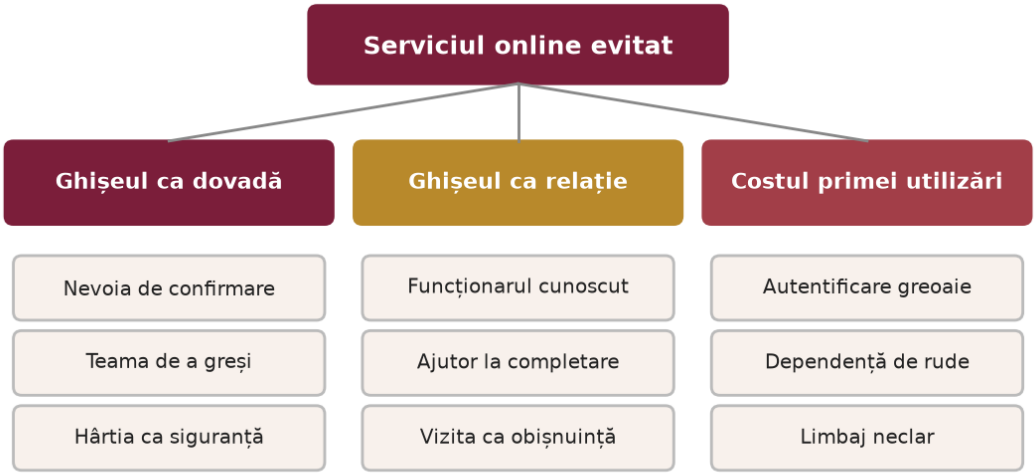

Figura 9.5. Harta tematică a exemplului (date inventate)

Sursa: elaborare proprie

Harta tematică este produsul fazelor a treia și a patra: trei teme, fiecare cu categoriile din care a fost construită. Se citește de sus în jos, de la fenomenul studiat la teme și la componentele lor. O hartă bună are puține teme, clar delimitate; dacă două teme împart aceleași fragmente, probabil sunt una singură. Remarcați că nicio temă nu se numește „Bariere”: fiecare nume spune ce anume s-a aflat.

ATENȚIE: Numărarea în analiza calitativă

Este legitim să spuneți câți participanți au adus în discuție o temă; formulări ca „mulți” sau „câțiva” sunt mai vagi decât „9 din 14”. Numărul nu este însă un argument în sine. Într-un eșantion ales intenționat, „9 din 14” nu se generalizează la populație, iar o idee spusă de un singur participant poate fi cea mai importantă descoperire a studiului. Nu transformați frecvențele de coduri în procente și nu le testați statistic.

9.5. Matricile: compararea cazurilor și verificarea interpretărilor

După codare, fragmentele sunt grupate pe coduri, dar s-a pierdut vederea de ansamblu asupra fiecărui caz. Matricile o refac. O matrice este un tabel care încrucișează două dimensiuni, de regulă cazurile pe rânduri și temele pe coloane, și conține în fiecare celulă un rezumat scurt sau un citat (Miles et al., 2020).

Tabelul 9.2. Matrice caz × temă (extras; date inventate)

Participant	Ghișeul ca dovadă	Ghișeul ca relație	Costul primei utilizări
C04_B, pensionară, rural	Puternic: „chitanța în mână”	Puternic: funcționara o cunoaște	A încercat o dată, cu ajutor
C07_A, angajat, urban	Prezent: face captură de ecran	Absent	Scăzut: folosește și alte platforme
C09_B, mic întreprinzător	Puternic: cere confirmare telefonică	Absent	Mediu: cont creat de contabil
F03_A, funcționar taxe	Confirmă: „vin să întrebe dacă a intrat plata”	Prezent: „unii vin să mai vorbească”	Explică autentificarea zilnic

Sursa: exemplu didactic, elaborare proprie.

Matricea se citește în două direcții. Pe rânduri vedeți profilul fiecărui caz. Pe coloane vedeți cum variază o temă: „ghișeul ca dovadă” apare la toți, inclusiv la utilizatorul experimentat din urban, pe când „ghișeul ca relație” apare numai la participanta din rural și este confirmat de funcționar. Ipoteza de lucru care rezultă, anume că nevoia de confirmare este generală, iar relația personală este specifică mediului rural, trebuie verificată pe toate cele 14 interviuri. Tot matricea arată celulele goale și cazurile care contrazic tiparul; căutarea lor deliberată, numită analiza cazurilor negative, este cea mai simplă probă a seriozității. Când construiți matricea pe documente, nu pe persoane, rândurile devin instituții, ani sau tipuri de acte.

9.6. Programele de analiză calitativă

Programele specializate (CAQDAS, computer-assisted qualitative data analysis software) nu analizează în locul vostru. Ele fac patru lucruri mai bine decât hârtia și creioanele colorate: țin la un loc documentele și atributele lor, leagă fiecare cod de fragmentele codate, regăsesc instantaneu tot ce a fost codat într-un fel și păstrează notele analitice și istoricul deciziilor.

Tabelul 9.3. Programe pentru analiza calitativă

Program	Licență	Potrivit pentru
NVivo	Comercială	Proiecte mari, tipuri variate de surse
ATLAS.ti	Comercială	Lucru cu rețele de coduri și legături
MAXQDA	Comercială	Metode mixte, lucru în echipă
Taguette	Gratuit, cod deschis	Codare simplă a textelor, export
QualCoder	Gratuit, cod deschis	Codare de text, imagini și audio
Procesor de text și foaie de calcul	La îndemână	Corpus mic, până la 10–15 interviuri

Sursa: elaborare proprie; funcțiile și condițiile de licențiere se verifică pe pagina fiecărui producător.

Alegerea depinde de trei întrebări: ce este disponibil la universitate sau pe calculatorul vostru, cât de mare este corpusul și ce program cunoaște coordonatorul. Pentru o disertație cu 10–20 de interviuri, un program gratuit sau chiar un tabel bine ținut este suficient. Ce contează este ca orice fragment să poată fi regăsit după cod și orice cod să aibă o definiție. Verificați înainte de a începe în ce format puteți exporta fragmentele codate și cartea de coduri, pentru a nu rămâne dependenți de o licență care expiră.

> **PAS CU PAS: Primii pași în Taguette**
>
> Taguette este un program gratuit, cu cod deschis, care poate fi instalat pe calculator; pentru date cu caracter personal folosiți versiunea instalată local, nu un server public. Codurile se numesc etichete (tags).

1. Creați un proiect nou și dați-i un nume și o descriere.
2. Adăugați documentele: transcrierile anonimizate, câte un fișier pentru fiecare interviu, numite cu codul participantului.
3. Deschideți un document, selectați cu mouse-ul un fragment și creați o evidențiere (highlight); atașați-i una sau mai multe etichete existente sau creați una nouă, cu o descriere scurtă.
4. Din lista de etichete, deschideți o etichetă pentru a vedea toate fragmentele codate cu ea, din toate documentele.
5. Contopiți etichetele care s-au dovedit sinonime și redenumiți-le pe cele neclare; treceți modificarea în cartea de coduri.
6. Exportați lista de etichete și fragmentele evidențiate într-un tabel și păstrați exportul, cu dată, în folderul de analiză.

În NVivo, ATLAS.ti sau MAXQDA logica este aceeași: documente, coduri, fragmente codate, note; diferă denumirile și funcțiile suplimentare de interogare și vizualizare.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Instrumentele AI în analiza calitativă

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) și funcțiile de acest tip incluse în unele programe pot propune coduri pentru un fragment, pot rezuma un interviu sau pot sugera grupări de coduri.

Erori tipice: coduri generice, care numesc subiecte, nu mecanisme; rezumate care netezesc contradicțiile și cazurile negative; „citate” reformulate sau inexistente în transcriere; teme plauzibile, dar fără acoperire în date.

Verificare: tratați propunerile ca pe ale unui al doilea codor fără experiență: comparați-le cu propria codare și discutați diferențele; verificați fiecare citat în transcriere; nu încărcați transcrieri neanonimizate în servicii externe. Interpretarea rămâne a voastră, iar regulile de declarare a folosirii AI sunt prezentate în capitolul dedicat.

9.7. Credibilitatea analizei

Criteriile cantitative de validitate și fidelitate nu se transferă ca atare. Lincoln și Guba (1985) au propus patru criterii pentru încrederea pe care o merită o cercetare calitativă, fiecare cu strategii proprii.

Figura 9.6. Criteriile de încredere în cercetarea calitativă și strategiile lor

Sursa: adaptare după Lincoln și Guba (1985)

Figura se citește pe coloane: fiecare criteriu răspunde la o întrebare a comisiei. Sunt interpretările fidele celor spuse de participanți? Pot fi folosite concluziile în alt context? Ar ajunge alt analist la rezultate apropiate? Decurg concluziile din date, nu din preferințele cercetătorului? Nu trebuie să aplicați toate cele douăsprezece strategii; alegeți trei-patru, aplicați-le efectiv și descrieți-le în metodologie.

Trei dintre ele sunt la îndemâna oricărui masterand. Pista de audit este dosarul care permite refacerea drumului de la date la concluzii: transcrierile, versiunile succesive ale cărții de coduri, notele analitice datate, matricile. Reflexivitatea este un paragraf onest despre poziția voastră: dacă sunteți funcționar în primăria studiată, spuneți-o și arătați cum ați ținut seama de acest lucru. Al doilea codor este un coleg care codează independent o parte din material cu aceeași carte de coduri.

Acordul dintre codori se poate exprima numeric. Să presupunem (date inventate) că doi codori au decis, pentru 60 de fragmente, dacă se aplică sau nu codul „Nevoia de confirmare”.

Tabelul 9.4. Acordul dintre doi codori pentru un cod (date inventate, 60 de fragmente)

	Codorul B: aplică	Codorul B: nu aplică	Total
Codorul A: aplică	14	4	18
Codorul A: nu aplică	3	39	42
Total	17	43	60

Sursa: exemplu didactic, calcule proprii.

Cei doi au decis la fel în 53 de cazuri din 60, adică un acord observat de 0,883. O parte din acest acord s-ar fi produs însă și la întâmplare, mai ales pentru că amândoi aplică rar codul: acordul așteptat din întâmplare este $(18 \times 17 + 42 \times 43) / 60^2 = 0{,}587$. Coeficientul kappa al lui Cohen (1960) corectează: $\kappa = (0{,}883 - 0{,}587) / (1 - 0{,}587) = 0{,}72$, valoare situată, după reperele uzuale ale lui Landis și Koch (1977), în zona acordului substanțial. Mai importante decât cifra sunt cele șapte dezacorduri: discutarea lor arată unde este definiția neclară și duce la o carte de coduri mai bună. În abordarea reflexivă a analizei tematice, al doilea codor nu servește la măsurarea acordului, ci la îmbogățirea interpretării; spuneți în metodologie în ce logică l-ați folosit.

Rămâne întrebarea câte interviuri sunt de ajuns. Criteriul obișnuit este saturația: punctul după care interviurile noi nu mai aduc coduri noi. Într-un studiu des citat, cea mai mare parte a temelor a apărut în

primele douăsprezece interviuri din șaizeci (Guest et al., 2006), dar rezultatul ține de un eșantion omogen și de o întrebare îngustă și nu este o normă. Documentați saturația, nu o declarați: notați, interviu cu interviu, câte coduri noi au apărut.

9.8. Raportarea rezultatelor cu citate

Capitolul de rezultate al unei disertații calitative este organizat pe teme, nu pe întrebările din ghidul de interviu și nu pe participanți. Fiecare temă primește o secțiune construită la fel: o afirmație analitică, dovezile (citate și, unde ajută, numărul participanților), variația (la cine apare altfel și de ce) și legătura cu literatura sau cu tema următoare.

Citatul este dovadă, nu ornament. Alegeți-l pentru că arată ceva ce parafraza ar pierde, păstrați-l scurt, marcați tăieturile cu […] și însoțiți-l de un identificator care dă contextul fără a trăda persoana: „(C04_B, pensionară, rural)”. Nu citați de fiecare dată aceiași doi participanți elocvenți; cititorul trebuie să vadă că tema se sprijină pe mai multe voci. Dacă interviurile au fost purtate în altă limbă, menționați că traducerea vă aparține. Și nu lăsați citatul să vorbească singur: după fiecare citat urmează fraza voastră, care spune ce arată el.

EXEMPLU: Un paragraf slab și unul bun (exemple inventate)

Slab: „Mulți respondenți au vorbit despre probleme cu platforma. De exemplu: «E complicat, nu-mi place.» Altcineva a spus: «Mai bine merg la ghișeu.» Se observă deci că platforma are probleme.” Paragraful înșiră citate fără identificator, nu formulează nicio idee și se încheie cu o concluzie pe care citatele nu o susțin.

Bun: „Pentru cei mai mulți participanți (9 din 14), ghișeul oferă ceva ce platforma nu oferă: certitudinea că operațiunea a reușit. Nevoia de confirmare nu ține de lipsa competențelor digitale; apare și la utilizatori experimentați, care își produc singuri dovada: «am făcut și poză la ecran, să fie» (C07_A, angajat, urban). La participanții vârstnici ia forma hârtiei: «acolo îți dă chitanța în mână și știi că ai plătit» (C04_B, pensionară, rural). Funcționarii confirmă tiparul din partea cealaltă a ghișeului. Rezultatul nuanțează explicația prin «bariera digitală»: problema nu este accesul, ci absența unei confirmări credibile.”

Pentru verificarea finală este utilă lista COREQ, cu 32 de itemi privind echipa de cercetare, designul și analiza (Tong et al., 2007). A fost gândită pentru cercetarea din sănătate, dar itemii ei, cine a făcut interviurile, cum au fost aleși participanții, câți au refuzat, cum s-a codat, cum s-au derivat temele, sunt exact întrebările pe care le pune o comisie.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Scrieți pagina de convenții de transcriere și schema de denumire a documentelor.
2. Codați un interviu sau, dacă nu aveți încă date, un document public de două-trei pagini (de pildă un raport de activitate al unei primării), mai întâi inductiv.
3. Redactați primele cinci intrări din cartea de coduri după șablon.
4. Scrieți o notă analitică de zece rânduri: ce v-a surprins, ce cod vă este neclar, ce ați întreba altfel la următorul interviu.
5. Alegeți programul în care veți lucra și verificați în ce format puteți exporta fragmentele codate.

9.9. Rezumat

- Analiza calitativă reduce sistematic textul la câteva idei, pe o cale care poate fi urmărită: condensare, afișare, verificarea concluziilor.
- Transcrierea este o decizie analitică; convențiile se fixează dinainte, iar fiecare transcriere se verifică pe înregistrare.
- Codul este o etichetă construită de analist; codarea poate fi deductivă, inductivă sau combinată și se desfășoară în două cicluri.
- Cartea de coduri fixează definiția, regulile de aplicare și exemplele fiecărui cod și se revizuiește documentat.
- Analiza tematică are șase faze, parcurse recursiv; o temă este o afirmație care răspunde la întrebarea de cercetare, nu un sertar cu subiecte.
- Matricile caz × temă refac vederea de ansamblu și scot la iveală variația și cazurile negative.
- Programele specializate organizează și regăsesc; nu interpretează.
- Credibilitatea se argumentează prin strategii aplicate efectiv: pistă de audit, reflexivitate, cazuri negative, al doilea codor.
- Rezultatele se raportează pe teme, cu citate scurte, identificate și interpretate.

9.10. Concepte-cheie

- **Condensarea datelor** – selectarea, codarea și rezumarea materialului brut.
- **Cod** – etichetă scurtă atașată unui fragment, relevantă pentru întrebarea de cercetare.
- **Codare deductivă** – codare cu o listă de coduri derivată din teorie.
- **Codare inductivă** – codare în care codurile se construiesc pornind de la date.
- **Cod in vivo** – cod care preia o expresie a participantului.
- **Notă analitică (memo)** – text datat în care analistul își consemnează ideile și deciziile.
- **Carte de coduri** – document cu definiția, regulile de aplicare și exemplele fiecărui cod.
- **Temă** – tipar de sens care organizează datele și răspunde la întrebarea de cercetare.
- **Hartă tematică** – reprezentare a temelor și a componentelor lor.
- **Matrice caz × temă** – tabel care încrucișează cazurile cu temele pentru comparație.
- **Caz negativ** – caz care contrazice tiparul identificat și obligă la nuanțarea lui.
- **Saturație** – punctul după care datele noi nu mai aduc coduri sau idei noi.
- **Pistă de audit** – documentația care permite refacerea drumului de la date la concluzii.
- **Kappa al lui Cohen** – măsură a acordului dintre doi codori, corectată pentru acordul întâmplător.

9.11. Exerciții practice

1. **Convenții de transcriere.** Transcrieți cinci minute dintr-o înregistrare proprie (cu acordul persoanei) sau dintr-o ședință publică de consiliu local disponibilă online. Redactați convențiile folosite și notați trei decizii pe care a trebuit să le luați.
2. **Codare inductivă și deductivă.** Codați fragmentul de interviu din tabelul capitolului mai întâi inductiv, apoi cu două coduri deductive din modelul acceptării tehnologiei (utilitate percepută, ușurință percepută în utilizare). Ce a văzut fiecare abordare și ce a ratat?

3. **Lucru pe date reale: de la cifră la ghidul de interviu.** Pornind de la datele Eurobarometrului din digest privind încrederea în autoritățile regionale sau locale și în guvernul național (România și UE-27, primăvara 2026), formulați o întrebare de cercetare interpretativă și cinci întrebări de interviu care ar putea explica diferența. Precizați pe cine ați intervieva.
4. **Lucru pe setul de date didactic: selecția cazurilor.** În `barometru_servicii_publice.csv` (date simulate), identificați respondenții care nu folosesc serviciile online, deși au studii liceale sau superioare. Câți sunt? Descrieți-i după vârstă și mediu și argumentați de ce ar fi cazuri utile pentru o fază calitativă.
5. **Exercițiu în echipă: acordul dintre codori.** În perechi, codați independent aceleași două pagini de text cu o carte de coduri comună de cinci coduri. Construiți tabelul de acord pentru un cod, calculați acordul observat și coeficientul kappa, discutați dezacordurile și rescrieți definiția codului.
6. **De la subiect la temă.** Transformați în teme următoarele subiecte (exemple inventate): „Relația cu șefii”, „Probleme cu fondurile europene”, „Păreri despre digitalizare”. Pentru fiecare, scrieți o formulare care face o afirmație.
7. **Matrice.** Construiți o matrice cu patru cazuri și trei teme din propriile date sau din trei rapoarte de activitate ale unor primării. Formulați o observație pe rânduri, una pe coloane și un caz negativ.

9.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care sunt cele trei activități ale analizei calitative după Miles, Huberman și Saldaña?
2. De ce este transcrierea o decizie analitică și ce trebuie să conțină convențiile de transcriere?
3. Comparați codarea inductivă cu cea deductivă: ce avantaj și ce risc are fiecare?
4. Ce rubrici are o intrare din cartea de coduri și de ce contează exemplul de limită?
5. Care sunt cele șase faze ale analizei tematice și ce înseamnă că parcursul este recursiv?
6. Prin ce se deosebește o temă de un subiect? Dați un exemplu de fiecare.
7. Ce se poate afla dintr-o matrice caz × temă și nu se vede din lista fragmentelor codate?
8. Un cod care preia o expresie a participantului se numește: a) cod descriptiv; b) cod de proces; c) cod in vivo; d) cod deductiv.
9. În exemplul din capitol, doi codori au decis la fel în 53 din 60 de fragmente, iar acordul așteptat din întâmplare este 0,59. Coeficientul kappa este aproximativ: a) 0,88; b) 0,72; c) 0,59; d) 0,29.
10. Formularea „temele au reieșit din date” este criticată de Braun și Clarke deoarece: a) temele trebuie derivate numai din teorie; b) ascunde rolul activ al analistului în construirea temelor; c) temele se stabilesc de program; d) analiza tematică nu produce teme.
11. Căutarea deliberată a cazurilor care contrazic tiparul identificat se numește: a) triangulare; b) saturație; c) analiza cazurilor negative; d) codare de al doilea ciclu.
12. Programele de tip CAQDAS: a) interpretează automat datele; b) organizează documentele, codurile și fragmentele codate; c) înlocuiesc cartea de coduri; d) garantează validitatea analizei.
13. Într-un eșantion ales intenționat, afirmația „9 din 14 participanți” permite: a) generalizarea la populație; b) un test chi-pătrat; c) descrierea răspândirii temei în corpus; d) calculul marjei de eroare.
14. Documentația care permite refacerea drumului de la date la concluzii se numește: a) pistă de audit; b) hartă tematică; c) descriere densă; d) fișă de interviu.

Răspunsuri la întrebările grilă: 8-c, 9-b, 10-b, 11-c, 12-b, 13-c, 14-a.

9.13. Bibliografia capitolului

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. Sage.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37–46.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159–174.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (4th ed.). Sage.
- Saldaña, J. (2021). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (4th ed.). Sage.
- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Capitolul 10. Inteligența artificială ca asistent de cercetare: documentare și sinteza literaturii

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să explicați de ce un model lingvistic produce text plauzibil, nu text verificat, și ce decurge de aici pentru documentare;
- să deosebiți tipurile de instrumente asistate de inteligența artificială folosite la căutarea și sinteza literaturii și să alegeți tipul potrivit unei sarcini;
- să aplicați un flux de lucru în care fiecare rezultat generat de un instrument este verificat înainte de a intra în disertație;
- să verificați existența, metadatele, conținutul și statutul unei referințe propuse de un asistent;
- să decideți ce materiale pot fi încărcate într-un instrument și ce materiale nu pot fi încărcate, din rațiuni de confidențialitate și de drepturi de autor;
- să raportați propriile practici la ghidurile europene și la politicile revistelor științifice.

10.1. Ce face, de fapt, un model lingvistic atunci când „documentează”

În capitolul despre recenzia literaturii ați învățat să căutați sistematic, să documentați căutarea și să construiți o matrice de sinteză. Capitolul de față nu înlocuiește nimic din acele deprinderi. El adaugă o întrebare pe care, în anul în care vă scrieți disertația, nu o mai puteți ocoli: ce loc au instrumentele de inteligență artificială în această muncă și cum le folosiți fără să vă puneți în pericol lucrarea.

Răspunsul începe cu o descriere sobră a tehnologiei. Un model lingvistic mare (large language model, LLM) este un sistem antrenat pe cantități foarte mari de text pentru a prezice continuarea cea mai probabilă a unei secvențe de cuvinte. Asistenții conversaționali (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) sunt interfețe construite peste asemenea modele. Din acest mod de funcționare decurg trei consecințe pe care se sprijină tot restul capitolului. Prima: modelul produce text plauzibil, iar plauzibilitatea nu este același lucru cu adevărul; o frază corectă și una falsă pot fi la fel de fluente. A doua: un model care răspunde numai din ceea ce a reținut la antrenare nu „consultă” o bibliotecă, ci reconstituie; o referință bibliografică este pentru el un tipar de text (nume, an, titlu, revistă), pe care îl poate compune convingător chiar dacă lucrarea nu există. A treia: același instrument poate răspunde diferit la aceeași cerere, astfel încât rezultatul nu este reproductibil în sensul în care este reproductibilă o interogare într-o bază de date bibliografică.

DEFINIȚIE: Sursă inventată („halucinație” bibliografică)

Referință generată de un model lingvistic care are forma unei surse reale (autori, an, titlu, revistă, uneori și DOI), dar care nu corespunde niciunei lucrări publicate sau combină elemente din lucrări diferite. Termenul uzual, „halucinație”, este o metaforă: modelul nu percepe nimic greșit, ci generează o secvență probabilă. Pentru autorul unei disertații, efectul este același cu al unei surse fabricate.

Bender și colaboratorii (2021) au atras atenția asupra tentației de a citi în textul fluent o înțelegere pe care sistemul nu o are. Pentru documentare, concluzia practică este simplă: un asistent este un generator de piste, nu o sursă. Tot ce propune trebuie regăsit în afara lui.

Cât de răspândită este folosirea acestor instrumente? Graficul de mai jos arată situația din Uniunea Europeană în 2025.

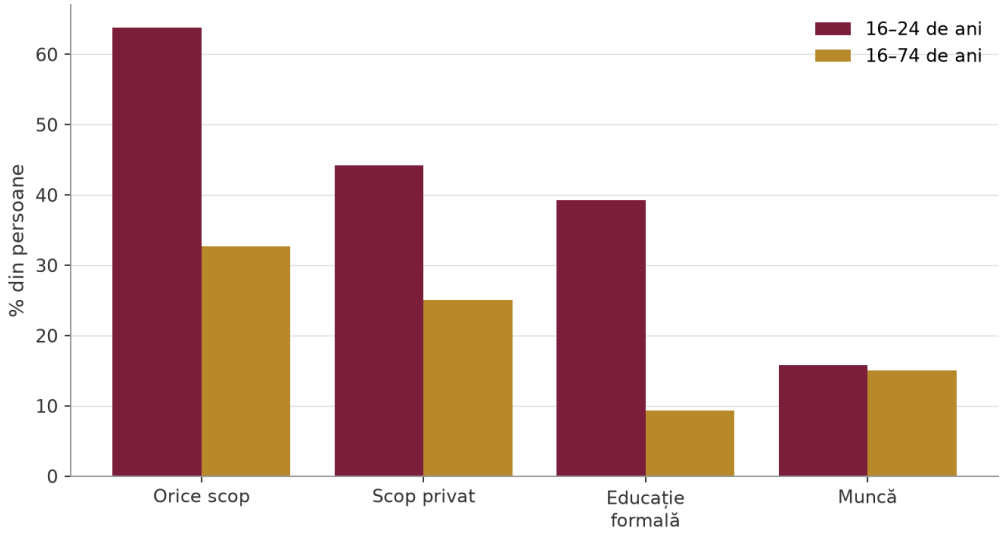

Figura 10.1. Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială generativă în UE, pe scopuri și grupe de vârstă, 2025

Sursa: Eurostat, isoc_ai_iaiu

Graficul se citește pe perechi de coloane. În 2025, 63,8% dintre tinerii de 16–24 de ani din Uniune folosiseră instrumente de inteligență artificială generativă, față de 32,7% în ansamblul populației de 16–74 de ani; pentru educația formală, proporțiile sunt 39,3% și 9,4% (Eurostat, isoc_ai_iaiu). Diferența cea mai mare dintre generații apare tocmai la învățare, în timp ce la muncă cele două grupe sunt aproape egale (15,8% și 15,1%). Concluzia metodologică este dublă. Pe de o parte, folosirea acestor instrumente în studiu este o practică de masă a generației voastre, deci regulile trebuie discutate deschis, nu presupuse. Pe de altă parte, indicatorul măsoară folosirea declarată într-o anchetă, nu calitatea folosirii: el nu spune câți dintre utilizatori verifică ceea ce primesc.

10.2. Tipuri de instrumente pentru căutare și sinteză

Oferta de instrumente se schimbă de la o lună la alta, iar funcțiile anunțate de producători nu sunt garanții. De aceea este mai util să recunoașteți tipul unui instrument decât să învățați un produs. Figura următoare grupează instrumentele după ce fac în procesul de documentare.

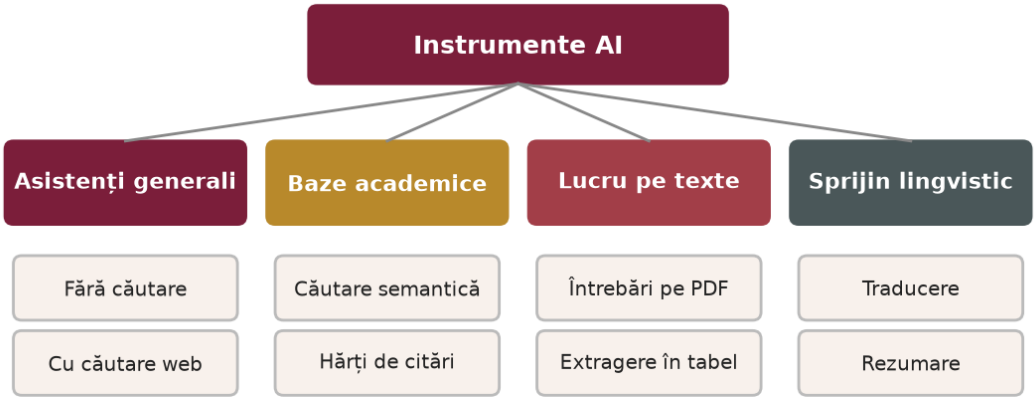

Figura 10.2. Tipuri de instrumente asistate de inteligența artificială în documentare

Sursa: elaborare proprie

Citiți figura de la stânga la dreapta, ca pe o scară a ancorării în surse. Asistenții generali fără căutare răspund numai din ceea ce a reținut modelul și sunt cei mai expuși riscului de surse inventate. Asistenții cu căutare pe internet și instrumentele de căutare academică leagă modelul de o colecție de documente: sistemul regăsește întâi texte și abia apoi formulează un răspuns pe baza lor, procedeu numit generare augmentată prin regăsire (retrieval-augmented generation). Instrumentele din a doua ramură interoghează baze de date de publicații științifice, fie după sens, nu numai după cuvinte-cheie (căutare semantică), fie după legăturile de citare dintre lucrări (hărți de citări); exemple de servicii de acest tip sunt Semantic Scholar, Elicit, Consensus, Connected Papers sau Research Rabbit, ale căror funcții și condiții de acces se modifică des și trebuie verificate la data folosirii. A treia ramură lucrează pe documentele pe care i le dați: răspunde la întrebări despre un text sau extrage aceleași informații din mai multe articole. A patra oferă traducere și rezumare.

Tabelul 10.1. Tipuri de instrumente, utilizări rezonabile și riscuri în documentare

Tip de instrument	La ce poate ajuta	Risc principal	Ce verificați
Asistent general, fără căutare	Clarificarea temei, termeni de căutare, sinonime în engleză	Surse inventate, afirmații fără acoperire	Tot: nimic nu se citează din răspuns
Asistent cu căutare web	Orientare rapidă într-un subiect nou	Surse slabe, pagini comerciale, rezumare greșită	Fiecare legătură, calitatea sursei
Căutare academică semantică	Găsirea de lucrări pe care cuvintele-cheie le ratează	Acoperire inegală a bazei de date	Existența și conținutul fiecărei lucrări
Hărți de citări	Identificarea lucrărilor centrale și a „familiilor” de studii	Favorizează lucrările vechi și mult citate	Relevanța reală pentru întrebarea voastră
Întrebări pe documente	Regăsirea unui pasaj, compararea unor articole	Răspuns atribuit greșit textului	Pasajul original, pagina
Traducere și rezumare	Prima lectură a unui text într-o limbă mai puțin stăpânită	Nuanțe pierdute, termeni tehnici greșiți	Termenii-cheie în original

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul se citește pe rânduri, iar ultima coloană este cea care contează. Ancorarea în documente reduce riscul de surse inventate, dar nu îl elimină pe cel de rezumare greșită: un instrument poate cita un articol real și îi poate atribui o concluzie pe care articolul nu o susține. Niciun tip de instrument nu vă scutește de lectura proprie a lucrărilor pe care vă sprijiniți argumentul.

ATENȚIE: Acoperirea nu este neutră

Instrumentele de căutare academică lucrează pe colecții în care domină literatura în limba engleză, publicată în reviste indexate internațional. Cărțile, literatura în limba română, rapoartele instituțiilor publice, documentele de politici și tezele sunt prezente inegal sau deloc. O temă precum descentralizarea serviciilor sociale în România are surse esențiale tocmai în aceste categorii. Căutarea asistată se adaugă, așadar, căutării în catalogul bibliotecii, în bazele de date abonate și pe site-urile instituțiilor, nu o înlocuiește.

10.3. Un flux de lucru sigur

Siguranța nu vine din alegerea unui instrument „bun”, ci din ordinea pașilor și din păstrarea urmelor. Fluxul din figura următoare așază instrumentele de inteligență artificială între două etape pe care le faceți singuri: căutarea documentată, la început, și lectura proprie, la sfârșit.

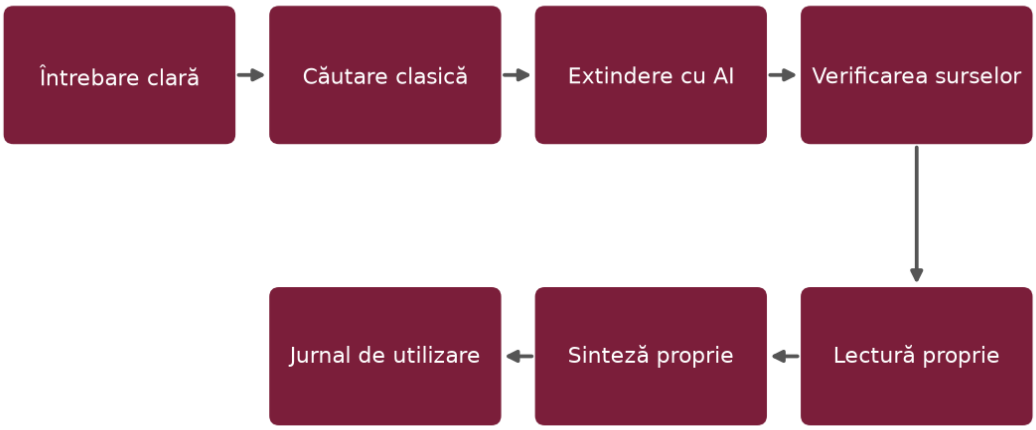

Figura 10.3. Flux de lucru sigur pentru documentarea asistată de inteligența artificială

Sursa: elaborare proprie

Figura se parcurge în sensul săgeților, dar ultimul element, jurnalul, se completează pe tot parcursul. Întrebarea de cercetare și criteriile de includere sunt ale voastre și preced orice instrument: un asistent căruia i se cere „literatura despre digitalizare” va întoarce generalități. Căutarea clasică, în baze de date bibliografice, cu șiruri de căutare notate, rămâne coloana vertebrală, pentru că este reproductibilă și poate fi descrisă în capitolul de metodologie. Extinderea cu instrumente de inteligență artificială are trei întrebuințări legitime: sugerarea de termeni și sinonime, găsirea unor lucrări pe care șirurile de căutare le-au ratat și o primă triere a unui număr mare de rezumate. Urmează verificarea fiecărei surse noi, lectura integrală a celor reținute și sinteza, care este argumentul vostru despre starea cunoașterii și nu poate fi delegată.

De ce nu poate fi delegată sinteza? Pentru că recenzia literaturii la nivel de master este un argument care conduce la lacuna pe care o veți acoperi. Un rezumat generat automat așază sursele una lângă alta; nu

știe ce întrebare aveți, nu cântărește calitatea studiilor și nu observă că două articole se contrazic din cauza unor definiții diferite. Dacă îl preluați, obțineți exact inventarul pe care comisia îl sancționează.

EXEMPLU: Cereri slabe și cereri bune adresate unui asistent (exemple inventate)

Cerere slabă: „Scrie-mi recenzia literaturii despre absorbția fondurilor europene în România, cu 20 de surse.” Rezultatul va fi un text fluent, cu referințe pe care nu le puteți garanta și cu o structură care nu decurge din întrebarea voastră.

Cerere mai bună: „Lucrez la o disertație despre capacitatea administrativă a comunelor și absorbția fondurilor europene. Propune-mi termeni de căutare în engleză și sinonime pentru «capacitate administrativă» și «absorbție», grupați pe concepte, pe care să îi folosesc într-o bază de date bibliografică.” Rezultatul este o listă de termeni pe care îi testați voi înșivă; nimic din răspuns nu ajunge în lucrare ca afirmație.

Cerere bună pentru triere: „Mai jos sunt 30 de rezumate exportate din baza de date. Criteriul de includere este: studii empirice despre administrația locală din state membre ale UE, publicate după 2010. Marchează fiecare rezumat cu «probabil relevant», «probabil irelevant» sau «neclar» și indică fraza pe care te-ai bazat.” Verificați apoi prin sondaj rezumatele marcate ca irelevante și citiți integral tot ce rămâne.

Jurnalul de utilizare este instrumentul care leagă fluxul de cerința de transparență. El consemnează, la fiecare folosire, ce instrument ați folosit, pentru ce, ce ați cerut și ce ați făcut cu rezultatul. Vă va servi la redactarea declarației privind utilizarea inteligenței artificiale, discutată în capitolul următor, și la orice întrebare a coordonatorului sau a comisiei.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: jurnalul de utilizare a instrumentelor AI în documentare

Completați un rând la fiecare sesiune de lucru. Rândul de mai jos este un exemplu inventat.

Data	Instrument (tip, versiune afișată)	Sarcina	Ce am cerut (rezumat)	Ce am păstrat	Cum am verificat
12.11.2026	Asistent conversațional general	Termeni de căutare	Sinonime în engleză pentru „capacitate administrativă”	6 termeni din 14 propuși	Testați în baza de date; 2 au adus rezultate noi

Reguli de completare: notați cererea în forma în care ați formulat-o, nu o versiune înfrumusețată; păstrați conversațiile exportate sau capturi ale lor în dosarul disertației; marcați distinct sursele la care ați ajuns printr-un instrument AI în programul de gestionare a referințelor.

10.4. Verificarea referințelor și a rezumatelor

Cercetări care au testat sistematic referințele produse de asistenți conversaționali au arătat că o parte însemnată dintre ele sunt fabricate, iar dintre cele reale, multe conțin erori de autor, an, volum sau pagini (Walters și Wilder, 2023). Proporțiile diferă de la un model la altul și se schimbă cu fiecare generație de instrumente, motiv pentru care nu are rost să rețineți o cifră; rețineți procedura. Verificarea unei surse propuse de un instrument are patru trepte, rezumate în tabelul următor.

Tabelul 10.2. Cele patru trepte ale verificării unei referințe propuse de un instrument AI

Treaptă	Întrebare	Unde verificați	Semn de alarmă
Existență	Lucrarea există?	Catalogul bibliotecii, baza	DOI care nu se deschide

Treaptă	Întrebare	Unde verificați	Semn de alarmă
		de date bibliografică, pagina revistei, adresa doi.org	sau duce la alt articol
Metadate	Autorii, anul, titlul, revista coincid?	Pagina editorului, înregistrarea din baza de date	Autor real, dar titlu de negăsit
Conținut	Lucrarea susține ce i se atribuie?	Textul integral, citit de voi	Concluzie mai tranșantă decât în rezumatul autorilor
Statut	Lucrarea a fost retrasă sau corectată?	Pagina articolului, baza de date Retraction Watch	Notă de retragere sau de îngrijorare editorială

Sursa: elaborare proprie.

Treptele se parcurg în ordine, pentru că fiecare o presupune pe cea dinainte. Primele două se rezolvă în câteva minute. A treia este cea care consumă timp și cea care nu poate fi ocolită: singura dovadă că un articol susține o afirmație este pasajul pe care l-ați citit, cu pagina notată în fișa de lectură. A patra treaptă este adesea uitată, deși literatura științifică nu este un depozit de adevăruri definitive. Un instrument care rezumă articole nu vă avertizează de regulă că unul dintre ele a fost retras.

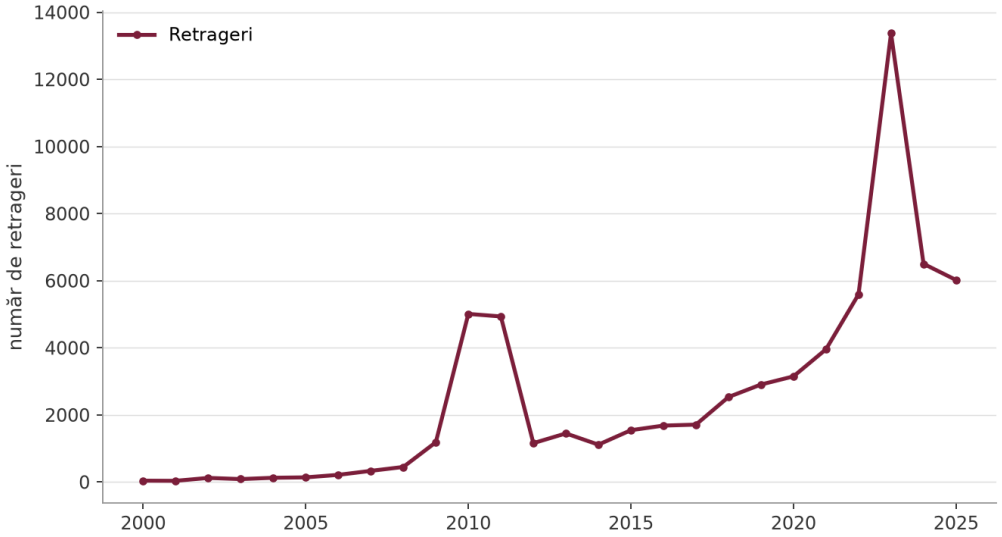

Figura 10.4. Articole retrase pe an, după data notei de retragere, 2000–2025

Sursa: Retraction Watch Database (Crossref), extras din 24.11.2026

Seria arată numărul de retrageri înregistrate în baza de date Retraction Watch, după anul notei de retragere: 41 în 2000, 1.546 în 2015, 13.372 în 2023 și 6.022 în 2025 (Retraction Watch Database, extras din 24 noiembrie 2026). Citirea cere trei precauții. Vârful din 2010–2011 corespunde retragerii în masă a unor lucrări de conferință, iar cel din 2023, retragerilor operate de un singur grup editorial; curba nu descrie deci o creștere lină a fraudei. Numărătoarea se face după data notei, nu după data publicării, iar anii recenți se completează cu întârziere. În sfârșit, numărul de retrageri crește și pentru că se publică mai mult și se verifică mai atent: o analiză din revista Nature a estimat că ponderea lucrărilor retrase a depășit 0,2% din cele publicate (Van Noorden, 2023). Concluzia pentru disertație este practică: retragerile sunt suficient de numeroase încât verificarea statutului unei surse centrale pentru argumentul vostru să facă parte din rutină.

Nu toate afirmațiile cer același efort de verificare. Figura de mai jos propune o regulă de prioritate.

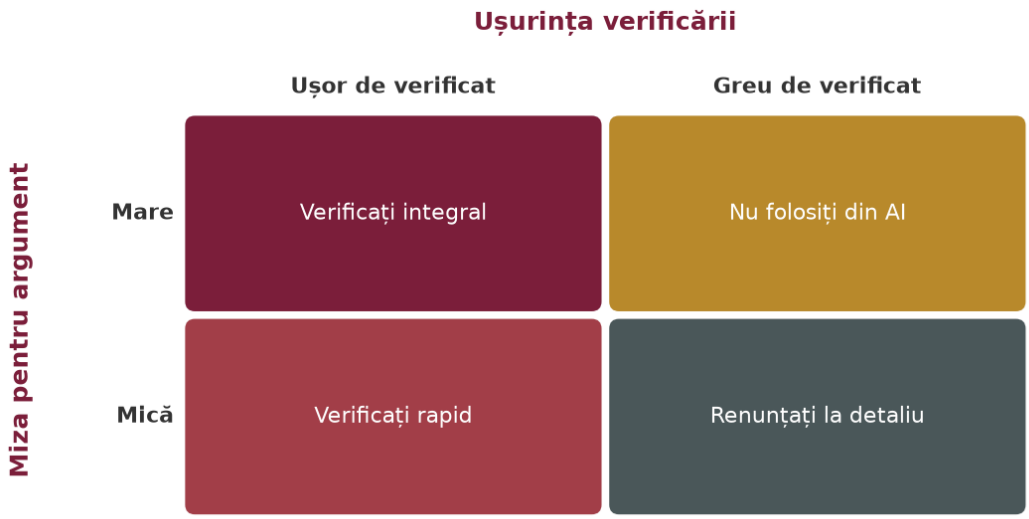

Figura 10.5. Cât de atent verificați un rezultat generat de un instrument AI

Sursa: elaborare proprie

Matricea încrucișează miza unei informații pentru argumentul vostru cu ușurința verificării ei. O referință centrală, ușor de găsit, se verifică integral. O afirmație cu miză mare pe care nu o puteți verifica (de exemplu, „majoritatea studiilor arată că…") nu se preia: fie faceți voi numărătoarea pe sursele citite, fie renunțați la formulare. Detaliile cu miză mică se verifică rapid sau se lasă deoparte. Regula generală este că o afirmație pe care nu o puteți urmări până la o sursă citită de voi nu are ce căuta în lucrare.

PAS CU PAS: **Verificarea unei referințe în cinci minute**

1. Copiați titlul exact, între ghilimele, într-o bază de date bibliografică sau în Google Scholar. Dacă nu apare nicio înregistrare cu acești autori, tratați referința ca inexistentă.
2. Dacă aveți un DOI, introduceți-l la adresa doi.org. Pagina deschisă trebuie să fie a aceluiași articol.
3. Comparați autorii, anul, volumul și paginile cu pagina editorului și corectați înregistrarea în programul de gestionare a referințelor (de exemplu Zotero sau Mendeley).
4. Căutați pe pagina articolului o notă de retragere sau de corecție; pentru sursele centrale, căutați titlul și în baza de date Retraction Watch.
5. Obțineți textul integral prin bibliotecă și notați în fișa de lectură pasajul și pagina care susțin afirmația pe care vreți să o citați.

10.5. Riscuri mai puțin vizibile: uniformizarea și iluzia înțelegerii

Sursele inventate sunt riscul cel mai cunoscut și, paradoxal, cel mai ușor de controlat, pentru că o referință fie există, fie nu. Mai greu de observat sunt efectele asupra felului în care gândiți tema.

Primul este uniformizarea. Instrumentele favorizează ceea ce este frecvent în datele lor: autorii mult citați, formulările consacrate, perspectiva dominantă. Dacă toți masteranzii unei promoții pornesc de la aceleași rezumate generate, recenziile lor vor semăna, vor cita aceleași zece lucrări și vor rata exact sursele locale care dau valoare unei disertații despre administrația românească. Messeri și Crockett (2024) descriu acest risc, la scara științei, ca pe o tendință spre monoculturi ale cunoașterii: se pun mai ales întrebările la care instrumentele răspund ușor.

Al doilea este iluzia înțelegerii, descrisă de aceiași autori. Un rezumat limpede dă impresia că stăpâniți un articol pe care nu l-ați citit. Impresia rezistă până la prima întrebare a comisiei despre eșantionul studiului sau despre limitele recunoscute de autori.

Al treilea privește deprinderile. Capacitatea de a formula o problemă pornind de la lecturi contradictorii se formează prin exercițiu; dacă exercițiul este cedat, deprinderea nu se formează, iar disertația este, înainte de orice, dovada că o aveți.

Contextul românesc adaugă o nuanță, vizibilă în graficul de mai jos.

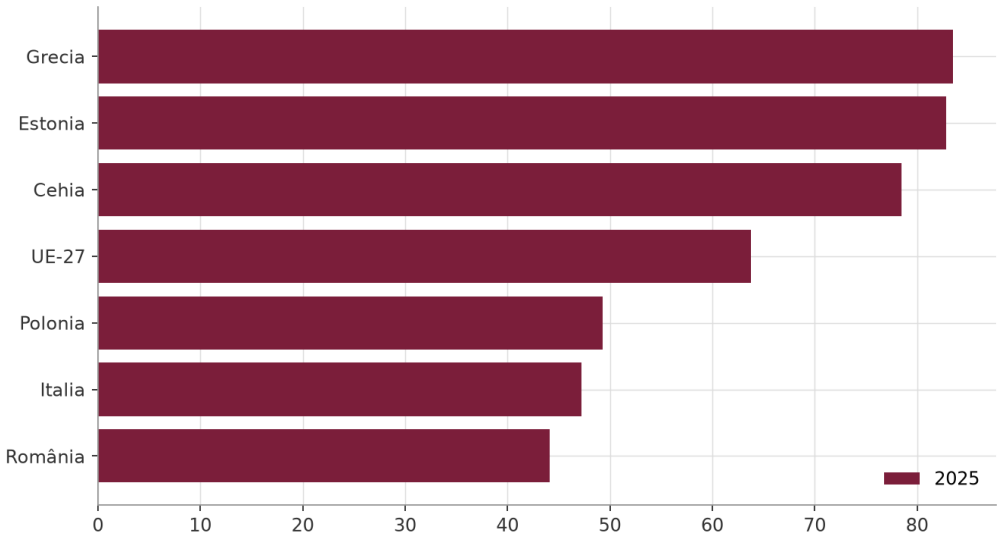

Figura 10.6. Tineri de 16–24 de ani care au folosit instrumente de inteligență artificială generativă, 2025 (%)

Sursa: Eurostat, isoc_ai_iaiu

Graficul reține valorile cele mai mari și cele mai mici din Uniune, alături de medie: 83,5% în Grecia, 82,8% în Estonia, 78,5% în Cehia, față de 49,3% în Polonia, 47,2% în Italia și 44,1% în România, cea mai mică valoare, la o medie de 63,8% (Eurostat, isoc_ai_iaiu). Sunt reprezentate numai extremele, deci graficul nu permite o ierarhie a tuturor statelor. Concluzia metodologică este că, într-o promoție, experiența cu aceste instrumente este foarte inegală: unii colegi le folosesc zilnic, alții deloc. Regulile cursului se adresează ambelor categorii, iar deprinderea de verificare contează mai mult decât familiaritatea cu un produs.

TEMĂ DE REFLECȚIE: Rezumatul generat: economie de timp sau lectură ratată?

Un masterand susține că a citit „prin rezumate generate” 80 de articole în două săptămâni și că a putut astfel acoperi mai multă literatură decât colegii săi, care au citit integral câte 25. Un altul răspunde că primul nu a citit nimic. Discutați: pentru ce etapă a recenziei este legitimă trierea prin rezumate generate? Ce ar trebui să declare primul masterand în capitolul de metodologie? Cum ar putea comisia să deosebească cele două recenzii?

10.6. Confidențialitate și drepturi de autor

Tot ce introduceți într-un instrument online părăsește calculatorul vostru. În funcție de condițiile de utilizare, conținutul poate fi stocat, analizat de furnizor sau folosit la îmbunătățirea serviciului. Condițiile diferă între furnizori, între conturile gratuite și cele instituționale și se schimbă în timp; ele se citesc înainte de prima încărcare, nu după. De aici decurg două categorii de restricții.

Prima ține de protecția datelor și de confidențialitate. Datele cu caracter personal ale participanților la cercetare (transcrieri de interviuri, răspunsuri la chestionare cu elemente de identificare, liste de contacte) sunt protejate de Regulamentul (UE) 2016/679 și de angajamentele din formularul de consimțământ; dacă participanților nu li s-a spus că datele vor fi prelucrate printr-un serviciu extern, ele nu se încarcă. Aceeași prudență se aplică documentelor interne primite de la o instituție publică pentru studiul de caz și manuscriselor nepublicate ale altor persoane, inclusiv lucrărilor colegilor.

A doua ține de drepturile de autor. Articolele și cărțile obținute prin abonamentele bibliotecii sunt puse la dispoziție în condițiile unor licențe, care pot interzice încărcarea lor în servicii terțe. Operele sunt protejate în România prin Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe; faptul că un text este accesibil nu înseamnă că poate fi reprodus sau transmis oricui. Riscul are și un sens invers: un instrument poate reproduce, fără să semnaleze, formulări apropiate de textele pe care a fost antrenat. Preluarea lor fără citare vă expune acuzației de plagiat, iar buna-credință nu este o apărare.

Tabelul 10.3. Ce se poate încărca într-un instrument AI online (regulă de lucru)

Material	Regulă	Motiv
Propriile întrebări, schițe și note fără date personale	Se poate	Conținut propriu, fără terți
Rezumate și metadate publice ale articolelor	Se poate	Informație publicată de edituri în acces liber
Articole în acces deschis, cu licență care permite reutilizarea	Se poate, după verificarea licenței	Licența stabilește limitele
Articole și cărți obținute prin abonamentul bibliotecii	Numai dacă licența permite	Condiții contractuale ale bibliotecii
Transcrieri, baze de date cu respondenți, date personale	Nu	GDPR și consimțământul participanților
Documente interne ale unei instituții, manuscrise ale altora	Nu	Confidențialitate, lipsa acordului

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul este o regulă de lucru, nu o consultanță juridică; în caz de îndoială, întrebați coordonatorul sau biblioteca și alegeți varianta prudentă. Figura următoare rezumă aceeași logică pentru activitățile de documentare.

Figura 10.7. Utilizări ale instrumentelor AI în documentare, după nivelul de risc

Sursa: elaborare proprie

Coloana din stânga reunește sarcinile în care rezultatul nu ajunge în lucrare ca afirmație. Coloana din mijloc cuprinde rezultate utile numai după verificarea descrisă mai sus. Coloana din dreapta cuprinde practici care încalcă fie integritatea academică, fie drepturile altora.

10.7. Ce cer ghidurile europene și revistele

Regulile nu sunt lăsate la aprecierea fiecăruia. Trei niveluri de norme converg spre aceleași principii.

La nivel european, Comisia Europeană și Forumul Spațiului European de Cercetare au publicat în 2024 liniile directoare privind utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale generative în cercetare, concepute ca un document care se actualizează periodic. Recomandările adresate cercetătorilor pot fi parafrazate astfel: cercetătorul rămâne pe deplin răspunzător de rezultatul științific; folosește instrumentele în mod transparent; acordă atenție confidențialității, protecției datelor și drepturilor de proprietate intelectuală atunci când introduce informații într-un instrument; respectă legislația aplicabilă; învață continuu să folosească instrumentele corect; se abține de la utilizarea lor substanțială în activități sensibile, cum este evaluarea lucrărilor altora (Comisia Europeană, 2024).

Codul european de conduită pentru integritatea în cercetare, în ediția revizuită din 2023, tratează explicit instrumentele automate: bunele practici cer raportarea folosirii lor, iar ascunderea acestei folosiri la crearea de conținut este trecută printre abaterile de la integritate (ALLEA, 2023). În România, cadrul general al bunei conduite este dat de Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare, la care se adaugă codul de etică și regulamentele universității și ale facultății; acestea din urmă stabilesc ce este permis concret la disertație și au întâietate față de orice regulă generală din acest capitol.

Al treilea nivel este cel al revistelor și al organismelor editoriale. Pozițiile lor, formulate începând din 2023, au trei elemente comune. Un instrument de inteligență artificială nu poate fi autor, pentru că nu poate răspunde pentru conținut și nu își poate asuma obligațiile autorului (COPE, 2023; Thorp, 2023). Folosirea instrumentelor se declară, de regulă în secțiunea de metode sau într-o notă. Autorii răspund integral pentru exactitatea textului și a referințelor, indiferent cum au fost produse (Nature, 2023). Dacă în bibliografia disertației apare o sursă inexistentă, abaterea este a autorului, nu a instrumentului, iar o singură referință fabricată le pune sub semnul întrebării pe toate celelalte.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Deschideți în dosarul disertației fișierul „Jurnal de utilizare AI”, după șablonul din acest capitol, și treceți în el, retrospectiv și onest, folosirile de până acum.
2. Alegeți zece referințe din bibliografia provizorie, între care toate cele la care ați ajuns printr-un instrument AI, și parcurgeți pentru fiecare cele patru trepte de verificare. Notați rezultatul într-un tabel cu coloanele: referință, există, metadate corecte, conținut confirmat (pagina), statut.
3. Eliminați sau corectați referințele care nu trec de verificare și notați în jurnal ce ați învățat din fiecare eșec.
4. Scrieți un paragraf de cinci–șase rânduri, pentru capitolul de metodologie, în care descrieți cum ați folosit instrumentele AI la documentare și cum ați verificat rezultatele. Paragraful va fi dezvoltat în declarația din capitolul următor.
5. Citiți regulamentul facultății privind elaborarea disertației și notați ce prevede despre instrumentele AI; discutați neclaritățile cu coordonatorul.

10.8. Rezumat

- Un model lingvistic generează text plauzibil; plauzibilitatea nu garantează adevărul, iar o referință este pentru model un tipar de text.
- Instrumentele se deosebesc prin ancorarea în surse: cele legate de o bază de documente reduc riscul de surse inventate, dar nu pe cel de rezumare greșită.
- Căutarea asistată se adaugă căutării documentate în baze de date și în surse locale; nu o înlocuiește.
- Fluxul sigur începe cu întrebarea proprie și se încheie cu lectura și sinteza proprii; instrumentele intervin între ele.
- Orice referință propusă de un instrument se verifică pe patru trepte: existență, metadate, conținut, statut.
- Retragerile de articole sunt suficient de frecvente pentru ca verificarea statutului surselor centrale să fie o rutină.
- Riscurile mai puțin vizibile sunt uniformizarea recenziilor, iluzia înțelegerii și pierderea exercițiului de sinteză.
- Datele personale, documentele interne, manuscrisele altora și textele sub licență restrictivă nu se încarcă în instrumente online.
- Ghidurile europene, codul ALLEA și revistele converg: răspundere deplină a autorului, transparență, instrumentul nu este autor.
- Jurnalul de utilizare este dovada bunei-credințe și materia primă a declarației privind utilizarea inteligenței artificiale.

10.9. Concepte-cheie

- **Model lingvistic mare (LLM)** – sistem antrenat pe volume mari de text pentru a genera continuarea probabilă a unei secvențe.
- **Asistent conversațional** – interfață de dialog construită peste un model lingvistic mare.
- **Sursă inventată** – referință generată care are forma unei surse reale, dar nu corespunde unei lucrări publicate.
- **Generare augmentată prin regăsire** – procedeu prin care răspunsul este formulat pe baza unor documente regăsite în prealabil.
- **Căutare semantică** – regăsirea documentelor după apropierea de sens, nu numai după cuvinte-cheie.
- **Hartă de citări** – reprezentare a legăturilor de citare dintre lucrări, folosită la identificarea surselor centrale.
- **Trepte de verificare** – existența, metadatele, conținutul și statutul unei referințe.
- **Retragere (retraction)** – act editorial prin care un articol publicat este declarat nevalid.
- **Uniformizare** – tendința recenziilor sprijinite pe aceleași instrumente de a cita aceleași surse și perspective.
- **Iluzia înțelegerii** – impresia de stăpânire a unui text cunoscut numai printr-un rezumat fluent.
- **Jurnal de utilizare** – evidență datată a instrumentelor folosite, a cererilor și a verificărilor.
- **Transparență** – declararea instrumentelor folosite și a rolului lor în lucrare.

- **Răspunderea autorului** – principiul potrivit căruia autorul răspunde integral de conținut, indiferent de instrumente.

10.10. Exerciții practice

1. **Vânătoarea de referințe.** Cereți unui asistent conversațional general cinci surse academice despre tema disertației voastre. Parcurgeți pentru fiecare cele patru trepte de verificare și completați un tabel cu rezultatul. Câte există, câte au metadate corecte, câte susțin ce li s-a atribuit?
2. **Lucru pe date reale: generații.** Folosind datele Eurostat din 2025 privind utilizarea inteligenței artificiale generative (digestul de date, secțiunea despre AI), calculați raportul dintre grupa 16–24 de ani și grupa 16–74 de ani pentru fiecare dintre cele patru scopuri. Redactați trei fraze strict descriptive și formulați două ipoteze explicative pe care datele nu le pot testa.
3. **Lucru pe date reale: retrageri.** Din seria anuală a retragerilor (digestul de date, secțiunea despre integritatea cercetării), calculați media anuală pentru 2012–2016 și pentru 2020–2025, cu și fără anul 2023. Explicați în zece rânduri de ce o creștere a numărului de retrageri nu dovedește, singură, o creștere a fraudei.
4. **Exercițiu în echipă: același articol, trei rezumate.** În echipe de trei, alegeți un articol în acces deschis relevant pentru administrația publică. Un membru îl rezumă după lectura integrală, al doilea rezumă numai rezumatul autorilor, al treilea cere un rezumat unui instrument AI. Comparați cele trei texte: ce lipsește, ce este în plus, ce este greșit?
5. **Rescrierea cererilor.** Rescrieți următoarele trei cereri slabe (exemple inventate) astfel încât rezultatul să fie verificabil și să nu ajungă direct în lucrare: „Fă-mi cadrul teoretic despre guvernanța locală”; „Dă-mi zece citate despre transparență”; „Spune-mi ce lipsește din literatura despre PNRR”.
6. **Semaforul materialelor.** Faceți lista tuturor materialelor din dosarul disertației (articole, transcrieri, documente primite de la instituție, baze de date, note). Încadrați fiecare material într-o categorie din tabelul despre încărcare și justificați încadrările îndoielnice.
7. **Regulile care vi se aplică.** Citiți recomandările pentru cercetători din liniile directoare ale Comisiei Europene și regulamentul facultății. Redactați o pagină cu regulile pe care vi le asumați la documentare și prezentați-o coordonatorului.

10.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. De ce plauzibilitatea unui text generat nu spune nimic despre adevărul lui? Ilustrați cu cazul unei referințe bibliografice.
2. Ce deosebește un asistent general fără căutare de un instrument care folosește generarea augmentată prin regăsire? Ce risc rămâne în al doilea caz?
3. De ce căutarea asistată nu poate înlocui căutarea documentată într-o bază de date bibliografică?
4. Care sunt cele patru trepte ale verificării unei referințe și de ce se parcurg în această ordine?
5. Ce precauții cere citirea seriei anuale a retragerilor de articole?
6. Ce înseamnă uniformizarea recenziilor și de ce afectează în mod deosebit temele despre administrația românească?
7. Ce materiale din dosarul unei disertații nu se încarcă într-un instrument online și din ce motive?
8. Un asistent conversațional general propune o referință cu autori cunoscuți, an și revistă plauzibile, dar titlul nu apare în nicio bază de date. Referința trebuie tratată ca: a) corectă, dacă autorii există; b)

probabil corectă, cu titlul tradus; c) inexistentă, până la proba contrarie; d) citabilă cu mențiunea „apud AI”.

9. Generarea augmentată prin regăsire reduce în primul rând riscul: a) de surse inventate; b) de rezumare greșită; c) de încălcare a drepturilor de autor; d) de uniformizare.
10. În seria retragerilor de articole, vârful din 2023 se explică în principal prin: a) dublarea numărului de reviste; b) retrageri în masă operate de un grup editorial; c) schimbarea definiției retragerii; d) apariția asistenților conversaționali.
11. Potrivit pozițiilor organismelor editoriale, un instrument de inteligență artificială: a) poate fi coautor dacă a scris peste jumătate din text; b) poate fi autor corespondent; c) nu poate fi autor, pentru că nu poate răspunde de conținut; d) se trece la mulțumiri fără altă mențiune.
12. Transcrierile interviurilor realizate pentru disertație pot fi încărcate într-un instrument online: a) întotdeauna, dacă sunt anonimizate superficial; b) numai dacă participanții au fost informați și condițiile de prelucrare permit; c) oricând, fiind date proprii; d) numai în zilele lucrătoare.
13. Care dintre următoarele sarcini poate fi încredințată unui instrument fără ca rezultatul să intre în lucrare ca afirmație? a) redactarea recenziei; b) propunerea de termeni de căutare; c) formularea concluziilor literaturii; d) alegerea surselor de citat.
14. Jurnalul de utilizare a instrumentelor AI servește în primul rând: a) la creșterea numărului de pagini; b) la transparență și la redactarea declarației de utilizare; c) la evitarea lecturii integrale; d) la înlocuirea fișelor de lectură.

Răspunsuri la întrebările grilă: 8-c, 9-a, 10-b, 11-c, 12-b, 13-b, 14-b.

10.12. Bibliografia capitolului

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (Revised Edition 2023). ALLEA.
- Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? În *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* (pp. 610–623). ACM.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Comisia Europeană, Direcția Generală Cercetare și Inovare. (2024). *Living guidelines on the responsible use of generative AI in research*. Comisia Europeană.
- Committee on Publication Ethics (COPE). (2023). *Authorship and AI tools* (COPE position statement). publicationethics.org
- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.
- Messeri, L., & Crockett, M. J. (2024). Artificial intelligence and illusions of understanding in scientific research. *Nature*, 627, 49–58.
- Nature. (2023). Tools such as ChatGPT threaten transparent science; here are our ground rules for their use [Editorial]. *Nature*, 613, 612.
- Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal (Regulamentul general privind protecția datelor).
- Thorp, H. H. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 379(6630), 313.

- Van Noorden, R. (2023). More than 10,000 research papers were retracted in 2023 – a new record. *Nature*, 624, 479–481.
- Walters, W. H., & Wilder, E. I. (2023). Fabrication and errors in the bibliographic citations generated by ChatGPT. *Scientific Reports*, 13, 14045.

Capitolul 11. Inteligența artificială în analiză și redactare: reguli, declarare și verificare

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să aplicați principiul verificării umane (human-in-the-loop) oricărui rezultat de analiză obținut cu ajutorul unui instrument de inteligență artificială;
- să folosiți un asistent ca sprijin la codarea calitativă și la scrierea de cod R sau de sintaxă PSPP/SPSS, verificând independent ceea ce produce;
- să deosebiți asistența lingvistică legitimă de practicile care constituie abateri de la integritatea academică;
- să redactați declarația privind utilizarea inteligenței artificiale pentru propria disertație;
- să explicați de ce detectoarele de text generat nu constituie o probă și cum vă documentați munca proprie;
- să situați regulile cursului în raport cu Regulamentul (UE) 2024/1689 și cu principiul răspunderii autorului.

11.1. Principiul de bază: omul rămâne în buclă

Capitolul anterior a tratat documentarea. Acesta merge mai departe, spre cele două activități în care se joacă soarta unei disertații: analiza datelor și scrisul. Miza crește, pentru că aici un instrument nu mai propune doar piste, ci poate produce chiar materia lucrării: coduri, tabele, paragrafe. Regula care ordonează tot capitolul este verificarea umană.

DEFINIȚIE: Human-in-the-loop (omul în buclă)

Mod de organizare a muncii cu un instrument automat în care fiecare rezultat este examinat, verificat independent și acceptat sau respins de o persoană competentă, care rămâne răspunzătoare de decizie. Verificarea este independentă atunci când nu se sprijină pe aceeași sursă ca rezultatul verificat: a întreba instrumentul dacă este sigur de răspunsul său nu este o verificare.

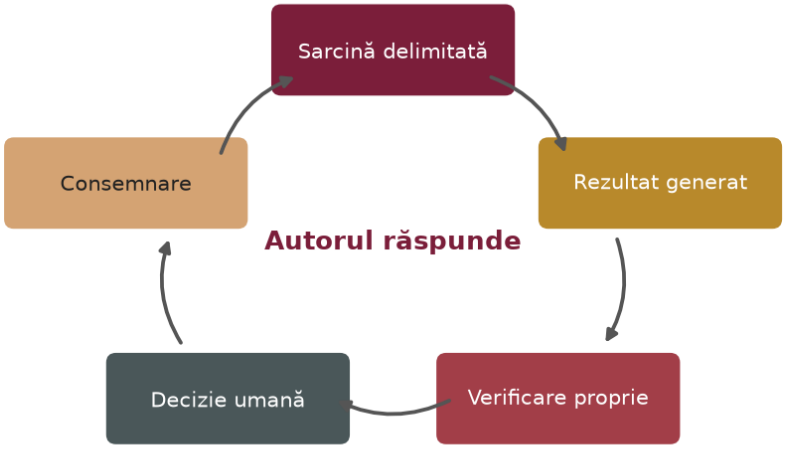

Figura 11.1. Bucla de verificare umană în analiza și redactarea asistate de inteligența artificială

Sursa: elaborare proprie

Figura se parcurge în sensul acelor de ceasornic și se reia la fiecare folosire. Sarcina încredințată instrumentului este delimitată: „scrie sintaxa pentru un test t între două grupuri” este o sarcină verificabilă, „analizează-mi datele” nu este. Rezultatul generat este tratat ca o propunere. Verificarea proprie, independentă de instrument, înseamnă rularea codului de către voi, recitirea datelor, compararea cu un calcul de control sau cu judecata unui al doilea om. Decizia vă aparține, iar consemnarea în jurnalul de utilizare, început în capitolul anterior, face posibilă declarația de la sfârșit. În centrul figurii stă ceea ce nu se deleagă: răspunderea.

Verificarea presupune competență. Nu puteți verifica un model de regresie pe care nu îl înțelegeți și nici o temă pe care nu ați fi putut-o formula singuri. De aceea instrumentele ajută cel mai mult acolo unde ați putea face și singuri lucrul, doar mai încet. Competența aceasta este încă rară în organizații, cum arată graficul de mai jos.

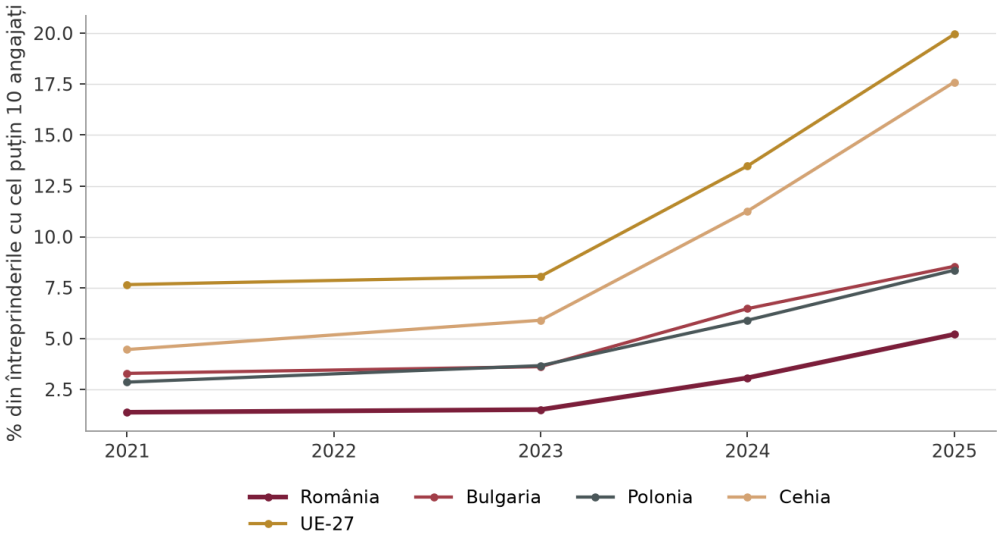

Figura 11.2. Întreprinderi care folosesc cel puțin o tehnologie de inteligență artificială, 2021–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_eb_ai (date extrase în noiembrie 2026)

Ponderea întreprinderilor cu cel puțin zece angajați care folosesc o tehnologie de inteligență artificială a crescut în Uniune de la 7,7% în 2021 la 19,9% în 2025, iar în România de la 1,4% la 5,2%, cea mai mică valoare din Uniune în 2025 (Eurostat, isoc_eb_ai). Graficul se citește pe două planuri: panta, care este abruptă peste tot după 2023, și distanța dintre linii, care nu s-a redus. Indicatorul privește întreprinderile, nu administrația publică, și măsoară adoptarea, nu calitatea folosirii. Concluzia pentru voi este totuși directă: instituțiile în care lucrați sau veți lucra abia încep să folosească aceste instrumente, iar deprinderea de a verifica un rezultat generat este o competență profesională, nu doar o cerință a disertației.

11.2. Inteligența artificială în codarea calitativă

Analiza calitativă, în forma studiată în capitolul despre codare și analiza tematică, este un act de interpretare: cercetătorul citește, compară, numește și își revizuiește categoriile (Braun și Clarke, 2006). Un model lingvistic poate imita partea vizibilă a acestei munci, adică atașarea de etichete unor fragmente de text. Nu cunoaște însă contextul interviului, tonul, ceea ce respondentul a evitat să spună și nici cadrul vostru teoretic.

Pe această bază se pot deosebi trei întrebuințări defensabile. Prima este explorarea: pe câteva fragmente anonimizate, cereți propuneri de coduri pe care le comparați cu ale voastre, ca să vedeți ce v-a scăpat. A doua este rolul de al doilea codator pe un eșantion de fragmente, util masterandului care lucrează singur și nu are un coleg cu care să compare codarea. A treia este regăsirea: căutarea, într-un corpus deja codat de voi, a pasajelor care seamănă cu un pasaj dat. În toate trei, cartea de coduri, codarea întregului material și interpretarea temelor rămân ale voastre.

> **ATENȚIE: Transcrierile nu se încarcă fără temei**
>
> Un interviu cu un funcționar dintr-o primărie mică rămâne identificabil chiar fără nume: funcția, localitatea și un episod relatat sunt de ajuns. Datele cu caracter personal se prelucrează numai în condițiile comunicate participanților prin formularul de consimțământ și cu respectarea Regulamentului (UE) 2016/679. Dacă participanții nu au fost informați despre prelucrarea printr-un serviciu extern, folosiți numai fragmente anonimizate temeinic sau renunțați la instrument.

Cum se verifică? Prin aceeași procedură prin care se verifică un al doilea codator uman: codați independent același eșantion de fragmente, comparați și discutați dezacordurile. Tabelul de mai jos arată un exemplu ipotetic, construit în scop didactic, pentru un singur cod.

Tabelul 11.1. Acordul dintre cercetător și un asistent AI la aplicarea codului „birocrația ca barieră” pe 60 de fragmente (date ipotetice)

	AI: cod aplicat	AI: cod neaplicat	Total
Cercetător: cod aplicat	18	6	24
Cercetător: cod neaplicat	9	27	36
Total	27	33	60

Sursa: exemplu ipotetic; calcule proprii.

Tabelul se citește pe diagonală. Cele două codări coincid în 45 de cazuri din 60, adică un acord brut de 0,75. O parte din acest acord ar apărea însă și din întâmplare: cu marginile din tabel, acordul așteptat la întâmplare este 0,51. Coeficientul kappa al lui Cohen (1960) corectează acordul brut cu această valoare: (0,75 − 0,51) / (1 − 0,51) = 0,49, un acord moderat. Mai instructive decât coeficientul sunt cele 15 dezacorduri. În cele 9 fragmente codate numai de asistent veți găsi, tipic, pasaje în care apare vocabularul birocrației fără ca respondentul să o descrie ca pe o barieră; în cele 6 codate numai de voi, pasaje în care

bariera este sugerată, nu numită. Analiza dezacordurilor vă obligă să precizați definiția codului în cartea de coduri, iar acesta este câștigul real al exercițiului. Un asistent nu poate decide în locul vostru ce înseamnă un cod.

În disertație raportați procedura așa cum a fost: ce fragmente au fost supuse instrumentului, în ce formă, pentru ce cod, ce acord a rezultat și cum ați rezolvat dezacordurile. Nu prezentați coduri propuse de un instrument ca rezultat al unei analize pe care nu ați făcut-o.

11.3. Inteligența artificială în analiza cantitativă: asistență la cod și sintaxă

La analiza cantitativă, întrebuințarea cea mai utilă este asistența la scrierea de cod: asistentul propune sintaxă R sau PSPP/SPSS pentru o analiză pe care ați ales-o, explică un mesaj de eroare, comentează codul rând cu rând. Alegerea analizei decurge din planul de analiză și din ipoteze, discutate în capitolul despre analiza cantitativă, și nu se cere instrumentului. Trei reguli se adaugă. Codul se rulează de voi, pe calculatorul vostru: un asistent care „raportează rezultate” fără să fi rulat nimic le compune, la fel cum compune referințe. Baza de date cu respondenți reali nu se încarcă; instrumentului îi descrieți numai numele și tipul variabilelor. Fiecare rând de cod trebuie să poată fi explicat de voi la susținere.

Exemplul următor folosește setul de date didactic `barometru_servicii_publice.csv` (date simulate, 400 de respondenți fictivi). Întrebarea: diferă încrederea în primărie (scala 1–10) între cei care au folosit serviciile online și cei care nu le-au folosit? Să presupunem că un asistent propune codul de mai jos (exemplu construit în scop didactic).

```
d <- read.csv("barometru_servicii_publice.csv")
d[is.na(d)] <- 0
t.test(incredere ~ utilizeaza_online, data = d)
```

Codul rulează fără eroare și produce un rezultat „semnificativ”. Al doilea rând este însă greșit: înlocuiește toate valorile lipsă cu zero, deși zero nu există pe scala de încredere. Varianta corectă lasă valorile lipsă ca atare și începe cu verificări.

```
d <- read.csv("barometru_servicii_publice.csv")
summary(d$incredere)
table(d$utilizeaza_online, useNA = "ifany")
t.test(incredere ~ utilizeaza_online, data = d)
```

Aceeași analiză în sintaxă PSPP/SPSS:

```
DESCRIPTIVES /VARIABLES=incredere /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
T-TEST GROUPS=utilizeaza_online(0,1) /VARIABLES=incredere.
```

Tabelul 11.2. Același test, cu și fără eroarea de cod (set de date didactic, rezultate calculate)

Element	Cod greșit (lipsă = 0)	Cod corect
Cazuri analizate	400	391
Minimul variabilei „incredere”	0	1
Utilizatori online: n, medie (abatere standard)	241; 7,04 (1,99)	237; 7,16 (1,78)
Neutilizatori: n, medie (abatere standard)	159; 6,53 (2,24)	154; 6,75 (1,93)
Diferența mediilor	0,50	0,41
Testul t Welch	t(310,05) = 2,30; p = 0,022	t(307,66) = 2,12; p = 0,035

Sursa: calcule proprii pe setul de date didactic (date simulate).

Tabelul se citește comparând coloanele. Concluzia calitativă nu se schimbă în acest caz, ceea ce face eroarea și mai greu de observat: ambele variante arată o diferență semnificativă la pragul de 0,05. Mărimile raportate sunt însă altele: diferența dintre medii este umflată de la 0,41 la 0,50, abaterile standard cresc, iar numărul de cazuri este greșit. Două verificări elementare ar fi semnalat problema: numărul de cazuri (400 în loc de 391, deși variabila are nouă valori lipsă) și minimul (0 pe o scală care începe de la 1). Rezultatul corect se raportează astfel: utilizatorii serviciilor online au o încredere medie mai mare (M = 7,16, AS = 1,78) decât neutilizatorii (M = 6,75, AS = 1,93), t(307,66) = 2,12, p = 0,035, diferența fiind mică (d = 0,22; interval de încredere de 95% pentru diferență: 0,03–0,79).

Tabelul 11.3. Verificări minime pentru orice cod de analiză propus de un asistent

Verificare	Ce comparați	Ce semnalează
Numărul de cazuri	n din rezultat cu n din baza de date și cu valorile lipsă	Cazuri pierdute sau valori lipsă înlocuite
Minim și maxim	Valorile extreme cu scala din chestionar	Coduri de lipsă tratate ca valori, recodări greșite
Tipul variabilei	Nivelul de măsurare cu testul ales	Medii pe variabile nominale
Calcul de control	O medie sau un procent refăcut pe altă cale	Erori de filtrare sau de grupare
Al doilea program	Același test în R și în PSPP	Opțiuni implicite diferite
Explicația proprie	Fiecare rând, explicat cu voce tare	Cod pe care nu îl înțelegeți

Sursa: elaborare proprie.

Ultimul rând al tabelului este cel decisiv. Dacă nu puteți explica de ce codul folosește varianta Welch a testului sau ce face o anumită opțiune, nu sunteți în măsură să îi garantați rezultatul; reveniți la manual (Field, 2018) înainte de a-l include în lucrare.

11.4. Inteligența artificială în redactare: unde este linia

În redactare, întrebarea nu este dacă un instrument a atins textul, ci cine a gândit ceea ce spune textul și dacă folosirea a fost declarată. Codul european de conduită pentru integritatea în cercetare numără printre abateri ascunderea folosirii instrumentelor automate la crearea de conținut (ALLEA, 2023). Figura următoare combină cele două criterii.

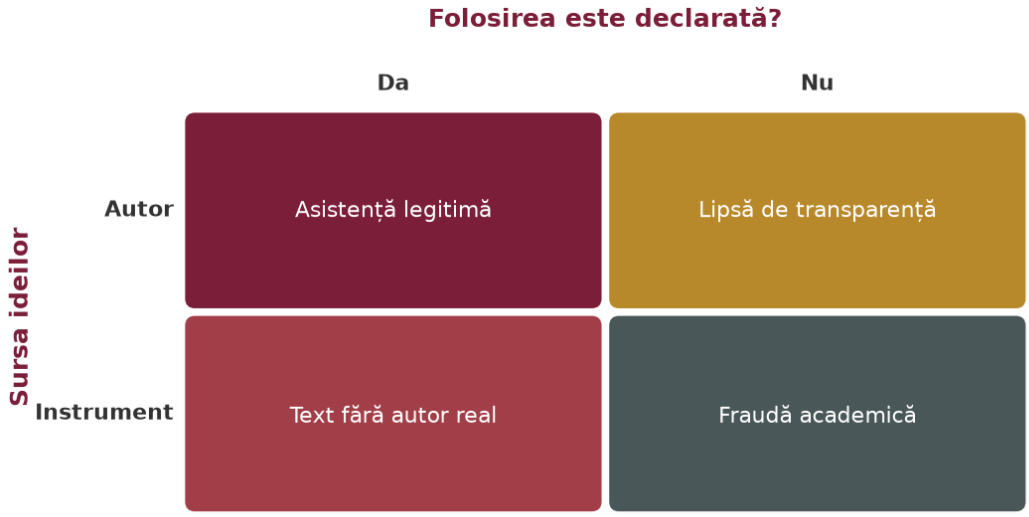

Figura 11.3. Două criterii pentru judecarea folosirii unui instrument AI la redactare

Sursa: elaborare proprie

Matricea se citește pe cadrane. Sus în stânga se află folosirea legitimă: ideile, argumentul și datele sunt ale voastre, instrumentul a ajutat la formă, iar folosirea este declarată. Sus în dreapta, aceeași folosire, nedeclarată acolo unde regulile cer declarare, devine o problemă de transparență. Jos în stânga apare un caz pe care studenții îl cred acoperit de onestitate: text generat în esență de instrument și declarat ca atare. Declararea nu îl face lucrarea voastră; disertația atestă o competență, iar un text pe care nu l-ați gândit nu o atestă. Jos în dreapta este frauda: conținut generat și prezentat drept propriu.

Tabelul 11.4. De la asistență lingvistică la fraudă: practici de redactare și statutul lor

Practică	Statut	Condiție
Corectarea ortografiei și a gramaticii propriului text	Acceptabilă	Regulamentul facultății nu o interzice
Reformularea unui paragraf propriu pentru claritate	Acceptabilă, se declară	Verificați că sensul nu s-a schimbat
Traducerea propriului text sau a rezumatului	Acceptabilă, se declară	Termenii de specialitate verificați de voi
Observații critice cerute asupra unui capitol scris de voi	Acceptabilă, se declară	Decideți singuri ce preluați
Generarea de paragrafe din note sumare	Zonă de risc	De regulă inacceptabilă pentru părțile de argument
Generarea de text pe o temă, fără contribuție proprie	Abatere	Indiferent de declarare
Generarea de date, citate din interviuri sau rezultate	Fabricare	Abatere gravă, în sensul Legii nr. 206/2004

Sursa: elaborare proprie, pe baza ALLEA (2023) și a Comisiei Europene (2024).

Tabelul coboară de la formă spre substanță. Cu cât instrumentul intervine mai aproape de idei, de date și de argument, cu atât statutul se înrăutățește. Ultimele două rânduri nu sunt o noutate adusă de tehnologie: fabricarea de date și însușirea unui text care nu vă aparține erau abateri și înainte. Rândurile din mijloc cer judecată, iar regulamentul facultății și coordonatorul au ultimul cuvânt.

EXEMPLU: Două paragrafe despre aceeași constatare (exemple inventate)

Formulare slabă, tipică textului generat fără date: „Digitalizarea joacă un rol crucial în modernizarea administrației publice, aducând numeroase beneficii atât pentru cetățeni, cât și pentru instituții. Este important de subliniat că acest proces complex implică multiple provocări.” Paragraful nu conține nicio informație verificabilă și ar putea sta în orice lucrare.

Formulare bună, scrisă de autor și apoi șlefuită lingvistic: „Dintre cei 400 de respondenți, 241 au folosit în ultimul an cel puțin un serviciu online al primăriei. Încrederea lor medie în instituție este cu 0,41 puncte mai mare decât a celorlalți, pe o scală de la 1 la 10, o diferență mică, ce nu permite o concluzie cauzală.” Fiecare afirmație trimite la date pe care autorul le poate arăta.

Deprinderile cu care sosesc promoțiile următoare la universitate arată că tema nu va dispărea.

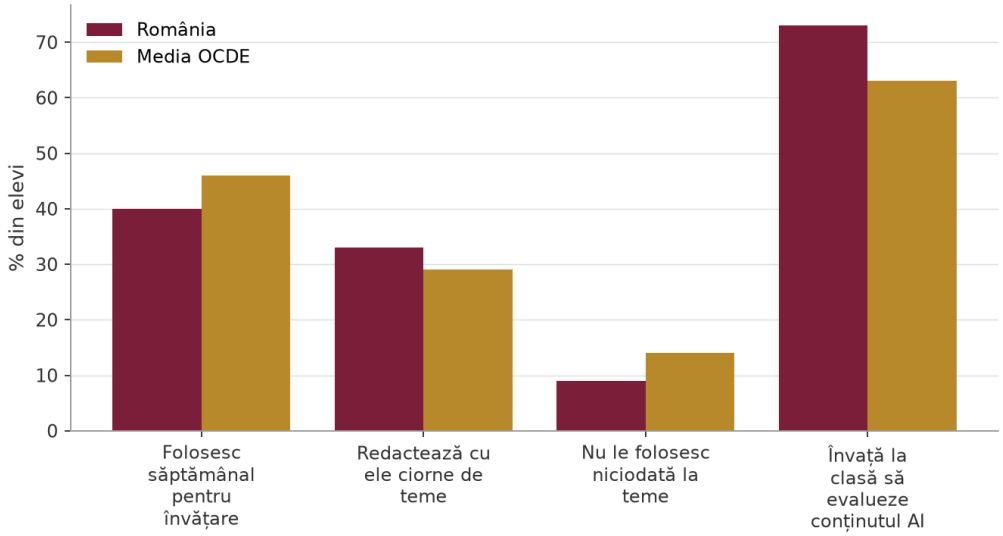

Figura 11.4. Elevi de 15 ani și instrumentele conversaționale AI: România și media OCDE, PISA 2025

Sursa: OECD, PISA 2025, nota de țară pentru România

Potrivit rezultatelor PISA 2025, 40% dintre elevii de 15 ani din România folosesc cel puțin săptămânal instrumente conversaționale pentru învățare (media OCDE: 46%), 33% le folosesc pentru ciorne ale temelor scrise (29%), iar numai 9% declară că nu le folosesc niciodată la teme (14%); 73% spun că învață la clasă să evalueze conținutul generat (63%) (OECD, PISA 2025, nota de țară). Graficul compară perechi de coloane, iar diferențele dintre România și media OCDE sunt mici față de nivelul general. Datele sunt declarații ale elevilor, nu observații ale comportamentului. Concluzia metodologică: linia dintre asistență și substituire trebuie trasată explicit, pentru că practica precedă regula.

11.5. Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale

Transparența cerută de ghidurile europene (Comisia Europeană, 2024) se realizează, în disertație, printr-o declarație. Ea nu este o mărturisire și nici o formulă de protecție: este o descriere metodologică, de același fel cu descrierea eșantionării. Dacă facultatea are un formular propriu, îl folosiți pe acela. O declarație bună răspunde la patru întrebări: ce instrumente, pentru ce sarcini, cum au fost verificate rezultatele și ce nu a fost încredințat instrumentelor.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: declarație privind utilizarea instrumentelor de inteligență artificială

Se așază după declarația de originalitate sau în capitolul de metodologie, potrivit regulamentului facultății. Rândurile completate sunt exemple inventate.

„Subsemnatul/Subsemnata ..., autor/autoare al/a lucrării de disertație cu titlul ..., declar că în elaborarea lucrării am folosit instrumente de inteligență artificială generativă numai în modurile descrise mai jos.”

Etapa	Instrument (tip, furnizor, perioada)	Sarcina	Verificarea
Documentare	Asistent conversațional, noiembrie 2026	Termeni de căutare în engleză	Testați în baza de date bibliografică
Analiză cantitativă	Asistent conversațional, martie 2027	Explicarea unui mesaj de eroare în R	Cod rulat și verificat de autor
Redactare	Instrument de corectare, mai 2027	Corectură lingvistică, capitolele 1–5	Recitire integrală de către autor

> „Nu am folosit asemenea instrumente pentru: formularea întrebării de cercetare, generarea sau modificarea datelor, interpretarea rezultatelor, redactarea concluziilor. Nu am introdus în niciun instrument date cu caracter personal ale participanților. Toate sursele citate au fost consultate direct. Îmi asum integral răspunderea pentru conținutul lucrării.”
>
> Data, semnătura. Jurnalul de utilizare poate fi pus la dispoziția comisiei, la cerere.

Trei greșeli sunt frecvente. Declarația vagă („am folosit AI pentru îmbunătățirea textului”) nu spune nimic verificabil. Declarația exhaustivă, de trei pagini, îneacă informația utilă. Declarația negativă falsă („nu am folosit niciun instrument”) este cea mai riscantă, pentru că transformă o folosire legitimă într-o lipsă de onestitate.

Declarația nu înlocuiește citarea. Dacă reproduceți în lucrare un text sau o imagine generate, de exemplu pentru că disertația are ca obiect chiar aceste instrumente, le citați potrivit stilului APA: furnizorul în poziția de autor, anul versiunii, numele instrumentului, versiunea, mențiunea tipului de instrument între paranteze drepte și adresa web (McAdoo, 2023; American Psychological Association, 2020). Un instrument nu se citează însă ca sursă pentru o afirmație de fond: pentru aceea căutați sursa primară.

11.6. Detectoarele de text generat și limitele lor

Detectoarele sunt programe care estimează probabilitatea ca un text să fi fost generat de un model lingvistic. Ele nu compară textul cu surse existente, cum fac programele de verificare a similitudinii, ci apreciază trăsături statistice ale formulării. Rezultatul este un scor, nu o constatare.

Evaluările independente sunt rezervate. Un test comparativ al mai multor detectoare a ajuns la concluzia că acestea nu sunt nici exacte, nici fiabile și că tind să clasifice textul generat drept uman, mai ales după parafrazare (Weber-Wulff et al., 2023). Un alt studiu a arătat că detectoarele etichetează disproporționat drept generate textele scrise în engleză de vorbitori nenativi (Liang et al., 2023), situație în care se află masteranzii români care scriu un rezumat sau un articol în engleză. Există deci erori în ambele sensuri: text generat nedetectat și text propriu acuzat pe nedrept.

Chiar un detector cu performanțe bune produce multe acuzații false atunci când comportamentul căutat este rar. Următorul calcul folosește cifre ipotetice.

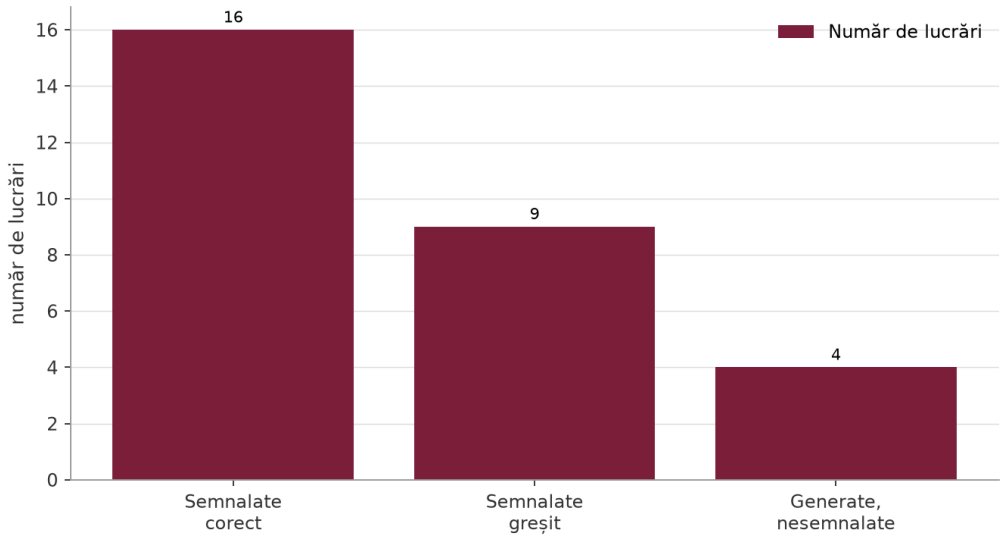

Figura 11.5. Lucrări semnalate de un detector ipotetic, din 200 de disertații (exemplu numeric)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Să presupunem 200 de disertații, dintre care 20 (10%) conțin text generat în măsură substanțială, și un detector care recunoaște 80% dintre acestea și semnalează greșit 5% dintre lucrările scrise de autori. Detectorul semnalează corect 16 lucrări (80% din 20) și greșit 9 (5% din 180); 4 lucrări generate scapă. Din cele 25 de lucrări semnalate, numai 16, adică 64%, sunt într-adevăr generate: mai mult de o treime dintre cei semnalați sunt nevinovați. Graficul arată de ce un scor nu poate fi tratat ca probă.

ATENȚIE: Ce decurge de aici pentru voi

Nu vă construiți apărarea pe „trecerea” unui detector și nu vă rescrieți textul ca să obțineți un scor mai mic: scorul nu dovedește nimic în niciun sens. Dovada că textul este al vostru este urma muncii: versiunile succesive ale capitolelor, istoricul documentului, fișele de lectură, jurnalul de teren, jurnalul de utilizare și, mai ales, capacitatea de a explica la susținere fiecare alegere. Păstrați-le până după susținere.

11.7. Regulamentul european privind inteligența artificială, pe scurt

Regulamentul (UE) 2024/1689, cunoscut ca AI Act, este primul cadru juridic general al Uniunii pentru sistemele de inteligență artificială. El nu reglementează disertația voastră ca atare; obligațiile privesc în principal pe cei care dezvoltă sisteme și organizațiile care le folosesc în activitatea lor. Vă interesează din două motive: stabilește vocabularul în care administrația publică va discuta aceste sisteme și se va aplica instituțiilor în care lucrați. Logica regulamentului este o abordare bazată pe risc.

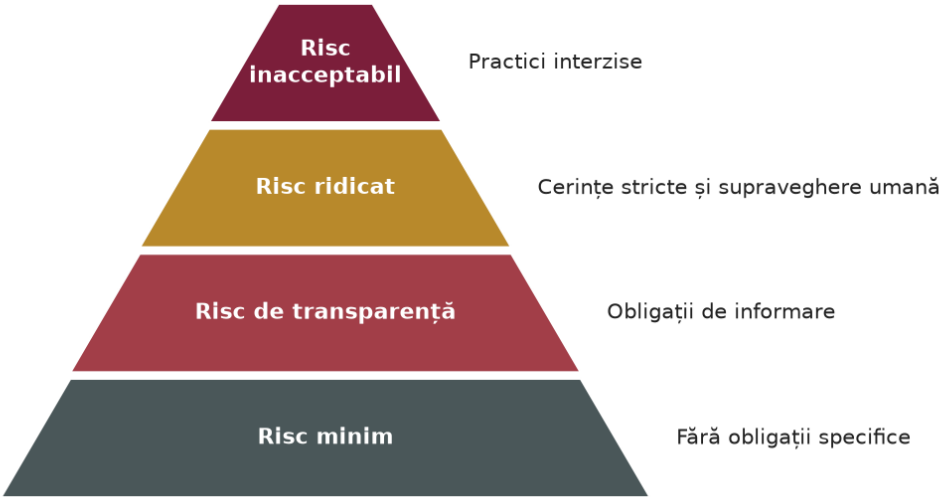

Figura 11.6. Abordarea bazată pe risc din Regulamentul (UE) 2024/1689

Sursa: elaborare proprie, pe baza Regulamentului (UE) 2024/1689

Piramida se citește de sus în jos, de la interdicție la libertate. În vârf se află practicile interzise. Treapta a doua, a sistemelor cu risc ridicat, cuprinde domenii care privesc direct administrația, precum educația și accesul la servicii și prestații publice esențiale; pentru aceste sisteme regulamentul cere, între altele, supraveghere umană, adică o formă instituționalizată a principiului cu care a început capitolul. A treia treaptă impune obligații de transparență, de exemplu informarea persoanei că interacționează cu un sistem automat. Cele mai multe aplicații se află la bază.

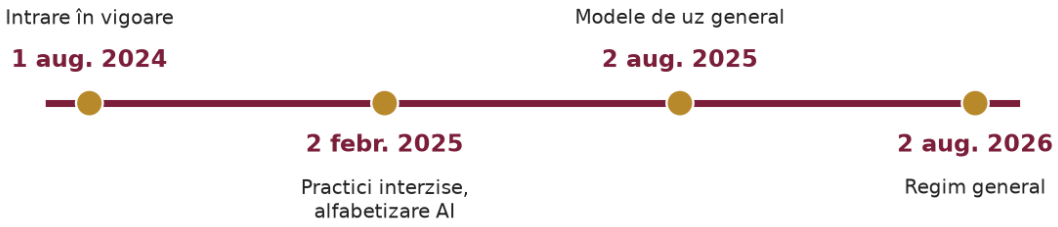

Figura 11.7. Aplicarea etapizată a Regulamentului (UE) 2024/1689

Sursa: calendar de aplicare consultat la 24.11.2026

Cronologia arată că regulamentul se aplică treptat: a intrat în vigoare la 1 august 2024; interdicțiile și obligațiile privind alfabetizarea în domeniul inteligenței artificiale se aplică din 2 februarie 2025, regulile pentru modelele de uz general din 2 august 2025, iar aplicarea generală a început la 2 august 2026. Termenele pentru sistemele cu risc ridicat au făcut obiectul unor amânări, astfel încât, dacă disertația voastră tratează acest subiect, datele se verifică în textul consolidat publicat în EUR-Lex, nu în surse secundare și nici printr-un asistent.

TEMĂ DE REFLECȚIE: Cine răspunde când greșește sistemul?

O direcție de asistență socială folosește un sistem care propune o ordine de prioritate a dosarelor. Un funcționar urmează propunerea, iar un solicitant îndreptățit este amânat pe nedrept. Discutați: cine răspunde, funcționarul, instituția sau furnizorul? Ce ar însemna aici o supraveghere umană reală, nu formală? Ce asemănare vedeți cu situația masterandului care preia un rezultat de analiză pe care nu îl poate explica?

11.8. Răspunderea autorului

Toate regulile din acest capitol se reduc la una. Disertația poartă un singur nume, iar declarația de originalitate pe care o semnați nu cunoaște excepții pentru greșelile unui program. Recomandările europene o spun direct: cercetătorul rămâne pe deplin răspunzător de rezultatul științific (Comisia Europeană, 2024). Un instrument nu poate fi tras la răspundere, nu poate explica o alegere în fața comisiei și nu suportă consecințele unei abateri constatate în temeiul Legii nr. 206/2004 și al codului de etică al universității.

De aici decurge o probă simplă, pe care o puteți aplica fiecărei pagini înainte de predare: proba explicației. Pentru orice tabel, puteți spune cum a fost obținut și reface calculul? Pentru orice cod calitativ, puteți arăta fragmentele care îl susțin? Pentru orice paragraf, puteți reformula ideea cu propriile cuvinte și indica sursa? Ceea ce nu trece proba se reface sau se elimină, indiferent cine l-a scris.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Aduceți la zi jurnalul de utilizare AI cu folosirile din etapele de analiză și redactare.
2. Alegeți o analiză din disertație (un test, un tabel sau aplicarea unui cod pe zece fragmente) și

treceți-o prin bucla de verificare: refaceți calculul pe altă cale sau recodați independent; notați diferențele.

3. Aplicați proba explicației pe trei pagini alese la întâmplare din ce ați scris până acum; marcați ce nu puteți explica și refaceți.
4. Redactați prima versiune a declarației privind utilizarea inteligenței artificiale, după șablonul din capitol, și trimiteți-o coordonatorului împreună cu întrebările rămase neclare.
5. Creați în dosarul disertației un folder „Urme de lucru” cu versiunile datate ale capitolelor, fișierele de sintaxă și rezultatele brute.

11.9. Rezumat

- Verificarea umană independentă este condiția oricărei folosiri a instrumentelor AI în analiză și redactare; a întreba instrumentul dacă e sigur nu este o verificare.
- Puteți verifica numai ceea ce înțelegeți: instrumentele ajută acolo unde ați putea lucra și singuri.
- În codarea calitativă, un asistent poate fi un al doilea codator pe fragmente anonimizate; cartea de coduri și interpretarea rămân ale cercetătorului.
- Dezacordurile dintre codarea proprie și cea generată sunt mai utile decât coeficientul de acord.
- În analiza cantitativă, asistența legitimă este la scrierea codului; codul se rulează, se verifică și se explică de către autor.
- Verificările minime sunt numărul de cazuri, valorile extreme, tipul variabilei, un calcul de control și explicația proprie.
- În redactare contează ale cui sunt ideile și dacă folosirea este declarată; declararea nu transformă un text generat în lucrare proprie.
- Generarea de date, de citate sau de rezultate este fabricare.
- Declarația de utilizare descrie instrumentele, sarcinile, verificarea și ceea ce nu a fost delegat.
- Detectoarele dau scoruri, nu probe, și greșesc în ambele sensuri; dovada autorului este urma muncii sale.
- AI Act ordonează sistemele după risc și cere supraveghere umană pentru cele cu risc ridicat.
- Răspunderea pentru fiecare pagină este a autorului și nu se deleagă.

11.10. Concepte-cheie

- **Human-in-the-loop** – organizare în care o persoană competentă verifică și decide asupra fiecărui rezultat automat.
- **Verificare independentă** – control care nu se sprijină pe aceeași sursă ca rezultatul verificat.
- **Al doilea codator** – persoană sau instrument care codează independent același material, pentru compararea rezultatelor.
- **Kappa al lui Cohen** – coeficient de acord între doi codatori, corectat pentru acordul întâmplător.
- **Asistență la cod** – sprijin la scrierea, explicarea și depanarea sintaxei de analiză.
- **Calcul de control** – refacerea pe altă cale a unui rezultat, pentru verificare.
- **Asistență lingvistică** – intervenție asupra formei unui text gândit și scris de autor.
- **Fabricare** – inventarea de date, citate sau rezultate.

- **Declarație de utilizare a AI** – descriere a instrumentelor folosite, a sarcinilor și a verificărilor.
- **Detector de text generat** – program care estimează probabilitatea ca un text să provină de la un model lingvistic.
- **Fals pozitiv** – text scris de autor, semnalat greșit ca generat.
- **Abordare bazată pe risc** – principiul AI Act potrivit căruia obligațiile cresc odată cu riscul sistemului.
- **Supraveghere umană** – cerință ca un sistem cu risc ridicat să poată fi controlat efectiv de oameni.
- **Proba explicației** – verificare prin care autorul reface și explică fiecare element al lucrării.

11.11. Exerciții practice

1. **Lucru pe setul de date didactic: găsiți eroarea.** Rulați în R sau în PSPP testul t pentru variabila `incredere` în funcție de `utilizeaza_online`, pe setul `barometru_servicii_publice.csv`, o dată corect și o dată după înlocuirea valorilor lipsă cu zero. Refaceți tabelul comparativ din capitol și notați ce verificare ar fi semnalat eroarea cel mai repede.
2. **Cod cerut, cod verificat.** Cereți unui asistent sintaxa pentru compararea satisfacției (`satisfactie`) între mediul urban și cel rural pe același set de date, descriindu-i numai variabilele. Aplicați cele șase verificări minime și consemnați rezultatul fiecăreia.
3. **Exercițiu în echipă: al doilea codator.** În echipe de trei, codați independent 30 de fragmente dintr-un text public (de exemplu, stenograma unei ședințe de consiliu local) cu un singur cod definit în prealabil. Un membru obține codarea de la un asistent. Construiți tabelele de acord om–om și om–AI, calculați acordul brut și coeficientul kappa și discutați dezacordurile.
4. **Lucru pe date reale: adoptarea în întreprinderi.** Din seria Eurostat privind întreprinderile care folosesc inteligența artificială (digestul de date), calculați pentru România, Bulgaria, Polonia, Cehia și UE creșterea 2021–2025 în puncte procentuale și ca raport. Redactați două fraze descriptive și explicați de ce cele două măsuri ale creșterii ordonează diferit țările.
5. **Lucru pe date reale: elevii și instrumentele AI.** Folosind cele patru perechi de valori PISA 2025 din digestul de date, formulați trei afirmații susținute de date și două afirmații pe care datele nu le susțin, deși par plauzibile.
6. **Unde este linia?** Încadrați în tabelul practicilor de redactare următoarele situații (exemple inventate) și argumentați: un masterand dictează idei și cere transformarea lor în paragrafe; altul cere traducerea în engleză a rezumatului; al treilea cere „un citat reprezentativ” pentru o temă din interviuri.
7. **Declarația.** Redactați declarația privind utilizarea inteligenței artificiale pentru stadiul actual al disertației voastre și schimbați-o cu a unui coleg; fiecare notează ce nu este verificabil în declarația celuilalt.
8. **Rata de bază.** Refaceți calculul din exemplul cu detectorul pentru o pondere de 2% a lucrărilor generate, păstrând celelalte ipoteze. Ce proporție dintre lucrările semnalate sunt generate?

11.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Ce înseamnă verificare independentă și de ce nu este suficient să cereți instrumentului să își confirme răspunsul?
2. Care sunt cele trei întrebuințări defensabile ale unui asistent în codarea calitativă și ce rămâne în sarcina cercetătorului?
3. De ce dezacordurile dintre două codări sunt mai instructive decât coeficientul de acord?

4. În exemplul de pe setul de date didactic, ce două verificări ar fi semnalat eroarea de cod și de ce concluzia neschimbată face eroarea mai periculoasă?
5. Care sunt cele două criterii după care se judecă folosirea unui instrument la redactare? Dați un exemplu pentru fiecare cadran al matricei.
6. Ce patru întrebări trebuie să primească răspuns într-o declarație de utilizare a inteligenței artificiale?
7. De ce un scor ridicat al unui detector nu este o probă? Folosiți noțiunea de rată de bază.
8. Ce legătură există între supravegherea umană cerută de AI Act și principiul omului în buclă aplicat disertației?
9. Un asistent „raportează” un coeficient de corelație fără să fi primit datele și fără să fi rulat vreun cod. Valoarea trebuie tratată ca: a) estimare acceptabilă; b) rezultat de verificat prin rotunjire; c) text compus, fără valoare; d) rezultat preliminar, citabil cu rezerve.
10. În tabelul de acord din capitol, acordul brut și coeficientul kappa sunt: a) 0,75 și 0,49; b) 0,49 și 0,75; c) 0,51 și 0,75; d) 0,75 și 0,51.
11. Înlocuirea valorilor lipsă cu zero pe o scală de la 1 la 10 se observă cel mai ușor verificând: a) mediana; b) minimul și numărul de cazuri; c) titlul tabelului; d) numărul de variabile.
12. Generarea unui „citat reprezentativ” atribuit unui respondent intervievat este: a) asistență lingvistică; b) parafrazare; c) fabricare de date; d) triangulare.
13. Un text generat în esență de un instrument și declarat ca atare este: a) lucrare proprie, fiind declarat; b) transparent, dar fără autor real; c) plagiat din surse publicate; d) acceptabil la capitolul de concluzii.
14. Studiile independente despre detectoarele de text generat arată că acestea: a) sunt probe suficiente; b) greșesc numai în favoarea studenților; c) produc și semnalări false, și nedetectări; d) funcționează numai pentru limba română.
15. În abordarea bazată pe risc a Regulamentului (UE) 2024/1689, sistemele folosite în educație și la accesul la servicii publice esențiale sunt tratate, de regulă, ca sisteme: a) interzise; b) cu risc ridicat; c) cu risc minim; d) nereglementate.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-c, 10-a, 11-b, 12-c, 13-b, 14-c, 15-b.

11.13. Bibliografia capitolului

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (Revised Edition 2023). ALLEA.
- American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37–46.
- Comisia Europeană, Direcția Generală Cercetare și Inovare. (2024). *Living guidelines on the responsible use of generative AI in research*. Comisia Europeană.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). Sage.
- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.
- Liang, W., Yuksekgonul, M., Mao, Y., Wu, E., & Zou, J. (2023). GPT detectors are biased against non-native English writers. *Patterns*, 4(7), 100779.

- McAdoo, T. (2023). *How to cite ChatGPT*. APA Style Blog. apastyle.apa.org
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (4th ed.). Sage.
- Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Regulamentul privind inteligența artificială).
- Weber-Wulff, D., Anohina-Naumeca, A., Bjelobaba, S., Foltýnek, T., Guerrero-Dib, J., Popoola, O., Šigut, P., & Waddington, L. (2023). Testing of detection tools for AI-generated text. *International Journal for Educational Integrity*, 19, 26.

Capitolul 12. Scrierea academică: argument, structură și stil

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să construiți un argument din teză, temeiuri, dovezi și răspunsuri la obiecții și să îl recunoașteți în textul altora;
- să alegeți structura potrivită tipului vostru de disertație și să spuneți la ce întrebare răspunde fiecare capitol;
- să scrieți paragrafe argumentative cu o singură idee, legate între ele prin tranziții care arată relația logică;
- să redactați introducerea, concluziile și rezumatul după o schemă de mișcări retorice;
- să citați și să întocmiți lista de referințe în stilul APA, ediția a 7-a;
- să construiți și să comentați tabele și figuri și să vă revizuiți textul pe niveluri.

12.1. Scrisul ca argument

Până în acest punct al semestrului ați adunat materia disertației: o problemă, o recenzie, un cadru teoretic, o metodologie, date și analize. Capitolul de față privește transformarea lor într-un text pe care un cititor exigent să îl poată urmări și verifica. Premisa lui este că scrisul academic nu „împachetează” rezultate gata făcute: scriind, descoperiți dacă argumentul vostru se ține.

O disertație nu este un raport despre o temă, ci un argument: o afirmație principală, susținută în fața unui cititor care are dreptul să se îndoiască. Booth și colaboratorii (2016) descriu argumentul de cercetare prin cinci elemente, reprezentate în figura următoare.

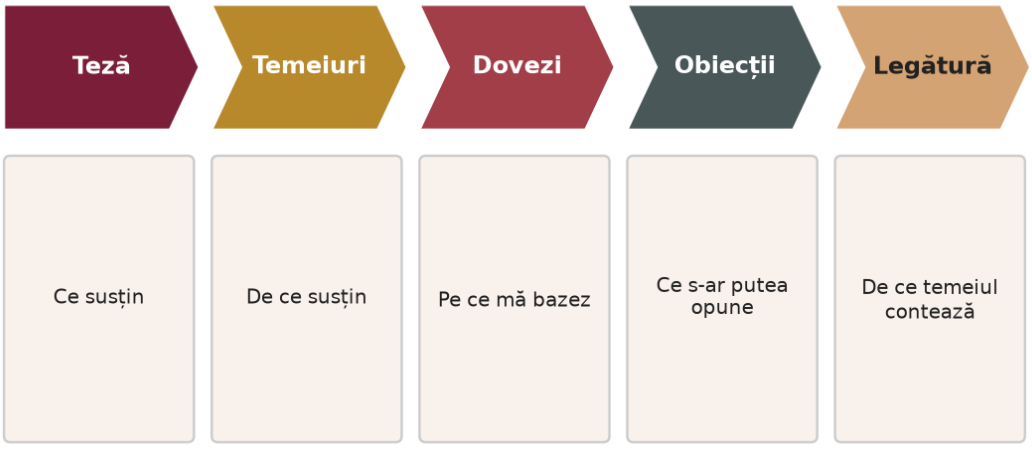

Figura 12.1. Elementele unui argument de cercetare

Sursa: adaptare după Booth et al. (2016)

Figura se citește de la stânga la dreapta. Teza este răspunsul la întrebarea de cercetare, formulat într-o frază care poate fi contestată. Temeiurile sunt motivele pentru care cititorul ar trebui să o accepte. Dovezile sunt datele, citatele din interviuri sau documentele pe care se sprijină temeiurile. Obiecțiile sunt explicațiile rivale și limitele pe care un cititor atent le-ar ridica; un text care le numește și le răspunde este mai convingător decât unul care le ascunde. Legătura este principiul, adesea subînțeles, care face ca un temei să fie relevant pentru teză. Când comisia întreabă „și ce dacă?", cere de fapt explicitarea acestei legături.

EXEMPLU: O teză slabă și una bună (exemple inventate)

Slabă: „Lucrarea analizează digitalizarea serviciilor publice locale în județul X." Fraza anunță o temă, nu susține nimic și nu poate fi contestată.

Bună: „În comunele din județul X, folosirea redusă a serviciilor online ale primăriilor se explică mai puțin prin lipsa accesului la internet și mai mult prin faptul că serviciile oferite online nu acoperă operațiunile pe care locuitorii le fac cel mai des." Fraza răspunde la o întrebare, exclude o explicație rivală și spune ce dovezi ar trebui să urmeze.

Proba practică este următoarea: dacă nu vă puteți spune teza în două fraze unui coleg din altă specializare, problema nu este de stil, ci de argument, și nu se rezolvă prin rescriere.

12.2. Structura disertației: IMRaD și variantele sale

Structura cea mai răspândită a lucrărilor empirice este cunoscută prin acronimul IMRaD: introducere, metode, rezultate și discuție (Introduction, Methods, Results, and Discussion). Ea nu este o convenție arbitrară, ci ordinea în care un cititor își pune întrebările: ce problemă ați studiat și de ce, cum ați procedat, ce ați găsit, ce înseamnă. La o disertație, schema se extinde cu un capitol de literatură și cadru teoretic și cu unul de concluzii.

Tabelul 12.1. Capitolele unei disertații empirice și întrebarea la care răspunde fiecare

Capitol	Întrebarea cititorului	Conținut esențial	Greșeală frecventă
Introducere	Ce problemă și de ce contează?	Context, lacună, întrebare, teză anunțată, plan	Istoric lung al temei
Literatură și cadru teoretic	Ce se știe și cum privim problema?	Dezbateri, concepte, model, ipoteze	Inventar de rezumate
Metodologie	Cum ați procedat și de ce așa?	Design, date, instrumente, etică, limite	Manual de metode recopiat
Rezultate	Ce ați găsit?	Tabele, figuri, teme, fără interpretare largă	Tabele necomentate
Discuție	Ce înseamnă rezultatele?	Raportare la ipoteze și literatură, explicații rivale	Repetarea rezultatelor
Concluzii	Cu ce rămâne cititorul?	Răspuns, contribuție, limite, implicații	Idei și date noi

Sursa: elaborare proprie, pe baza Chelcea (2007) și Creswell și Creswell (2023).

Tabelul se citește pe rânduri, iar coloana a doua este cheia: un capitol este reușit atunci când cititorul primește răspuns la întrebarea din dreptul lui și numai la aceea. Greșelile din ultima coloană au aceeași cauză, anume un capitol care răspunde la altă întrebare decât a sa.

Forma de ansamblu a textului este comparată adesea cu o clepsidră: largă la capete, îngustă la mijloc. Figura de mai jos redă parcursul.

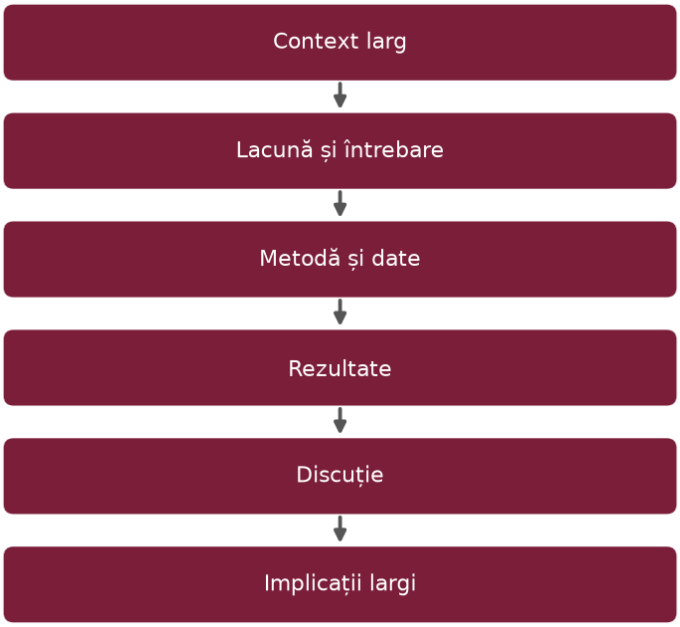

Figura 12.2. Clepsidra unei lucrări empirice: de la general la particular și înapoi

Sursa: elaborare proprie

Figura se parcurge de sus în jos. Introducerea pornește de la un context larg și se îngustează până la întrebarea voastră; metoda și rezultatele sunt partea cea mai specifică, strict despre cazul și datele voastre; discuția și concluziile se lărgesc din nou, spre literatură și spre practica administrativă. Un text care rămâne larg peste tot este un eseu, iar unul care rămâne îngust peste tot este un raport tehnic.

Nu toate disertațiile sunt anchete sau experimente. Figura următoare compară trei arhitecturi uzuale în administrația publică.

Figura 12.3. Trei arhitecturi de disertație în administrația publică

Sursa: elaborare proprie

Coloanele se citesc de sus în jos și se compară pe orizontală. Studiul de caz adaugă un capitol despre context, fără de care analiza nu poate fi înțeleasă (Yin, 2018). Analiza de politici înlocuiește perechea rezultate–discuție cu criterii, opțiuni și compararea lor și se încheie cu o recomandare argumentată. În toate cele trei, primul și ultimul capitol au aceeași funcție: întrebarea se pune la început și primește

răspuns la sfârșit. Alegeți arhitectura împreună cu coordonatorul și respectați ghidul facultății acolo unde acesta impune o structură.

12.3. Paragraful argumentativ

Unitatea de construcție a textului academic este paragraful, nu fraza. Un paragraf argumentativ dezvoltă o singură idee și are, de regulă, patru componente.

Tabelul 12.2. Componentele paragrafului argumentativ

Componentă	Funcție	Întrebare de control
Fraza-temă	Anunță ideea paragrafului	Pot rezuma paragraful prin prima frază?
Dezvoltare	Explică, definește, nuanțează	Ce ar trebui să știe cititorul ca să înțeleagă ideea?
Dovadă	Dată, citat, sursă, exemplu	Pe ce se sprijină afirmația?
Legătură	Arată ce rezultă și pregătește pasul următor	Și ce dacă?

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul poate fi folosit ca listă de control: citiți numai prima frază a fiecărui paragraf dintr-un capitol. Dacă șirul acestor fraze redă argumentul capitolului, structura este bună; dacă nu, aveți paragrafe fără idee proprie sau paragrafe cu două idei.

EXEMPLU: Același conținut, două paragrafe (exemple inventate; cifrele provin din Eurostat)

Slab: „Digitalizarea este foarte importantă în zilele noastre. Eurostat arată că în România 95,5% dintre gospodării au acces la internet. De asemenea, competențele digitale sunt scăzute. Mulți autori au scris despre acest subiect. În 2025, 24,1% dintre persoane au folosit servicii publice online.” Frazele sunt adevărate, dar stau una lângă alta; cititorul nu află ce susține autorul.

Bun: „Folosirea redusă a serviciilor publice online în România nu se explică prin lipsa accesului la internet. În 2025, 95,5% dintre gospodării aveau acces la internet, puțin peste media Uniunii (94,8%), dar numai 24,1% dintre persoane interacționaseră online cu autoritățile publice, față de 71,9% în Uniune (Eurostat, isoc_ci_in_h; isoc_ciegi_ac). Decalajul apare deci după conectare, ceea ce îndreaptă atenția spre competențe și spre oferta de servicii. Secțiunea următoare examinează prima dintre aceste explicații.” Prima frază este teza paragrafului, a doua aduce dovada, a treia trage consecința, a patra face legătura.

În interiorul paragrafului, ordinea informației contează. Frazele se citesc ușor când încep cu ceea ce cititorul știe deja și se încheie cu informația nouă, care devine punctul de plecare al frazei următoare (Williams și Bizup, 2017). În paragraful bun de mai sus, „decalajul” reia cifrele abia citite și duce spre ideea nouă a explicațiilor.

12.4. Coerență și tranziții

Coerența are două niveluri. La nivelul întregii lucrări, ea înseamnă că fiecare capitol decurge din întrebare: ipotezele din cadrul teoretic reapar, în aceeași ordine și cu aceiași termeni, în metodologie, în rezultate și în discuție. Schimbarea termenilor pe parcurs („capacitate administrativă” într-un capitol, „capacitate instituțională” în altul, „resurse organizaționale” în al treilea) îl face pe cititor să creadă că vorbiți despre lucruri diferite. Variația lexicală, o virtute în eseul literar, este în textul științific o sursă de confuzie.

La nivelul paragrafelor, coerența se realizează prin tranziții. O tranziție nu este un ornament, ci o afirmație despre relația logică dintre două idei, iar alegerea greșită a conectorului produce o eroare de argument.

Tabelul 12.3. Relații logice și conectori uzuali

Relație logică	Conectori	Atenție
Adăugare	în plus, de asemenea, totodată	Nu leagă idei fără legătură între ele
Contrast	în schimb, totuși, cu toate acestea	Cere două idei realmente opuse
Cauză	deoarece, întrucât, din cauza	Afirmație cauzală: cere dovezi cauzale
Consecință	prin urmare, așadar, de aceea	Concluzia trebuie să decurgă din ce precedă
Concesie	deși, chiar dacă, este adevărat că	Introduce obiecția căreia îi răspundeți
Exemplificare	de exemplu, astfel, bunăoară	Exemplul ilustrează, nu demonstrează
Rezumare	pe scurt, în concluzie, în ansamblu	Nu aduce informație nouă

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul se folosește la revizuire: subliniați conectorii dintr-o pagină și întrebați-vă, pentru fiecare, dacă relația anunțată există. „Prin urmare” pus înaintea unei fraze care nu decurge din cea precedentă este o eroare de argument, nu de stil.

Al treilea mijloc de coerență este anunțarea parcursului: un paragraf la începutul fiecărui capitol, care spune ce urmează și de ce, și unul la sfârșit, care spune ce s-a stabilit și ce rămâne. Folosite cu măsură, aceste repere îl scutesc pe cititor de efortul de a reconstitui singur planul.

12.5. Introducerea, concluziile și rezumatul

Introducerea și concluziile sunt cele mai citite părți ale lucrării și, de regulă, se scriu ultimele. Pentru introducere, modelul cel mai folosit este cel propus de Swales (1990), care descrie trei mișcări retorice: stabilirea unui teritoriu (tema este importantă și studiată), stabilirea unei nișe (ceva lipsește, este contestat sau neclar) și ocuparea nișei (lucrarea de față face un lucru anume). La o disertație se adaugă anunțarea tezei și planul lucrării.

Concluziile urmează drumul invers. Ele răspund explicit la întrebarea de cercetare, spun ce adaugă lucrarea la ceea ce se știa, recunosc limitele și formulează implicații pentru cercetare și pentru practica administrativă. Trei greșeli sunt tipice: rezumarea capitolelor în locul răspunsului, introducerea de date sau surse noi și recomandări care nu decurg din rezultate. O recomandare adresată unei primării este legitimă numai dacă puteți indica rezultatul din care provine.

Rezumatul (abstract) este un text autonom, citit adesea în locul lucrării. Lungimea și limba sunt stabilite de regulamentul facultății. El conține, în această ordine, problema, scopul, metoda, rezultatele principale și concluzia, și nu conține citări, abrevieri neexplicate sau promisiuni vagi de tipul „sunt discutate implicațiile”.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: introducerea în patru mișcări și rezumatul în cinci fraze

Introducerea (completați fiecare rând cu una până la trei fraze, apoi dezvoltați):

Mișcare	Ce scrieți	Formulare de pornire
Teritoriul	De ce contează tema; un fapt sau o cifră cu sursă	„În 2025, numai … dintre … (sursa).”
Nișa	Ce nu se știe, ce este contestat	„Studiile existente au examinat …,

		dar nu …”
Ocuparea nișei	Întrebarea, cazul, datele	„Lucrarea de față examinează …, pe baza …”
Teza și planul	Răspunsul anunțat; ordinea capitolelor	„Susțin că … Capitolul 1 …”

Rezumatul (o frază pentru fiecare element):

1. Problema: ce situație sau lacună motivează lucrarea.
2. Scopul: întrebarea de cercetare sau obiectivul.
3. Metoda: design, date, eșantion sau cazuri, perioadă.
4. Rezultatele: două sau trei constatări, cu cifre unde există.
5. Concluzia: ce rezultă pentru cunoaștere și pentru practică.

12.6. Citarea în stilul APA, ediția a 7-a

Citarea are două funcții: recunoaște munca altora și îi permite cititorului să verifice. Stilul Asociației Americane de Psihologie (American Psychological Association, 2020), folosit în științele sociale, este un sistem autor–an: în text apar numele autorului și anul, iar lista de referințe de la sfârșit, ordonată alfabetic, dă datele complete. Tot ce este citat în text apare în listă și tot ce apare în listă este citat în text.

În text, lucrările cu unul sau doi autori se citează cu toate numele, de fiecare dată: (Van Thiel, 2022), (Braun și Clarke, 2006). Lucrările cu trei sau mai mulți autori se citează, de la prima apariție, cu primul autor urmat de „et al.”: (Miles et al., 2020). Parafraza, adică redarea ideii cu propriile cuvinte, cere autor și an; citatul textual cere în plus pagina și ghilimele. Citatele scurte rămân în rând, iar cele de 40 de cuvinte sau mai mult se așază ca bloc separat. O sursă pe care o cunoașteți numai printr-o altă lucrare se citează ca sursă secundară, cu indicarea lucrării citite; regula bună este să căutați originalul.

Tabelul 12.4. Forma referinței în lista bibliografică APA 7, pe tipuri de surse

Tip de sursă	Schemă	Exemplu
Carte	Autor. (An). *Titlu* (ediție). Editură.	Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management* (2nd ed.). Routledge.
Articol	Autor. (An). Titlu. *Revistă*, *volum*(număr), pagini. DOI	Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77–101.
Raport instituțional	Organizație. (An). *Titlu*. Editor sau adresă web	ALLEA. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity*. ALLEA.
Set de date	Organizație. (An). *Titlu* [Set de date]. Adresă web	Eurostat. (2026). *E-government activities of individuals via websites* (isoc_ciegi_ac) [Set de date]. ec.europa.eu/eurostat
Act normativ	Denumire, număr, an, publicație oficială	Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Sursa: elaborare proprie, pe baza American Psychological Association (2020).

Tabelul se citește pe coloane: schema arată ordinea elementelor, exemplul o aplică. Trei observații îl completează. Identificatorul digital al obiectului (DOI) se scrie, atunci când există, ca adresă web completă, la sfârșitul referinței. Manualul APA nu reglementează actele normative românești; pentru ele urmați uzanța juridică românească și ghidul facultății, în mod unitar în toată lucrarea. Programele de gestionare a referințelor (de exemplu Zotero sau Mendeley) aplică formatul automat, dar numai pe datele pe care le-ați introdus; lista se recitește rând cu rând înainte de predare.

ATENȚIE: Plagiatul prin parafrază apropiată

Înlocuirea câtorva cuvinte dintr-un pasaj și păstrarea structurii frazelor rămâne plagiat, chiar cu autorul citat. O parafrază corectă pornește de la ideea înțeleasă, nu de la fraza din sursă: închideți sursa, scrieți ideea cu propriile cuvinte, apoi verificați că nu ați deformat-o și adăugați citarea. Traducerea unui pasaj dintr-o sursă străină este citat, nu parafrază.

12.7. Tabele și figuri

Tabelele și figurile fac parte din argument. Se alege tabelul când cititorul are nevoie de valori exacte și figura când contează forma: o tendință, un decalaj, o distribuție. În stilul APA, fiecare are număr, titlu descriptiv și, unde este cazul, o notă cu sursa și explicațiile necesare; fiecare este anunțat în text înainte de a apărea și este comentat. Comentariul nu repetă cifrele una câte una, ci urmează trei pași: ce arată, cum se citește, ce rezultă pentru argument. Cele două figuri de mai jos servesc drept model.

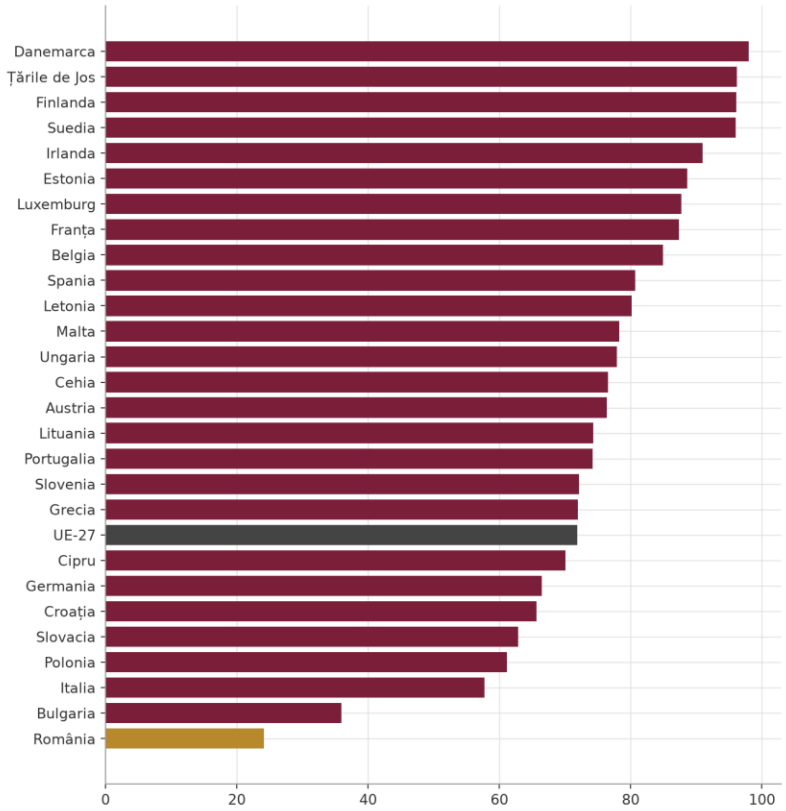

Figura 12.4. Persoane care au interacționat online cu autoritățile publice în ultimele 12 luni, statele UE, 2025 (%)

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

Figura ordonează statele Uniunii după ponderea persoanelor care au interacționat online cu autoritățile publice în 2025 (ce arată). Fiecare bară este un stat, iar bara României este evidențiată (cum se citește).

România are cea mai mică valoare, 24,1%, față de o medie a Uniunii de 71,9% și de 98,0% în Danemarca (Eurostat, isoc_ciegi_ac) (ce rezultă). Un comentariu complet adaugă și limita: indicatorul provine dintr-o anchetă și măsoară folosirea declarată, nu calitatea serviciilor oferite.

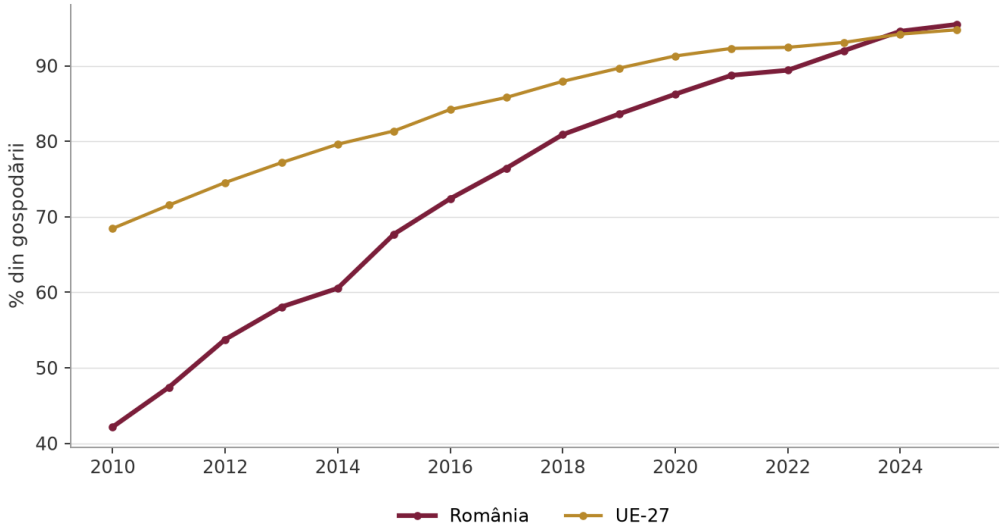

Figura 12.5. Gospodării cu acces la internet, România și UE-27, 2010–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ci_in_h (date extrase în noiembrie 2026)

A doua figură este aleasă pentru o tendință: accesul gospodăriilor la internet a crescut în România de la 42,2% în 2010 la 95,5% în 2025 și a ajuns din urmă media Uniunii, care a urcat de la 68,5% la 94,8% (Eurostat, isoc_ci_in_h). Citite împreună, cele două figuri susțin teza paragrafului dat ca exemplu mai sus: decalajul de folosire a serviciilor publice online persistă deși decalajul de acces s-a închis. Așa lucrează figurile într-un argument: fiecare răspunde la o întrebare, iar ordinea lor urmează ordinea raționamentului.

Când cititorul are nevoie de valori exacte pentru mai mulți indicatori, tabelul este forma potrivită.

Tabelul 12.5. Acces la internet, competențe digitale și folosirea serviciilor publice online, România și UE-27, 2025 (%)

Indicator	România	UE-27	Diferență (puncte procentuale)
Gospodării cu acces la internet	95,5	94,8	0,7
Persoane cu competențe digitale cel puțin de bază	31,8	60,4	−28,6
Persoane care au interacționat online cu autoritățile publice	24,1	71,9	−47,8

Sursa: Eurostat (isoc_ci_in_h, isoc_sk_dskl_i21, isoc_ciegi_ac); diferențe calculate de autor.

Tabelul respectă regulile de formă: titlu care spune ce, unde și când, unități precizate, același număr de zecimale, sursa și proveniența calculelor în notă. Se citește pe ultima coloană: diferența este neglijabilă la acces, mare la competențe și foarte mare la folosire.

ATENȚIE: Rupturile de serie se declară

Seria Eurostat privind interacțiunea online cu autoritățile publice a fost redefinită: valorile de până în 2021 și cele din 2022 încoace nu sunt comparabile direct (pentru România, 14,7% în 2021 după vechea

definiție și 20,9% în 2022 după cea nouă). O figură care le-ar uni într-o singură linie ar arăta o creștere care este în parte un efect al schimbării de definiție. Orice ruptură de serie, schimbare de metodologie sau recodare se menționează în nota tabelului sau a figurii.

12.8. Revizuirea și stilul

Prima versiune este scrisă pentru autor, iar versiunile următoare pentru cititor. Revizuirea eficientă procedează pe niveluri, de la cel mai larg la cel mai îngust, pentru că nu are rost să șlefuiți fraze dintr-un paragraf care va fi eliminat.

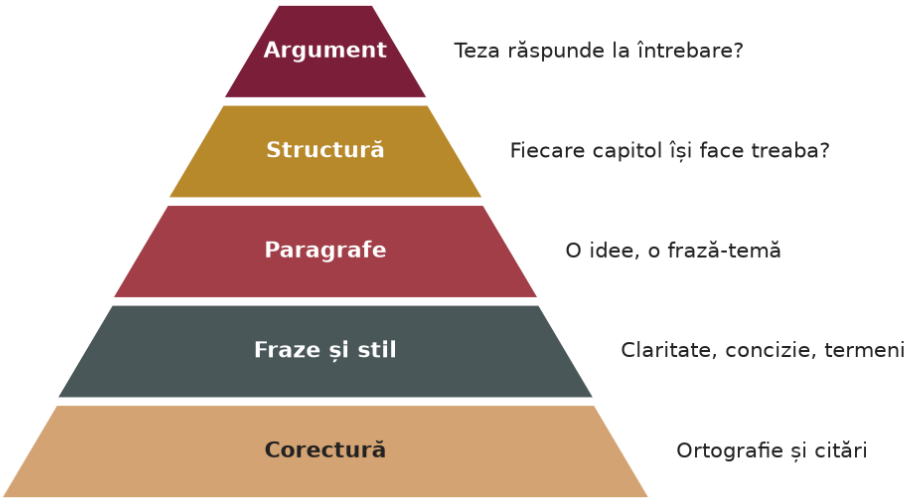

Figura 12.6. Nivelurile revizuirii, de la argument la corectură

Sursa: elaborare proprie

Piramida se parcurge de sus în jos, iar fiecare nivel cere o lectură separată. Pentru primele două este util planul invers: scrieți pe o pagină, pentru fiecare paragraf al capitolului, ideea lui într-o frază, apoi citiți numai această pagină. Golurile, repetițiile și ordinea greșită devin vizibile. Pentru nivelul frazelor, cititul cu voce tare semnalează frazele prea lungi și formulările goale. Lăsați cel puțin o zi între scriere și revizuire și cereți unui coleg să citească un capitol: ce nu înțelege el nu va înțelege nici comisia.

Stilul academic bun este sobru, nu complicat. Preferați verbul în locul substantivului abstract („am analizat” sau „s-au analizat”, nu „s-a procedat la efectuarea analizei”), fraza de lungime moderată și termenul tehnic folosit consecvent. Sword (2012) și Becker (2007) arată că proza greoaie nu este un semn de rigoare, ci un obicei care poate fi corectat. Prudența afirmațiilor se exprimă prin formulări proporționate cu dovezile („datele sugerează”, „rezultatul este compatibil cu”), nu prin acumularea de rezerve. Persoana gramaticală, impersonalul sau persoana întâi, se alege potrivit uzanței facultății și se păstrează în toată lucrarea.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Instrumentele AI la revizuirea textului

La revizuire, un asistent conversațional poate fi un cititor de probă: îi dați un capitol scris de voi și îi cereți să extragă ideea fiecărui paragraf, să semnaleze frazele neclare, termenii folosiți inconsecvent sau tranzițiile care nu corespund relației logice. Poate, de asemenea, să corecteze ortografia și punctuația.

Erori tipice: la reformulare schimbă sensul, întărește afirmații prudente, adaugă idei sau exemple care nu vă aparțin, uniformizează stilul și introduce formulări generice; nu poate ști dacă o afirmație este

acoperită de datele voastre.

Verificare: comparați frază cu frază versiunea propusă cu a voastră și păstrați numai modificările pe care le înțelegeți și le acceptați; nu cereți rescrierea părților de argument; nu încărcați pasaje cu date personale. Folosirea se consemnează în jurnal și în declarația de utilizare, potrivit regulilor din capitolul anterior.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Scrieți teza disertației în cel mult două fraze și verificați-o cu un coleg: o poate contesta? Dacă nu, reformulați.
2. Completați șablonul introducerii în patru mișcări și redactați prima versiune a rezumatului în cinci fraze.
3. Faceți planul invers al unui capitol deja scris: o frază pentru fiecare paragraf. Notați în jurnal ce paragrafe mutați, contopiți sau eliminați.
4. Alegeți o pagină și subliniați toți conectorii; corectați-i pe cei care anunță o relație logică inexistentă.
5. Verificați corespondența dintre citările din text și lista de referințe pentru un capitol și corectați formatul după APA 7.
6. Alegeți un tabel și o figură din lucrare și rescrieți-le titlul, nota și comentariul în trei pași.

12.9. Rezumat

- O disertație este un argument: teză, temeiuri, dovezi, obiecții și legătura dintre ele.
- Teza se poate spune în două fraze și poate fi contestată; o temă anunțată nu este o teză.
- Fiecare capitol răspunde la o singură întrebare a cititorului; IMRaD reflectă ordinea acestor întrebări.
- Lucrarea are formă de clepsidră: largă la început și la sfârșit, îngustă la metodă și rezultate.
- Studiul de caz și analiza de politici au arhitecturi proprii, cu aceeași funcție a primului și a ultimului capitol.
- Paragraful dezvoltă o singură idee, anunțată în fraza-temă și sprijinită pe o dovadă.
- Conectorii afirmă relații logice; un conector greșit este o eroare de argument.
- Introducerea stabilește teritoriul, nișa și contribuția; concluziile răspund la întrebare fără date noi.
- Rezumatul este autonom: problemă, scop, metodă, rezultate, concluzie.
- APA 7 este un sistem autor–an; textul și lista de referințe trebuie să corespundă exact.
- Tabelele și figurile se anunță, se numerotează, au sursă și se comentează în trei pași.
- Revizuirea se face pe niveluri, de la argument la corectură.

12.10. Concepte-cheie

- **Teză** – afirmația principală a lucrării, răspunsul la întrebarea de cercetare.
- **Temei** – motivul pentru care cititorul ar trebui să accepte teza.
- **Dovadă** – dată, citat sau document pe care se sprijină un temei.
- **IMRaD** – structură în introducere, metode, rezultate și discuție.
- **Clepsidră** – forma textului care trece de la general la particular și înapoi.

- **Frază-temă** – fraza care anunță ideea unui paragraf.
- **Tranziție** – element care arată relația logică dintre două idei.
- **Mișcare retorică** – pas cu funcție precisă într-o introducere (teritoriu, nișă, ocuparea nișei).
- **Rezumat (abstract)** – text autonom care redă problema, scopul, metoda, rezultatele și concluzia.
- **Parafrază** – redarea unei idei cu propriile cuvinte, cu indicarea sursei.
- **Sistem autor–an** – mod de citare în care textul trimite la lista de referințe prin autor și an.
- **DOI** – identificator digital permanent al unei publicații.
- **Notă de tabel sau de figură** – text care indică sursa, definițiile și eventualele rupturi de serie.
- **Plan invers** – rezumarea fiecărui paragraf într-o frază, pentru verificarea structurii.

12.11. Exerciții practice

1. **Teza în două fraze.** Scrieți teza disertației voastre în cel mult două fraze, apoi identificați temeiurile, dovezile și cea mai serioasă obiecție. Schimbați foaia cu un coleg, care formulează o a doua obiecție.
2. **Lucru pe date reale: un paragraf argumentativ.** Folosind din digestul de date seriile Eurostat privind competențele digitale și interacțiunea online cu autoritățile publice (2025), pentru România, Bulgaria, Polonia, Ungaria și media UE, scrieți un paragraf de 120–150 de cuvinte cu frază-temă, dovadă, consecință și legătură. Citați sursa în stil APA.
3. **Lucru pe date reale: tabel și figură.** Din seria Eurostat a persoanelor de 25–34 de ani cu studii superioare (digestul de date), construiți un tabel în format APA pentru România, Polonia și UE în 2005, 2015 și 2025 și propuneți o figură pentru aceleași date. Scrieți comentariul în trei pași și argumentați care dintre cele două forme servește mai bine un argument despre divergență.
4. **Exercițiu în echipă: planul invers.** În echipe de trei, fiecare aduce un capitol de cel puțin cinci pagini. Colegii îi fac planul invers fără să consulte autorul. Comparați planul rezultat cu cel pe care autorul credea că l-a urmat.
5. **Conectori sub control.** Într-o pagină dintr-un articol de specialitate, subliniați conectorii și clasificați-i după tabelul relațiilor logice. Găsiți cel puțin un loc în care alt conector ar schimba sensul argumentului.
6. **Introducerea în mișcări.** Alegeți un articol dintr-o revistă de administrație publică și marcați în introducere cele trei mișcări descrise de Swales. Rescrieți apoi introducerea propriei lucrări după șablonul din capitol.
7. **Lista de referințe.** Luați zece referințe din bibliografia voastră, de cel puțin patru tipuri diferite, și formatați-le după APA 7. Verificați corespondența cu citările din text.
8. **Rezumatul.** Redactați rezumatul disertației în cinci fraze și apoi în 200 de cuvinte. Marcați frazele care nu transmit informație și eliminați-le.

12.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Care sunt cele cinci elemente ale unui argument de cercetare și ce rol are fiecare?
2. Prin ce se deosebește o teză de anunțarea unei teme? Dați un exemplu din administrația publică.
3. La ce întrebare a cititorului răspunde capitolul de discuție și cum diferă el de capitolul de rezultate?
4. Ce înseamnă forma de clepsidră a unei lucrări empirice?
5. Care sunt componentele unui paragraf argumentativ și cum verificați rapid structura unui capitol?

6. De ce alegerea unui conector este o chestiune de argument, nu de stil?
7. Ce cuprinde un comentariu complet al unei figuri?
8. Care sunt nivelurile revizuirii și de ce se parcurg de la cel mai larg la cel mai îngust?
9. În stilul APA 7, o lucrare cu patru autori se citează în text, de la prima apariție: a) cu toți cei patru autori; b) cu primii doi autori și „et al.”; c) cu primul autor și „et al.”; d) numai cu titlul.
10. În modelul lui Swales, „stabilirea unei nișe” înseamnă: a) descrierea metodei; b) arătarea a ceea ce lipsește sau este contestat în literatură; c) prezentarea planului lucrării; d) mulțumirile.
11. Care dintre următoarele nu are ce căuta în concluzii? a) răspunsul la întrebarea de cercetare; b) limitele lucrării; c) date și surse noi; d) implicații pentru practică.
12. Un citat textual de 50 de cuvinte se redă, în stilul APA 7: a) în rând, între ghilimele; b) ca bloc separat, cu indicarea paginii; c) în notă de subsol, fără pagină; d) numai parafrazat.
13. Alegeți figura în locul tabelului atunci când: a) cititorul are nevoie de valori exacte; b) contează forma: tendința, decalajul, distribuția; c) aveți mai mult de zece indicatori; d) datele au zecimale.
14. Conectorul „prin urmare” anunță o relație de: a) contrast; b) concesie; c) consecință; d) exemplificare.
15. Unirea într-o singură linie a două segmente ale unei serii statistice cu definiții diferite, fără nicio mențiune, este: a) o simplificare acceptabilă; b) o eroare de prezentare care poate induce o concluzie falsă; c) o cerință APA; d) o formă de parafrază.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-c, 10-b, 11-c, 12-b, 13-b, 14-c, 15-b.

12.13. Bibliografia capitolului

- American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.
- Becker, H. S. (2007). *Writing for Social Scientists: How to Start and Finish Your Thesis, Book, or Article* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Chelcea, S. (2007). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane* (ed. a IV-a). Comunicare.ro.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Eco, U. (2006). *Cum se face o teză de licență*. Polirom.
- Swales, J. M. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge University Press.
- Swales, J. M., & Feak, C. B. (2012). *Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills* (3rd ed.). University of Michigan Press.
- Sword, H. (2012). *Stylish Academic Writing*. Harvard University Press.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Williams, J. M., & Bizup, J. (2017). *Style: Lessons in Clarity and Grace* (12th ed.). Pearson.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Capitolul 13. Prezentarea orală și susținerea disertației

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să construiți o prezentare de susținere pornind de la mesajul lucrării, nu de la cuprinsul ei;
- să redactați diapozitive cu titlu-afirmație și o singură dovadă vizuală pe pagină;
- să alegeți forma grafică potrivită mesajului și să eliminați din grafic tot ce nu servește comparației urmărite;
- să vă planificați repetițiile, timpul și soluțiile de rezervă pentru ziua susținerii;
- să anticipați întrebările comisiei și să răspundeți argumentat, inclusiv atunci când nu știți răspunsul;
- să vă autoevaluați prezentarea cu ajutorul grilei folosite la colocviu.

13.1. Susținerea ca gen academic distinct

După luni de lucru la text, tentația este să tratați susținerea ca pe o formalitate: câteva diapozitive extrase din lucrare, citite în fața comisiei. Disertația scrisă și prezentarea orală sunt două produse diferite ale aceleiași cercetări, cu public, durată și reguli proprii. Textul poate fi recitit, are note, anexe și un cuprins care îi permite cititorului să sară; expunerea orală curge o singură dată, în ritmul vorbitorului, iar ascultătorul nu poate da pagina înapoi. De aici decurge principiul care organizează tot capitolul: într-o prezentare nu spuneți tot ce ați făcut, ci atât cât este necesar pentru ca un auditoriu competent să vă poată judeca argumentul.

Comisia a primit lucrarea și referatul coordonatorului. În sală, ea verifică trei lucruri pe care textul singur nu le poate dovedi. Primul este paternitatea intelectuală: autorul înțelege ce a scris, poate explica orice alegere și poate reface raționamentul fără hârtie în față. Al doilea este capacitatea de ierarhizare: știe autorul care este rezultatul principal și care sunt detaliile? Al treilea este maturitatea metodologică, vizibilă mai ales la întrebări: își cunoaște autorul limitele lucrării și le poate discuta fără a se apăra? Booth și colaboratorii (2016) descriu cercetarea ca pe o conversație cu cititorii; la susținere, conversația devine literală.

Durata susținerii este stabilită de regulamentul facultății și de comisie: verificați din timp câte minute aveți pentru expunere și câte pentru întrebări. Exemplele de mai jos presupun o expunere de zece minute urmată de întrebări; proporțiile se păstrează și pentru alte durate. Aceeași structură o veți folosi la colocviul acestui seminar.

ATENȚIE: Trei confuzii care costă puncte

Prezentarea nu este rezumatul lucrării citit cu voce tare, nu este o demonstrație că ați muncit mult și nu este o lecție despre tema aleasă. Comisia are nevoie să afle ce ați întrebat, cum ați aflat și ce ați găsit; orice minut petrecut cu definiții de manual este luat rezultatelor.

13.2. Structura prezentării: de la mesaj la diapozitive

Planificarea începe fără calculator. Înainte de a deschide programul de prezentări, scrieți pe o singură pagină trei propoziții: ce am întrebat, ce am găsit, de ce contează. Dacă nu le puteți scrie, problema nu este de prezentare, ci de argument, și se rezolvă întorcându-vă la concluziile lucrării.

Structura cea mai sigură urmează logica lucrării, dar îi schimbă proporțiile. În text, recenzia literaturii și metodologia ocupă adesea jumătate din pagini; în prezentare, ele se comprimă, iar rezultatele și discuția primesc cel mai mult timp. Figura următoare arată succesiunea părților.

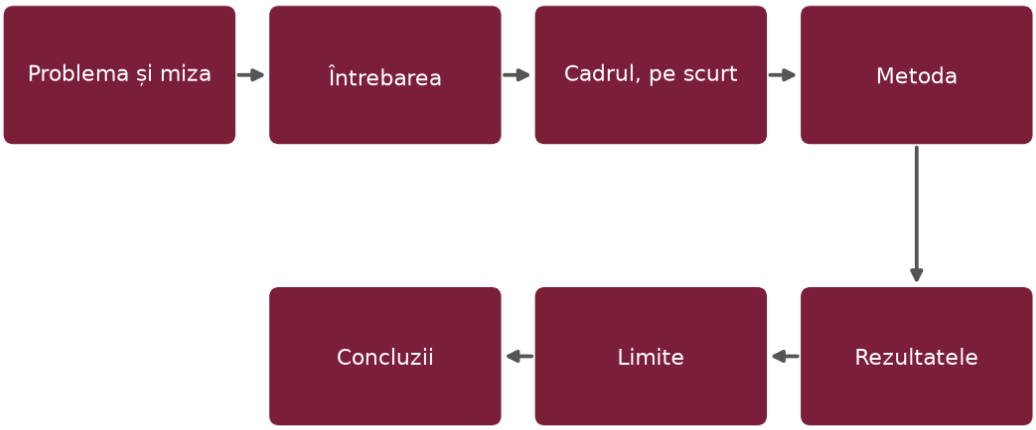

Figura 13.1. Parcursul unei prezentări de susținere

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește urmând săgețile, dar trebuie înțeleasă ca o clepsidră: se pornește larg (problema publică), se îngustează repede până la întrebarea precisă, se rămâne în zona îngustă a metodei și a rezultatelor, apoi se lărgește din nou spre concluzii. Primele și ultimele două minute se adresează oricărui ascultător instruit, iar mijlocul, specialistului. Tabelul de mai jos transformă parcursul într-un buget de timp.

Tabelul 13.1. Bugetul de timp pentru o expunere de zece minute (orientativ)

Parte	Timp	Diapozitive	Ce trebuie să rămână
Problema, miza, întrebarea	1,5 min	2	De ce merită pusă întrebarea
Cadrul teoretic și ipotezele	1 min	1	Conceptele și relația așteptată
Metoda și datele	2 min	2	Cine, câți, cum, când; de ce așa
Rezultatele	3,5 min	3–4	Două-trei constatări, fiecare cu dovada ei
Limite	0,5 min	1	Ce nu se poate afirma
Concluzii și implicații	1,5 min	1	Răspunsul la întrebare și recomandarea

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul arată două lucruri. Întâi, numărul de diapozitive: aproximativ unul pe minut; cine vine cu douăzeci și cinci nu va termina. Apoi, ponderea rezultatelor: peste o treime din timp. Dacă, la repetiție, ajungeți la rezultate abia în minutul șapte, tăiați din introducere și din teorie, nu din rezultate.

Limitele au un diapozitiv propriu, scurt. Comisia le observă oricum, iar faptul că le numiți voi însivă transformă o vulnerabilitate într-o dovadă de judecată metodologică. Concluziile revin explicit la întrebarea din minutul al doilea și îi răspund într-o frază.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: scenariul prezentării pe o pagină

Completați înainte de a face diapozitivele. Fiecare rând devine un diapozitiv sau un grup de diapozitive.

Nr.	Titlu-afirmație (propoziție completă)	Dovada de pe diapozitiv	Timp	Tranziția spre următorul
1	[Problema publică, cu o cifră și sursa ei]	[grafic sau cifră mare]	45 s	„De aici întrebarea mea...”
2	[Întrebarea de cercetare, textual]	[întrebarea și, dacă există, ipotezele]	45 s	„Pentru a răspunde, m-am sprijinit pe...”
3	[Relația așteptată între concepte]	[modelul conceptual desenat]	60 s	„Am verificat relația astfel...”
4–5	[Design, cazuri sau eșantion, instrument]	[schemă a designului; tabel mic]	120 s	„Iată ce am găsit.”
6–9	[Câte o constatare pe diapozitiv]	[un grafic sau un citat pe diapozitiv]	210 s	„Ce nu pot afirma...”
10	[Limita principală și consecința ei]	[două-trei puncte]	30 s	„Revin la întrebare.”
11	[Răspunsul la întrebare și recomandarea]	[trei puncte]	90 s	„Vă mulțumesc; aștept întrebările.”

Verificare: citite la rând, titlurile din coloana a doua trebuie să alcătuiască un rezumat coerent al lucrării.

13.3. Diapozitive eficiente

Un diapozitiv nu este o pagină de document proiectată pe perete. Cercetările lui Mayer (2009) asupra învățării din materiale care combină cuvinte și imagini susțin câteva principii cu aplicare directă: oamenii rețin mai bine atunci când materialul irelevant este eliminat, când cuvintele și imaginea corespunzătoare sunt apropiate și când explicația vine prin voce, nu printr-un text lung afișat simultan cu aceeași explicație rostită. Un auditoriu care citește un paragraf de pe ecran nu vă mai ascultă.

Pentru prezentările științifice, Alley (2013) propune modelul afirmație–dovadă (assertion–evidence): titlul diapozitivului este o propoziție completă care enunță ideea, iar corpul diapozitivului o susține vizual, printr-un grafic, o schemă, un tabel mic sau un citat, în locul unei liste de puncte. Diferența se vede în figura următoare.

Figura 13.2. Diapozitivul-listă și diapozitivul afirmație–dovadă

Sursa: adaptare după Alley (2013)

Coloana din stânga descrie diapozitivul obișnuit: titlul „Rezultate” nu spune nimic, punctele sunt fragmente pe care doar autorul le poate reconstitui, iar concluzia rămâne în sarcina publicului. Coloana din dreapta mută efortul la autor: el formulează concluzia în titlu și arată pe ce se sprijină. La întrebări, un diapozitiv cerut de comisie se regăsește ușor după titlu.

Tabelul următor oferă perechi de titluri pentru aceleași diapozitive. Formulările sunt exemple construite în scop didactic, pe teme tipice de disertație.

Tabelul 13.2. Titluri-etichetă și titluri-afirmație (exemple construite)

Titlu slab	De ce este slab	Titlu bun
Introducere	Nu anunță nimic	Două treimi din cererile primăriei X se depun încă la ghișeu
Metodologie	Etichetă de capitol	12 interviuri cu funcționari din trei primării de mărimi diferite
Rezultate (1)	Publicul nu știe la ce să se uite	Timpul de așteptare, nu canalul folosit, explică încrederea
Analiza datelor	Descrie activitatea, nu rezultatul	Comunele mici depun proiecte numai când au un angajat dedicat
Concluzii	Valabil pentru orice lucrare	Simplificarea formularului contează mai mult decât platforma

Câteva reguli de formă completează modelul. Folosiți un singur font, cu litere suficient de mari pentru a fi citite din ultimul rând al sălii, și un contrast puternic între text și fundal. Nu vă bizuiți numai pe culoare pentru a deosebi seriile unui grafic: proiectoarele spală culorile, iar unii ascultători nu disting roșul de verde. Renunțați la animații și la imagini decorative. Numerotați diapozitivele, pentru ca membrii comisiei să poată trimite la ele. Tabelele mari din lucrare nu se proiectează: extrageți cele trei-patru cifre care contează.

PAS CU PAS: Pregătirea tehnică a prezentării în PowerPoint

1. Stabiliți formatul paginii înainte de a lucra: `Design > Slide Size` (16:9 pentru majoritatea proiectoarelor actuale; întrebați ce echipament are sala).
2. Activați numerotarea: `Insert > Slide Number`, apoi `Apply to All`.
3. Repetați cu cronometru: `Slide Show > Rehearse Timings` înregistrează timpul petrecut pe

fiecare diapozitiv.

4. La susținere folosiți vizualizarea pentru prezentator (`Slide Show > Use Presenter View`), care vă arată notele, ceasul și diapozitivul următor.
5. Salvați și o copie PDF (`File > Export` sau `Save As`, tip PDF): fonturile și așezarea se pot strica pe alt calculator.

Denumirile sunt cele din interfața în limba engleză și pot diferi ușor între versiuni; LibreOffice Impress și Google Slides au funcții similare.

13.4. Vizualizarea datelor în prezentare

Graficul este dovada cea mai puternică pe care o puteți pune pe ecran și, în același timp, locul unde se pierde cel mai ușor mesajul. Pe hârtie, cititorul are timp să descifreze o legendă cu opt serii; în sală are câteva secunde.

Punctul de plecare este întrebarea: ce comparație vreau să vadă publicul? Cleveland și McGill (1984) au arătat experimental că oamenii judecă mai exact mărimile codificate prin poziție pe o scară comună decât pe cele codificate prin unghiuri sau arii. De aici regula practică: barele și punctele aliniate pe aceeași axă se citesc mai sigur decât sectoarele unui grafic circular. Tufte (2001) a adăugat criteriul economiei: fiecare element desenat trebuie să poarte informație, iar ornamentele (efecte tridimensionale, umbre, grile dense) se elimină. Literatura mai recentă insistă pe titlul care spune mesajul și pe evidențierea seriei de interes (Knaflic, 2015; Schwabish, 2021).

Tabelul 13.3. Ce formă de grafic servește fiecărui mesaj

Mesajul	Forma potrivită	De evitat
Ierarhia unor unități într-un an	Bare orizontale ordonate	Bare în ordine alfabetică
Evoluția în timp a puține serii	Linii (cel mult trei-patru)	Bare grupate pe mulți ani
Compararea a două grupuri	Bare sau puncte cu interval	Tabel cu multe zecimale
Relația dintre două variabile	Nor de puncte, eventual cu dreaptă	Două serii pe axe diferite
Structura unui întreg	Bare stivuite sau un singur procent	Grafic circular cu multe felii

Sursa: sinteză după Cleveland și McGill (1984), Knaflic (2015) și Schwabish (2021).

Să aplicăm tabelul pe date reale. Presupuneți o disertație despre utilizarea serviciilor publice digitale. Pentru diapozitivul de deschidere vreți să arătați unde se află România. Mesajul este o ierarhie într-un an, deci barele orizontale ordonate sunt forma potrivită.

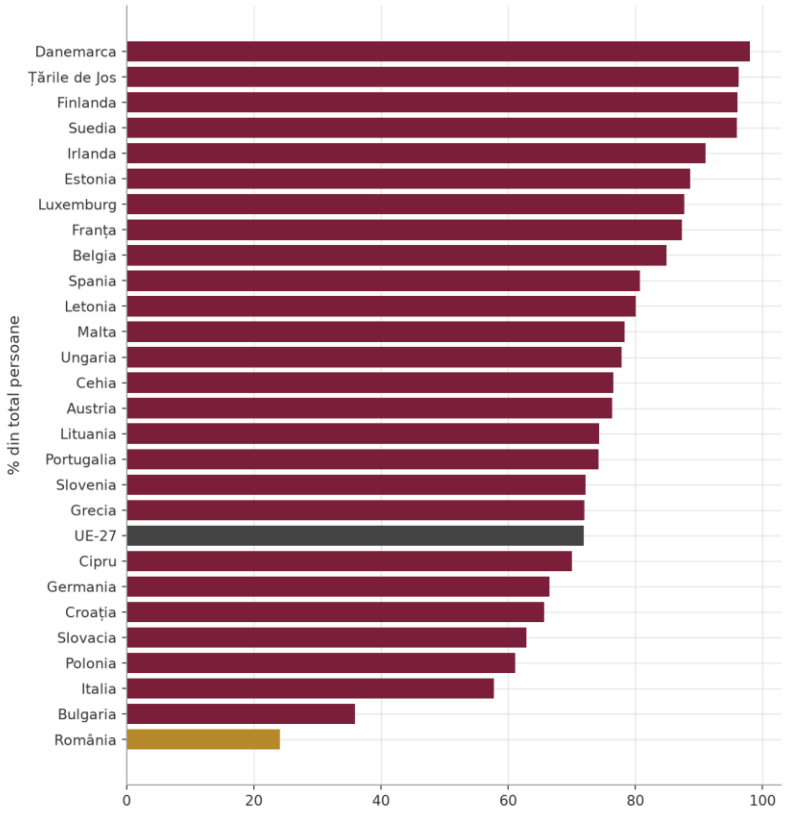

Figura 13.3. Persoane care au folosit un site sau o aplicație a unei autorități publice, statele UE, 2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

Graficul se citește de jos în sus sau de sus în jos, după ordinea barelor, iar privirea găsește imediat bara evidențiată a României: 24,1% în 2025, cea mai mică valoare dintre statele membre, față de 71,9% media Uniunii (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Concluzia metodologică: un grafic cu douăzeci și șapte de bare este acceptabil pe ecran numai dacă o singură bară este scoasă în evidență și dacă nu cereți publicului să citească fiecare etichetă.

Dacă mesajul este altul, anume că decalajul nu se închide, aceleași date cer altă formă: două linii, nu douăzeci și șapte de bare.

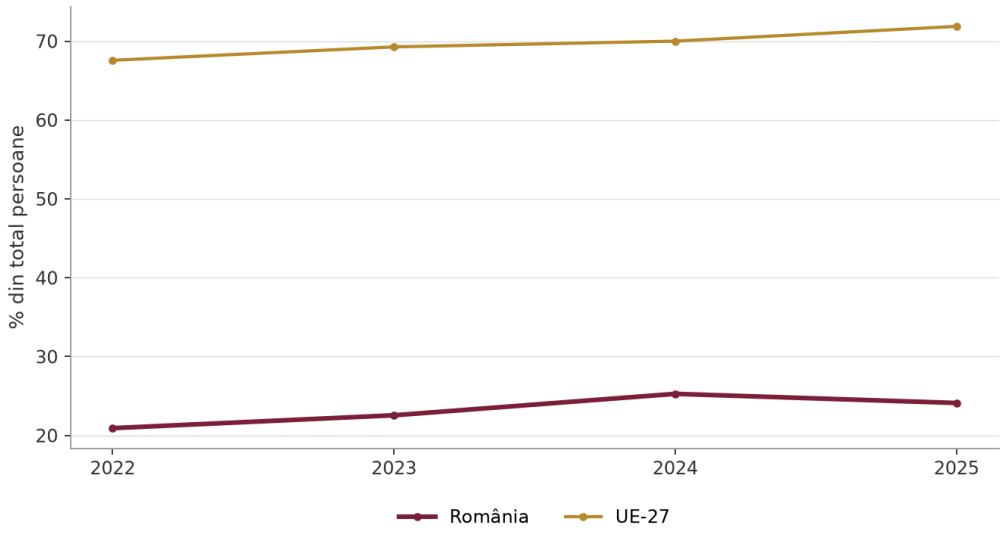

Figura 13.4. Utilizarea site-urilor și aplicațiilor autorităților publice: România și media UE, 2022–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_ciegi_ac (date extrase în noiembrie 2026)

În 2022, România se afla la 20,9%, iar Uniunea la 67,6%; în 2025, la 24,1%, respectiv 71,9% (Eurostat, isoc_ciegi_ac). Distanța dintre linii a rămas practic aceeași, de aproximativ 47 de puncte procentuale. Observați ce lipsește: celelalte țări. Adăugarea lor ar fi transformat figura într-un ghem de linii în care mesajul se pierde. Seria începe în 2022 pentru că, în setul de date folosit, valorile anterioare formează o serie separată; o serie scurtă, onest delimitată, este preferabilă uneia lungi, cusute din serii diferite.

Al treilea exemplu privește rezultatele proprii. Pe setul de date didactic „Barometrul serviciilor publice locale” (400 de respondenți fictivi, date simulate), încrederea medie în primărie crește cu nivelul de educație.

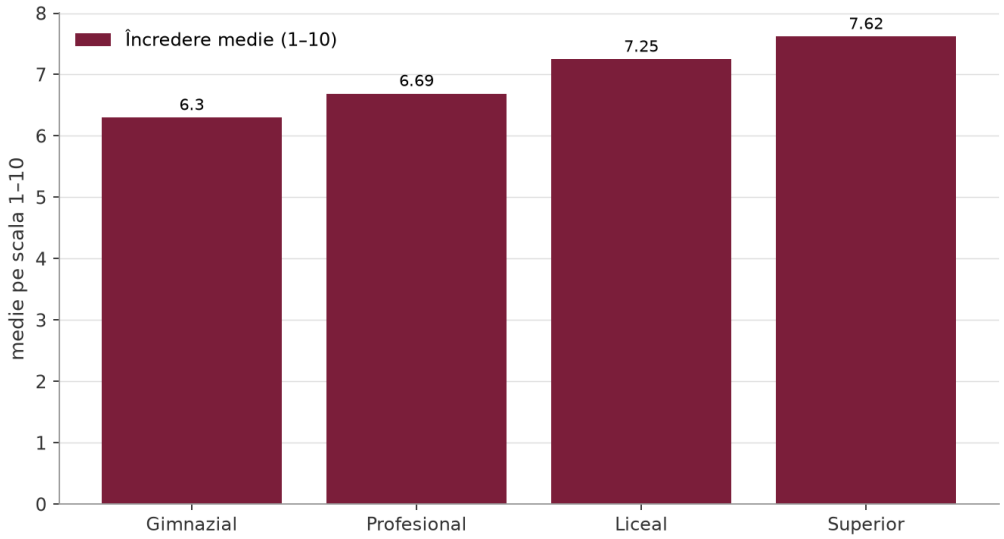

Figura 13.5. Încrederea medie în primărie după nivelul de educație (set de date didactic, simulat)

Sursa: date ilustrative (exemplu didactic)

Mediile sunt 6,30 (n = 73), 6,69 (n = 107), 7,25 (n = 130) și 7,62 (n = 81), calculate pe cei 391 de respondenți cu răspuns valid. Graficul este corect, dar incomplet pentru o comisie: nu arată nici dispersia, nici numărul de cazuri. Pe diapozitiv, adăugați sub fiecare bară numărul de respondenți și spuneți cu voce tare cât de mare este diferența în raport cu abaterea standard. O axă care pornește de la 6 ar face diferențele spectaculoase și ar fi înșelătoare: la grafice cu bare, axa pornește de la zero sau de la capătul scalei.

EXEMPLU: Un rezultat, două diapozitive

Pe același set didactic, respondenții care au folosit serviciile online au o încredere medie de 7,16 (abatere standard 1,78; n = 237), iar ceilalți de 6,75 (abatere standard 1,93; n = 154). Diferența de 0,41 puncte este semnificativă statistic (testul t Welch: t = 2,11; p = 0,035), dar mică (d Cohen = 0,22).

Varianta slabă de diapozitiv are titlul „Testul t” și reproduce tabelul de output. Varianta bună are titlul „Utilizatorii serviciilor online au ceva mai multă încredere în primărie – dar diferența este mică” și arată două bare cu intervalele de încredere de 95% (6,93–7,38 și 6,44–7,05), cu n sub fiecare. Un al doilea diapozitiv duce argumentul mai departe: într-o regresie care include timpul de așteptare, vârsta și mediul de rezidență (n = 386; R^2 = 0,23), coeficientul utilizării online scade la 0,03 (p = 0,86), în timp ce fiecare minut de așteptare în plus este asociat cu o scădere a încrederii de 0,07 puncte (p < 0,001). Titlul: „Diferența dispare când ținem seama de timpul de așteptare”. Datele sunt simulate; exemplul ilustrează forma, nu un rezultat de cercetare.

Pentru rezultatele calitative, echivalentul graficului este citatul. Un diapozitiv poartă o temă, formulată în titlu, și unul sau două citate scurte, cu indicarea tipului de respondent („funcționar, primărie de oraș mic"), nu a numelui. Nu proiectați pagini de transcriere, iar frecvența codurilor nu se prezintă ca rezultat statistic.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: Instrumentele AI la pregătirea prezentării

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) sunt utili în trei momente: pentru a comprima un capitol în trei propoziții pe care apoi le corectați; pentru a reformula titluri-etichetă în titluri-afirmație; pentru a genera întrebări de comisie pe baza rezumatului și a capitolului de metodologie, cu care vă antrenați.

Erori tipice: diapozitive generate automat, pline de liste generice; titluri care afirmă mai mult decât arată datele („demonstrează", „cauzează"); cifre modificate față de lucrare; întrebări de comisie care ocolesc tocmai punctul slab al lucrării voastre.

Verificare: fiecare cifră de pe diapozitive se confruntă cu tabelul din lucrare; fiecare verb din titluri se confruntă cu designul; graficele se produc din datele proprii, nu din descrieri. Nu încărcați în servicii publice de inteligență artificială transcrieri, date cu caracter personal sau documente interne ale instituției studiate. Utilizarea se consemnează în declarația privind inteligența artificială, iar la susținere răspundeți personal pentru tot ce apare pe ecran.

13.5. Timpul, repetițiile și emoțiile

Respectarea timpului este prima formă de respect față de comisie și singurul criteriu din grilă pe care îl puteți controla integral dinainte. Președintele comisiei vă poate întrerupe la expirarea timpului, iar dacă aceasta se întâmplă înaintea concluziilor, ați pierdut partea cea mai importantă. Timpul nu se estimează, se măsoară: o prezentare este gata abia după ce a fost rostită cu voce tare, în picioare, cu cronometru, de cel puțin trei ori. Citirea în gând durează mult mai puțin decât vorbirea și vă va înșela de fiecare dată.

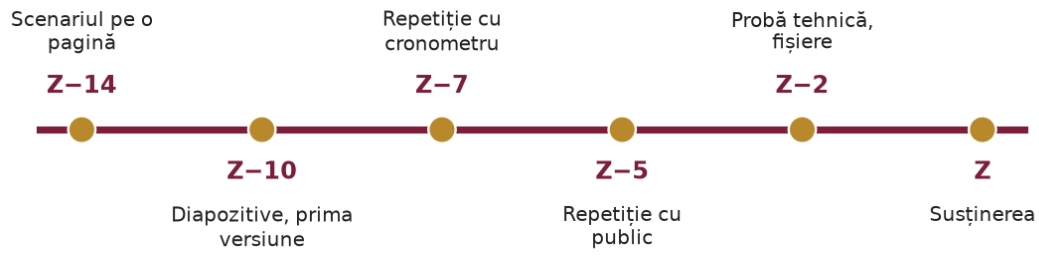

Figura 13.6. Calendarul pregătirii susținerii

Sursa: elaborare proprie

Calendarul se citește ca numărătoare inversă față de ziua susținerii (Z). Scenariul precede diapozitivele, pentru a nu confunda aranjarea paginilor cu gândirea argumentului. Repetiția cu public, în fața a doi-trei

colegi sau a coordonatorului, este cea mai valoroasă: ascultătorii vă spun unde s-au pierdut și vă pun întrebări la care nu v-ați gândit. Proba tehnică verifică fișierele, proiectorul și copia de rezervă.

Câteva tehnici ajută la încadrarea în timp. Notați pe scenariu minutul la care trebuie să ajungeți la fiecare parte. Hotărâți dinainte ce diapozitiv poate fi sărit fără a rupe argumentul. Învățați pe de rost numai prima și ultima frază; restul se spune liber, după cuvintele-cheie din note. Puneți după concluzii câteva diapozitive de rezervă, cu tabelele complete, instrumentul și analizele suplimentare: nu le prezentați, dar le aveți la îndemână când vi se cere un detaliu.

Emoțiile sunt normale și semnalează că miza contează. Nu există o rețetă care să le elimine, dar pregătirea reduce necunoscutul: cine a repetat de trei ori cu cronometru are mai puține motive de teamă decât cine improvizează. Începutul memorat vă trece peste primele treizeci de secunde, cele mai grele. Vorbiți mai rar decât vi se pare firesc și priviți pe rând membrii comisiei, nu ecranul. Dacă pierdeți firul, o pauză de două secunde și o privire pe note par, din sală, un semn de stăpânire de sine.

EXEMPLU: Prima jumătate de minut, în două variante (exemple construite)

Varianta slabă: „Bună ziua, mă numesc..., lucrarea mea se numește..., a fost coordonată de... și este structurată în cinci capitole. În primul capitol am prezentat noțiuni teoretice despre digitalizare...”. După treizeci de secunde, comisia nu a aflat nimic ce nu scria pe copertă.

Varianta bună: „Bună ziua. În 2025, mai puțin de un sfert dintre români au folosit un site sau o aplicație a unei autorități publice, față de aproape trei sferturi în media Uniunii (Eurostat). Lucrarea mea întreabă de ce, într-un oraș în care platforma există de patru ani, cei mai mulți contribuabili vin în continuare la ghișeu. Am intervievat... și am analizat...”. Problema, întrebarea și metoda au încăput în aceeași jumătate de minut.

13.6. Întrebările comisiei

Expunerea poate fi repetată până la perfecțiune; răspunsurile arată cum gândiți. Majoritatea întrebărilor sunt însă previzibile, pentru că decurg din structura oricărei cercetări. Tabelul următor le grupează și propune, pentru fiecare tip, un început de răspuns bun și unul slab. Formulările sunt exemple construite.

Tabelul 13.4. Întrebări tipice ale comisiei și moduri de a răspunde (exemple construite)

Tipul întrebării	Exemplu	Răspuns slab	Răspuns bun
Contribuție	Ce aduce nou lucrarea?	„Tema nu a mai fost studiată.”	Numește lacuna și ce adaugă rezultatul
Alegerea metodei	De ce interviuri și nu chestionar?	„Așa mi s-a recomandat.”	Leagă metoda de întrebare; numește alternativa și costul ei
Selecție	Cât de reprezentative sunt cazurile?	„Sunt reprezentative.”	Explică criteriul de selecție și la ce nu se extind concluziile
Validitate	Ați controlat alte explicații?	„Nu a fost cazul.”	Arată ce s-a controlat și ce a rămas necontrolat
Limite	Ce ați face altfel?	„Nimic, din lipsă de timp.”	O alegere concretă pe care ar schimba-o și de ce
Implicații	Ce ar trebui să facă primăria?	Recomandări generale	O recomandare derivată dintr-un rezultat anume

Pe lângă acestea, apar întrebări de clarificare, întrebări despre etică și date și, tot mai des, întrebări despre folosirea instrumentelor de inteligență artificială. Pentru cele din urmă, răspunsul este declarația din lucrare, spusă pe scurt: ce instrument, pentru ce sarcină, cum ați verificat.

Nu toate întrebările sunt la fel de comode. Figura următoare le așază după două criterii: dacă țin de lucrare și dacă știți răspunsul.

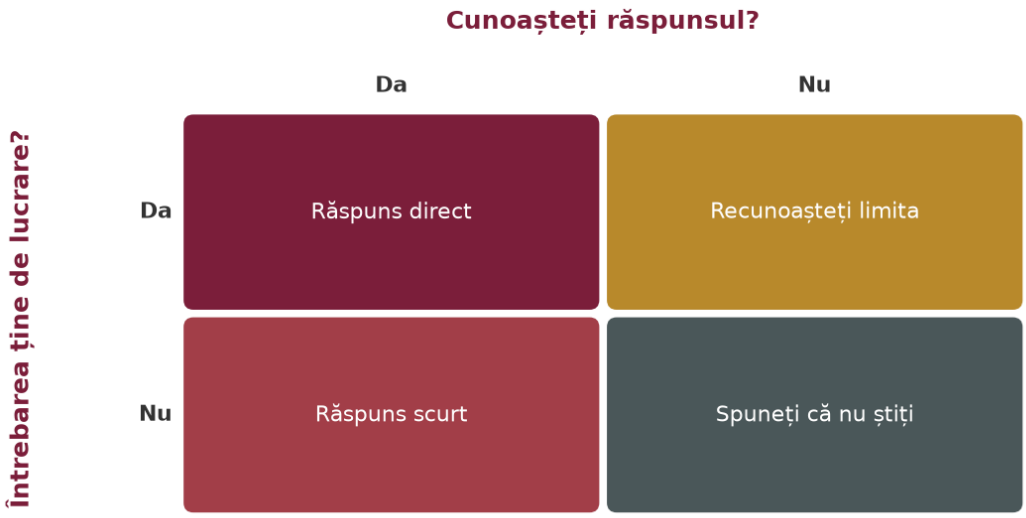

Figura 13.7. Patru situații la întrebări și conduita potrivită

Sursa: elaborare proprie

Cadranul din stânga sus este cel obișnuit. Cadranul din dreapta sus este cel de care depinde nota: întrebarea ține de lucrarea voastră, dar nu aveți răspunsul, de pildă pentru că nu ați făcut o anumită analiză. Conduita corectă este recunoașterea limpede a limitei, urmată de ce ar fi necesar pentru a răspunde: „Nu am testat această explicație. Datele mele nu conțin vechimea în muncă; cu o asemenea variabilă s-ar putea verifica astfel...". Un răspuns inventat pe loc este cea mai proastă opțiune: comisia recunoaște improvizația, iar încrederea în restul lucrării scade. În cadranele de jos, întrebarea iese din aria lucrării: răspundeți scurt sau spuneți că nu ați studiat aspectul.

Pentru orice răspuns, patru pași sunt de folos. Ascultați întrebarea până la capăt și notați-o. Reformulați-o într-o frază atunci când nu sunteți siguri că ați înțeles. Răspundeți întâi direct, apoi argumentați: „Da, cu o rezervă..." este mai bun decât un ocol de un minut. Încheiați când ați terminat. Un ton defensiv sau polemic strică un răspuns corect; o critică întemeiată se primește cu „aveți dreptate, aceasta este o limită a lucrării", urmat de ce se poate totuși susține.

13.7. Grila de evaluare și autoevaluarea

O grilă de evaluare transformă impresia generală în criterii explicite. Grila completă folosită la colocviul acestui seminar se află în anexe; tabelul de mai jos reține numai criteriile care privesc prezentarea orală și descrie cum arată, pentru fiecare, performanța foarte bună și cea insuficientă.

Tabelul 13.5. Criterii pentru evaluarea prezentării orale (extras orientativ)

Criteriu	Nivel foarte bun	Nivel insuficient
Claritatea mesajului	Întrebarea și răspunsul, spuse explicit în primele și ultimele minute	Publicul nu poate spune ce s-a aflat
Structură și timp	Părți echilibrate; încadrare în timp	Depășire; rezultate expediate
Suport vizual	Titluri-afirmație; grafice lizibile, cu sursă și n	Text dens citit de pe ecran
Stăpânirea metodei	Alegeri explicate și comparate cu alternative	Alegeri care nu pot fi justificate

Criteriu	Nivel foarte bun	Nivel insuficient
Răspunsuri la întrebări	Directe, argumentate; limite recunoscute	Evazive, defensive sau improvizate
Ținută academică	Limbaj precis; surse numite; integritate	Afirmații fără sursă; exagerări

Sursa: elaborare proprie; grila completă, cu ponderi, se află în anexe.

Folosiți tabelul înainte de susținere, nu după. La repetiția cu public, dați grila colegilor și cereți-le să noteze fiecare criteriu și, mai ales, să scrie într-o propoziție care a fost mesajul prezentării. Dacă propozițiile lor diferă între ele sau de a voastră, prezentarea nu este încă gata.

INSTRUMENT DE LUCRU: Lista de verificare din ajunul susținerii

- Prezentarea a fost rostită cu cronometru de cel puțin trei ori și se încadrează în timp cu o rezervă de jumătate de minut.
- Fiecare cifră de pe diapozitive este identică cu cea din lucrare și are sursa indicată.
- Fiecare grafic are titlu, unitate de măsură, sursă și număr de cazuri; seria de interes este evidențiată.
- Există un diapozitiv cu limitele și unul cu răspunsul la întrebarea de cercetare.
- Diapozitivele de rezervă (tabele complete, instrument, analize suplimentare) sunt la sfârșitul fișierului.
- Fișierul există în două formate (prezentare și PDF) și în două locuri (stick și e-mail).
- Am pregătit răspunsuri scrise la zece întrebări probabile, inclusiv la cea de care mă tem.

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Scrieți cele trei propoziții ale prezentării: ce am întrebat, ce am găsit, de ce contează.
2. Completați șablonul „scenariul prezentării pe o pagină” pentru proiectul vostru, cu titluri-afirmație și timp pe fiecare rând.
3. Realizați diapozitivul cu rezultatul principal în două variante (listă și afirmație–dovadă) și notați ce s-a schimbat.
4. Redactați zece întrebări probabile ale comisiei, câte cel puțin una din fiecare tip al tabelului din capitol, și schițați răspunsul în două-trei rânduri.
5. Faceți o repetiție cronometrată și treceți în jurnal durata fiecărei părți și ce veți tăia.

13.8. Rezumat

- Prezentarea orală este un gen distinct de lucrarea scrisă: selectează, ierarhizează și se judecă într-o singură ascultare.
- Comisia verifică în sală paternitatea intelectuală, capacitatea de ierarhizare și maturitatea metodologică.
- Planificarea pornește de la trei propoziții (întrebare, rezultat, miză) și de la un scenariu pe o pagină, nu de la diapozitive.
- Rezultatele primesc peste o treime din timp; teoria și definițiile se comprimă.
- Un diapozitiv poartă o singură idee, formulată ca titlu-afirmație și susținută de o dovadă vizuală.

- Forma graficului se alege după comparația urmărită; seria de interes se evidențiază, iar restul se elimină.
- Orice grafic proiectat are titlu, unitate, sursă și număr de cazuri; axa barelor nu se trunchiază.
- Timpul se măsoară prin repetiții cu voce tare; se memorează numai prima și ultima frază.
- Întrebările comisiei sunt în mare parte previzibile și se pregătesc în scris.
- Recunoașterea limpede a unei limite, însoțită de ce ar fi necesar pentru a o depăși, este un răspuns bun; improvizația nu este.
- Grila de evaluare se folosește înainte de susținere, la repetiția cu public.

13.9. Concepte-cheie

- **Susținere (defence, viva)** – prezentarea orală a lucrării în fața comisiei, urmată de întrebări.
- **Mesaj central** – afirmația unică pe care auditoriul trebuie să o rețină din prezentare.
- **Scenariu al prezentării (storyboard)** – planul pe o pagină al diapozitivelor, cu titluri, dovezi și timp.
- **Model afirmație–dovadă (assertion–evidence)** – diapozitiv cu titlu-propoziție susținut de un element vizual.
- **Titlu-afirmație** – titlu de diapozitiv formulat ca propoziție completă care enunță constatarea.
- **Încărcare cognitivă** – efortul mental cerut de prelucrarea simultană a informației văzute și auzite.
- **Raport date–cerneală (data-ink ratio)** – ponderea elementelor grafice care poartă informație în totalul celor desenate.
- **Evidențiere** – scoaterea în relief, prin culoare sau grosime, a seriei asupra căreia se îndreaptă atenția.
- **Axă trunchiată** – axă care nu pornește de la zero și amplifică vizual diferențele.
- **Diapozitive de rezervă (backup slides)** – diapozitive neprezentate, pregătite pentru întrebări.
- **Grilă de evaluare (rubric)** – set de criterii și niveluri de performanță folosit la notare.

13.10. Exerciții practice

1. **Trei propoziții.** Pentru proiectul vostru de disertație, scrieți cele trei propoziții (ce am întrebat, ce am găsit sau ce mă aștept să găsesc, de ce contează). Schimbați foile cu un coleg, care vă spune ce nu a înțeles; rescrieți.
2. **Din etichetă în afirmație.** Luați cuprinsul unei prezentări mai vechi (a voastră sau una publică a unei instituții) și rescrieți cinci titluri-etichetă ca titluri-afirmație. Notați, pentru fiecare, ce dovadă vizuală ar trebui să apară pe diapozitiv.
3. **Lucru pe date reale: ce formă pentru ce mesaj.** Folosind seria Eurostat privind competențele digitale cel puțin de bază (digestul de date: România 27,8% în 2021 și 31,8% în 2025; UE 53,9% și 60,4%), proiectați două diapozitive: unul pentru mesajul „România este departe de media UE”, altul pentru mesajul „decalajul nu s-a redus”. Indicați forma graficului, titlul-afirmație, ce evidențiați și ce eliminați. Calculați decalajul în puncte procentuale în cei doi ani.
4. **Lucru pe setul de date didactic.** Din fișierul `barometru_servicii_publice.csv`, calculați ponderea celor care au folosit serviciile online în urban și în rural, în PSPP (`Analyze > Descriptive Statistics > Crosstabs`, cu procente pe rânduri) sau cu sintaxa de mai jos. Construiți un singur diapozitiv de rezultate, cu titlu-afirmație, grafic, n și o frază de interpretare; notați ce nu puteți afirma pe baza acestui tabel.

5. **Exercițiu în echipă: comisia de probă.** În echipe de patru, un membru prezintă cinci minute, ceilalți trei formează comisia. Fiecare „membru al comisiei” pune două întrebări din tipuri diferite ale tabelului din capitol și completează grila de evaluare. Rolurile se rotesc. La final, echipa stabilește pentru fiecare prezentator cea mai slabă întrebare-răspuns și o rescrie.
6. **Recuperarea unui răspuns.** Rescrieți următoarele răspunsuri slabe (exemple construite) astfel încât să recunoască limita și să apere ce se poate apăra: „Eșantionul este reprezentativ pentru că am avut 120 de respondenți.”; „Nu am avut timp pentru mai multe interviuri.”; „Rezultatele demonstrează că digitalizarea crește încrederea.”

Pentru exercițiul 4, sintaxa PSPP/SPSS este:

```
CROSSTABS /TABLES=mediu BY utilizeaza_online /CELLS=COUNT ROW /STATISTICS=CHISQ.
```

Rezultatul de control: în urban, 138 din 197 de respondenți (70,1%) au folosit serviciile online; în rural, 103 din 203 (50,7%); chi-pătrat = 15,57, df = 1, $p < 0,001$.

13.11. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Prin ce se deosebește prezentarea orală de lucrarea scrisă și ce consecințe are diferența asupra selecției conținutului?
2. Ce trei lucruri verifică o comisie în sală și nu le poate verifica doar din text?
3. De ce se recomandă scrierea scenariului pe o pagină înainte de realizarea diapozitivelor?
4. Explicați modelul afirmație–dovadă și un avantaj al lui în momentul întrebărilor.
5. De ce nu este potrivit același grafic pentru mesajul „România este pe ultimul loc” și pentru mesajul „decalajul nu se închide”?
6. Ce informații trebuie să însoțească orice grafic proiectat și de ce?
7. Cum răspundeți la o întrebare care ține de lucrarea voastră, dar la care nu aveți răspuns?
8. La ce servesc diapozitivele de rezervă și ce conțin de regulă?
9. Într-o expunere de zece minute, partea căreia i se alocă cel mai mult timp este: a) cadrul teoretic; b) prezentarea autorului și a structurii lucrării; c) rezultatele; d) bibliografia.
10. Titlul de diapozitiv conform modelului afirmație–dovadă este: a) „Rezultate”; b) „Analiza datelor (2)”; c) „Comunele mici depun proiecte numai când au un angajat dedicat”; d) „Discuții și concluzii”.
11. Pentru a arăta ierarhia statelor UE la un indicator într-un singur an, forma cea mai potrivită este: a) grafic circular; b) bare orizontale ordonate, cu țara de interes evidențiată; c) linii pentru toate țările; d) tabel cu două zecimale.
12. Trunchierea axei verticale la un grafic cu bare: a) este obligatorie; b) nu are niciun efect; c) amplifică vizual diferențele și poate induce în eroare; d) se folosește numai la procente.
13. Pe setul de date didactic, diferența de încredere dintre utilizatorii și neutilizatorii serviciilor online are d Cohen = 0,22. Formularea corectă pe diapozitiv este: a) „digitalizarea determină încrederea”; b) „diferență semnificativă statistic, dar mică”; c) „efect puternic”; d) „nu există nicio diferență”.
14. Când un membru al comisiei formulează o critică întemeiată, conduita potrivită este: a) contestarea criticii; b) schimbarea subiectului; c) recunoașterea limitei și precizarea a ceea ce se poate totuși susține; d) tăcerea.
15. Timpul unei prezentări se stabilește corect prin: a) numărarea diapozitivelor; b) citirea în gând a notelor; c) repetiții cu voce tare, cronometrate; d) estimarea coordonatorului.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-c, 10-c, 11-b, 12-c, 13-b, 14-c, 15-c.

13.12. Bibliografia capitolului

- Alley, M. (2013). *The Craft of Scientific Presentations: Critical Steps to Succeed and Critical Errors to Avoid* (2nd ed.). Springer.
- American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Chelcea, S. (2007). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane* (ed. a IV-a). Comunicare.ro.
- Cleveland, W. S., & McGill, R. (1984). Graphical perception: Theory, experimentation, and application to the development of graphical methods. *Journal of the American Statistical Association, 79*(387), 531–554.
- Eco, U. (2006). *Cum se face o teză de licență*. Polirom.
- Healy, K. (2018). *Data Visualization: A Practical Introduction*. Princeton University Press.
- Knaflic, C. N. (2015). *Storytelling with Data: A Data Visualization Guide for Business Professionals*. Wiley.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia Learning* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Schwabish, J. (2021). *Better Data Visualizations: A Guide for Scholars, Researchers, and Wonks*. Columbia University Press.
- Tufte, E. R. (2001). *The Visual Display of Quantitative Information* (2nd ed.). Graphics Press.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management* (2nd ed.). Routledge.

Capitolul 14. Diseminarea și valorificarea rezultatelor: articolul științific și nota de politici

OBIECTIVELE CAPITOLULUI

La finalul acestui capitol veți putea:

- să identificați publicurile care pot folosi rezultatele disertației și produsul potrivit fiecăruia;
- să transformați o disertație într-un proiect de articol științific și să alegeți o revistă potrivită, evitând revistele prădătoare;
- să descrieți procesul de evaluare colegială și să redactați un răspuns către recenzenți;
- să pregătiți un rezumat pentru o conferință studențească;
- să redactați o notă de politici pornind de la un rezultat de cercetare;
- să aplicați practicile de bază ale științei deschise la propria lucrare.

14.1. De ce nu se încheie cercetarea la susținere

O disertație susținută și depusă în arhiva facultății este citită, de regulă, de trei-patru persoane: coordonatorul și membrii comisiei. Dacă a pornit de la o problemă reală a unei primării, a unei agenții sau a unui program finanțat din fonduri europene, rezultatul ei ar putea interesa mult mai mulți oameni, care însă nu vor afla niciodată de existența lui. Diseminarea este ansamblul activităților prin care rezultatele ajung la cei care le pot folosi, iar valorificarea, folosirea lor efectivă: într-o altă cercetare, într-o decizie, într-o procedură schimbată.

Există și un argument de principiu. Respondenții v-au dat timp, iar instituția, acces la date. Codul european de conduită pentru integritatea în cercetare (ALLEA, 2023) tratează publicarea și comunicarea onestă a rezultatelor ca parte a bunei practici, nu ca opțiune.

Primul pas este să vă întrebați cine are nevoie de rezultat și ce formă îi este utilă. Figura următoare așază publicurile și produsele tipice.

Figura 14.1. Publicurile unei disertații și produsele potrivite fiecăruia

Sursa: elaborare proprie

Figura se citește de la rădăcină spre frunze: același rezultat se desface în produse diferite, pentru că fiecare public pune altă întrebare. Cercetătorul întreabă dacă rezultatul este nou și solid; decidentul, ce are de făcut; practicianul, cum se aplică; participantul, ce s-a întâmplat cu răspunsurile lui. Concluzia metodologică este că diseminarea se planifică, nu se improvizează: aceeași constatare se rescrie de fiecare dată, cu altă lungime, alt vocabular și altă ordine a ideilor. Două produse, bine alese, sunt o țintă realistă pentru un absolvent de master.

Tabelul 14.1. Trei produse ale aceleiași cercetări

Caracteristică	Disertație	Articol științific	Notă de politici
Cititor	Comisia	Cercetători din domeniu	Un decident numit
Întindere	Zeci de pagini	6.000–9.000 de cuvinte, după revistă	2–4 pagini
Ordinea ideilor	De la teorie la rezultate	IMRaD, centrat pe o contribuție	De la recomandare la dovezi
Ce demonstrează	Competența autorului	Noutatea și soliditatea	Utilitatea pentru decizie
Limbaj	Academic, extins	Academic, concis	Clar, fără jargon

Sursa: elaborare proprie.

Tabelul arată de ce nu se poate „trimite disertația” nici unei reviste, nici unui primar. Rândul al treilea este cel mai important: în articol, totul se subordonează unei singure contribuții; în nota de politici, ordinea se inversează, iar cititorul află recomandarea înaintea metodei.

14.2. De la disertație la articol

O disertație bună conține, de obicei, materialul unui singur articol, uneori al două. Transformarea nu înseamnă scurtare proporțională, ci reconstrucție în jurul unei întrebări. Belcher (2019) recomandă să porniți de la argument: o frază care spune ce susține articolul și pe ce dovezi. Tot ce nu servește acestui argument rămâne în disertație.

Schimbările tipice sunt patru. Recenzia literaturii, care în disertație dovedește că stăpâniți domeniul, se reduce la dezbaterea în care intervine articolul. Metodologia păstrează ce îi trebuie cititorului pentru a judeca și a reface studiul, fără justificările didactice. Rezultatele se selectează: ipotezele și temele secundare dispar sau trec într-un material suplimentar. Discuția crește, pentru că revista vrea să știe ce se schimbă în cunoaștere după acest studiu. Introducerea se rescrie la sfârșit și anunță, în primele paragrafe, lacuna, întrebarea și contribuția.

EXEMPLU: Aceeași contribuție, formulată slab și bine (exemple construite)

Formulare slabă: „Articolul abordează problematica digitalizării administrației publice locale din România și prezintă rezultatele unei cercetări realizate în trei primării.” Cititorul nu află nici întrebarea, nici rezultatul.

Formulare bună: „Studiile despre adoptarea serviciilor publice digitale explică utilizarea prin caracteristicile cetățenilor. Pe baza a 24 de interviuri în trei primării de mărimi diferite, arătăm că practicile funcționarilor de la ghișeu, care completează formularele în locul solicitanților, mențin cererea pentru canalul fizic chiar acolo unde platforma funcționează.” Lacuna, datele și teza sunt spuse în două fraze.

O chestiune care trebuie lămurită devreme este calitatea de autor. Potrivit codului ALLEA (2023), ea se întemeiază pe o contribuție semnificativă la proiectarea cercetării, la colectarea datelor relevante, la analiza sau la interpretarea rezultatelor, iar autorii convin asupra ordinii semnăturilor. Dacă îndrumătorul a contribuit substanțial la design și la interpretare, coautoratul este firesc; discutați deschis, înainte de a scrie, cine semnează, în ce ordine și cine răspunde de corespondența cu revista. Persoanele care au ajutat fără a îndeplini criteriile de autor se menționează la mulțumiri. Instrumentele de inteligență artificială nu pot fi autori, pentru că nu pot răspunde de conținut; utilizarea lor se declară potrivit cerințelor revistei.

Două practici sunt abateri de la buna conduită și trebuie evitate: trimiterea aceluiași manuscris la mai multe reviste simultan și publicarea aceluiași rezultat de două ori fără a o declara. Dacă articolul reia părți din disertație, menționați acest lucru în scrisoarea către editor; multe reviste acceptă articole derivate din lucrări de absolvire, dar vor să știe.

14.3. Alegerea revistei și revistele prădătoare

Revista se alege înainte de a scrie articolul, pentru că ea fixează lungimea, structura, stilul de citare și publicul. Întrebarea de pornire este simplă: în ce reviste au apărut articolele pe care le-ați citat cel mai des? Lista bibliografică a disertației este cea mai bună hartă a locurilor în care se poartă conversația voastră.

Criteriile de alegere sunt potrivirea tematică (citiți pagina despre scopul revistei și câteva numere recente), publicul (internațional sau național, academic sau mixt), limba, indexarea în baze de date recunoscute (Web of Science, Scopus, iar pentru revistele cu acces deschis, DOAJ), regimul de acces și eventualele taxe de publicare. Pentru un prim articol, o revistă de specialitate cu evaluare colegială, în limba română sau engleză, este o țintă mai realistă decât revistele de vârf ale domeniului.

Presiunea de a publica a creat o piață a revistelor care încasează taxe fără a oferi evaluarea promisă. Beall (2012) le-a numit prădătoare. Un grup de cercetători și editori a propus ulterior o definiție de lucru: entități care pun interesul propriu înaintea cercetării și se caracterizează prin informații false sau înșelătoare, abateri de la bunele practici editoriale, lipsă de transparență și solicitări agresive (Grudniewicz et al., 2019). Un articol apărut într-o asemenea revistă nu este doar inutil; el nu mai poate fi publicat altundeva și rămâne în lista voastră de lucrări.

Tabelul 14.2. Semne de avertizare și verificări înainte de a trimite un manuscris

Semn de avertizare	Ce verificați
Invitație nesolicitată, elogioasă, prin e-mail	Ați auzit de revistă? Au publicat acolo autori pe care îi citiți?
Promisiunea publicării în câteva zile	Este descris procesul de evaluare? Cât durează în mod declarat?
Taxe neclare sau anunțate abia după acceptare	Sunt taxele afișate pe site înainte de trimitere?
Tematică nelimitată, de la medicină la drept	Are revista un domeniu definit?
Colegiu editorial neidentificabil	Există membrii, cu afilieri verificabile?
Pretinsă indexare, greu de confirmat	Căutați revista direct în baza de date invocată
Nume aproape identic cu al unei reviste cunoscute	Comparați ISSN-ul și editorul

Sursa: sinteză după Grudniewicz et al. (2019) și lista de verificare „Think. Check. Submit.”.

Tabelul se folosește ca listă: niciun semn nu este, singur, o dovadă, dar două-trei laolaltă justifică renunțarea. Inițiativa „Think. Check. Submit.” (thinkchecksubmit.org) oferă o listă de verificare gratuită. Rețineți că taxa de publicare nu este, în sine, un semn de fraudă: multe reviste serioase cu acces deschis o percep. Diferența o face existența unei evaluări reale.

CE SPUN DATELE: Ce spun retragerile de articole despre calitatea publicării

Baza de date Retraction Watch (Crossref) consemnează articolele retrase din literatura științifică. Numărată după anul notei de retragere, seria arată 1.683 de retrageri în 2016, 3.150 în 2020, 5.592 în 2022 și 13.372 în 2023; în 2024 și 2025 sunt consemnate 6.504, respectiv 6.022 (calcul pe instantaneul bazei de date din 24.11.2026). Vârful din 2023 se datorează în mare parte retragerilor în masă de la editura Hindawi: peste 8.000 de articole, potrivit analizei publicate în *Nature* (Van Noorden, 2023).

Ce rezultă metodologic: apariția într-o revistă nu garantează soliditatea unui articol, iar un autor începător trebuie să judece revista înainte de a-i încredința numele. Atenție la citire: cifrele se numără după data retragerii, nu a publicării; baza de date se actualizează cu întârziere, deci anii recenți vor crește; ea include și lucrări de conferință.

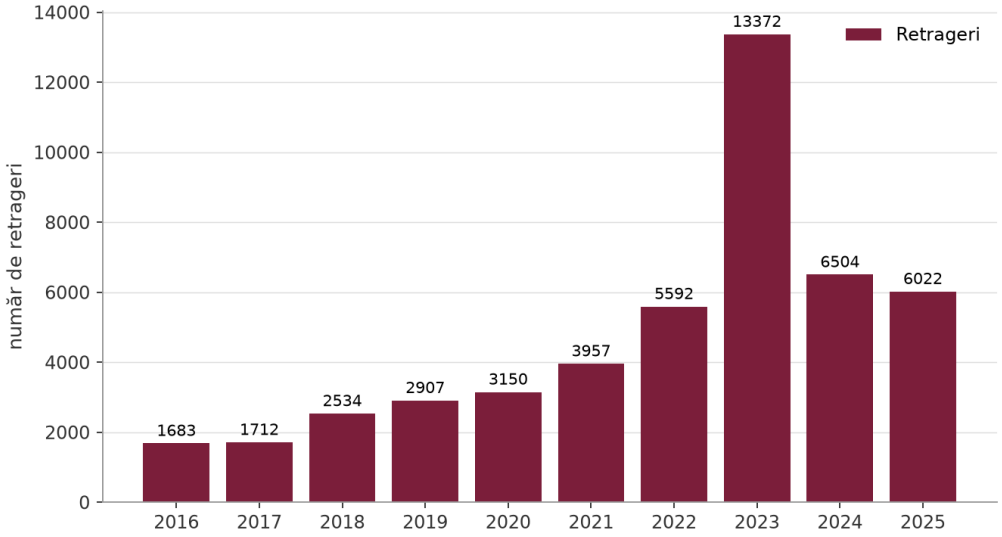

Figura 14.2. Articole retrase, după anul notei de retragere, 2016–2025

Sursa: Retraction Watch Database (Crossref), instantaneu din 24.11.2026

Graficul completează caseta: tendința de fond este crescătoare pe tot deceniul, iar anul 2023 este o valoare excepțională, explicată de un singur editor. Cine ar citi numai capetele seriei ar conchide că retragerile s-au înmulțit de peste trei ori; cine ar citi numai 2023–2025 ar conchide că scad. Ambele lecturi sunt greșite fără context, ceea ce face din această figură un bun exercițiu de prudență descriptivă.

14.4. Evaluarea colegială: cum funcționează și cum se răspunde

Evaluarea colegială (peer review) este procedura prin care un manuscris este judecat de specialiști independenți înainte de publicare. Ea nu garantează adevărul, dar filtrează erorile vizibile și obligă autorul să-și întărească argumentul. Parcursul tipic este redat mai jos.

Figura 14.3. Parcursul unui manuscris la o revistă cu evaluare colegială

Sursa: elaborare proprie

La verificarea editorială, redactorul decide dacă manuscrisul se potrivește revistei și respectă cerințele formale; multe manuscrise sunt respinse în acest punct, fără recenzii, de obicei din cauza nepotrivirii tematice. Dacă trece, manuscrisul merge la doi sau trei recenzenți. În evaluarea cu dublu anonimat, nici autorii, nici recenzenții nu își cunosc identitatea, ceea ce vă obligă să eliminați din text numele, mulțumirile și trimiterile care vă identifică. Decizia are, de regulă, una dintre patru forme: acceptare, revizuire minoră, revizuire majoră, respingere. Figura mai arată un lucru: între decizie și acceptare există o buclă, care se poate parcurge de două sau trei ori.

Revizuirea majoră este o veste bună: revista este interesată, cu condiția să răspundeți obiecțiilor. Răspunsul către recenzenți este un document separat, în care fiecare observație este reprodusă și urmată de răspuns și de indicarea modificării. Tonul este politicos și precis. Nu sunteți obligați să acceptați orice sugestie, dar sunteți obligați să răspundeți fiecăreia, cu argumente.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: răspunsul către recenzenți

Către redactorul-șef. Vă mulțumim pentru evaluarea manuscrisului [titlu, număr de înregistrare]. Am revizuit textul potrivit observațiilor; modificările sunt marcate în manuscris. Răspunsurile punct cu punct urmează.

Nr.	Observația recenzentului (reprodusă)	Răspunsul autorilor	Modificarea (pagină, paragraf)
R1.1	[„Selecția cazurilor nu este justificată.”]	[Suntem de acord. Am adăugat criteriile de	[p. 7, par. 2; tabelul 1]

		selecție și un tabel al cazurilor.]	
R1.2	[„Ar fi utilă o analiză pe subgrupuri.”]	[Am efectuat analiza; rezultatele nu diferă și sunt raportate pe scurt.]	[p. 12, par. 1]
R2.1	[„Autorii ar trebui să folosească un eșantion național.”]	[Nu putem da curs sugestiei: studiul este de caz. Am precizat limita și ce nu se poate generaliza.]	[p. 15, par. 3]

Reguli: răspundeți la toate observațiile, în ordinea primită; începeți cu ce ați făcut, nu cu justificări; când nu acceptați o sugestie, explicați de ce și arătați ce ați făcut în schimb; nu promiteți modificări pe care nu le-ați operat.

Respingerea este experiența obișnuită a oricărui autor. Extrageți din recenzii observațiile întemeiate, revizuiți și trimiteți manuscrisul altei reviste, adaptat cerințelor acesteia.

14.5. Conferințele studențești

Pentru cei mai mulți absolvenți, prima ieșire în public a cercetării este o sesiune de comunicări științifice studențești, organizată de facultate sau de alte universități. Primiți reacții înainte de susținere și exersați tehnicile din capitolul precedent.

Înscrierea se face printr-un rezumat (abstract) de 200–300 de cuvinte, pe baza căruia organizatorii acceptă lucrarea. Rezumatul de conferință are cinci mișcări: contextul și problema, într-o frază; obiectivul sau întrebarea; metoda și datele; rezultatul principal, cu o cifră sau o constatare concretă; concluzia și implicația. Dacă analiza nu este încheiată, spuneți cinstit ce rezultate preliminare aveți; un rezumat care promite „se vor prezenta rezultatele” nu convinge. Respectați limita de cuvinte, formatul cerut și termenul.

Posterul nu este un articol lipit pe un panou, ci un rezumat vizual care trebuie înțeles în două minute: titlu-afirmație, întrebare, un grafic central, trei constatări, o concluzie și datele de contact. Discuțiile scurte de lângă poster sunt adesea mai utile decât întrebările de după o prezentare orală.

14.6. Nota de politici: structură și exemplu

Nota de politici (policy brief) este un document scurt, adresat unui decident, care pornește de la o problemă, prezintă dovezile esențiale și se încheie cu o recomandare aplicabilă. Ea nu rezumă disertația, ci selectează din ea ceea ce servește unei decizii. Young și Quinn (2002) deosebesc studiul de politici, amplu și adresat specialiștilor, de nota scurtă, adresată decidentului grăbit; noi ne ocupăm de a doua.

Cititorul notei are puțin timp și multe documente pe masă. Sintezele despre comunicarea cu decidenții dau câteva sfaturi constante: mesaje scurte și clare, încadrate în preocupările actuale ale destinatarului, transmise la momentul potrivit și, pe cât posibil, în cadrul unei relații construite în timp (Cairney și Kwiatkowski, 2017; Oliver și Cairney, 2019). Structura notei urmează acest cititor.

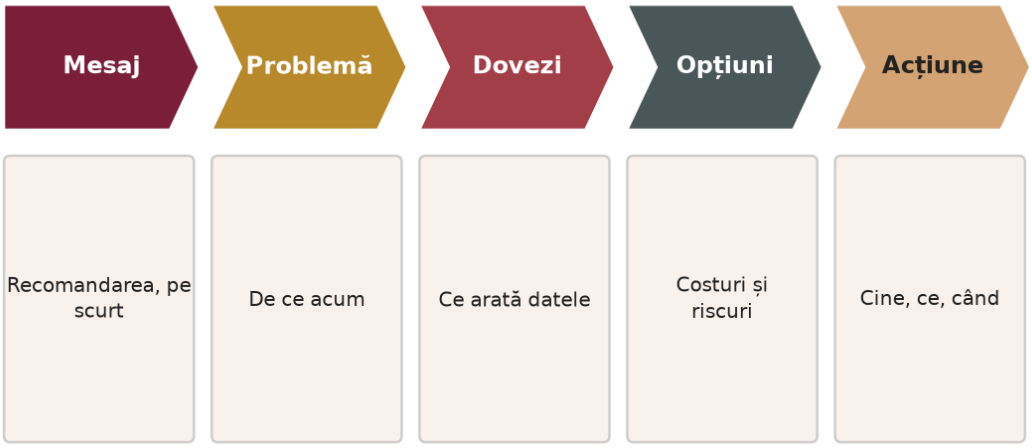

Figura 14.4. Structura argumentului într-o notă de politici

Sursa: elaborare proprie

Lanțul se citește de la stânga la dreapta și are o particularitate: începe și se termină cu recomandarea. Prima verigă o anunță într-o propoziție, pentru cititorul care nu trece de primul paragraf; ultima o detaliază, pentru cel care a fost convins de dovezi. Între ele, problema se formulează în termenii destinatarului (bani, termene, obligații legale, nemulțumirea cetățenilor), dovezile se reduc la două-trei constatări, iar opțiunile includ întotdeauna varianta „nu facem nimic”, cu consecințele ei.

Tabelul 14.3. Părțile unei note de politici și greșelile frecvente

Parte	Ce conține	Greșeala frecventă
Titlu și mesaje-cheie	Recomandarea, în trei puncte	Titlu de lucrare academică
Problema	Situația, cu un indicator și sursa lui	Istoricul temei și definiții
Dovezile	Două-trei rezultate, un grafic	Tot capitolul de rezultate
Opțiunile	Două-trei variante comparate	O singură soluție, fără alternativă
Recomandarea	Cine face ce, până când, cu ce	„Este nevoie de mai multă digitalizare”
Limite și surse	Pe ce date se sprijină nota	Lipsesc; cititorul nu poate verifica

Sursa: elaborare proprie, după Young și Quinn (2002).

Pentru a vedea cum se aplică structura, urmăriți un exemplu complet. Contextul este real: în 2025, numai 31,8% dintre persoanele de 16–74 de ani din România aveau competențe digitale cel puțin de bază, față de 60,4% în Uniunea Europeană, iar ținta națională pentru 2030 este de 50% (Comisia Europeană, Digital Decade 2026 Country Report – Romania; Eurostat, isoc_sk_dskl_i21). Seria de mai jos ar fi singurul grafic al notei.

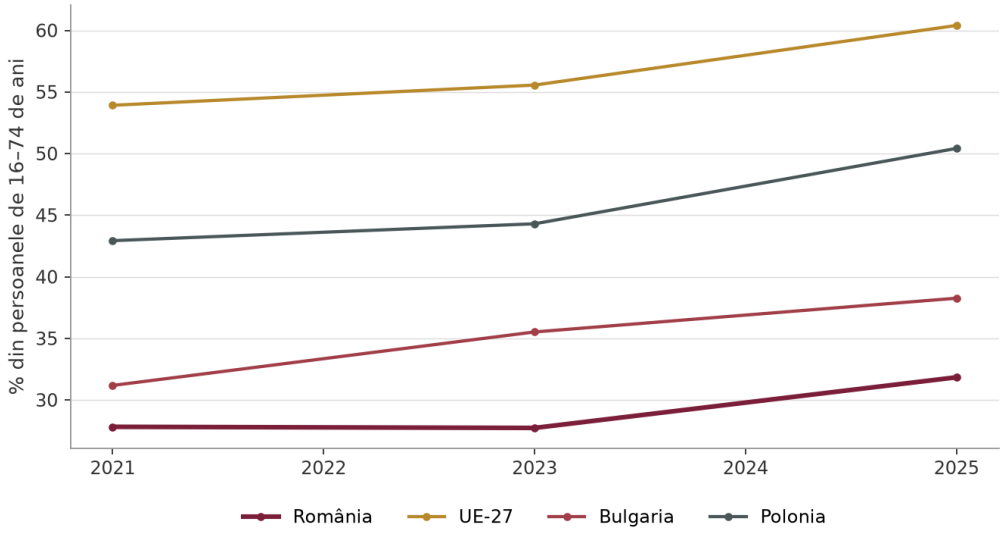

Figura 14.5. Persoane cu competențe digitale cel puțin de bază, 2021–2025

Sursa: Eurostat, cod isoc_sk_dskl_i21 (date extrase în noiembrie 2026)

Graficul are trei puncte pe fiecare linie, pentru că indicatorul se culege o dată la doi ani. România a urcat de la 27,8% în 2021 la 31,8% în 2025, iar media Uniunii, de la 53,9% la 60,4%: decalajul a crescut de la 26,1 la 28,6 puncte procentuale (Eurostat). Pentru un decident local, concluzia utilă este că o platformă online, oricât de bună, se adresează unei populații din care cei mai mulți nu au deprinderile necesare pentru a o folosi singuri.

STUDIU DE CAZ: Exemplu de notă de politici (date locale simulate)

Exemplul folosește, pentru nivelul local, setul de date didactic „Barometrul serviciilor publice locale” (400 de respondenți fictivi). Primăria și sondajul nu există; cifrele naționale și europene sunt reale.

Către: primarul orașului. **De la:** Compartimentul de strategie. **Data:** [zz.ll.aaaa].

Asistența la ghișeu pentru serviciile online poate aduce pe platformă jumătate dintre cei care nu o folosesc

Pe scurt. Patru din zece locuitori nu au folosit serviciile online ale primăriei în ultimul an. Cei care nu le folosesc sunt mai ales persoane cu școlaritate redusă și locuitori ai satelor aparținătoare și așteaptă mai mult la ghișeu. Recomandăm un punct de asistență digitală la ghișeu, pentru șase luni, cu evaluare la final.

Problema. Platforma funcționează de patru ani, dar cozile au rămas. La nivel național, numai 31,8% dintre adulți au competențe digitale de bază (Eurostat, 2025). Fără sprijin, o parte a populației rămâne dependentă de ghișeu, iar investiția în platformă nu își atinge scopul.

Ce arată datele. În sondajul local, 60,2% dintre respondenți au folosit serviciile online (241 din 400). Ponderea este de 70,1% în oraș și de 50,7% în satele aparținătoare; de 33,3% la persoanele cu studii gimnaziale și de 75,9% la cele cu studii superioare. Cei care nu folosesc platforma au așteptat în medie 22 de minute la ultima vizită, față de 16 minute ceilalți. Încrederea în primărie scade odată cu timpul de așteptare.

Opțiuni. A. Menținerea situației: fără costuri noi; decalajul persistă. B. Campanie de informare: cost redus; nu rezolvă lipsa deprinderilor. C. Punct de asistență digitală la ghișeu și în două sate: un post redistribuit; învățare prin practică.

Recomandare. Opțiunea C, ca proiect-pilot de șase luni, din [luna], cu un funcționar instruit; indicator:

ponderea cererilor depuse online, măsurată lunar.

Cât de sigure sunt concluziile. Sondaj transversal: arată asocieri, nu efecte. Nu știm dacă asistența va schimba comportamentul; de aceea propunem un pilot cu măsurare, nu o extindere directă.

Observați patru lucruri în exemplu. Titlul este o propoziție care conține recomandarea. Fiecare cifră are numitor și sursă. Verbele sunt prudente: „sunt asociate", „arată", nu „determină", pentru că un sondaj transversal nu susține afirmații cauzale. În fine, secțiunea despre siguranța concluziilor nu slăbește nota, ci o face credibilă: un decident care descoperă singur o limită ascunsă nu va mai citi a doua notă a aceluiași autor. Titlul promite totuși mai mult decât pot arăta datele („poate aduce jumătate"): la exerciții veți fi rugați să îl corectați.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN CERCETARE: **Instrumentele AI la adaptarea textului pentru publicuri diferite**

Asistenții conversaționali bazați pe modele lingvistice mari (de exemplu ChatGPT, Claude, Gemini, Copilot) pot ajuta la rescrierea unui fragment pentru alt public: o variantă fără jargon a concluziilor, o primă schiță a mesajelor-cheie, sugestii de reviste după un rezumat dat.

Erori tipice: întăresc concluziile la simplificare („este asociat cu" devine „duce la"); adaugă recomandări care nu decurg din date; rotunjesc sau schimbă cifrele; propun reviste inexistente ori prădătoare.

Verificare: comparați fiecare cifră și fiecare verb din textul adaptat cu disertația; căutați orice revistă propusă în bazele de date și pe lista „Think. Check. Submit."; nu introduceți în servicii publice date cu caracter personal, transcrieri sau documente interne ale instituției. Revistele cer, de regulă, declararea utilizării acestor instrumente și nu le acceptă ca autori; citiți politica revistei înainte de trimitere.

14.7. Comunicarea către practicieni și participanți

Nota de politici nu este singura cale spre practică. Instituția în care ați făcut cercetarea merită un rezumat executiv de două pagini și, dacă este de acord, o prezentare de cincisprezece minute într-o ședință de lucru. Regulile sunt cele ale notei: începeți cu ce au de câștigat, folosiți termenii lor, nu ai literaturii, și arătați un singur grafic. Anonimizarea promisă prin consimțământ se respectă și aici: funcționarii care v-au acordat interviuri nu trebuie să poată fi recunoscuți în constatări.

Participanților li se datorează, atunci când li s-a promis, un rezumat accesibil, de o pagină. Publicului larg i se poate adresa un articol de presă în care rezultatul principal este spus într-o frază, cu o cifră și fără termeni tehnici.

Comunicarea către practicieni are și un cadru legal care o favorizează: Legea 52/2003 privind transparența decizională prevede consultarea publică asupra proiectelor de acte normative, iar o notă de politici bine documentată poate fi depusă ca propunere într-o asemenea consultare.

ATENȚIE: **Ce nu se schimbă de la un public la altul**

Se schimbă lungimea, vocabularul și ordinea; nu se schimbă cifrele, gradul de certitudine și limitele. Dacă în disertație ați scris „într-un eșantion de convenienț̦ă de 120 de persoane", nota de politici nu poate spune „locuitorii orașului consideră". Simplificarea care modifică sensul este o abatere de la onestitatea raportării, nu o tehnică de comunicare.

14.8. Știința deschisă

Știința deschisă (open science) reunește practicile prin care rezultatele, datele și metodele cercetării devin accesibile și verificabile. Recomandarea UNESCO privind știința deschisă (2021) o prezintă ca pe un cadru comun, iar pentru un absolvent de master ea se traduce în câteva decizii concrete.

Tabelul 14.4. Practici de știință deschisă la îndemâna unui absolvent de master

Practică	Ce înseamnă	Ce verificați înainte
Acces deschis la publicație	Articolul poate fi citit gratuit	Taxe; licența; politica revistei
Autoarhivare	Depuneți manuscrisul într-un depozit	Ce versiune permite revista
Preprint	Manuscris public înaintea evaluării	Acceptă revista preprinturi?
Date deschise	Setul anonimizat, cu documentație	Consimțământul; riscul de reidentificare
Materiale deschise	Instrumentul, ghidul, sintaxa	Drepturile asupra instrumentelor adaptate
Identificator de autor	Cont ORCID	Numele folosit consecvent

Sursa: elaborare proprie, pe baza UNESCO (2021) și Wilkinson et al. (2016).

Tabelul se citește pe rânduri, de la publicație spre date. Accesul deschis are mai multe căi: publicarea într-o revistă care oferă articolul gratuit cititorilor, cu sau fără taxă pentru autor, și autoarhivarea manuscrisului într-un depozit instituțional sau general. Depozite generale precum Zenodo sau OSF atribuie un identificator persistent (DOI), astfel încât instrumentul, sintaxa sau setul de date pot fi citate. Licențele Creative Commons spun ce au voie alții să facă; cea mai folosită în publicarea științifică, CC BY, permite reutilizarea cu menționarea autorului.

Deschiderea datelor are o limită fermă: se deschid numai datele pentru care consimțământul o permite și care nu pot duce la identificarea persoanelor. Principiul uzual este „cât de deschis se poate, cât de închis este necesar”. Datele calitative din instituții mici sunt adesea imposibil de anonimizat; atunci se deschid ghidul de interviu și cartea de coduri, nu transcrierile. Aceste decizii au fost deja luate în planul de management al datelor; acum le puneți în aplicare.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: planul de diseminare

Public	Produs	Mesajul într-o frază	Canal	Termen	Ce verific înainte
[Comunitatea academică]	[Comunicare la sesiunea studențească]	[...]	[Facultate]	[luna]	[Acordul coordonatorului]
[Decident: funcția]	[Notă de politici, 2 pagini]	[...]	[Întâlnire; e-mail]	[luna]	[Cifrele, identice cu disertația]
[Instituția gazdă]	[Rezumat executiv]	[...]	[Ședință de lucru]	[luna]	[Anonimizarea]
[Participanți]	[Rezumat accesibil, 1 pagină]	[...]	[E-mail, dacă s-a promis]	[luna]	[Limbajul, fără jargon]
[Oricine]	[Instrument și sintaxă într-un depozit]	[...]	[Zenodo sau OSF]	[după susținere]	[Consimțământul; licența]

INSTRUMENT DE LUCRU: Jurnalul disertației – sarcina săptămânii

1. Completați planul de diseminare pentru cel puțin trei publicuri ale disertației voastre.
2. Scrieți argumentul unui posibil articol în două fraze: lacuna și teza.
3. Identificați trei reviste în care au apărut sursele voastre cele mai citate și verificați-le cu tabelul

semnelor de avertizare.

4. Redactați nota de politici de două pagini pentru decidentul cel mai interesat de rezultatul vostru, după structura din capitol.
5. Notați ce materiale ale cercetării pot fi deschise și ce condiții pune consimțământul obținut.

14.9. Rezumat

- Diseminarea duce rezultatele la cei care le pot folosi; valorificarea înseamnă folosirea lor efectivă.
- Fiecare public pune altă întrebare, deci același rezultat se rescrie în produse diferite.
- Articolul nu este o disertație scurtată, ci o reconstrucție în jurul unei singure contribuții.
- Calitatea de autor se întemeiază pe contribuție și se discută înainte de scriere; instrumentele AI nu pot fi autori.
- Revista se alege înaintea redactării, după potrivire tematică, public, indexare și regim de acces.
- Revistele prădătoare se recunosc după mai multe semne cumulate; verificarea se face în bazele de date, nu pe site-ul revistei.
- Evaluarea colegială este un proces iterativ; răspunsul către recenzenți tratează fiecare observație.
- Rezumatul de conferință are cinci mișcări și anunță un rezultat concret.
- Nota de politici începe și se termină cu recomandarea, compară opțiuni și își declară limitele.
- Adaptarea la public schimbă forma, nu cifrele și nu gradul de certitudine.
- Știința deschisă se aplică în limitele consimțământului și ale protecției datelor.

14.10. Concepte-cheie

- **Diseminare** – comunicarea planificată a rezultatelor către publicurile care le pot folosi.
- **Valorificare** – folosirea efectivă a rezultatelor în cercetare, decizie sau practică.
- **Evaluare colegială (peer review)** – judecarea unui manuscris de către specialiști independenți, înaintea publicării.
- **Respingere editorială (desk rejection)** – respingerea manuscrisului de către redactor, fără trimitere la recenzenți.
- **Dublu anonimat (double-blind)** – evaluare în care autorii și recenzenții nu își cunosc identitatea.
- **Revistă prădătoare** – publicație care percepe taxe fără a asigura evaluarea și practicile editoriale pe care le pretinde.
- **Taxă de publicare (APC)** – sumă plătită de autor pentru publicarea cu acces deschis.
- **Notă de politici (policy brief)** – document scurt care prezintă unui decident o problemă, dovezi, opțiuni și o recomandare.
- **Rezumat executiv** – sinteză de una-două pagini pentru cititorul care nu parcurge raportul.
- **Acces deschis (open access)** – disponibilitatea gratuită a publicației pentru orice cititor.
- **Preprint** – manuscris făcut public înaintea evaluării colegiale.
- **Depozit (repository)** – arhivă digitală în care se depun publicații, date și materiale, cu identificator persistent.
- **DOI** – identificator digital persistent al unui obiect (articol, set de date).
- **ORCID** – identificator unic și persistent al cercetătorului.

14.11. Exerciții practice

1. **Harta publicurilor.** Pentru disertația voastră, numiți patru persoane sau instituții concrete care ar putea folosi rezultatul. Scrieți pentru fiecare întrebarea la care vrea răspuns și produsul potrivit.
2. **Argumentul articolului.** Scrieți în două fraze lacuna și teza unui articol derivat din disertație. Faceți lista capitolelor și marcați ce păstrați, ce comprimați și ce eliminați.
3. **Verificarea unei reviste.** Alegeți o revistă din care ați citat și una care v-a trimis ori ar putea trimite o invitație nesolicitată. Aplicați tabelul semnelor de avertizare; notați ce ați verificat și unde.
4. **Lucru pe date reale: paragraful „Problema”.** Folosind digestul de date (competențe digitale de bază: România 31,8%, UE 60,4% în 2025; utilizarea site-urilor și aplicațiilor autorităților publice: România 24,1%, UE 71,9% – Eurostat), redactați paragraful „Problema” al unei note adresate unui președinte de consiliu județean, în cel mult 90 de cuvinte, cu sursa fiecărei cifre.
5. **Lucru pe setul de date didactic.** Din `barometru_servicii_publice.csv`, calculați ponderea utilizatorilor serviciilor online pe niveluri de educație și timpul mediu de așteptare pentru utilizatori și neutilizatori (sintaxa de mai jos). Comparați cu cifrele din nota-exemplu și rescrieți titlul notei astfel încât să nu promită mai mult decât arată datele.
6. **Exercițiu în echipă: răspunsul către recenzenți.** În echipe de trei, un membru este autor, ceilalți doi recenzenți. Recenzenții formulează câte trei observații la rezumatul și metodologia autorului; autorul completează șablonul de răspuns, acceptând cel puțin o observație și respingând argumentat cel puțin una. Rolurile se rotesc.
7. **Rezumat de conferință.** Redactați un rezumat de cel mult 250 de cuvinte pentru o sesiune studențească, urmând cele cinci mișcări. Subliniați fraza care conține rezultatul.

Pentru exercițiul 5, sintaxa PSPP/SPSS este:

```
CROSSTABS /TABLES=educatie BY utilizeaza_online /CELLS=COUNT ROW.
MEANS TABLES=timp_asteptare BY utilizeaza_online.
```

Rezultatele de control: utilizatori ai serviciilor online – 33,3% (gimnazial; 25 din 75), 52,7% (profesional; 58 din 110), 72,0% (liceal; 95 din 132), 75,9% (superior; 63 din 83); timp mediu de așteptare – 16,4 minute la utilizatori (n = 238) și 22,0 minute la neutilizatori (n = 157).

14.12. Întrebări de verificare a cunoștințelor

1. Ce deosebește diseminarea de valorificare? Dați un exemplu din administrația publică pentru fiecare.
2. De ce nu poate fi trimisă o disertație, ca atare, unei reviste științifice? Numiți patru transformări necesare.
3. Pe ce se întemeiază calitatea de autor și când se discută ordinea autorilor?
4. Enumerați cinci semne de avertizare privind o revistă prădătoare și verificarea corespunzătoare fiecăruia.
5. Ce conține un răspuns către recenzenți și cum procedați când nu acceptați o sugestie?
6. De ce începe nota de politici cu recomandarea, și nu cu metoda?
7. Ce rol are secțiunea despre limite într-o notă de politici?
8. Ce condiții trebuie îndeplinite pentru a deschide un set de date de cercetare?
9. Cititorul-țintă al unei note de politici este: a) comisia de disertație; b) un decident numit; c) recenzenții unei reviste; d) orice cercetător din domeniu.

10. Respingerea editorială (desk rejection) înseamnă că manuscrisul: a) a fost respins după două recenzii; b) a fost respins de redactor, fără recenzii; c) a fost acceptat cu modificări; d) a fost retras de autor.
11. Dintre următoarele, semnul cel mai sigur de avertizare privind o revistă este: a) existența unei taxe de publicare afișate pe site; b) publicarea numai în limba engleză; c) promisiunea publicării în câteva zile de la trimitere; d) evaluarea cu dublu anonimat.
12. Trimiterea aceluiași manuscris simultan la două reviste este: a) o practică recomandată pentru a câștiga timp; b) permisă dacă revistele sunt din țări diferite; c) o abatere de la buna conduită; d) obligatorie la revistele cu acces deschis.
13. Într-o notă de politici bazată pe un sondaj transversal, formularea corectă este: a) „asistența digitală va dubla utilizarea”; b) „utilizarea este mai redusă în rural și la persoanele cu școlaritate scăzută”; c) „educația cauzează utilizarea”; d) „s-a demonstrat efectul platformei”.
14. Un preprint este: a) un articol retras; b) un manuscris făcut public înaintea evaluării colegiale; c) un rezumat de conferință; d) versiunea tipărită a unui articol.
15. Datele calitative dintr-o instituție mică, greu de anonimizat: a) se publică integral, în numele transparenței; b) se șterg imediat după susținere; c) nu se deschid; se pot deschide ghidul de interviu și cartea de coduri; d) se publică numai cu acordul coordonatorului.

Răspunsuri la întrebările grilă: 9-b, 10-b, 11-c, 12-c, 13-b, 14-b, 15-c.

14.13. Bibliografia capitolului

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (revised edition 2023). ALLEA.
- Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature, 489*(7415), 179.
- Belcher, W. L. (2019). *Writing Your Journal Article in Twelve Weeks: A Guide to Academic Publishing Success* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Cairney, P., & Kwiatkowski, R. (2017). How to communicate effectively with policymakers: Combine insights from psychology and policy studies. *Palgrave Communications, 3*, 37.
- Chelcea, S. (2007). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane* (ed. a IV-a). Comunicare.ro.
- Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K. D., et al. (2019). Predatory journals: No definition, no defence. *Nature, 576*(7786), 210–212.
- Oliver, K., & Cairney, P. (2019). The dos and don'ts of influencing policy: A systematic review of advice to academics. *Palgrave Communications, 5*, 21.
- UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. UNESCO.
- Van Noorden, R. (2023). More than 10,000 research papers were retracted in 2023 – a new record. *Nature, 624*, 479.
- Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, I. J., et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data, 3*, 160018.
- Young, E., & Quinn, L. (2002). *Writing Effective Public Policy Papers: A Guide for Policy Advisers in Central and Eastern Europe*. Open Society Institute.

Bibliografie generală

Lista de mai jos reunește lucrările de bază ale seminarului, grupate pe etapele elaborării disertației. Bibliografia fiecărui capitol indică lecturile specifice săptămânii respective. Pentru metodele de cercetare propriu-zise, rămân valabile manualele folosite în anul I.

Proiectarea cercetării și elaborarea disertației

- Babbie, E. (2010). *Practica cercetării sociale*. Polirom.
- Booth, W. C., Colomb, G. G., Williams, J. M., Bizup, J., & FitzGerald, W. T. (2016). *The Craft of Research* (4th ed.). University of Chicago Press.
- Chelcea, S. (2007). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane* (ed. a IV-a). Comunicare.ro.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage.
- Dunleavy, P. (2003). *Authoring a PhD: How to Plan, Draft, Write and Finish a Doctoral Thesis or Dissertation*. Palgrave Macmillan.
- Eco, U. (2006). *Cum se face o teză de licență*. Polirom.
- Șandor, S. D. (2013). *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*. Tritonic.
- Van Thiel, S. (2022). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.

Problematizare, recenzia literaturii și cadrul teoretic

- Alvesson, M., & Sandberg, J. (2011). Generating research questions through problematization. *Academy of Management Review, 36*(2), 247–271.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency theory: An assessment and review. *Academy of Management Review, 14*(1), 57–74.
- Hart, C. (2018). *Doing a Literature Review: Releasing the Research Imagination* (2nd ed.). Sage.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration, 69*(1), 3–19.
- Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services* (30th anniversary ed.). Russell Sage Foundation.
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., et al. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ, 372*, n71.
- Petticrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*. Blackwell.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.

- Ravitch, S. M., & Riggan, M. (2017). *Reason & Rigor: How Conceptual Frameworks Guide Research* (2nd ed.). Sage.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies, 44*(4), 652–667.
- Sandberg, J., & Alvesson, M. (2011). Ways of constructing research questions: Gap-spotting or problematization? *Organization, 18*(1), 23–44.
- Webster, J., & Watson, R. T. (2002). Analyzing the past to prepare for the future: Writing a literature review. *MIS Quarterly, 26*(2), xiii–xxiii.

Instrumente, analiză cantitativă și analiză calitativă

- Agresti, A., & Finlay, B. (2009). *Statistical Methods for the Social Sciences* (4th ed.). Pearson.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). Sage.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (4th ed.). Sage.
- Rotariu, T. (coord.), Bădescu, G., Culic, I., Mezei, E., & Mureșan, C. (2006). *Metode statistice aplicate în științele sociale*. Polirom.
- Rotariu, T., & Iluț, P. (2006). *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică* (ed. a II-a). Polirom.
- Saldaña, J. (2021). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (4th ed.). Sage.
- Tourangeau, R., Rips, L. J., & Rasinski, K. (2000). *The Psychology of Survey Response*. Cambridge University Press.

Scrierea academică și citarea

- American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). APA.
- Belcher, W. L. (2019). *Writing Your Journal Article in Twelve Weeks: A Guide to Academic Publishing Success* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Swales, J. M., & Feak, C. B. (2012). *Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills* (3rd ed.). University of Michigan Press.
- Sword, H. (2012). *Stylish Academic Writing*. Harvard University Press.

Prezentarea orală și vizualizarea datelor

- Alley, M. (2013). *The Craft of Scientific Presentations: Critical Steps to Succeed and Critical Errors to Avoid* (2nd ed.). Springer.
- Cleveland, W. S., & McGill, R. (1984). Graphical perception: Theory, experimentation, and application to the development of graphical methods. *Journal of the American Statistical Association, 79*(387), 531–554.

- Healy, K. (2018). *Data Visualization: A Practical Introduction*. Princeton University Press.
- Knaflic, C. N. (2015). *Storytelling with Data: A Data Visualization Guide for Business Professionals*. Wiley.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia Learning* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Schwabish, J. (2021). *Better Data Visualizations: A Guide for Scholars, Researchers, and Wonks*. Columbia University Press.
- Tufte, E. R. (2001). *The Visual Display of Quantitative Information* (2nd ed.). Graphics Press.

Diseminare, publicare și comunicarea către decidenți

- Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature, 489*(7415), 179.
- Cairney, P., & Kwiatkowski, R. (2017). How to communicate effectively with policymakers: Combine insights from psychology and policy studies. *Palgrave Communications, 3*, 37.
- Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K. D., et al. (2019). Predatory journals: No definition, no defence. *Nature, 576*(7786), 210–212.
- Oliver, K., & Cairney, P. (2019). The dos and don'ts of influencing policy: A systematic review of advice to academics. *Palgrave Communications, 5*, 21.
- Weiss, C. H. (1979). The many meanings of research utilization. *Public Administration Review, 39*(5), 426–431.
- Young, E., & Quinn, L. (2002). *Writing Effective Public Policy Papers: A Guide for Policy Advisers in Central and Eastern Europe*. Open Society Institute.

Integritate, etică, date de cercetare și știință deschisă

- ALLEA – All European Academies. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity* (revised edition 2023). ALLEA.
- UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. UNESCO.
- Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, I. J., et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data, 3*, 160018.

Inteligența artificială în cercetare

- Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? În *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* (pp. 610–623). ACM.
- Comisia Europeană. (2024). *Living guidelines on the responsible use of generative AI in research*. Direcția Generală Cercetare și Inovare.
- Committee on Publication Ethics. (2023). *Authorship and AI tools* (COPE position statement). COPE.
- Liang, W., Yuksekgonul, M., Mao, Y., Wu, E., & Zou, J. (2023). GPT detectors are biased against non-native English writers. *Patterns, 4*(7), 100779.
- UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO.
- van Dis, E. A. M., Bollen, J., Zuidema, W., van Rooij, R., & Bockting, C. L. (2023). ChatGPT: Five priorities for research. *Nature, 614*(7947), 224–226.

Documente oficiale și legislație

- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.
- Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.
- Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică.
- Legea nr. 190/2018 privind măsuri de punere în aplicare a Regulamentului (UE) 2016/679.
- Legea învățământului superior nr. 199/2023.
- Regulamentul (UE) 2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal (Regulamentul general privind protecția datelor).
- Regulamentul (UE) 2024/1689 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Regulamentul privind inteligența artificială).
- Comisia Europeană. (2026). *Digital Decade 2026 Country Report – Romania*.
- OECD. (2025). *Government at a Glance 2025*. OECD Publishing.
- OECD. (2026). *Digital Government Outlook 2026*. OECD Publishing.

Surse de date oficiale

- Eurostat – baza de date statistice a Uniunii Europene: ec.europa.eu/eurostat
- Banca Mondială – World Development Indicators și Worldwide Governance Indicators: data.worldbank.org
- OCDE – OECD Data Explorer: data-explorer.oecd.org
- Institutul Național de Statistică: insse.ro; baza de date Tempo-Online: statistici.insse.ro
- Portalul național de date deschise: data.gov.ro
- Comisia Europeană – Cohesion Open Data Platform: cohesiondata.ec.europa.eu
- Recensământul populației și locuințelor, runda 2021: recensamantromania.ro
- Retraction Watch Database (Crossref) – evidența retragerilor de publicații științifice.

Resurse software și platforme

- GNU PSPP – program gratuit de analiză statistică, cu sintaxă compatibilă SPSS: gnu.org/software/pspp
- R Core Team. *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. R Foundation for Statistical Computing: r-project.org
- Taguette – program gratuit, cu sursă deschisă, pentru codarea datelor calitative: taguette.org
- Zotero – program gratuit de gestionare a referințelor bibliografice: zotero.org
- APA Style – ghidul oficial al stilului APA, cu exemple de referințe: apastyle.apa.org
- Open Science Framework – depozit de materiale de cercetare și registru de preînregistrări: osf.io
- Zenodo – depozit deschis pentru date, cod și publicații: zenodo.org
- ORCID – identificatorul persistent al cercetătorului: orcid.org
- Directory of Open Access Journals – catalogul revistelor cu acces deschis: doaj.org
- Think. Check. Submit. – listă de verificare pentru alegerea unei reviste: thinkchecksubmit.org

Anexe

Anexele sunt instrumente de lucru pentru jurnalul disertației. Textul dintre paranteze drepte se înlocuiește cu informațiile proprii; exemplele completate sunt construite în scop didactic. Cerințele formale ale lucrării (număr de pagini, format, calendar) sunt cele din regulamentele și ghidul facultății, care au prioritate față de orice recomandare de aici.

Anexa 1. Șablonul proiectului de disertație, diagrama Gantt și registrul riscurilor

Proiectul de disertație este documentul de patru-șase pagini pe care îl discutați cu coordonatorul și îl prezentați la colocviu. El se rescrie de mai multe ori pe parcursul semestrului; păstrați versiunile datate.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon: proiectul de disertație

1. Titlul de lucru. [Fenomenul + contextul + eventual abordarea; fără „aspecte”, „considerații”, „problematica”.]

2. Problema și miza. [Ce nu se știe sau ce nu funcționează; pentru cine contează; un indicator cu sursa lui.]

3. Lacuna din cunoaștere. [Ce au arătat studiile existente; ce a rămas neexplicat, netestat în contextul vostru sau presupus fără verificare.]

4. Întrebarea de cercetare. [O întrebare principală, cel mult două secundare; tipul: descriptivă, explicativă, evaluativă.]

5. Cadrul teoretic. [Teoria sau conceptele folosite; de ce acestea; modelul conceptual, desenat.]

6. Ipoteze sau propoziții. [Relațiile așteptate, formulate verificabil.]

7. Design și metode. [Tipul de design; cazuri sau eșantion și criteriul de selecție; instrumente; perioada colectării.]

8. Planul de analiză. [Pentru fiecare întrebare sau ipoteză: datele folosite și tehnica de analiză.]

9. Etică și date. [Consimțământ; anonimizare; stocare; avize necesare.]

10. Limite asumate. [Ce nu va putea afirma lucrarea și de ce.]

11. Calendar și riscuri. [Diagrama Gantt și registrul riscurilor de mai jos.]

12. Bibliografie inițială. [10–15 surse citite, în stil APA 7.]

Diagrama Gantt arată activitățile pe o axă a timpului. Varianta de mai jos este împărțită în cinci perioade; adaptați-le la calendarul anului universitar și la termenul de depunere.

Tabelul A.1. Diagramă Gantt pentru disertație (model de adaptat; ■ = perioadă de lucru)

Activitate	P1	P2	P3	P4	P5
Problemă, întrebare, titlu	■				
Recenzia literaturii	■	■			
Cadru teoretic și model		■			

Activitate	P1	P2	P3	P4	P5
Metodologie, instrumente, pilotare		■	■		
Plan de date, consimțământ, avize		■			
Colectarea datelor			■	■	
Analiza				■	
Redactare, revizuire, formatare			■	■	■
Verificarea similitudinii, depunere					■
Pregătirea susținerii					■

Redactarea începe în perioada a treia, nu la sfârșit: capitolele de literatură și de metodologie se scriu în timp ce colectați datele. Jaloanele sunt momentele în care un produs verificabil este gata și se trimite coordonatorului.

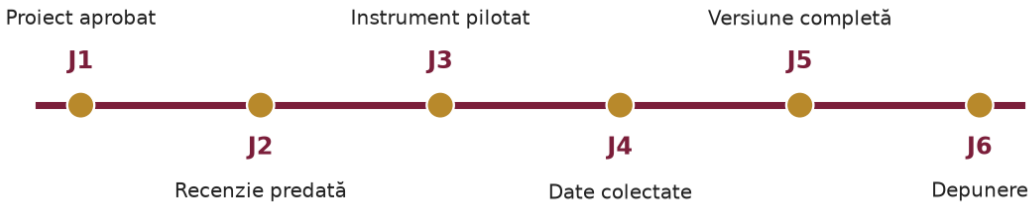

Figura A.1. Jaloanele disertației (model)

Sursa: elaborare proprie

Între J5 și J6 lăsați cel puțin două săptămâni: coordonatorul are nevoie de timp pentru lectură, iar voi, pentru revizuire.

Tabelul A.2. Registrul riscurilor (exemple construite; completați cu riscurile proprii)

Risc	Probabilitate	Impact	Prevenire	Plan de rezervă
Instituția refuză accesul la date	Medie	Mare	Acord scris obținut din timp	A doua instituție, deja contactată
Prea puține răspunsuri la chestionar	Mare	Mare	Două canale de distribuire; reamintiri	Design calitativ complementar
Respondenții-cheie nu sunt disponibili	Medie	Mediu	Programări cu o lună înainte	Interviuri online; alți informatori
Pierderea fișierelor	Mică	Mare	Trei copii, în locuri diferite	Restaurare din copia de rezervă

Risc	Probabilitate	Impact	Prevenire	Plan de rezervă
Întârzierea avizului etic	Medie	Mediu	Depunere în prima lună	Reordonarea activităților
Suprapunere cu perioade aglomerate la serviciu	Mare	Mediu	Calendar negociat cu angajatorul	Reducerea numărului de cazuri

Revedeți registrul lunar: riscurile se schimbă, iar un risc tratat din timp rămâne o notă de subsol, nu o criză.

Relația cu coordonatorul funcționează mai bine atunci când fiecare întâlnire are o urmă scrisă. Completați fișa de mai jos în ziua întâlnirii și trimiteți-o coordonatorului: în două minute poate confirma sau corecta ce ați înțeles.

INSTRUMENT DE LUCRU: Fișa întâlnirii cu coordonatorul

Data și durata: [...]. **Material trimis dinainte:** [ce, când].

Ce am prezentat. [Stadiul lucrării, în trei rânduri.]

Observațiile coordonatorului. [Pe puncte, cât mai aproape de formularea primită.]

Decizii luate. [Ce se schimbă în întrebare, design, structură.]

Ce am de făcut până data viitoare. [Sarcini concrete, fiecare cu termen.]

Întrebări rămase deschise. [...]

Următoarea întâlnire: [data; ce trimit dinainte și cu câte zile înainte].

Anexa 2. Fișa de problematizare și fișa modelului conceptual

Fișa de problematizare vă duce de la temă la întrebare. Completați coloana din dreapta în propoziții întregi; dacă un rând rămâne gol, acolo mai aveți de citit sau de gândit.

Tabelul A.3. Fișa de problematizare (cu un exemplu construit)

Pas	Întrebare de lucru	Exemplu
Tema	Despre ce este vorba?	Serviciile publice digitale în orașele mici
Observația	Ce este surprinzător sau nerezolvat?	Platforma există, dar cererile se depun la ghișeu
Ce se știe	Ce explică literatura?	Utilizarea depinde de competențe, încredere, utilitate percepută
Presupunerea	Ce consideră literatura de la sine înțeles?	Că decizia aparține doar cetățeanului
Lacuna	Ce lipsește sau ce poate fi pus sub semnul întrebării?	Rolul funcționarilor de la ghișeu în menținerea canalului fizic
Întrebarea	Ce vreau să aflu, precis?	Cum influențează practicile de la ghișeu alegerea canalului?
Miza științifică	Ce adaugă răspunsul?	Mută explicația de la cetățean la interacțiune
Miza practică	Cine ce poate face cu răspunsul?	Primăria poate regândi rolul ghișeului
Delimitarea	Unde, când, la cine?	Trei orașe sub 50.000 de locuitori, anul curent

Verificați întrebarea obținută cu cinci teste: este o întrebare, nu o temă; nu i se poate răspunde cu „da” sau „nu” fără a mai fi nevoie de cercetare; conceptele ei pot fi definite; există date la care aveți acces; poate fi tratată în timpul rămas.

Titlul se stabilește după întrebare și se revede la sfârșit. Tabelul următor arată trei perechi de titluri, construite ca exemple.

Tabelul A.4. Titluri slabe și titluri bune (exemple construite)

Titlu slab	Ce îi lipsește	Titlu bun
Aspecte privind digitalizarea administrației publice	Fenomenul precis, contextul	Canalul fizic și canalul digital în relația cu contribuabilii: studiu de caz în trei orașe mici
Absorbția fondurilor europene în România	Întrebarea, delimitarea	De ce nu depun proiecte comunele mici? Capacitatea administrativă și accesarea fondurilor europene într-un județ
Managementul resurselor umane în sectorul public	Relația studiată	Evaluarea performanțelor și motivația funcționarilor publici dintr-un consiliu județean

Fișa modelului conceptual transformă cadrul teoretic într-un desen. Un model bun încape pe o jumătate de pagină și poate fi explicat în două minute.

INSTRUMENT DE LUCRU: Fișa modelului conceptual

1. **Conceptele.** [Trei-șase concepte; pentru fiecare: definiția adoptată și sursa ei.]
2. **Rolul fiecărui concept.** [Rezultat (ce explic); factor explicativ; mediator (prin ce); moderator (în ce condiții); variabilă de control.]
3. **Relațiile.** [Câte o săgeată pentru fiecare relație susținută de teorie; pe fiecare săgeată, semnul așteptat și sursa.]
4. **Ipotezele sau propozițiile.** [Câte una pentru fiecare săgeată pe care o veți verifica.]
5. **Ce lipsește intenționat.** [Factori cunoscuți pe care nu îi studiați și de ce.]
6. **Indicatorii.** [Pentru fiecare concept: cum îl observați sau îl măsurați.]

Desenul următor este un exemplu de model, pe variabilele setului de date didactic. Săgețile exprimă relații presupuse, nu rezultate.

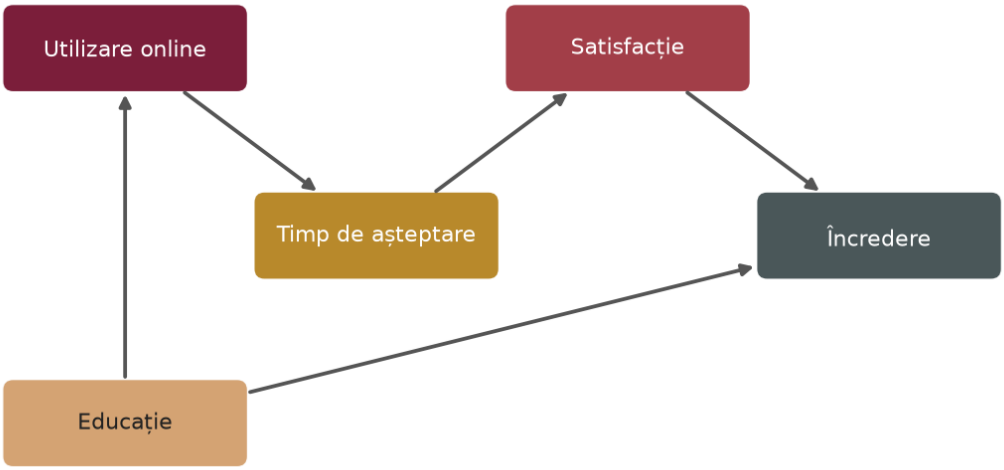

Figura A.2. Exemplu de model conceptual: de la canalul folosit la încrederea în primărie

Sursa: elaborare proprie

Modelul spune că utilizarea serviciilor online ar reduce timpul de așteptare, care ar influența satisfacția și, prin ea, încrederea; educația ar influența atât utilizarea, cât și încrederea, deci trebuie luată în seamă la analiză. Fiecare săgeată trebuie să aibă în text o justificare teoretică; o săgeată fără sursă este o presupunere personală.

Anexa 3. Jurnalul căutărilor și matricea de sinteză

Jurnalul căutărilor face recenzia verificabilă: oricine ar repeta căutarea ar trebui să ajungă la aproximativ aceleași rezultate. Completați un rând pentru fiecare căutare, în ziua în care o faceți.

Tabelul A.5. Jurnalul căutărilor (rânduri-model)

Data	Sursa	Șirul de căutare și filtrele	Rezultate	Reținute	Observații
[zz.ll.aaaa]	[Baza de date]	["e-government" AND adoption AND "local government"; 2015–prezent; articole]	[n]	[n]	[Multe studii naționale; puține locale]
[zz.ll.aaaa]	[Catalogul bibliotecii]	[administrație digitală; cărți]	[n]	[n]	[Două manuale utile pentru definiții]
[zz.ll.aaaa]	[Bibliografia unui articol-cheie]	[Căutare înapoi, din lista de referințe]	[n]	[n]	[Trei surse clasice]

Notați și criteriile de includere și de excludere (perioadă, limbă, tip de document, context geografic) și aplicați-le consecvent. Sursele se păstrează într-un manager de referințe, cu fișierul atașat și cu notele de lectură.

Pentru fiecare sursă importantă, completați o fișă de lectură imediat după citire; matricea de sinteză se alimentează din aceste fișe.

INSTRUMENT DE LUCRU: Fișa de lectură

Referința completă (APA 7): [...]. **Data lecturii:** [...]. **Am citit:** [integral / secțiunile ...].

Întrebarea autorilor. [O frază.]

Teza sau rezultatul principal. [O frază, cu cuvintele mele.]

Dovezile. [Design, date, context, perioadă.]

Concepte și definiții de reținut. [Cu pagina.]

Ce nu convinge sau ce lipsește. [Limite recunoscute de autori și limite observate de mine.]

La ce îmi folosește. [Argument, definiție, instrument, contraexemplu; în ce capitol.]

Citate posibile. [Textual, cu ghilimele și pagină.]

Matricea de sinteză așază sursele pe rânduri și temele pe coloane. Ea vă obligă să comparați, nu să rezumați pe rând.

Tabelul A.6. Matricea de sinteză (structură)

Sursa	Întrebarea și contextul	Design și date	Rezultatul principal	Limite	Legătura cu întrebarea mea
[Autor, an]	[Ce întreabă; unde]	[Tip; n; perioadă]	[O frază, cu sensul relației]	[Ce nu poate susține]	[Confirmă, contrazice, nuanțează, metodă de preluat]
[Autor, an]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]

După ce aveți cincisprezece-douăzeci de rânduri, citiți matricea pe coloane: unde converg rezultatele, unde se contrazic, ce designuri domină, ce contexte lipsesc. Paragrafele recenziei se scriu pe aceste observații, nu pe autori.

INSTRUMENT DE LUCRU: Lista de verificare a recenziei

- Fiecare paragraf începe cu o idee, nu cu numele unui autor.
- Sunt numite dezbaterile și pozițiile, nu doar studiile.
- Fiecare sursă citată a fost citită, cel puțin în părțile folosite.
- Sursele secundare sunt marcate ca atare.
- Recenzia se încheie cu lacuna și duce firesc la întrebare.
- Jurnalul căutărilor și criteriile de selecție sunt descrise într-un paragraf sau într-o anexă a lucrării.
- Toate sursele din text apar în bibliografie și invers.

Anexa 4. Matricea de coerență și lista de verificare a capitolului de metodologie

Matricea de coerență verifică dacă fiecare întrebare are un drum complet până la concluzie. Un rând cu o celulă goală semnalează o întrebare la care lucrarea nu va putea răspunde sau date colectate fără rost.

Tabelul A.7. Matricea de coerență (cu un rând-exemplu construit)

Întrebare sau ipoteză	Concepte	Indicatori	Sursa datelor	Analiza	Ce ar infirma
I1: Timpul de așteptare este asociat negativ cu încrederea	Calitatea serviciului; încredere	Minute de așteptare; scală 1–10	Chestionar, n = 400	Corelație; regresie cu variabile de control	Coeficient nul sau pozitiv
[Î2]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]

Ultima coloană este cea mai des omisă și cea mai importantă: dacă niciun rezultat posibil nu v-ar contrazice ipoteza, ea nu este o ipoteză.

Tabelul următor ajută la primul pas al matricei, potrivirea dintre tipul întrebării și design. Este un reper de orientare, nu o regulă; alegerea se argumentează în capitolul de metodologie.

Tabelul A.8. Tipul întrebării și designurile potrivite (reper de orientare)

Tipul întrebării	Exemplu	Designuri potrivite	Ce trebuie justificat
Descriptivă: cât, cum, cine	Câți contribuabili folosesc platforma și cine sunt?	Anchetă; analiză de date administrative	Selecția și acoperirea
Explicativă: de ce	De ce unele comune nu depun proiecte?	Studiu de caz comparat; anchetă cu model explicativ	Explicațiile rivale
Evaluativă: funcționează	Și-a atins ghișeul unic obiectivele?	Comparație înainte–după cu grup de comparație; evaluare bazată pe teorie	Termenul de comparație
Exploratorie: ce se întâmplă	Cum trăiesc funcționarii o reorganizare?	Interviuri; observație; analiză de documente	Saturația și transferabilitatea

INSTRUMENT DE LUCRU: Lista de verificare a capitolului de metodologie

- Designul este numit și justificat prin întrebare, nu prin comoditate.
- Cel puțin o alternativă de design este discutată și respinsă argumentat.
- Populația sau universul cazurilor este definit; selecția este descrisă pas cu pas.
- Mărimea eșantionului sau numărul cazurilor este justificat.
- Instrumentele sunt descrise, cu sursa lor (adaptate sau construite) și se află în anexă.
- Pilotarea este raportată: cu cine, când, ce s-a schimbat.
- Colectarea este descrisă: cine, când, cum, cu ce rată de răspuns sau de refuz.
- Procedurile de analiză sunt numite pentru fiecare întrebare; programul folosit este indicat.
- Sunt tratate fidelitatea și validitatea sau, la designurile calitative, credibilitatea.
- Aspectele etice sunt prezentate: consimțământ, anonimizare, stocare, avize.
- Limitele sunt specifice lucrării, nu generice.
- Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială este declarată.
- Un cititor ar putea repeta studiul numai pe baza acestui capitol.

Tabelul A.9. Formulări slabe și formulări bune în capitolul de metodologie (exemple construite)

Formulare slabă	Formulare bună
„S-a folosit metoda chestionarului.”	„Am aplicat un chestionar cu 24 de întrebări unui eșantion de 400 de locuitori adulți, selectați pe cote de gen, vârstă și mediu.”
„Eșantionul este reprezentativ.”	„Eșantionul este de conveniență; rezultatele descriu respondenții și nu se generalizează la populația orașului.”
„Interviurile au fost analizate calitativ.”	„Transcrierile au fost codate tematic, cu o carte de coduri deductivă completată inductiv după primele patru interviuri.”
„Cercetarea are unele limite.”	„Datele sunt transversale, deci nu permit stabilirea ordinii în timp dintre utilizare și încredere.”

Anexa 5. Șablonul planului de management al datelor și modelul de consimțământ informat

Planul de management al datelor (PMD) se redactează înaintea colectării și se actualizează la fiecare schimbare. Pentru o disertație, două pagini sunt suficiente.

Tabelul A.10. Șablonul planului de management al datelor

Secțiune	Întrebări la care răspundeți
1. Descrierea datelor	Ce date colectați sau reutilizați? În ce format? Ce volum? Conțin date cu caracter personal?
2. Documentare	Ce fișiere însoțesc datele (carte de coduri, ghid, jurnal de teren)? Cum denumiți fișierele și versiunile?
3. Stocare și securitate	Unde păstrați datele în timpul cercetării? Cine are acces? Cum faceți copii de rezervă? Sunt fișierele criptate sau parolate?
4. Etică și temei legal	Cum obțineți consimțământul? Cum anonimizați sau pseudonimizați? Unde păstrați cheia de corespondență? Ce avize sunt necesare?
5. Păstrare și ștergere	Cât timp păstrați datele brute? Când și cum le ștergeți? Ce spune regulamentul facultății?
6. Partajare	Ce poate fi deschis (instrument, sintaxă, date anonimizate)? Unde, sub ce licență? Ce nu poate fi deschis și de ce?
7. Responsabilități	Cine răspunde de date? Ce rol are coordonatorul? Ce se întâmplă cu datele după susținere?

Reguli practice: datele brute nu se modifică niciodată, lucrați pe copii; identificatorii direcți (nume, telefon, adresă de e-mail) se păstrează separat de răspunsuri; înregistrările audio se șterg după transcriere și verificare, dacă așa ați anunțat; nu încărcați date cu caracter personal în servicii online pe care nu le controlați, inclusiv în asistenți de inteligență artificială.

Tabelul A.11. Convenție de denumire a fișierelor (exemplu construit)

Tip de fișier	Model de denumire	Exemplu
Date brute	date_brute_[instrument]_[aaaa-ll-zz]	date_brute_chestionar_2027-03-15.csv
Date curățate	date_lucru_[versiune]	date_lucru_v03.sav
Transcriere	T[nr.]_[tip respondent]_[aaaa-ll-zz]	T07_functionar_2027-02-20.docx
Sintaxă	sintaxa_[analiză]_[versiune]	sintaxa_regresie_v02.sps
Capitol	cap[nr.]_[titlu scurt]_[aaaa-ll-zz]	cap3_metodologie_2027-04-02.docx

Denumirile nu conțin nume de persoane, spații sau diacritice; data în formatul an-lună-zi face ca fișierele să se ordoneze cronologic.

INSTRUMENT DE LUCRU: Model de formular de consimțământ informat

Titlul cercetării: [titlu]. **Cercetător:** [nume, program de master, universitate]. **Coordonator:** [nume]. **Contact:** [adresă de e-mail instituțională].

Despre ce este vorba. Vă invit să participați la o cercetare realizată pentru lucrarea mea de disertație. Scopul ei este [o frază, în limbaj obișnuit].

Ce presupune participarea. [Un interviu de aproximativ ... minute / completarea unui chestionar de aproximativ ... minute.] [Interviul va fi înregistrat audio numai cu acordul dumneavoastră.]

Participarea este voluntară. Puteți refuza, puteți să nu răspundeți la orice întrebare și vă puteți retrage oricând, fără nicio explicație și fără nicio consecință. Dacă vă retrageți până la [dată], datele dumneavoastră vor fi șterse.

Confidențialitate. Răspunsurile vor fi folosite numai în scop de cercetare. Numele dumneavoastră și al instituției nu vor apărea în lucrare; citatele vor fi anonimizate. [Dacă anonimatul nu poate fi garantat deplin, de exemplu într-o instituție mică, spuneți-o aici.]

Datele dumneavoastră. Datele sunt prelucrate potrivit Regulamentului (UE) 2016/679. Sunt păstrate [unde, cum protejate], au acces la ele [cine] și vor fi șterse la [termen]. Aveți dreptul de a cere accesul la date, rectificarea sau ștergerea lor, scriind la adresa de mai sus.

Riscuri și beneficii. [Riscuri previzibile, de regulă minime; lipsa unui beneficiu direct; trimiterea unui rezumat al rezultatelor, dacă doriți.]

Acord. Am citit informațiile de mai sus, am putut pune întrebări și sunt de acord să particip. ☐ Sunt de acord cu înregistrarea audio. ☐ Doresc să primesc rezumatul rezultatelor.

Nume participant: [...]. Semnătură: [...]. Data: [...]. Semnătura cercetătorului: [...].

Formularul se dă în două exemplare, dintre care unul rămâne participantului. Pentru chestionarele online, textul apare pe prima pagină, iar acordul se exprimă printr-o bifă obligatorie. Verificați la facultate dacă cercetarea voastră are nevoie de avizul unei comisii de etică.

Anexa 6. Tabele de rezultate în format APA și cartea de coduri calitativă

Tabelele de mai jos sunt modele de formă. Valorile au fost calculate efectiv pe setul de date didactic „Barometrul serviciilor publice locale” (400 de respondenți fictivi, date simulate) și nu pot fi citate ca rezultate de cercetare. Regulile formei APA: număr și titlu deasupra tabelului, fără linii verticale, aceeași precizie pe coloană (de regulă două zecimale), notă sub tabel pentru abrevieri și praguri, virgulă zecimală în textele în limba română.

Tabelul A.12. Statistici descriptive ale variabilelor numerice (model APA; date simulate)

Variabilă	n	M	AS	Min.	Max.
Vârsta (ani)	400	45,19	14,82	18	85
Timp de așteptare (minute)	395	18,60	12,26	2	76
Număr de vizite	400	2,54	1,65	0	8
Încredere (1–10)	391	7,00	1,85	1	10
Satisfacție (1–5)	394	4,11	0,99	1	5

Sursa: calcule pe setul de date didactic. Notă: M = medie; AS = abatere standard; n diferă din cauza valorilor lipsă.

Tabelul A.13. Corelații Pearson între variabilele principale (model APA; date simulate)

Variabilă	1	2	3	4
1. Timp de așteptare	–			
2. Număr de vizite	−0,15**	–		
3. Încredere	−0,47***	0,14**	–	
4. Satisfacție	−0,52***	0,15**	0,42***	–

Sursa: calcule pe setul de date didactic. Notă: eliminare pe perechi a valorilor lipsă, n între 385 și 395; ***p < 0,01;*** ** p < 0,001.*

Tabelul A.14. Regresie liniară multiplă pentru încrederea în primărie (model APA; date simulate)

Predictor	b	ES	β	t	p
Constantă	8,05	0,36		22,50	< 0,001
Timp de așteptare (minute)	−0,07	0,01	−0,47	−10,19	< 0,001
Utilizare online (1 = da)	0,03	0,18	0,01	0,18	0,856
Vârsta (ani)	0,01	0,01	0,06	1,39	0,165
Mediul rural (1 = da)	−0,30	0,17	−0,08	−1,78	0,076

Sursa: calcule pe setul de date didactic. Notă: n = 386; R^2 = 0,23; R^2 ajustat = 0,22; F(4, 381) = 28,84, p < 0,001; b = coeficient nestandardizat; ES = eroare standard; β = coeficient standardizat.

Fraza de raportare care însoțește un asemenea tabel: „Modelul explică 23% din varianța încrederii, F(4, 381) = 28,84, p < 0,001. Timpul de așteptare este singurul predictor semnificativ: fiecare minut în plus este asociat cu o scădere a încrederii de 0,07 puncte (b = −0,07; IC 95% [−0,08; −0,06]), la valori egale ale celorlalte variabile.” Pentru compararea a două grupuri, modelul este: „Utilizatorii serviciilor online au raportat o încredere mai mare (M = 7,16; AS = 1,78; n = 237) decât neutilizatorii (M = 6,75; AS = 1,93; n = 154), t(307,7) = 2,11, p = 0,035, d = 0,22.” Raportați întotdeauna mărimea efectului și numărul de cazuri, nu doar valoarea p.

Tabelul A.15. Utilizarea serviciilor online după mediul de rezidență (model APA; date simulate)

Mediu	Nu a folosit, n (%)	A folosit, n (%)	Total
Urban	59 (29,9)	138 (70,1)	197
Rural	100 (49,3)	103 (50,7)	203
Total	159 (39,8)	241 (60,2)	400

Sursa: calcule pe setul de date didactic. Notă: procente pe rânduri; $\chi^2(1) = 15,57$, p < 0,001.

Mărimea efectului spune cât de mare este o diferență sau o relație, nu doar dacă este diferită de zero. Reperele lui Cohen (1988) sunt convenții orientative, care nu înlocuiesc judecata asupra importanței practice.

Tabelul A.16. Repere convenționale pentru mărimea efectului

Indicator	Folosit pentru	Mic	Mediu	Mare
d Cohen	Diferența dintre două medii	0,2	0,5	0,8
r Pearson	Relația dintre două variabile numerice	0,1	0,3	0,5

Sursa: Cohen (1988).

Sintaxa PSPP/SPSS cu care se obțin cele trei tabele:

```
DESCRIPTIVES /VARIABLES=varsta timp_asteptare nr_vizite incredere satisfactie
  /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
CORRELATIONS /VARIABLES=timp_asteptare nr_vizite incredere satisfactie.
RECODE mediu (2=1) (1=0) INTO rural.
EXECUTE.
REGRESSION /STATISTICS=COEFF R ANOVA /DEPENDENT=incredere
  /METHOD=ENTER timp_asteptare utilizeaza_online varsta rural.
```

Cartea de coduri calitativă este documentul care spune ce înseamnă fiecare cod și când se aplică. Fără ea, codarea nu poate fi verificată de coordonator și nici repetată.

Tabelul A.17. Șablon de carte de coduri calitativă (cu un rând-exemplu construit)

Cod	Definiție	Se aplică atunci când	Nu se aplică atunci când	Exemplu de fragment
Intermediere la ghișeu	Funcționarul îndeplinește în locul cetățeanului o operațiune disponibilă online	Respondentul descrie completarea formularului de către funcționar	Funcționarul doar oferă informații	„Îi fac eu cererea în sistem, durează mai puțin decât să-i explic.”
[Cod 2]	[...]	[...]	[...]	[...]

Rezultatele calitative se raportează pe teme, nu pe întrebări din ghid. Tabelul-model de mai jos însoțește textul, nu îl înlocuiește.

Tabelul A.18. Model de prezentare a temelor într-o analiză tematică

Tema	Definiție	Coduri componente	Prezentă în	Citat ilustrativ
[Numele temei, ca afirmație]	[Ce spune tema despre întrebarea de cercetare]	[Două-patru coduri]	[De ex.: 9 din 12 interviuri]	[Fragment scurt, cu tipul respondentului]

Adăugați pentru fiecare cod originea (deductiv, din cadrul teoretic, sau inductiv, din date), data ultimei modificări și tema din care face parte. Păstrați un jurnal al deciziilor de codare: ce coduri ați comasat, ce ați redefinit și de ce.

Anexa 7. Structura și formatarea disertației; șablonul de rezumat

Tabelul A.19. Structura uzuală a unei disertații empirice și ponderi orientative

Parte	Rol	Pondere orientativă
Introducere	Problema, întrebarea, miza, structura lucrării	5–8%
Recenzia literaturii și cadrul teoretic	Ce se știe; lacuna; modelul conceptual	25–30%
Metodologie	Design, selecție, instrumente, analiză, etică, limite	15–20%
Rezultate	Constatările, în ordinea întrebărilor	25–30%
Discuție	Ce înseamnă rezultatele față de literatură	10–15%
Concluzii și recomandări	Răspunsul la întrebare; implicații; cercetări viitoare	5–8%

Ponderile sunt repere, nu norme; la studiile de caz și la analizele de politici, rezultatele și discuția se pot contopi. Părțile preliminare (pagină de titlu, declarații, rezumat, cuprins, liste de tabele și figuri) și cele finale (bibliografie, anexe) urmează modelul facultății.

INSTRUMENT DE LUCRU: Lista de verificare a formei, înainte de depunere

- Pagina de titlu, declarația de autenticitate și celelalte formulare respectă modelul facultății.
- Rezumatul și cuvintele-cheie există în limbile cerute.
- Cuprinsul este generat automat și corespunde titlurilor din text.
- Titlurile au aceeași ierarhie și același stil în toată lucrarea.
- Fiecare tabel și fiecare figură are număr, titlu și sursă și este menționat în text înainte de a apărea.
- Cifrele din text coincid cu cele din tabele; procentele au numitorul indicat.

- Citările din text și bibliografia respectă APA 7; fiecare sursă citată apare în listă și invers.
- Citatele textuale au ghilimele și pagină.
- Anexele conțin instrumentele, formularul de consimțământ (necompletat) și, după caz, sintaxa și cartea de coduri.
- Niciun nume de participant și nicio dată care permite identificarea nu apare în text sau în anexe.
- Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale este completată.
- Textul a fost citit o dată integral pe hârtie sau cu voce tare; diacriticele sunt corecte.
- Fișierul final a fost verificat după conversia în PDF.

Rezumatul se scrie la sfârșit și este partea cea mai citită a lucrării.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon de rezumat (200–250 de cuvinte)

Context și problemă (1–2 fraze). [Ce se întâmplă și de ce contează.]

Scop sau întrebare (1 frază). [Lucrarea examinează / întreabă ...]

Metodă (2 fraze). [Design; cazuri sau eșantion, cu n; instrumente; perioada; tehnica de analiză.]

Rezultate (2–3 fraze). [Constatările principale, cu cel puțin o cifră sau o constatare concretă.]

Concluzie și implicații (1–2 fraze). [Răspunsul la întrebare; ce rezultă pentru practică sau cercetare; limita principală.]

Cuvinte-cheie: [patru-șase termeni, de la general la specific].

Un rezumat slab anunță („în lucrare se vor prezenta...”); unul bun informează („interviurile arată că...”). Nu conține citări, abrevieri neexplicate și nici informații care lipsesc din lucrare.

Anexa 8. Susținerea și evaluarea: lista de verificare, întrebări tipice ale comisiei și grila

INSTRUMENT DE LUCRU: Lista de verificare pentru susținere

Cu două săptămâni înainte: scenariul pe o pagină; cele trei propoziții (ce am întrebat, ce am găsit, de ce contează); durata confirmată la secretariat sau la coordonator.

Cu o săptămână înainte: diapozitive cu titluri-afirmație; cel puțin o repetiție cu cronometru și una cu public; răspunsuri scrise la zece întrebări probabile.

În ajun: fișierul în două formate și în două locuri; proba tehnică; diapozitivele de rezervă; un exemplar al lucrării, cu paginile importante marcate.

În ziua susținerii: sosire din timp; primele și ultimele fraze știute pe de rost; apă; ceasul la vedere.

După: notați întrebările primite și observațiile comisiei; sunt primul material pentru articol.

Întrebările de mai jos sunt tipice; formulați-vă răspunsul la fiecare în două-trei fraze.

Tabelul A.20. Întrebări tipice ale comisiei, pe categorii

Categorie	Întrebări
Alegerea temei	De ce această temă? Ce v-a surprins pe parcurs?
Contribuție	Ce aduce nou lucrarea? Ce știm acum și nu știam înainte?
Literatură și teorie	De ce această teorie? Ce autor vă contrazice? Cum definiți conceptul central?

Categorie	Întrebări
Metodă	De ce acest design? Ce alternativă ați respins? Cum ați selectat cazurile sau respondenții?
Instrumente	De unde provin întrebările? Cum ați pilotat? Ce ați schimba în instrument?
Analiză	Ce arată tabelul sau figura X? Cât de mare este efectul? Ce alte explicații ați verificat?
Etică și date	Cum ați obținut consimțământul? Unde sunt datele acum? Pot fi recunoscuți participanții?
Limite	Care este cea mai serioasă limită? Cui nu se aplică rezultatele?
Implicații	Ce ar trebui să facă instituția? Ce ați recomanda unui decident?
Inteligență artificială	Ce instrumente ați folosit, pentru ce și cum ați verificat?
Continuare	Ce ați face altfel? Ce ar urma într-o cercetare viitoare?

Tabelul A.21. Începuturi de răspuns utile la întrebări dificile (exemple construite)

Situația	Început de răspuns
Nu ați înțeles întrebarea	„Dacă înțeleg bine, mă întrebați dacă ... ?”
Critică întemeiată	„Aveți dreptate, este o limită a lucrării. Ce pot susține totuși este ...”
Analiză pe care nu ați făcut-o	„Nu am testat această explicație. Pentru a o verifica ar fi nevoie de ...”
Întrebare în afara lucrării	„Lucrarea nu a urmărit acest aspect; din ce am citit, ...”
Dezacord cu observația	„Înțeleg obiecția. Am ales altfel pentru că ...”

Nota la seminar se compune din proiectul de cercetare pentru disertație prezentat oral la colocviu (60%) și din două livrabile intermediare (40%): recenzia literaturii; metodologia și planul de management al datelor. Ponderile criteriilor din interiorul fiecărei componente sunt orientative.

Tabelul A.22. Grila pentru proiectul de cercetare prezentat la colocviu (60% din nota finală)

Criteriu	Pondere orientativă	Nivel foarte bun	Nivel insuficient
Problema și întrebarea	15%	Lacună identificată; întrebare precisă, delimitată	Temă generală, fără întrebare
Argumentul recenziei și cadrul teoretic	15%	Surse citite, sintetizate; model conceptual clar	Inventar de autori; concepte nedefinite
Coerența metodologică	25%	Întrebare, design, metodă și date aliniate; alternative discutate	Metodă fără legătură cu întrebarea
Plan de analiză și fezabilitate	15%	Analiză prevăzută pentru fiecare întrebare; calendar realist	„Se vor aplica metode statistice”
Etică, date, integritate	10%	Plan de date, consimțământ, declarație AI complete	Documente lipsă; utilizare AI nedeclarată
Prezentarea orală și răspunsurile	20%	Mesaj clar; timp respectat; răspunsuri argumentate	Text citit; alegeri care nu pot fi explicate

Tabelul A.23. Grila pentru livrabilele intermediare (40% din nota finală)

Livrabil	Criteriu	Nivel foarte bun	Nivel insuficient

Livrabil	Criteriu	Nivel foarte bun	Nivel insuficient
Recenzia literaturii	Căutare și selecție	Jurnal al căutărilor; criterii explicite	Surse întâmplătoare
Recenzia literaturii	Sinteză și argument	Organizare pe idei; dezbateri numite; lacună formulată	Rezumate succesive, pe autori
Recenzia literaturii	Citare	APA 7 corect; nicio sursă necitită	Referințe incomplete sau neverificabile
Metodologia și PMD	Justificarea alegerilor	Design argumentat; limite specifice	Descriere fără justificare
Metodologia și PMD	Instrumente și selecție	Instrument legat de concepte; selecție descrisă	Itemi fără legătură cu întrebarea
Metodologia și PMD	Planul de date și etica	Stocare, anonimizare, păstrare, partajare precizate	Plan generic; consimțământ absent

Anexa 9. Șablon de notă de politici

Nota de politici are două-patru pagini și un singur cititor-țintă, numit în antet. Se scrie după disertație, dar nu o rezumă: selectează ce îi trebuie decidentului.

INSTRUMENT DE LUCRU: Șablon de completat

Către: [funcția destinatarului]. **De la:** [autor, calitate]. **Data:** [zz.ll.aaaa].

[Titlu-mesaj: o propoziție care conține recomandarea sau constatarea principală.]

Pe scurt. [Ce am aflat.] [Ce înseamnă pentru instituție.] [Ce recomandăm.]

Problema. [Situația actuală, cu un indicator și sursa lui.] [Cine este afectat.] [Ce se întâmplă dacă nu se face nimic.]

Ce arată datele. [Rezultatul 1, cu cifra, numitorul și perioada.] [Rezultatul 2.] [Un singur grafic, cu titlu-mesaj, sursă și număr de cazuri.]

Opțiuni. [A. Menținerea situației: consecințe.] [B. Descriere; cost; risc.] [C. Descriere; cost; risc.]

Recomandare. [Opțiunea propusă; cine o pune în aplicare; termen; primul pas concret; cum se măsoară reușita.]

Cât de sigure sunt concluziile. [Tipul datelor; mărimea eșantionului sau numărul cazurilor; ce nu permite designul să se afirme.] Lucrarea completă: [unde poate fi consultată].

Verificări înainte de trimitere: fiecare cifră din notă se regăsește identic în disertație; niciun verb nu afirmă mai mult decât permite designul; recomandarea decurge din dovezile prezentate; termenii tehnici au fost înlocuiți sau explicați; un cititor din afara temei poate spune, după un minut, care este mesajul.

Tabelul A.24. Formulări slabe și formulări bune într-o notă de politici (exemple construite)

Formulare slabă	Formulare bună
„Digitalizarea este o prioritate strategică.”	„Patru din zece respondenți nu au folosit platforma în ultimul an.”
„Rezultatele demonstrează impactul platformei.”	„Utilizarea platformei este asociată cu un timp de așteptare mai scurt.”
„Se recomandă îmbunătățirea comunicării.”	„Recomandăm un punct de asistență la ghișeu, pentru șase luni, cu măsurare lunară.”
„Cercetarea are limite inerente.”	„Sondajul nu arată dacă asistența ar schimba

Formulare slabă	Formulare bună
	comportamentul; de aceea propunem un pilot.”

Anexa 10. Ghid de citare APA 7

Stilul APA folosește sistemul autor–an în text și o listă de referințe ordonată alfabetic la sfârșit (American Psychological Association, 2020). În textele în limba română se scrie „și” între autori.

Tabelul A.25. Citarea în text

Situație	Formă	Exemplu
Un autor	(Autor, an)	(Yin, 2018)
Doi autori	(Autor și Autor, an)	(Braun și Clarke, 2006)
Trei sau mai mulți autori	(Primul autor et al., an)	(Booth et al., 2016)
Autor în frază	Autor (an) arată că ...	Van Thiel (2022) arată că ...
Citat textual	(Autor, an, p. x)	(Autor, an, p. 45)
Mai multe surse	Ordine alfabetică, cu punct și virgulă	(Field, 2018; Yin, 2018)
Instituție ca autor	(Instituție, an)	(Eurostat, 2026)
Sursă secundară	(Autor A, an, citat în Autor B, an)	Numai sursa B apare în listă

Tabelul A.26. Modele pentru lista de referințe

Tip	Model
Carte	Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Sage.
Articol	Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101.
Capitol în volum colectiv	Autor, A. (an). Titlul capitolului. În B. Coordonator (coord.), *Titlul volumului* (pp. xx–yy). Editura.
Raport al unei instituții	OECD. (2025). *Government at a Glance 2025*. OECD Publishing.
Set de date	Eurostat. (2026). *E-government activities of individuals via websites* (isoc_ciegi_ac) [Set de date]. ec.europa.eu/eurostat
Act normativ	Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public. [Monitorul Oficial, nr. și dată]
Pagină web	Autor sau instituție. (an, zi lună). *Titlul paginii*. Numele site-ului. Adresa
Lucrare de disertație	Autor, A. (an). *Titlul lucrării* [Lucrare de disertație, Universitatea].

Reguli care se uită des: titlul cărții și numele revistei se scriu cursiv, titlul articolului nu; numărul volumului este cursiv, cel al fascicolului, între paranteze, nu; DOI-ul, când există, se scrie la sfârșit, ca adresă completă; pentru articolele cu până la douăzeci de autori se trec toți; lista cuprinde numai sursele citate în text. Un manager de referințe aplică formatul automat, dar nu corectează datele introduse greșit: verificați fiecare înregistrare cu sursa în față.

Tabelul A.27. Erori frecvente de citare și corectarea lor

Eroare	Corect
Sursă preluată din alt text, citată ca și cum ar fi fost citită	Citare secundară sau citirea sursei originale

Eroare	Corect
Adresă web în loc de referință	Autor, an, titlu, site, adresă
Parafrază prea apropiată, fără ghilimele	Citat cu ghilimele și pagină sau reformulare reală
Referință generată de un asistent AI, neverificată	Căutarea sursei în catalog; eliminare dacă nu există
Citare „în bloc”, la sfârșitul unui paragraf lung	Citare lângă fiecare idee preluată

Anexa 11. Declarația privind utilizarea inteligenței artificiale și lista de verificare a controlului uman

Declarația se atașează fiecărui livrabil și lucrării finale. Se completează și atunci când nu ați folosit niciun instrument.

INSTRUMENT DE LUCRU: Model de declarație privind utilizarea inteligenței artificiale

Subsemnatul/Subsemnata [nume], autor al lucrării [titlu], declar următoarele:

☐ Nu am folosit instrumente de inteligență artificială generativă la elaborarea lucrării.

☐ Am folosit instrumentele de mai jos, în modul descris:

Instrument și versiune	Etapa și sarcina	Ce am introdus	Cum am verificat rezultatul	Unde se regăsește în lucrare
[Denumire, data utilizării]	[De ex.: reformularea unui paragraf propriu]	[Text propriu, fără date personale]	[Am comparat sensul cu originalul]	[Cap. 2, p. x]
[...]	[De ex.: explicarea unei erori de sintaxă R]	[Mesajul de eroare]	[Am rulat codul corectat; rezultatul coincide cu PSPP]	[Anexa cu sintaxa]

Declar că: nu am introdus în aceste instrumente date cu caracter personal, transcrieri sau documente nepublice; am citit toate sursele citate; toate cifrele provin din surse indicate sau din analize proprii; ideile, argumentul și concluziile îmi aparțin și răspund pentru întregul conținut al lucrării.

Data: [...]. Semnătura: [...].

Controlul uman (human-in-the-loop, HITL) înseamnă că nicio producție a unui instrument automat nu ajunge în lucrare fără a fi fost verificată de autor cu o sursă independentă.

Tabelul A.28. Lista de verificare a controlului uman, pe tipuri de sarcini

Sarcina încredințată	Ce verificați	Cum
Sugestii de surse	Existența și conținutul fiecărei surse	Catalog, bază de date, textul integral
Rezumatul unui articol	Fidelitatea față de original	Citirea rezumatului și a concluziilor originale
Reformulare lingvistică	Păstrarea sensului și a gradului de certitudine	Comparație frază cu frază
Traducere	Termenii de specialitate	Glosar; articole în limba țintă
Sintaxă sau cod	Corectitudinea rezultatului	Rulare; comparație cu un calcul independent
Sugestii de coduri calitative	Potrivirea cu datele	Recitirea fragmentelor; decizia vă aparține
Interpretarea unui output	Concordanța cu cifrele	Confruntare cu tabelul; verificarea direcției și a mărimii

Trei întrebări finale pentru orice fragment asistat: l-aș putea explica fără instrument? l-am verificat cu o sursă independentă? este declarat? Un „nu” la oricare înseamnă că fragmentul nu este încă al vostru.

Anexa 12. Glosar român–englez de termeni

Glosarul cuprinde termenii pe care îi veți întâlni cel mai des în literatura de limbă engleză despre elaborarea unei disertații.

Tabelul A.29. Glosar român–englez

Termen român	Termen englez	Termen român	Termen englez
lucrare de disertație	master's thesis, dissertation	coordonator	supervisor
susținere	defence, viva	comisie	examination committee
întrebare de cercetare	research question	lacună în cunoaștere	research gap
problematizare	problematization	recenzia literaturii	literature review
matrice de sinteză	synthesis matrix	șir de căutare	search string
cadru teoretic	theoretical framework	model conceptual	conceptual model
ipoteză	hypothesis	propoziție	proposition
design de cercetare	research design	studiu de caz	case study
eșantionare	sampling	selecția cazurilor	case selection
eșantion de conveniență	convenience sample	rată de răspuns	response rate
pilotare	pilot testing	interviu cognitiv	cognitive interview
fidelitate	reliability	validitate	validity
credibilitate	trustworthiness, credibility	jurnal de teren	field notes
plan de management al datelor	data management plan	consimțământ informat	informed consent
anonimizare	anonymisation	pseudonimizare	pseudonymisation
aviz etic	ethical approval	date cu caracter personal	personal data
plan de analiză	analysis plan	valori lipsă	missing values
mărimea efectului	effect size	interval de încredere	confidence interval
abatere standard	standard deviation	eroare standard	standard error
carte de coduri	codebook	codare	coding
analiză tematică	thematic analysis	temă	theme
transcriere	transcription	citat ilustrativ	illustrative quote
rezumat	abstract	cuvinte-cheie	keywords
rezultate	results, findings	discuție	discussion
limite	limitations	implicații	implications
evaluare colegială	peer review	recenzent	reviewer
revistă prădătoare	predatory journal	acces deschis	open access
notă de politici	policy brief	rezumat executiv	executive summary
integritate academică	academic integrity	plagiat	plagiarism
control uman	human-in-the-loop	grilă de evaluare	rubric